

**ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

**Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΕ ΕΝΑ ΠΟΛΥ-
ΠΟΛΙΚΟ ΚΟΣΜΟ**

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ**

ΒΟΛΟΣ 2010

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΕ ΕΝΑ ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Μάιος 2010

Ευχαριστίες

Θεωρώ χρέος μου να ευχαριστήσω πολύ τον καθηγητή κ. Νικόλαο Κυριαζή για την αμέριστη ηθική υποστήριξη του και τις εποικοδομητικές του παρατηρήσεις κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης εργασίας. Επίσης, για το ενδιαφέρον του, το ήθος του και τις συμβουλές του προς εμένα σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου από τα πρώτα μου κιόλας βήματα το 2000 στο Οικονομικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Επίσης θα πρέπει να ευχαριστήσω και τους καθηγητές κ.κ., Θεόδωρο Μεταξά, Χρήστο Κόλλια και Πασχάλη Αρβανιτίδη για την πολύτιμη καθοδήγηση και ενθάρρυνση τους κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης εργασίας. Επιπλέον, τον Διευθυντή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών κ. Γεώργιο Χάλκο για το ενδιαφέρον και τη βοήθεια που μου παρείχε συνεχώς κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.

Επίσης αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω και τους υπόλοιπους καθηγητές του τμήματος Οικονομικών Επιστημών για την προθυμία και το ζήλο που επέδειξαν με σκοπό την ανάδειξη εμού και των συναδέλφων μου ως νέων ικανών επιστημόνων. Τέλος οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την ηθική συμπαράσταση που μου προσέφερε όλο αυτό το διάστημα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Περιεχόμενα Ενοτήτων.....	4
Περιεχόμενα Πινάκων.....	10
Περιεχόμενα Διαγραμμάτων-Σχημάτων.....	12
Περίληψη.....	13
Abstract.....	14
Εισαγωγή.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η Πολιτική Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	18
1.1. Η έννοια της πολιτικής ασφάλειας μέσα από τη θεωρία.....	18
1.2. Η εικόνα της Ευρώπης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.....	19
1.3. Οι πρώτες προσπάθειες για την οικονομική και πολιτική αναδιοργάνωση της Ευρώπης (1945-1958).....	20
1.3.1. Η σύσταση της Δυτικής Ένωσης και οι αντιρρήσεις ως προς τη συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας.....	20
1.3.2. Το Σχέδιο Marshal, η σύσταση της ΕΚΑΧ και η άρνηση της Βρετανίας να συμμετάσχει σε αυτή.....	22
1.3.3. Η αποτυχία της ΕΑΚ επισκιάζεται από τη σύσταση της ΕΟΚ.....	25
1.4. Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO).....	27
1.4.1. Η εξέλιξη του NATO κατά τη περίοδο 1949-2010.....	27
1.4.2. Η Νατοϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης.....	29
1.5. Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ).....	29
1.6. Οικονομικές και Πολιτικές Εξελίξεις στην Ευρώπη την περίοδο 1958-1992	31
1.6.1. Η στρατηγική του De Gaulle έναντι του Ην. Βασιλείου και η αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας.....	31
1.6.2. Οι οικονομικές επιδόσεις των χωρών της ΕΟΚ και η εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ τις δεκαετίες '70 και '80.....	34
1.7. Η θεσμική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας την περίοδο 1992-2009 και οι αντιδράσεις του NATO.....	39
1.7.1. Η βαρυσήμαντη συνθήκη του Μάαστριχτ.....	39
1.7.2. Η σύσταση του Ευρωστρατού.....	40

1.7.3. Η συνθήκη του Άμστερνταμ.....	41
1.7.4. Η γαλλοβρετανική διακήρυξη του St Malo.....	42
1.7.5. Η ONE γίνεται πραγματικότητα.....	43
1.7.6. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι.....	44
1.7.7. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας.....	45
1.7.8. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν	46
1.7.9. Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο της Σεβίλλης.....	46
1.7.10. Η συμφωνία Berlin Plus Agreement και ο ρόλος του NATO.....	46
1.7.11. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης και η EDA.....	50
1.7.12. WEAG και EDA.....	50
1.7.13. Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο των Βρυξελλών.....	52
1.7.14. Η συνταγματική συνθήκη για την ΕΕ.....	53
1.7.15. Η συνθήκη της Λισαβόνας.....	53
1.7.16. Πρώτα συμπεράσματα.....	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η Πολιτική Ασφάλειας των ΗΠΑ.....	58
2.1. Το ιστορικό των προηγούμενων υπερδυνάμεων.....	58
2.2. Η αμυντική πολιτική των ΗΠΑ την περίοδο 1945-1991.....	60
2.2.1. Το δίλημμα των ΗΠΑ: Εσωστρέφεια ή επεκτατική παγκόσμια πολιτική;	60
2.2.2. Το τίμημα για της αμερικανικής ηγεμονίας.....	61
2.3. Η Διεθνής Οικονομική Πολιτική των ΗΠΑ την περίοδο.....	
1945-1991.....	66
2.3.1. Οι οικονομικοί θεσμοί για την μεταπολεμική ανάκαμψη του κόσμου.....	66
2.3.2. Τα προγράμματα οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ προς την κατεστραμμένη Ευρώπη.....	67
2.3.3. Η αμερικανική στρατηγική για τη Γερμανία μέσα από τη γεωπολιτική θεώρηση του Keynes.....	69
2.3.4. Οι περαιτέρω ευεργετικές επιπτώσεις της αμερικανικής βοήθειας.....	71
2.4. Η αμυντική πολιτική των ΗΠΑ την περίοδο 1991-2010.....	72
2.5. Η αμερικανική στρατηγική της περιόδου 2001-2010.....	74
2.6. Οι παράγοντες καθορισμού της αμερικανικής ηγεμονίας στον 21ο αιώνα...	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η Πολιτική Ασφάλειας ΗΠΑ-ΕΕ: Η σύγκριση μέσα από την οικονομική σκοπιά.....	81
3.1. Οι Ευρωπαίοι γίνονται απρόθυμοι να δαπανήσουν περισσότερο για την άμυνα τους.....	81
3.2. Τα αίτια της αναποτελεσματικότητας των Ευρωπαϊκών Ενόπλων Δυνάμεων.....	84
3.2.1. Η αναποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών ΕΔ μέσα από τη θεωρία των οικονομιών κλίμακας.....	84
3.2.2. Ο ρόλος του μεγέθους των αμυντικών προμηθειών ως προς την υποβοήθηση της στρατιωτικής βιομηχανίας.....	86
3.3. Το υπόδειγμα της ελαχιστοποίησης των στρατιωτικών δαπανών με ταυτόχρονη μεγιστοποίηση της ωφέλειας από τη χρήση τους.....	89
3.4. Η στρατηγική των χωρών του NATO μέσα από την οικονομική θεωρία των συμμαχιών.....	92
3.5. Γιατί οι ΗΠΑ είναι στρατιωτική υπερδύναμη.....	96
3.6. Επίμετρο: Η Pax Americana πλησιάζει στο τέλος της;.....	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η δομή της παγκόσμιας αμυντικής βιομηχανίας.....	107
4.1. Η αμυντική βιομηχανία την περίοδο 1945-1991.....	107
4.1.1. Η αμυντική βιομηχανία την περίοδο το Ψυχρού Πολέμου.....	107
4.1.2. Οι μεταψυχροπολεμικές τάσεις στην αμυντική βιομηχανία (1990-2000)	109
4.2. Η αμυντική βιομηχανία στον 21 ^ο αιώνα.....	111
4.2.1. Η δομή της αμυντικής βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο.....	111
4.2.2. Η αμυντική βιομηχανία και ο ρόλος της στην απασχόληση εργατικού δυναμικού.....	115
4.2.3. Οι αρνητικές πτυχές της αμυντικής βιομηχανίας.....	117
4.3. Η σημασία του R&D κατά την εφαρμογή της βιομηχανικής στρατηγικής	118
4.3.1. Η διαδικασία της κρατικής χρηματοδότησης του R&D της αμυντικής βιομηχανίας.....	119
4.3.2. Οι δαπάνες για R&D την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.....	120
4.3.3. Οι ΗΠΑ πρώτες σε επενδύσεις για R&D, πρώτες και σε σύνολο	

πωλήσεων προϊόντων στρατιωτικού χαρακτήρα.....	122
4.4 Το ζήτημα του Βέλτιστου Μεγέθους και της Δημόσιας Επιλογής ως προς τον καθορισμό του ύψους των αμυντικών δαπανών.....	127
4.4.1. Το κρίσιμο ζήτημα της επιλογής του βέλτιστου μεγέθους των αμυντικών δαπανών.....	127
4.4.2. Η σκοτεινή δράση του MIC.....	129
4.4.3. Το πρόβλημα της Δημόσιας Επιλογής για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία.....	130
4.4.4. Αποτελούν οι συζητήσεις υγεία ή υποκρύπτουν ανίερές συμμαχίες;.....	131
4.5) Οι πέντε στρατηγικές επιλογές συμφωνιών παραγωγής στρατιωτικού υλικού.....	132
4.5.1. Εγχώρια ανάπτυξη του οπλικού συστήματος.....	132
4.5.2. Εισαγωγή του οπλικού συστήματος από εταιρίες παραγωγής του εξωτερικού.....	133
4.5.3. Συμπαγωγή Κατόπιν αδείας (Licensed Production).....	134
4.5.4. Αντισταθμιστικά Οφέλη (Offsets).....	136
4.5.5. Διεθνής Βιομηχανική Συνεργασία.....	137
4.6. Μοντέλα Διαχείρισης Αμυντικού Προϋπολογισμού.....	148
4.6.1. Το βρετανικό Μοντέλο Διαχείρισης 3Ε.....	138
4.6.2. Το Ιαπωνικό Μοντέλο Διαχείρισης.....	138
4.7. Παράγοντες καθορισμού της απόφασης αγοράς νέων μαχητικών αεροσκαφών από τις εθνικές κυβερνήσεις.....	140

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Οι υπόλοιπες γεωπολιτικές συνιστώσες & ο ανταγωνισμός εξοπλισμών.....	147
5.1. Η εικόνα του Διεθνούς Συστήματος.....	147
5.1.1. Το νέο παγκοσμιοποιημένο γεωπολιτικό περιβάλλον.....	147
5.1.2. Η εφαρμογή της γεωπολιτικής στρατηγικής με βάση το ιστορικό προηγούμενο.....	149
5.2. Η Πυρηνική συνιστώσα της πολιτικής ασφάλειας.....	151
5.2.1. Οι ΗΠΑ μόνο για λίγο διαθέτουν το μονοπώλιο του ατομικού Όπλου.....	151
5.2.2. Ο πυρηνικός ανταγωνισμός των υπερδυνάμεων και η υπονόμηση του μέλλοντος της ανθρωπότητας.....	152

5.2.3. Δυο ήσσονος σημασίας γεγονότα συντελούν στον περιορισμό της απειλής του πυρηνικού ολέθρου.....	154
5.2.4. Ελπίδες και κίνδυνοι από την κατοχή πυρηνικών όπλων στον 21 ^ο αιώνα	156
5.3. Οι ανταγωνισμοί εξοπλισμών μέσα από τη Θεωρία Παιγνίων.....	158
5.4. Ρωσική Ομοσπονδία-NATO.....	161
5.4.1. Οι παράγοντες ισχύος της Ρωσίας.....	161
5.4.2. Οι ατμομηχανές ανάπτυξης της ρωσικής οικονομίας.....	164
5.4.3. Θα ξαναγίνει η Ρωσία υπερδύναμη;.....	165
5.5. Ιαπωνία.....	166
5.6. Κίνα-Ταιβάν.....	168
5.6.1. Η εικόνα της Κίνας στον 21 ^ο αιώνα.....	168
5.6.2. Μπορεί η Ταιβάν να σταματήσει τον κινεζικό δράκο;.....	170
5.6.3 Προοπτικές προέκτασης ισχύος για την Κίνα του 21 ^ο αιώνα.....	171
5.6.4. Η χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ 2007-2009 αποτελεί την αρχή του τέλους για την Chimerica ;	172
5.6.5.Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της κινεζικής οικονομίας.....	173
5.6.6. Τα δυο σενάρια για την Κίνα του 2025-2030.....	174
5.7. Ινδία- Πακιστάν.....	175
5.7.1. Η ινδική οικονομία και κοινωνία.....	176
5.7.2. Η ινδική στρατιωτική βιομηχανία.....	176
5.7.3. Το Πακιστάν μεταξύ των ΗΠΑ και της Al Qaeda.....	177
5.7.4. Προς έναν νέο Ψυχρό Πόλεμο στην νοτιοανατολική Ασία;.....	178
5.8. Ελλάδα-Τουρκία.....	179
5.8.1. Η οικονομική και στρατιωτική σκιαγράφηση της Ελλάδας.....	179
5.8.2. Τουρκία: Ένας αναδυόμενος βιομηχανικός και στρατιωτικός γίγαντας;	181
5.8.3. Τα βαθύτερα αίτια του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού.....	182
5.8.4. Μπορεί η Ελλάδα στο μέλλον να αποφύγει τη δορυφοριοποίηση της από την Τουρκία;.....	184
5.9. Ισραήλ-Ιράν.....	186
5.9.1. Ο Δαβίδ θα ξανανικήσει τον Γολιάθ;.....	186
5.9.2. Το μεγάλο αίνιγμα του Ιράν.....	187
5.10. Νότια Κορέα- Βόρεια Κορέα.....	189
5.10.1. Οι οικονομικές, βιομηχανικές και στρατιωτικές επιδόσεις μιας	

“ασιατικής τίγρεως”.....	189
5.10.2. Τα τρία σενάρια για το μέλλον της Βόρειας Κορέας.....	191
5.10.3. Το πυρηνικό και πυραυλικό πρόγραμμα της Βόρειας Κορέας.....	192
 Συμπεράσματα.....	 195
Προτάσεις.....	208
Μελλοντικές Προεκτάσεις προς περαιτέρω διερεύνηση	214
Βιβλιογραφία.....	215
Ξενόγλωσση.....	215
Ελληνική.....	232
Α. Οικονομική.....	232
Β. Πολιτική.....	232
Γ. Στρατιωτική.....	234
Έργα σε μετάφραση.....	235
Α. Οικονομικά.....	235
Β. Πολιτικά.....	235
Πηγές από το διαδίκτυο.....	236

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.....	28
Πίνακας 2.....	30
Πίνακας 3.....	38
Πίνακας 4.....	48
Πίνακας 5.....	49
Πίνακας 6.....	57
Πίνακας 7.....	62
Πίνακας 8.....	65
Πίνακας 9.....	73
Πίνακας 10.....	77
Πίνακας 11.....	79
Πίνακας 12.....	80
Πίνακας 13.....	82
Πίνακας 14.....	83
Πίνακας 15.....	87
Πίνακας 16.....	88
Πίνακας 17.....	89
Πίνακας 18.....	97
Πίνακας 19.....	98
Πίνακας 20.....	99
Πίνακας 21.....	103
Πίνακας 22.....	109
Πίνακας 23.....	112
Πίνακας 24.....	113
Πίνακας 25.....	114
Πίνακας 26.....	116
Πίνακας 27.....	117
Πίνακας 28.....	120
Πίνακας 29.....	122
Πίνακας 30.....	123
Πίνακας 31.....	126

Πίνακας 32.....	138
Πίνακας 33.....	144
Πίνακας 34.....	148
Πίνακας 35.....	155
Πίνακας 36.....	159
Πίνακας 37.....	161
Πίνακας 38.....	163
Πίνακας 39.....	209

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.....	63
Διάγραμμα 2.....	64
Διάγραμμα 3.....	68
Διάγραμμα 4.....	68
Διάγραμμα 5.....	69
Διάγραμμα 6.....	72
Διάγραμμα 7.....	74
Διάγραμμα 8.....	75
Διάγραμμα 9.....	76
Διάγραμμα 10.....	84
Διάγραμμα 11.....	91
Διάγραμμα 12.....	99
Διάγραμμα 13.....	100
Διάγραμμα 14.....	124
Διάγραμμα 15.....	127
Διάγραμμα 16.....	128
Διάγραμμα 17.....	153
Διάγραμμα 18.....	162
Διάγραμμα 19.....	164
Διάγραμμα 20.....	165
Διάγραμμα 21.....	169
Διάγραμμα 22.....	174
Διάγραμμα 23.....	174

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να αποσαφηνίσει τις παραμέτρους εκείνες οι οποίες συνθέτουν την πολιτική ασφάλειας που ακολουθείται από τις κύριες γεωπολιτικές συνιστώσες-πόλους ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο. Διενεργείται μια ιστορική και οικονομική ανασκόπηση της πολιτικής ασφάλειας που ακολουθήθηκε στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ από το τέλος του Δευτέρου Παγκόσμιου πόλεμου το 1945, έως τις μέρες μας και παρουσιάζεται μια συγκριτική ανάλυση της αμυντικής στρατηγικής των ΗΠΑ κυρίως σε σχέση με την αντίστοιχη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με εστίαση στην περίοδο μετά τα κομβικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ.

Κατόπιν, εξετάζονται τα χαρακτηριστικά και οι στρατηγικές επιλογές που υιοθετούνται στην αμυντική βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο ενώ τέλος, επιχειρείται η σκιαγράφηση των κυριότερων πολιτικοοικονομικών και στρατιωτικών δίπολων ισχύος σε επίπεδο κρατών, των οποίων οι επιλογές επηρεάζουν την τελική διαμόρφωση της οικονομικής και στρατιωτικής ισορροπίας δυνάμεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Καταλήγουμε στο ότι η πολιτική ασφάλειας στην Ευρώπη χαρακτηρίζεται από έντονες ζυμώσεις και αντιτιθέμενα συμφέροντα των χωρών-μελών, γεγονός που μειώνει την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών σε σύγκριση με τις ΗΠΑ.

Επίσης από τη μελέτη προκύπτει το γεγονός της σταδιακής υποχώρησης της αμερικανικής ηγεμονίας από το 2025/30 και έπειτα, αλλά και της ταυτόχρονης ανάδειξης νέων πόλων ισχύος, όπως των ΕΕ, Ιαπωνίας, Ρωσίας, Κίνας και Ινδίας, οι οποίοι μελλοντικά θα επιδιώξουν να αμφισβητήσουν τον ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ, δημιουργώντας ένα νέο πολύ-πολικό περιβάλλον ασφάλειας.

ABSTRACT

The purpose of this study is to define all the aspects that compose security policy which is followed by the main geopolitical components in a global level. We implement an economic and historic review of security policy that was adopted in Europe and the US from 1945 to nowadays. An analysis of US defence strategy is presented compared mainly to the European one being focused in the period followed the pivotal events after 11th of September of 2001 in the US. We also examine the main characteristics and strategies adopted by the military industry in a global level and finally, we consider the strategic behavior of the main politico-economic and military dipoles of global power among countries that affect crucially the final configuration of economic and military global balance.

We conclude that security policy in Europe is usually characterized by harsh dispute among member states due to the different motives and interests each member state wants to be established by the European Community as a whole. This behavior of non-unanimity reduces the effectiveness of the European security strategies comparing to the American ones. The study also forecasts the gradual fade of the American global hegemony by 2025/30 and afterwards and the simultaneous rising of new global powers like the EU, Japan, Russia, China and India. According to the study, the new global powers will challenge the US global dominance and thus contribute to create a new global multi-polar security environment.

Λέξεις Κλειδιά: Πολιτική Ασφάλειας, Ευρωπαϊκή Ένωση, ΗΠΑ, Αμυντική Βιομηχανία, Δίπολα Γεωπολιτικής Ισχύος.

Κωδικοί JEL: D21 · H00 · H56 · H57

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να αναδείξει όλες εκείνες τις πτυχές που συνθέτουν την Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Διεξοδικά εξετάζεται η ιστορική και οικονομική πορεία της ΕΕ και των ΗΠΑ από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (1945-1990) έως τις μέρες μας, υπό το πρίσμα της πολιτικής ασφάλειας που υιοθετήθηκε από τα δυο αυτά δίπολα γεωπολιτικής ισχύος, με έμφαση μια σειρά κρίσιμων πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων, όπως το συμβούλιο-ορόσημο του Μάαστριχτ, αλλά και βαρυσήμαντων γεγονότων που καθόρισαν τη στρατηγική επιλογή τους, όπως το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001.

Ακόμη, γίνεται σύγκριση της Πολιτικής Ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, από την οποία διαπιστώνεται η απροθυμία των Ευρωπαίων να δαπανήσουν περισσότερα χρήματα για την ασφάλεια τους, που αποτελεί και την κυριότερη αιτία των βασικών αμυντικών τους ελλείψεων, αλλά και το γιατί οι ΗΠΑ αποτελούν την μόνη παγκόσμια υπερδύναμη. Η μελέτη εξετάζει επιπλέον τη πτυχή της αμυντικής βιομηχανίας ως συνιστώσα της Πολιτικής Ασφάλειας. Το κομμάτι αυτό της ανάλυσης καταδεικνύει την υπεροχή των ΗΠΑ έναντι του υπόλοιπου κόσμου και ως προς την ικανότητα παραγωγής υψηλής ποιότητας οπλικών συστημάτων από τις αμερικανικών συμφερόντων εταιρίες παραγωγής στρατιωτικού υλικού, άλλα αποδεικνύει και το ότι το τεχνολογικό χάσμα μεταξύ των ΗΠΑ και των υπόλοιπων κύριων ανταγωνιστών τους σταδιακά μειώνεται.

Τέλος, παρουσιάζονται μέσω μιας ευρύτερης θεώρησης της θεωρίας παιγνίων η στρατηγική και οι επιλογές των υπόλοιπων γεωπολιτικών συνιστωσών που συνθέτουν την πολιτική ασφάλειας στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα, όπως της Ιαπωνίας, της, Ρωσίας, της Κίνας, της Ινδίας αλλά και λιγότερο ισχυρών πλην όμως αναδυόμενων γεωπολιτικών δυνάμεων, όπως του Ισραήλ, της Τουρκίας, του Πακιστάν και της Νότιας Κορέας. Η ενασχόληση με την πολιτική ασφάλειας των ανωτέρω χωρών πραγματοποιήθηκε θεωρώντας ότι οι στρατηγικές πολιτικές επιλογές τους για την Άμυνα και Ασφάλεια έχουν αντίκτυπο στην παγκόσμια ευημερία, επηρεάζοντας και καθορίζοντας σε σημαντικό βαθμό και τη στρατηγική συμπεριφορά των μικρότερων χωρών του πλανήτη.

Η προστιθέμενη αξία/συνεισφορά της εν λόγω μελέτης έγκειται στην προσπάθεια να ερμηνευθεί η στρατηγική συμπεριφορά των ηγεμονικών δυνάμεων, όπως οι ΗΠΑ και η ΕΕ σε θέματα Άμυνας και Ασφάλειας μέσω μιας σειράς οικονομικών εννοιών, όπως η πολιτική οικονομικών κινήτρων, η Θεωρία του Καταναλωτή, η Θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος, η θεωρία της Δημόσιας Επιλογής, ο Δείκτης Ωφέλειας-Κόστους, η

καμπύλη Kuznets, η στρατηγική της Βέλτιστης Επιλογής, οι Οικονομίες Κλίμακας, η Οικονομική Θεωρία των Συμμαχιών, η Εξίσωση της Ισχύος του Cline, η Θεωρία Παιγνίων, το πρόβλημα του Ηγέτη και του Ακόλουθου, η Ασύμμετρη Πληροφόρηση και η Ανάλυση Ρίσκου.

Επιπλέον, από την αναδίφηση μας στην εγχώρια και διεθνή ακαδημαϊκή βιβλιογραφία που σχετίζεται με Θέματα Πολιτικής και Ασφάλειας διαπιστώσαμε ότι μέχρι σήμερα δεν έχει καταγραφεί κάποια σχετική μελέτη ή άρθρο που να καλύπτει **συγχρόνως**:

- Τις πολιτικοστρατιωτικές, τις οικονομικές και τις ιστορικές συνιστώσες που επηρέασαν και συνεχίζουν να επηρεάζουν την τελική διαμόρφωση των επιλογών των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα Άμυνας και Ασφάλειας από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα.
- Την αντίστοιχη ανάλυση για τις ΗΠΑ.
- Τη θεσμική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με εστίαση στα ζητήματα Ασφάλειας και Άμυνας.
- Τη διασυγκριτική ανάλυση της Πολιτικής Ασφάλειας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης-ΗΠΑ.
- Την Πτυχή της δομής και της διάρθρωσης της Αμυντικής Βιομηχανίας ως συνιστώσας της πολιτικής Ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα.
- Την ανάλυση και των υπόλοιπων διπλών γεωπολιτικής και οικονομικής ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο (όπως Κίνα, Ινδία, Ρωσία, Ιαπωνία κλπ).

Το κενό αυτό φιλοδοξεί να καλύψει η εν λόγω μελέτη. Η προστιθέμενη αξία/συνεισφορά της εν λόγω μελέτης έγκειται κατά την άποψη μας και στην παράθεση εκτιμήσεων ως προς την τελική αναδιαμόρφωση του παγκόσμιου συστήματος ασφάλειας κατά την περίοδο 2025/30, συνοδευόμενες και από προτάσεις πολιτικής που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της “*Διηνεκούς Ειρήνης*”.

Η ανωτέρω ανάλυση συνεπικουρείται από την άντληση στοιχείων για τις αμυντικές δαπάνες από αξιόπιστους φορείς, τόσο διεθνείς όπως οι Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), International Institute for Strategic Studies (IISS), Arms Control And non Proliferation και Center for Strategic and International Studies (CSIS), όσο και εθνικούς όπως οι Congressional Budget Office (CBO), Congressional Research Service

(CRS), Center for Strategic and Budgetary Assessments (CSBA) κλπ. Κύρια επιδίωξη στο άρθρο είναι να εξιχνιαστεί το κατά πόσο η σχέση οικονομίας και ασφάλειας είναι μονόδρομη ή αμφίδρομη αλλά και να προσδιοριστεί ο ρόλος των αμυντικών δαπανών ως προς την επίτευξη αποτελεσματικής ή μη πολιτικής ασφάλειας.

Η διάρθρωση της εν λόγω μελέτης περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια: Στα πρώτα δυο γίνεται ανάλυση των προσπαθειών για ΚΕΠΠΑ σε ΕΕ και ΗΠΑ αντίστοιχα από το τέλος του Β'ΠΠ μέχρι σήμερα. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει συγκριτική ανάλυση της Πολιτικής Ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, ενώ το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζει τα χαρακτηριστικά και τις πτυχές που καθορίζουν τη λειτουργία της αμυντικής βιομηχανίας παγκοσμίως. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο εξετάζει τη στρατηγική συμπεριφορά διαφόρων δίπολων ισχύος όπως αυτό μεταξύ Ινδίας-Πακιστάν. Το τελευταίο κομμάτι της εργασίας περιλαμβάνει τα εξαχθέντα συμπεράσματα και τις προτάσεις που προκύπτουν από την ανάλυση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^Ο

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η πολιτική Ασφάλειας που ακολουθεί ένα κράτος ή μια ένωση κρατών αποτελεί σημαντικότατο παράγοντα καθορισμού της ισχύος του συμπληρώνοντας την πολιτική σταθερότητα, τη θεσμική αποτελεσματικότητα και την οικονομική του ανάπτυξη. Είναι απαραίτητο εξαρχής να δοθεί ένα σαφές εννοιολογικό περιεχόμενο στην έννοια της Πολιτικής Ασφάλειας γιατί σε αρκετές περιπτώσεις αυτή συγχέεται με τις έννοιες της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής άμυνας. Ως εξωτερική πολιτική εννοείται η πολιτική λήψης αποφάσεων από θεσμοθετημένα όργανα για την αντιμετώπιση ζητημάτων που άπτονται των σχέσεων ενός κράτους στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος.

Η εξωτερική πολιτική πραγματώνεται στο χώρο της οικονομίας και του εμπορίου μέσω της διπλωματίας, ενώ στο χώρο της λήψης πολιτικών αποφάσεων μέσω της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ της πολιτικής άμυνας και της πολιτικής ασφάλειας, δεν είναι εύκολο να προσδιορισθεί, αλλά μπορούμε γενικά να πούμε ότι η πολιτική ασφάλειας αφορά την πολιτική πλευρά για την προετοιμασία της άμυνας (επί παραδείγματι το πολιτικό σκέλος του ΝΑΤΟ) ενώ η πολιτική άμυνας την στρατιωτική καθαρά πτυχή της άμυνας (επί παραδείγματι το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ) (Κουσκουβέλης, 1995).

Επειδή ο στόχος της παρούσης εργασίας δεν είναι να εστιάσει στις εννοιολογικές λεπτομέρειες και ενδεχομένως στις δισταγμένες απόψεις ως προς την ερμηνεία των ανωτέρω εννοιών αλλά να εισέλθει σε πιο ειδικά ζητήματα, όταν από το σημείο αυτό και έπειτα θα αναφερόμαστε στην πολιτική ασφάλειας ως ΚΕΠΠΑ, δηλαδή την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, αυτή θα εμπεριέχει τόσο την πολιτική, όσο και την καθαρά αμυντική πτυχή της ασφάλειας¹.

---

¹ Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας γνωστή ως ΚΕΠΠΑ ορίστηκε έτσι για πρώτη φορά από τους ευρωπαίους εταίρους στην ΕΕ κατά τη βαρυσήμαντη συνθήκη του Μάαστριχτ στην οποία θα αναφερθούμε διεξοδικά παρακάτω.

1.2 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος (Β΄ΠΠ) υπήρξε αναμφίβολα μια από τις πιο σκοτεινές περιόδους της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας, αποτελώντας ορόσημο για την μετέπειτα πορεία της Ευρώπης. Με τη λήξη του Πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου (Α΄ΠΠ) πεφωτισμένοι ευρωπαίοι ηγέτες, όπως ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών (την περίοδο 1925-1932) **Aristide Briand** κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες ώστε να αποφευχθεί στο μέλλον ένας νέος μεγάλος πανευρωπαϊκός πόλεμος μέσω της σύνθεσης ενός ένα σταθερού ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, η **Κοινωνία των Εθνών**, η οποία δημιουργήθηκε το 1919 ως προκάτοχος του σημερινού ΟΗΕ, απέτυχε να διασφαλίσει την ειρήνη. Η επιδίωξη της ναζιστικής Γερμανίας κατά το Β΄ΠΠ (1939-1945) να επιβληθεί στο σύνολο της Ευρώπης με τη βοήθεια της Ιταλίας βύθισε την Ευρώπη στο χάος (Nugent, 2004).

Η έκταση της καταστροφής της Ευρώπης ήταν τέτοια ώστε η μεταπολεμική εικόνα της να είναι αποκαρδιωτική. Τα 40 περίπου εκατομμύρια των θυμάτων και των αγνοουμένων του πολέμου, εκ των οποίων περισσότερα από τα μισά ήταν κάτοικοι της Σοβιετικής Ένωσης, οι βομβαρδισμοί των αμάχων, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τα στυγερά ναζιστικά εγκλήματα που συνέβησαν κατά αυτή την περίοδο είχαν ως αποτέλεσμα η Ευρώπη το καλοκαίρι του 1945 να βρίσκεται σε τραγική κατάσταση (Gilbert and Large, 1991).

Από την καταστροφική σύγκρουση του Β΄ΠΠ αναδειχτήκαν δυο μεγάλες υπερδυνάμεις, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ οι οποίες αμφότερες κυριάρχησαν γεωπολιτικά η καθεμία προσπαθώντας να δημιουργήσει τις δικές της σφαίρες επιρροής και το δικό της πολιτικοοικονομικό μοντέλο ανάπτυξης. Εξαιτίας της έκτασης της καταστροφής της Ευρώπης, οι ευρωπαϊκές χώρες ήταν αδύναμες να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις ασφάλειας οι οποίες δεν προέρχονταν ποια από τον ναζιστικό ιμπεριαλισμό, αλλά από το σοβιετικό επεκτατισμό.

Η μεν Γαλλία μετά την ήττα της από τη Γερμανία το 1940 δεν μπορούσε να τρέφει αυταπάτες όσον αφορά τις περιορισμένες στρατιωτικές της δυνατότητες, η δε Γερμανία μετά τη συντριβή, τη διαίρεση και την κατοχή των εδαφών της από τις συμμαχικές δυνάμεις, ήταν προφανές ότι δεν μπορούσε να επιβληθεί στην Ευρώπη. Τέλος, η Μ. Βρετανία αν και αποτέλεσε μέλος των νικητριών δυνάμεων, ήταν οικονομικά χρεοκοπημένη και πολιτικά εξουθενωμένη. Την ίδια τύχη με την τελευταία είχαν και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ιταλία και οι Κάτω Χώρες (Τσακαλογιάννης, 2000β).

Συμπερασματικά, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε ολετήρα για την Ευρώπη συντελώντας στην περιθωριοποίηση των μέχρι τότε ηγεμονικών ευρωπαϊκών δυνάμεων που είχαν διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις τους τρεις προγενέστερους αιώνες. Η μετά το 1945 παρουσία αμερικανικών και σοβιετικών δυνάμεων στο έδαφος της Γηραιάς Ηπείρου κατέδειξε αυτή την σκληρή πραγματικότητα. Έτσι, άρχισαν προοδευτικά εκ των πραγμάτων, να διαφαίνονται τα πρώτα ψήγματα για πολύπλευρη πανευρωπαϊκή συνεργασία σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο με σκοπό η ταπεινωμένη Ευρώπη να καταφέρει να ανανήψει.

1.3 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1945-1958)

1.3.1 Η σύσταση της Δυτικής Ένωσης και οι αντιρρήσεις ως προς τη συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας

Οι Ευρωπαίοι ηγέτες διαβλέποντας ότι Ευρώπη κινδύνευε να χάσει την γεωπολιτική της αξία από τις νέες αναδυόμενες υπερδυνάμεις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, προσπάθησαν με μια σειρά συμφωνιών αμυντικού και στρατιωτικού χαρακτήρα να αναδιοργανωθούν για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν αποτελεσματικά την άνοδο των συμμάχων τους ΗΠΑ (Ηφαιστος, 2001 ; Τσακαλογιάννης, 2000β). Έτσι, κατέληξαν στο ότι βαθμιδών θα έπρεπε να προχωρήσουν στη σύσταση μιας πανευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας (Anderson and Seitz, 2006). Στις 4 Μαρτίου 1947 συνεστήθη μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας η **Συνθήκη της Δουνκέρκης**, η οποία προέβλεπε την αμοιβαία στρατιωτική συνεισφορά σε περίπτωση νέας γερμανικής επίθεσης.

Η συνθήκη αυτή αποτέλεσε την αφετηρία για αμυντικές συνθήκες γενικότερου περιεχομένου, όπως αυτή που υπεγράφη ένα χρόνο αργότερα στις 17 Μαρτίου του 1948 μεταξύ του Ην. Βασιλείου, της Γαλλίας του Βελγίου, της Ολλανδίας και του Λουξεμβούργου, η οποία δημιούργησε τη **Δυτική Ένωση**, που αποτέλεσε την πρώτη πανευρωπαϊκή συνθήκη οικονομικής, αμυντικής και πολιτικής συνεργασίας μεταξύ των συνιστωσών χωρών. Ο κύριος λόγος της σύστασης της ήταν η αποφυγή επανάληψης των τραγικών γεγονότων των δύο παγκοσμίων πολέμων που κατέστρεψαν την Ευρώπη αλλά και η αντιμετώπιση του σοβιετικού κινδύνου, και μιας ενδεχόμενης αναβίωσης επεκτατισμού από την πλευρά της

Γερμανίας. Τα ανωτέρω κράτη συμφώνησαν στην παροχή στρατιωτικής συνδρομής σε περίπτωση επίθεσης από τρίτη χώρα σε οποιοδήποτε από αυτά (Κουσκουβέλης, 1995).

Η συμφωνία για τη Δυτική Ένωση αποδείκνυε ότι η πολιτική των ευρωπαϊκών κρατών αποσκοπούσε την περίοδο 1948-1951 στον αποκλεισμό της Γερμανίας από οποιαδήποτε πρωτοβουλία για την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση της Ευρώπης καθώς οι μνήμες του καταστροφικού πολέμου με υπαιτιότητα της Γερμανίας ήταν ακόμη νωπές. Ωστόσο, η παρέμβαση των ΗΠΑ υπέρ της συμμετοχής της Δυτικής Γερμανίας στη Δυτική Ένωση αλλά και σε κοινούς πανευρωπαϊκούς πολιτικοοικονομικούς σχηματισμούς που τότε ήταν ακόμη υπό σκέψη άλλαξε άρδην τους συσχετισμούς.

Σε πρώτη φάση, η Μεγάλη Βρετανία δήλωσε ότι δεν θα είχε αντίρρηση σε μια τέτοια προοπτική ενώ και οι αντιρρήσεις των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών κάμφθηκαν ύστερα από τις έντονες πιέσεις που άσκησαν οι ΗΠΑ. Μάλιστα, η Μεγάλη Βρετανία ανέλαβε πρωτοβουλίες ώστε στην συμμαχία της Δυτικής Ένωσης να ενταχθούν τόσο η Δυτική Γερμανία όσο και η Ιταλία, παρά τις έντονες αντιδράσεις της Γαλλίας (Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί, 1999).

Η σημασία που απέδιδαν οι ΗΠΑ στη γερμανική οικονομία για την εδραίωση ενός σταθερού διεθνούς οικονομικού συστήματος ήταν μεγάλη. Οι ΗΠΑ δεν ήθελαν με τίποτα να επαναληφτούν οι φόβοι του Keynes που έψεγε τους συμμάχους της Entente για τους ιδιαίτερα επαχθείς οικονομικούς και στρατιωτικούς όρους ειρήνης και για τις δυσβάσταχτες πολεμικές επανορθώσεις που είχαν επιβάλλει στην ηττηθείσα Γερμανία μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, περιορίζοντας τις προοπτικές της για ανάπτυξη² (Mankiew, 1999).

Ο δεύτερος λόγος που οι Αμερικάνοι επιθυμούσαν τη συμμετοχή της Γερμανίας σε NATO/ΔΕΕ ήταν η ενσωμάτωση της στο πανευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας, μιας και ήδη είχε επέλθει στην περίοδο 1947-49 η διαίρεση της Ευρώπης σε δυο αντιτιθέμενα πολιτικοοικονομικά στρατόπεδα λόγω του Ψυχρού Πολέμου (Τσακαλογιάννης, 2000β)

---

² Πραγματικά η γερμανική οικονομία μετά τον Α΄ΠΠ έχοντας να αντιμετωπίσει μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα που προέκυπταν από τις υποχρεώσεις των πολεμικών επανορθώσεων εξέδιδε συνεχώς νέο χρήμα για την κάλυψη τους με αποτέλεσμα την υποτίμηση του γερμανικού μάρκου και τη δημιουργία υπερπληθωρισμού. Στη Γερμανία μετά τον Α΄ ΠΠ μεταξύ Δεκεμβρίου 1922 και Δεκεμβρίου 1923 οι τιμές αυξάνονταν κατά μέσο όρο κατά 500% το μήνα. Η κακή κατάσταση της γερμανικής οικονομίας του μεσοπολέμου 1919-1939 και το αμερικανικό κραχ του 1929 με τις παρενέργειες του στην Ευρώπη συνετέλεσαν στη δημιουργία του ναζιστικού τέρατος που αιματοκύλησε κατόπιν την Ευρώπη.

1.3.2 Το Σχέδιο Marshal, η σύσταση της ΕΚΑΧ και η άρνηση της Βρετανίας να συμμετάσχει σε αυτή

Στο επίπεδο της οικονομίας, το Σχέδιο Marshall το οποίο περιελάμβανε μια τεράστια μεταφορά κονδυλίων από τις ΗΠΑ ως οικονομική βοήθεια για την ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης Ευρώπης, σε συνδυασμό με τη εφαρμογή του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton-Woods (συμφωνήθηκε το 1947) και των κενυσιανών οικονομικών υποδειγμάτων, εξασφάλισαν την αλματώδη οικονομική ανάπτυξη της μεταπολεμικής Ευρώπης (Mankiew, 1999).

Επιπλέον, η συμφωνία για την **ΕΚΑΧ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα)** του 1951, η οποία προέβλεπε μια υπερεθνική αρχή διαχείρισης του ευρωπαϊκού άνθρακα και χάλυβα, αποτέλεσε την αφετηρία για την συμφιλίωση μεταξύ των δυο κυριοτέρων ευρωπαϊκών δυνάμεων, της Γαλλίας και της Γερμανίας και το προοίμιο για την ίδρυση το 1957 της **ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα)**, η οποία το 1992 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ μετεξελίχτηκε στη σημερινή **Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)**. Η βαρυσήμαντη αυτή απόφαση για τη δημιουργία της ΕΚΑΧ δεν θα ήταν δυνατόν να προκύψει δίχως την αναπροσαρμογή της πολιτικής της Γαλλίας και της Γερμανίας ως προς μια κοινή ευρωπαϊκή συνισταμένη.

Μετά τον Β΄ΠΠ οι σχέσεις των δυο κυριότερων βιομηχανικών κρατών της κεντρικής Ευρώπης, της Γαλλίας και της Γερμανίας αν και διήλθαν μια περίοδο εκτόνωσης, άρχισαν από το 1949 να επιδεινώνονται πάλι, αυτή τη φορά όσον αφορά τον έλεγχο των βιομηχανικών περιοχών του Ρούρ και του Σάαρ. Εξαιτίας των τεράστιων κοιτασμάτων άνθρακα και χάλυβα που κατείχε η Γερμανία στις περιοχές αυτές, προσέφερε άνθρακα και χάλυβα στην ευρωπαϊκή αγορά σε μεγαλύτερες ποσότητες και σε ανταγωνιστικότερες τιμές από ότι οι Γάλλοι, ζημιώνοντας τη γαλλική οικονομία.

Συνεπώς, ο σκοπός των Γάλλων ήταν να προσεταιριστούν την επαρχία του Σάαρ, της οποίας ο πληθυσμός σύμφωνα με τις γαλλικές αιτιάσεις δεν ήταν γερμανικός. Έτσι, οι σχέσεις των δυο κυριότερων βιομηχανικών χωρών τη κεντρικής Ευρώπης άρχισαν πάλι να επιδεινώνονται επικίνδυνα, όπως τόσες φορές μέσα στην ιστορία. Από αυτό το τέλμα ήταν προφανές ότι η Ευρώπη μπορούσε να εξέλθει μόνο μέσω της παρέμβασης ανθρώπων εγνωσμένου κύρους των όποιων η γνώμη βάρυνε και θα μπορούσε να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για την εφαρμογή ριζοσπαστικών πολιτικών (Τσακαλογιάννης 2000β).

Ο μεγάλος ευρωπαϊστής **Jean Monnet**, ο οποίος συνέβαλε τα μέγιστα για την οικονομική ανάκαμψη της Γαλλίας μετά τον Β΄ΠΠ, διαισθάνθηκε και προέβλεψε από το 1949 αυτόν τον ενδεχόμενο κίνδυνο. Θεωρώντας ότι η ολοκλήρωση της Ευρώπης δε θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τη Γερμανία και παρατηρώντας ότι στο μεταπολεμικό κόσμο οι δύο χώρες οδηγούνταν ξανά στην παραδοσιακή τους εχθρότητα, αυτή τη φορά για τον έλεγχο του Ρούρ και του Σάαρ, πρότεινε ως λύση μια ριζοσπαστική πρόταση: Να συνενωθούν οι γαλλογερμανικοί πόροι άνθρακα και χάλυβα και να διαχειρίζονται από μια ευρωπαϊκή υπερκυβέρνηση (Μούσης, 2001).

Ο Monnet, βλέποντας ότι η Γαλλία βγαίνοντας από τον πόλεμο τελική νικήτρια και υπερήφανη, δε θα μπορούσε να ανεχθεί σε καμία περίπτωση τη λογική μιας “*ευρωπαϊκής ομοσπονδίας*” – το οποίο και αποτελούσε και όραμα του - περιόρισε την πρόταση που κοινοποίησε στο Γάλλο υπουργό Εξωτερικών Robert Schuman στην προοπτική δημιουργίας ευρωπαϊκής “*υπερκυβέρνησης*” που θα διαχειρίζονταν τον ευρωπαϊκό άνθρακα και χάλυβα. Ο Schuman δέχθηκε την πρόταση και στις 9 Απριλίου 1950 παρουσίασε και επίσημα το σχέδιο του στο Γερμανό πρωθυπουργό Conrad Adenauer αλλά και στους άλλους δυτικοευρωπαίους ηγέτες.

Το σχέδιο Schuman, καθόριζε ότι η υπερεθνική αυτή αρχή θα αποτελούνταν από προσωπικότητες αδιαμφισβήτητου κύρους, διορισμένες από τις κυβερνήσεις των χωρών τους και θα είχε τη δυνατότητα να παίρνει αποφάσεις οι οποίες θα μπορούσαν να εκτελεσθούν άμεσα σε κάθε κράτος που συμμετείχε στη νέα κοινότητα. Έτσι, στις 18 Απριλίου 1951 με τη Συνθήκη των Παρισίων συμφωνήθηκε μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (Τσακαλογιάννης, 2000β). Η συμφωνία αυτή αποτέλεσε την πρώτη βαρυσήμαντη συμφωνία για την ολοκλήρωση μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών χωρών (Hunter 2002).

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την έως τώρα ανάλυση είναι ότι η συμφωνία για την ΕΚΑΧ κατέστη ιδιαίτερος σημαντική γιατί αποτέλεσε μέρος του σχεδίου για τη γαλλογερμανική συμφιλίωση. Έτσι, οι δυο χώρες απαλλαγμένες από την προοπτική διενέξεων για τη ζωτικής σημασίας περιοχή του Σάαρ και του Ρούρ, από κοινού και με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΚΑΧ έθεσαν τα θεμέλια για συνεργασία και ανάπτυξη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Μ. Βρετανία προσκλήθηκε να συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις για την ΕΚΑΧ αλλά αρνήθηκε τη συμμετοχή της, τόσο το 1950 η τότε κυβέρνηση των εργατικών όταν τους προτάθηκε από τον Jean Monnet να συμμετάσχουν, όσο και το 1953-4 όταν μια

τέτοια προοπτική απορρίφθηκε από τη κυβέρνηση του συντηρητικού Βρετανού πρωθυπουργού Winston Churchill κατά τη δεύτερη θητεία του.

Οι λόγοι που οδήγησαν τη βρετανική πολιτική ηγεσία σε μια τέτοια επιλογή πολιτικής ήταν πολιτικοί και οικονομικοί (Owen, 2002):

- Οι Βρετανοί πίστευαν ότι οι μεταπολεμικές αδυναμίες της βρετανικής οικονομίας θα μπορούσαν να θεραπευτούν μέσω της οικονομικής αρωγής των ΗΠΑ στο βραχυπρόθεσμο διάστημα.
- Η ΕΚΑΧ βασιζόταν σε ένα οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης το οποίο ευνοούσε την απελευθέρωση της αγοράς άνθρακα και χάλυβα ενώ στην Βρετανία η πολιτική για τον άνθρακα και το χάλυβα εξακολουθούσε να καθορίζεται από τη κυβέρνηση και δεν λειτουργούσε με καθαρά ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια.
- Η άνοδος του εργατικού κόμματος (labour party) στην εξουσία την περίοδο 1945-51, το οποίο εφάρμοσε την κενσιανή οικονομική πολιτική σύμφωνα με την οποία το κράτος θα πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομία ενεργά για την αύξηση της ενεργού ζήτησως, δεν ήταν συμβατή με την οικονομική φιλοσοφία της ΕΚΑΧ.
- Η δομή της ΕΚΑΧ δεν ευνοούσε την κρατική παρέμβαση. Ήταν δηλαδή πιο κοντά στην κλασσική οικονομική σχολή.
- Υπήρχε ο φόβος ότι η θέση της Μ. Βρετανίας ως παγκόσμια δύναμη θα εξασθενούσε αν την πρώτη προτεραιότητα των Βρετανών δεν εξακολουθούσε να αποτελεί η διαχείριση του πολιτικού μέλλοντος των υπερπόντιων εδαφών της βρετανικής κοινοπολιτείας.
- Η Βρετανία δεν ήταν διατεθειμένη να ρισκάρει την τύχη των υπερπόντιων εδαφών της ρίχνοντας το βάρος στην ΕΚΑΧ.
- Οι Βρετανοί πολιτικοί πίστευαν σε μεγάλο βαθμό ότι υπήρχε διαφορά κουλτούρας και νοοτροπίας από τα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης και τα προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζε το καθένα μετά τον Β'ΠΠ ήταν διαφορετικά.

Ωστόσο, έστω και με τη μη συμμετοχή της Βρετανίας, η οικονομική συμφωνία για τη δημιουργία ΕΚΑΧ κατέστη ορόσημο για τη σύγχρονη πορεία της Ευρώπης γιατί μέσω της οικονομικής συνεργασίας επιτυγχάνεται βαθμιδόν και η πολιτική προσέγγιση που με τη σειρά της δημιουργεί προϋποθέσεις και για επικείμενη πολιτική ένωση. Θα μπορούσε αναμφίβολα να χαρακτηριστεί ως μια “διαδικασία προαγωγής πολιτικών στόχων με άλλα

μέσα” Echevarria (2007) αν χρησιμοποιήσουμε την έκφραση του Πρώτου στρατηγού του 19^{ου} αιώνα Von Clausewitz και μέγιστου θεωρητικού του πόλεμου.

1.3.3 Η αποτυχία της ΕΑΚ επισκιάζεται από τη σύσταση της ΕΟΚ

Με την εμπλοκή των στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ στην Κορέα το 1950 η ένταση του Ψυχρού Πολέμου αυξήθηκε κατακόρυφα. Έχοντας υπόψη και τις πιέσεις από τις ΗΠΑ για τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας Patterson (1992), τα διλλήματα ασφάλειας της τότε γαλλικής κυβέρνησης οδήγησαν τον υπουργό άμυνας της Γαλλίας Plevén, να προβεί σε μια ακόμη πιο ριζοσπαστική πρόταση παράλληλα με αυτή για την ΕΚΑΧ. Ο Plevén πρότεινε την δημιουργία της **Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ)** το οποίο πρακτικά σήμαινε την δημιουργία ενιαίου ευρωπαϊκού στρατού στον οποίο θα εντάσσονταν οι ένοπλες δυνάμεις Γαλλίας και Γερμανίας.

Επί της ουσίας επρόκειτο περί της εφαρμογής του δευτέρου μέρους του σχεδίου του Robert Schuman για την πολιτική ένωση της Ευρώπης. Το σχέδιο για την ΕΑΚ έθετε τις βάσεις για μια ευρύτερη συνεργασία που θα οδηγούσε στη δημιουργία **Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας**. Τελικώς το σχέδιο αυτό κατέστη απατηλό (Μούσης, 2001). Το τελικό κείμενο της συνθήκης υπογράφηκε στις 27 Μαΐου του 1952 και από τα 6 κράτη-μέλη της ΕΚΑΧ αλλά τελικά δεν επικυρώθηκε από το γαλλικό κοινοβούλιο κατά τη διάρκεια μιας θυελλώδους συνεδρίασης που οι πλέον πολέμιοι του σχεδίου Plevén, οι βουλευτές του γαλλικού δεξιού κόμματος του De Gaulle απέρριψαν πανηγυρικά το σχέδιο ψάλλοντας μέσα στο γαλλικό κοινοβούλιο τη μασσαλιώτιδα! (Alec de Flers, 2008).

Η πρόβλεψη για εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας και η προοπτική επανεξοπλισμού της Γερμανίας ήταν ρηξικέλευστες προτάσεις τις οποίες ο πολιτικός κόσμος στη Γαλλία δεν ήταν διατεθειμένος να αποδεχθεί εκείνη τη χρονική στιγμή. Αν και τυπικά η ΕΑΚ συνέχισε να υφίσταται μέχρι και το 1954, εντούτοις δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος και το σχέδιο εγκαταλείφτηκε κυρίως γιατί προσέκρουσε στους φόβους της χώρας η οποία και αρχικά το πρότεινε (Hunter, 2002). Για τους Γάλλους, η ένταξη της Δυτικής Γερμανίας μέσα σε μηχανισμούς και δομές που θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε βάθος χρόνου σε νέα ομόσπονδη πανευρωπαϊκή κοινότητα συνεργασίας- στην οποία σημαίνοντα ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίζει η Γερμανία- ισοδυναμούσε με το εξής δίλλημα επιλογής μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης: την αποδοχή μιας γερμανοκρατούμενης ομόσπονδης Ευρώπης ή την αμερικανική κηδεμονία στα πλαίσια του NATO.

Τελικώς, η αποτυχία για τη δημιουργία ΕΑΚ συνετέλεσε στην περιθωριοποίηση της Δυτικής Ευρώπης (Τσακαλογιάννης, 2000β). Μάλιστα, η αμερικανικών επιδιώξεων ένταξη της Δυτικής Γερμανίας το 1955 στο NATO και τη Δυτική Ένωση, η οποία μετονομάστηκε σε **Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ)**, σήμανε την πλήρη επικράτηση της αμερικανικής πολιτικής στην Ευρώπη καθιστώντας σαφές στους ευρωπαίους ότι η ασφάλεια τους μπορούσε να εγγυηθεί μόνο από την ισχυρή πολιτική και στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ (Hunter, 2002).

Ωστόσο, η αποτυχία στον αμυντικό τομέα για τη σύσταση της ΕΑΚ δεν στάθηκε εμπόδιο σε μια ευρύτερη πανευρωπαϊκή οικονομική συνεργασία. Στις 25 Μαρτίου του 1957 με τη συνθήκη της Ρώμης δημιουργήθηκε η **Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)**. Τα κράτη τα οποία την συγκρότησαν (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και οι λεγόμενες χώρες του BENELUX, ήτοι Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) αποφάσισαν την κατάργηση των δασμών και την ελευθερία στο ενδοκοινοτικό εμπόριο. Την ίδια ημέρα από τα ίδια κράτη, υπογράφηκε και η συνθήκη για την **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ)** η οποία προέβλεπε τη δημιουργία κοινής αγοράς πυρηνικών υλικών και εφοδίων, την κατάρτιση κοινού συστήματος εφοδιασμού και ενός κοινού συστήματος έλεγχου για την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας (Μούσης, 2001).

Τέλος το 1961 δημιουργήθηκε ο **Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη- ΟΟΣΑ (*Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD*)** που σκοπό του είχε την αποτελεσματική διαχείριση των κονδυλίων του σχεδίου Marshall με σκοπό την ανοικοδόμηση της Ευρώπης. Η συμμετοχή στο οργανισμό προαπαιτούσε τα κράτη να έχουν δημοκρατική διακυβέρνηση και οικονομική δομή βασισμένη στα πρότυπα της ελεύθερης οικονομίας (OECD Annual Report, 2009).

Εν κατακλείδι, μπορεί να αναφερθεί ότι οι προσπάθειες που συνετέλεσαν στη δημιουργία της ΕΚΑΧ, της ΟΝΕ και της ΕΟΚ βασίζονται στη σοφή στρατηγική του μεγάλου οραματιστή της Ενωμένης Ευρώπης του Jean Monnet, ο οποίος διέβλεψε ότι η οικονομική συνεργασία θα μπορούσε να οδηγήσει στο μέλλον και σε πολιτική ολοκλήρωση, το οποίο αποτελούσε και τον τελικό στόχο του. Η τελείως απαισιόδοξη εικόνα της Ευρώπης που παρουσιάζει με το τέλος του Β΄ΠΠ ο πρώην Βρετανός πρωθυπουργός Winston Churchill, όταν σε πολιτική συγκέντρωση το 1947 αναφέρει ότι η Ευρώπη αποτελεί “*σωρό ερειπίων, ένα νεκροταφείο, ένα έδαφος πρόσφορο για την ανάπτυξη ζιζανίων και την καλλιέργειας μίσους*”, φαίνεται ότι είχε αρχίσει προοδευτικά να αλλάζει. (Μούσης, 2001) Σημαντική συμβολή σε αυτό έχουν, όπως αναλύσαμε, οι Monnet, Schuman και Adenauer.

1.4 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ (NATO)

1.4.1 Η διαχρονική εξέλιξη του NATO κατά τη περίοδο 1949-2010

Μετά τον Β'ΠΠ οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν ότι οι αμυντικές τους δυνατότητες ήταν πολύ περιορισμένες σε σχέση με αυτές των δυο υπερδυνάμεων. Οι προσπάθειες κάποιων Ευρωπαίων ηγετών να αναλάβουν πρωτεύοντα ρόλο στην εξέλιξη των ευρωπαϊκών πραγμάτων, όπως του Γάλλου προέδρου και δαφνοστεφούς στρατηγού του Β'ΠΠ Charles De Gaulle, έπεσαν στο κενό γιατί καμία χώρα της Ευρώπης δεν είχε τη στρατιωτική υποδομή και την οικονομική ισχύ ώστε να αμφισβητήσει την ηγεμονία των ΗΠΑ και να αντισταθεί από μόνη της στη σοβιετική επέκταση.

Τον κύριο ρόλο της προάσπισης των ευρωπαϊκών χωρών από τη σοβιετική πλημμυρίδα ανέλαβαν τελικά οι ΗΠΑ μέσω της σύστασης του **NATO (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου)** με αποτέλεσμα η σημασία της ΔΕΕ για την ασφάλεια της Ευρώπης να ατονήσει (Τσακαλογιάννης, 2000α). Στις 4 Απριλίου 1949, δώδεκα κυρίαρχα κράτη υπέγραψαν στην Ουάσιγκτον την ιδρυτική συνθήκη του NATO. Σκοπός του συνασπισμού ήταν η προάσπιση των χωρών-μελών του από ένοπλη επίθεση τρίτων χωρών. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μια στρατιωτική συμμαχία που αποσκοπούσε στην προάσπιση της Κεντρικής και Δυτικής κυρίως Ευρώπης με ηγέτιδα δύναμη τις ΗΠΑ έναντι του αντίστοιχου ανατολικού στρατιωτικού σχηματισμού (Σύμφωνο Βαρσοβίας) στον οποίο κυριαρχούσε η Σοβιετική Ένωση.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα κράτη που αποτελούν από το 1949 ως σήμερα μέλη του NATO βάσει της χρονικής ένταξης τους σε αυτό (Amara, 2007,2008). Με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1991 η οποία επέφερε τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, ο ρόλος του NATO έχει αναπροσαρμοσθεί. Κατά τη συνοδό κορυφής του NATO στην Ουάσιγκτον (23/4/1999) για τον εορτασμό των 50 ετών του συνασπισμού, το NATO έθεσε στο καταστατικό του μια σειρά από νέες αρμοδιότητες, όπως τη διασφάλιση και υποστήριξη της ειρήνης, την ανάληψη στρατιωτικής ή πολιτικής δράσης αν αυτό του ζητηθεί από τον ΟΗΕ, τη συνεργασία με τις ΔΕΕ και ΕΕ και τη Ρωσία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος κλπ (Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διεθνείς Οργανισμοί, 1999).

Πίνακας 1: Μέλη του NATO την περίοδο 1949-2010

ΧΩΡΕΣ ΜΕΛΗ ΤΟΥ NATO			
ΑΡΧΙΚΑ ΣΥΝΙΣΤΩΝΤΑ ΜΕΛΗ (1949)			
ΒΕΛΓΙΟ	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	ΙΤΑΛΙΑ	ΝΟΡΒΗΓΙΑ
ΓΑΛΛΙΑ	ΗΠΑ	ΚΑΝΑΔΑΣ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΔΑΝΙΑ	ΙΣΛΑΝΔΙΑ	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ
1 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (1952)			
ΕΛΛΑΣ	ΤΟΥΡΚΙΑ		
2 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (1955)			
ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ			
3 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ 1982			
ΙΣΠΑΝΙΑ			
4 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (1999)			
ΤΣΕΧΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	
5 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (2004)			
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΛΕΤΟΝΙΑ	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΣΛΟΒΑΚΙΑ
ΕΣΘΟΝΙΑ	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	
6 ^η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (2009)			
ΑΛΒΑΝΙΑ	ΚΡΟΑΤΙΑ		

Πηγή: Amara (2007).

Ωστόσο, η πρώτη προτεραιότητα της συμμαχίας εξακολουθεί να είναι η προστασία της ευρωπαϊκής ηπείρου και οι περιοχές ευθύνης της εκτείνονται από τη Νορβηγία ως την Αν. Ευρώπη και από τον Ατλαντικό Ωκεανό μέχρι το ανατολικότερο όριο της, την Τουρκία. Στην ιεραρχία του NATO βρίσκεται ο ανώτατος στρατιωτικός διοικητής της Ευρώπης ο οποίος είναι πάντοτε Αμερικανός στρατηγός και φέρει τον τίτλο του **SACEUR** (*senior military commander for NATO's Strategic Command Europe*), ένα ακόμη γεγονός που αποδεικνύει την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ μέσα στη συμμαχία και η έδρα του βρίσκεται στην Mons του Βελγίου.

Το NATO συγκροτείται από δυο μεγάλες περιφερειακές διοικήσεις που υπάγονται στον SACEUR. Η πρώτη έχει την ονομασία **Συμμαχικές Δυνάμεις της Βορείου Ευρώπης** (*Allied Forces North Europe (AFNORTH)*) η οποία βρίσκεται στο Brunssum στις Κάτω Χώρες και η δεύτερη φέρει την ονομασία **Συμμαχικές Δυνάμεις της Νοτίου Ευρώπης** (*Allied Forces South Europe (AFSOUTH)*) και έχει έδρα την Νάπολι της Ιταλίας (NATO Handbook, 2003).

1.4.2 Η Νατοϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου η δομή των στρατιωτικών δυνάμεων του NATO έπρεπε να αναδιοργανωθεί ώστε η ατλαντική συμμαχία να καταστεί ικανή να φέρει εις πέρας ένα μεγάλο εύρος νέων αποστολών. Αποτέλεσμα της νέας αναγκαιότητας υπήρξε η δημιουργία της **Νατοϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης (NATO Rapid Reaction Force)** που, όπως μαρτυρεί και το όνομά της, σκοπό έχει την ταχεία μεταφορά στρατιωτικών δυνάμεων σε περιοχές της συμμαχίας που ενδέχεται να απειληθούν. Έδρα της είναι η γερμανική πόλη του Monchengladbach και εν έτει 2009 συμμετέχει ενεργά στις επιχειρήσεις του NATO στο Αφγανιστάν (Childs, 2009).

Μέχρι σήμερα η NATO Rapid Reaction Force έχει λάβει μέρος σε μια σειρά ειρηνευτικών κυρίως αποστολών όπως στην Αλβανία το 1997, στη Βοσνία και το Κόσσοβο από το 1995 στο Αφγανιστάν από το 2002 και τέλος, το Ιράκ στο οποίο έχει αναπτύξει από το 2003 και εντεύθεν περί τους 150.000 στρατιώτες, προερχόμενους κυρίως από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και από άλλα μέλη του NATO όπως η Πολωνία (Binnedjik and Kugler, 2004). Η χρηματοδότηση της NATO Rapid Reaction Force προέρχεται από τα Νατοϊκά κράτη-μέλη και κυρίως από τις ΗΠΑ και κυμαίνεται μεταξύ 23 και 52.4 δις δολάρια ετησίως ανάλογα με τη μέθοδο υπολογισμού της (Mawdsley and Quille, 2003)

1.5 ΔΥΤΙΚΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΔΕΕ)

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η Συνθήκη των Βρυξελλών του 1948 οδήγησε στην τροποποιημένη Συνθήκη των Παρισίων (23 Οκτωβρίου 1954) βάσει της οποίας συνεστήθη η ΔΕΕ με τη συμμετοχή ως μέλους και της Δυτικής Γερμανίας. Ο σκοπός της ύπαρξης της ήταν η προστασία της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, η αμοιβαία παροχή στρατιωτικής βοήθειας από όλα τα μέλη σε οποιοδήποτε μέλος υποστεί ένοπλη επίθεση από τρίτη χώρα, η προάσπιση των δημοκρατικών αρχών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η σύσφιξη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων των χωρών-μελών της με σκοπό τη σταδιακή ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί, 1999).

Χρονικό σημείο καμπής για το μέλλον της ΔΕΕ αποτέλεσε η **Συμφωνία του Μάαστριχ** (Φεβρουάριος 1992). Κατά αυτήν οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν τη σύσταση της ΚΕΠΠΑ στην πράξη, ζητώντας από την ΔΕΕ να αποτελέσει το στρατιωτικό σκέλος της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΔΕΕ ανταποκρινόμενη στο αίτημα της ΕΕ, ζήτησε από τα μέλη της ΕΕ να γίνουν και Μέλη (*Members*) της ΔΕΕ, είτε να συμμετάσχουν σε αυτή με το καθεστώς του Παρατηρητή (*Observer*). Για τα κράτη που συμμετέχουν στο ΝΑΤΟ αλλά δεν αποτελούν μέλη της ΕΕ, πρότεινε να προσχωρήσουν στον οργανισμό ως Συνδεόμενα Μέλη (*Associate Members*) αποκτώντας κατά αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της ΔΕΕ.

Μέχρι πρότινος η ΔΕΕ απαρτιζόταν από 28 μέλη, όπως παρουσιάζονται στον κάτωθι πίνακα 2. Ωστόσο, με την πρόσφατη υπογραφή του κειμένου της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009 τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης αποφάσισαν την υπαγωγή των αρμοδιοτήτων της ΔΕΕ αποκλειστικά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα με σκοπό τον περιορισμό των δαπανών από το λειτουργικό της κόστος προαναγγέλλοντας ουσιαστικά το τέλος της ως θεσμού που υπολογίζεται τυπικά για τον Ιούνιο του 2011 (<http://www.newstrap.gr/m-episimainoume/mek-episimainoume/636-istoriko-telos-gia-ti-dee.html>).

Πίνακας 2: Μέλη της ΔΕΕ

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΔΕΕ			
ΠΛΗΡΗ ΜΕΛΗ:			
ΒΕΛΓΙΟ	ΕΛΛΑΔΑ(1995)	ΙΤΑΛΙΑ	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ
ΓΑΛΛΙΑ	ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΑ ΜΕΛΗ (1992):			
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΕΣ:			
ΑΥΣΤΡΙΑ(1995)	ΔΑΝΙΑ	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	ΣΟΥΗΔΙΑ
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ(1995)			
ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ- ΚΙΡΧΜΠΕΡΓΚ (1994)			
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΛΕΤΟΝΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ	ΣΛΟΒΕΝΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	
ΕΣΘΟΝΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί (1999).

1.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1958-1992

1.6.1 Η στρατηγική του De Gaulle έναντι του Ην. Βασιλείου και η αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την απροθυμία των χωρών-μελών της ΕΟΚ να παραχωρήσουν εθνική κυριαρχία σε υπερεθνικά όργανα. Ένα από τα κύρια γνωρίσματα αυτής της περιόδου είναι η ευθεία αντιπαράθεση της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας για δυο ζητήματα ήσσονος σημασίας που αφορούσαν το μέλλον της Ευρώπης. Το πρώτο ζήτημα είχε να κάνει με τον ρόλο των ΗΠΑ στην Ευρώπη, και το δεύτερο, με τον καθορισμό της στρατηγικής για την κοινή αγροτική πολιτική.

Αναμφίβολα, μια απ τις κυρίαρχες πολιτικές φυσιογνωμίες στην Ευρώπη της δεκαετίας του 1960 δεν ήταν άλλη από αυτή του Κάρολου Ντε Γκώλ. Από το 1958 έως το 1969 που ο De Gaulle κατείχε το αξίωμα του γάλλου προέδρου, εγκαίνιασε μια πολιτική που προκάλεσε πολλές αντιπαραθέσεις. Η δεκαετία του 1960 σηματοδεύτηκε από την ακλόνητη άρνηση του να καταστεί το Ηνωμένο Βασίλειο μέλος της ΕΟΚ για τρεις κυρίως λόγους: Πρώτον, διότι θεωρούσε την Βρετανία ως τον “Δούρειο Ίππο των Αμερικάνων στην Ευρώπη” λόγω της εξωτερικής της πολιτικής που σε γενικές γραμμές ήταν προσαρμοσμένη στις επιταγές των ΗΠΑ και εκφράζονταν από την λεγόμενη μεταξύ τους “ειδική σχέση” (Τσακαλογιάννης, 2000β).

Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι ο De Gaulle θεωρούσε πως τα κίνητρα των πολιτικών της Μεγάλης Βρετανίας ως προς την είσοδο της χώρας τους στην ΕΟΚ δεν ήταν ειλικρινή γιατί οι Βρετανοί πολιτικοί είχαν προσπαθήσει το 1960 ως αντιστάθμισμα στην ΕΟΚ, να δημιουργήσουν την **Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ)** και μόνο όταν αυτή η προσπάθεια απέτυχε επιδίωξαν να καταστήσουν την Μεγάλη Βρετανία μέλος της ΕΟΚ.

Τέλος, ο De Gaulle θεωρούσε ότι η Μεγάλη Βρετανία ως μέλος της ΕΟΚ θα έθετε βέτο στη χρηματοδότηση της Γαλλίας μέσω της **Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ)** στην οποία η Γαλλία απέδιδε ύψιστη σημασία για την εθνική της ανάπτυξη. Κατά τον De Gaulle η βιομηχανική και εμπορική δομή της βρετανικής οικονομίας δεν συμβιβαζόταν με την αντίστοιχη γαλλική και για το λόγο αυτό το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θα ήταν διατεθειμένο να

συνεισφέρει ουσιαστικά στην ΚΑΠ από τη οποία το ίδιο θα προσπορίζονταν λίγα οφέλη (Moravcsik, 1998).

Ενδεικτική εικόνα για το πώς έβλεπε το μέλλον τόσο της Ευρώπης, όσο και των ευρωπαϊκών σχέσεων ο τότε Γάλλος Πρόεδρος είναι και η εξής ρήση του: “Τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει να συνενωθούν για να αποφύγουν τον εναγκαλισμό των υπερδυνάμεων. Ποτέ δε θα γίνουμε υποτελείς των Αμερικάνων” (Τσακαλογιάννης, 2000α). Η καχυποψία του De Gaulle και των άλλων διαμορφωτών της γαλλικής πολιτικής έναντι των Αμερικανών και των Βρετανών οδήγησε στην υιοθέτηση των κατωτέρω σημαντικών μέτρων δράσης που το κύριο γνώρισμά τους είναι η αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας σε όλα τα επίπεδα και μέσω των εξής μέτρων πολιτικής:

- Στη χρήση του veto έναντι της εισόδου της Μ. Βρετανίας στην ΕΟΚ.
- Στην αποχώρηση της Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ το 1965 λόγω της “ηγεμονικής θέσης των αγγλοσαξόνων σε αυτό”.
- Στην επιδίωξη αυτόνομης ανάπτυξης πυρηνικής ικανότητας τόσο για πολιτική όσο και για στρατιωτική χρήση, δίχως τη συνεργασία με τους άλλους ευρωπαίους.
- Στην αμφισβήτηση του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, για το οποίο οι Γάλλοι πολιτικοί πίστευαν -σύμφωνα με την άποψη του τότε Γάλλου υπουργού των Οικονομικών Jacques Rueff- ότι χρειάζεται βασικές μεταρρυθμίσεις.
- Στην αμφισβήτηση του δολαρίου ως διεθνούς νομίσματος. Η λύση που πρότεινε ο De Gaulle ήταν η επιστροφή στον κανόνα του χρυσού που ίσχυε πριν το 1914 και ο οποίος “δεν θα φέρει τη σφραγίδα καμίας συγκεκριμένης χώρας”.
- Στις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν οι προτάσεις Fouchet, (1960-62) οι οποίες αποσκοπούσαν στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πόλου αποτελούμενου από κράτη-έθνη στον οποίο όμως η Γαλλία θα πρωτοστατούσε, απορρίπτοντας από αυτόν τους Βρετανούς, τον “Δούρειο Ίππο των Αμερικάνων στην Ευρώπη”.
- Στην ανάληψη πρωτοβουλιών στον χώρο του πολιτισμού ώστε οι ευρωπαίοι να έρθουν πιο κοντά μεταξύ τους (Τσακαλογιάννης, 2000α).

Η επιδίωξη του στρατηγού De Gaulle να καταστεί η Γαλλία πυρηνική δύναμη εξυπηρετούσε μια σειρά από λόγους: Οι πρώτοι δυο αφορούν την αποκατάσταση του πληγωμένου γοήτρου της Γαλλίας λόγω της ήττας της στον Β΄ΠΠ από τη Γερμανία αλλά και αντανακλούν στις ευρύτερες επιδιώξεις της να καταστεί μεγάλη παγκόσμια δύναμη.

Χαρακτηριστικά, ο διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Πυρηνικής Φυσικής ήδη από το 1949 υποστήριζε ότι χωρίς την κατοχή πυρηνικών όπλων η Γαλλία θα καθίσταντο διεθνής δύναμη δεύτερης σειράς. Για το λόγο αυτό ο De Gaulle από το 1959 υποστήριξε ότι θα έπρεπε η Γαλλία να αποκτήσει πυρηνική ικανότητα ώστε να επαυξηθεί το γόητρο της και να εξασφαλιστεί η ανεξαρτησία της.

Ο τρίτος λόγος ήταν καθαρά ψυχολογικός αφού η πυρηνική βόμβα θα μπορούσε να αποτελέσει για τους γάλλους μια “νέα γραμμή Μαζινό”. Ένας τέταρτος λόγος ήταν ότι η προοπτική για απόκτηση πυρηνικής αποτροπής από την πλευρά της Γαλλίας θα μπορούσε να δικαιολογήσει την άρση των επιφυλάξεων της ως προς τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας, για τον οποίο πίεζαν οι Αμερικάνοι.

Ο κυριότερος όμως λόγος ήταν καθαρά πραγματιστικός. Σύμφωνα με μελέτες αμερικανών στρατιωτικών επιτελών η άμυνα της Ευρώπης έναντι της σοβιετικής πλημμυρίδας θα απαιτούσε την ανάπτυξη εκατό πλήρως εξοπλισμένων και ενεργών επιχειρησιακά μεραρχιών, αριθμός που δεν θα μπορούσε να καλυφθεί ούτε από τις κλάσεις των ευρωπαϊών στρατιωτών που πολέμησαν και επέζησαν από τα πεδία των μαχών του Β'ΠΠ! Έτσι, η αδυναμία των Ευρωπαίων και ίσως και των Αμερικανών συμμάχων τους να διαθέσουν για την άμυνα της Ευρώπης ένα τόσο τεράστιο αριθμό συμβατικών δυνάμεων προφανώς μπορούσε να αντιμετωπιστεί μόνο με τη χρήση του μη συμβατικού πυρηνικού υποκατάστατου (Brauer, 2002).

Άποψη μας είναι ότι η γαλλική πολιτική ασφάλειας της περιόδου 1958-1969 παρουσιάζει την εξής αντίφαση: ενώ η Γαλλία εμφανίζεται να ενδιαφέρεται πραγματικά για την αμυντική και πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης πιστεύοντας σε μια ανεξάρτητη πορεία των ευρωπαϊκών εθνών μεταξύ των δυο παγκόσμιων υπερδυνάμεων, εντούτοις φιλοδοξεί να επιτύχει κάτι τέτοιο τόσο μέσα από την απαίτηση της να καταστεί η ηγεμονεύουσα δύναμη της Ευρώπης, περιορίζοντας τη Γερμανία -αν και την θεωρεί απαραίτητη για την αναδιοργάνωση της Ευρώπης- και αποτρέποντας από τον ευρύτερο σχεδιασμό της πολιτικής ασφάλειας το Ηνωμένο Βασίλειο, τις δυο δηλαδή άλλες ισχυρές πολιτικά και βιομηχανικά χώρες της Ευρώπης. Οι προτάσεις του Γάλλου Υπουργού Εξωτερικών Fouchet το 1960 ώστε να αναπληρωθεί η αποτυχία της ΕΑΚ με μια πανευρωπαϊκή αμυντική συνθήκη κινούνταν σαφώς προς αυτή την κατεύθυνση (Alec de Flers, 2008).

Ωστόσο, κάποια εύλογα ερωτήματα ανακύπτουν: Κατά πόσο ήταν ικανή η Γαλλία να αναλάβει τον ηγεμονικό ρόλο που προόριζε για αυτή ο De Gaulle; Μπορούσε η Γαλλία, ακόμη και σε συνεργασία με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες να αναπτύξει έναν αμυντικό οργανισμό άμυνας εφάμιλλου με αυτόν του NATO ώστε να περιορίσει το ρόλο του ή και να

τον αντικαταστήσει τελείως; Και αν ναι, κατά πόσο ήταν διατεθειμένα τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη να αποτελέσουν μέρη ενός νέου πανευρωπαϊκού αμυντικού οργανισμού με ηγέτιδα δύναμη τη Γαλλία που θα απαιτούσε πολύ μεγαλύτερες δαπάνες από τις αντίστοιχες του ΝΑΤΟ για να αναπτυχθεί, χωρίς όμως να εγγυάται αντίστοιχο επίπεδο ασφάλειας με αυτό που παρείχε η “ατλαντική συμμαχία”;

Βέβαια, η καχυποψία του De Gaulle έναντι των βρετανών ενισχύονταν και από συγκεκριμένες πολιτικές που ακολούθησε μεταπολεμικά η Βρετανία, όπως η ειδική σχέση με τις ΗΠΑ και η δημιουργία το 1959 της **Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ)** ως αντίβαρο στην ΕΟΚ³. Την πρώτη απόρριψη αίτησης συμμετοχής του Ηνωμένου Βασιλείου αλλά και τριών άλλων υποψήφιων χωρών, ήτοι Δανίας, Ιρλανδίας και Νορβηγίας στην ΕΟΚ το 1963 εξαιτίας του βέτο της Γαλλίας, ακολούθησε και η δεύτερη στις 10 Μαΐου 1967. Οι τέσσερις αυτές χώρες υπέβαλαν ξανά αίτηση ένταξης αλλά και πάλι η σθεναρή στάση της Γαλλίας ματαίωσε τα σχέδια τους (Μούσης, 2001).

1.6.2. Οι οικονομικές επιδόσεις των χωρών της ΕΟΚ και η εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ τις δεκαετίες '70 και '80

Ωστόσο, το Δεκέμβριο του 1969 πραγματοποιήθηκε η Διάσκεψη Κορυφής της Χάγης. Κατά αυτή, επικράτησε συναινετικό κλίμα και με τον De Gaulle να έχει παραιτηθεί από τη Γαλλική προεδρία ύστερα και από τα γεγονότα του “γαλλικού Μάη του '68”, εγκρίθηκε η συμμετοχή της Μ.Βρετανίας στην ΕΟΚ καθώς και της Ιρλανδίας με τη Δανία. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της δεκαετίας του 1970 είναι τα εξής:

- Η τάση των Ευρωπαίων για αυτονόμηση από το άρμα των ΗΠΑ ιδιαίτερα και μετά από τα γεγονότα του Αμερικανικού πόλεμου στο Βιετνάμ και της Σοβιετικής εισβολής στην Τσεχοσλοβακία.

---

³ Το Ηνωμένο Βασίλειο εξαρχής απέρριψε τη συμμετοχή του στην ΕΟΚ γιατί δεν επιθυμούσε να δεσμεύσει εκτός από την πολιτική ασφάλειας του και την εμπορική του πολιτική και μη αποδεχόμενο την πολιτική της κοινής αγοράς προσπάθησε να δημιουργήσει τη Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών χωρίς όμως επιτυχία. Όταν μάλιστα οι βρετανοί διαπίστωσαν ότι η βιομηχανική τους απόδοση ήταν μικρότερη από την αντίστοιχη των χωρών της ΕΟΚ, τότε και για καθαρά και μόνο οικονομικούς λόγους υπέβαλλαν επίσημη πρόταση για ένταξη στην ΕΟΚ δια του πρωθυπουργού Mac Millan στις 19 Αυγούστου του 1961 η οποία όπως είδαμε, έτυχε αρνητικής εκτίμησης από την πλευρά της Γαλλίας που μέσο του δικαιώματος της αρνησικυρίας (veto) απέτρεψε τη συμμετοχή της.

- Η σύσταση της **Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ)** που αποτέλεσε για πρώτη φορά μηχανισμό συντονισμού των Ευρωπαϊκών πολιτικών για τη χάραξη ΚΕΠΠΑ μέσω ενός υπερεθνικού οργάνου. Στο οικονομικό κομμάτι ήδη από το 1968 η ΕΚΑΧ, η ΕΟΚ και η ΕΥΡΑΤΟΜ είχαν συγχωνευθεί σε μια κοινή οντότητα.
- Η αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Δυτικής Γερμανίας που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια προσεταιρισμού της Σοβιετικής Ένωσης (Ostpolitik) με σκοπό την συγκατάθεση της τελευταίας για την επανένωση με την Ανατολική Γερμανία, της οποίας οι οικονομικές επιδόσεις κρίνονταν περιορισμένες σε σχέση με την πανίσχυρη οικονομία της Δυτικής Γερμανίας. (Polachek and Seigle, 2007)
- Η ουσιώδης για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση παρέμβαση στην πολιτική του καγκελάριου της Δυτικής Γερμανίας Willy Brandt ο οποίος ανέλαβε να κάνει πράξη τις ανωτέρω δυο προτάσεις (γερμανική επανένωση, ειρηνική συνύπαρξη με τα ανατολικά κράτη της Ευρώπης και προώθηση μέτρων που θα οδηγούσαν στην **Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)** στην Ευρώπη.
- Η έκθεση Werner το 1970, αποτέλεσμα του προγράμματος δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 1962 που έκανε λόγο για την αναγκαιότητα δημιουργίας ενιαίου νομίσματος.
- Η κατάρρευση του παγκόσμιου συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Breton-Woods το 1971 σε συνδυασμό με τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979 που οδήγησαν την ευρωπαϊκές οικονομίες σε ύφεση και σε υποτίμηση της αξίας των νομισμάτων ορισμένων χωρών, όπως της Γαλλίας (Τσακαλογιάννης, 2000α).
- Η δημιουργία του **ΕΝΣ (Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος)** έτσι ώστε να επιτευχθεί σχετική σταθερότητα στις συναλλαγματικές ισοτιμίες των ευρωπαϊκών νομισμάτων.
- Η σύσταση της **Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας** το 1970 που αποτέλεσε τον πρόγονο της ΚΕΠΠΑ (Alec de Flers, 2008).

Απόρροια του ΕΝΣ ήταν το λεγόμενο νομισματικό φίδι το οποίο από το 1979 έως το 1992 που βρίσκονταν σε ισχύ συνέβαλε στην σταθεροποίηση των ευρωπαϊκών οικονομιών κυρίως ως αντιπληθωριστικό εργαλείο, αποτρέποντας της εθνικές κυβερνήσεις που το εφάρμοσαν να μουν στον πειρασμό της επιλογής νομισματικών πολιτικών, οι οποίες θα απέκλιναν από το στόχο της σταθεροποίησης της ευρωπαϊκής οικονομίας (επί παραδείγματι υπερβολική αύξηση της προσφοράς χρήματος).

Η εφαρμογή του ΕΝΣ συνέβαλε και στην σύγκλιση των τιμών των προϊόντων της ΕΟΚ και των ευρωπαϊκών επιτοκίων. Στην πραγματικότητα, το νομισματικό φίδι βασιζόταν στο μοντέλο της γερμανικής νομισματικής πολιτικής. Το Ηνωμένο Βασίλειο αρνήθηκε να συμμετάσχει για το λόγο ότι το νομισματικό φίδι απέκλειε από τους οικονομικούς και πολιτικούς στόχους της βρετανικής κυβέρνησης (Angelet and Vrailas, 2008).

Κατά τη δεκαετία του '80, η πλέον δραστήρια χώρα για πρωτοβουλίες σχετικά με την ΚΕΠΠΑ είναι η Γαλλία. Με τη Διακήρυξη της Ρώμης (1984) επαναδραστηριοποιήθηκε η ΔΕΕ, της οποίας ο ρόλος είχε ατονήσει λόγω του ΝΑΤΟ. Ο κυριότερος λόγος που υποχρέωσε τη Γαλλία να ανακινήσει ξανά το θέμα της ΚΕΠΠΑ δεν είναι τα ιδεαλιστικά οράματα της τότε γαλλικής κυβέρνησης αλλά η επιδείνωση των οικονομικών μεγεθών της γαλλικής οικονομίας. Στην πραγματικότητα, ολόκληρη η ευρωπαϊκή οικονομία είχε περιέλθει από το 1980 και έπειτα σε μια κατάσταση μειωμένης ανταγωνιστικότητας, σε κρίσιμους κλάδους της βιομηχανίας, όπως των αυτοκινήτων, των εμπορικών και στρατιωτικών αεροσκαφών, των χημικών προϊόντων, των τηλεπικοινωνιών των χρηματιστηριακών υπηρεσιών κλπ που έμεινε γνωστή ως “ευρωσκλήρωση” (*euro sclerosis*) ή “ευρωπεσιμισμός” (*europessimism*) (Kennedy, 1988).

Όταν στη Γαλλία ανέλαβε την ηγεσία η σοσιαλιστική κυβέρνηση Mitterrand, προχώρησε σε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική η οποία τελικά οδήγησε στην αύξηση του δημοσίου χρέους, στην αύξηση του ελλείμματος του δημοσίου και του ισοζυγίου πληρωμών. Συνέπεια όλων αυτών ήταν το γαλλικό νόμισμα να υποτιμηθεί για μια ακόμη φορά μετά την κατάρρευση του Breton-Woods το 1971. Η αστάθεια του γαλλικού νομίσματος και τα δημοσιονομικά ελλείμματα 1981-1983 μετέβαλλαν τις στοχεύσεις της γαλλικής κυβέρνησης.

Οι πρωτοβουλίες που ανέλαβε το 1984 ο Γάλλος πρόεδρος Mitterrand σχετίζονταν με την αλλαγή στρατηγικής της κυβέρνησης, απώτερος σκοπός της οποίας ήταν η δημιουργία της ONE. Η κύρια επιδίωξη των Γάλλων μέσω της επίτευξης ONE ήταν να ευρωπαϊκοποιήσουν το γερμανικό μάρκο που αποτελούσε το ισχυρότερο και σταθερότερο ευρωπαϊκό νόμισμα ώστε να υποβοηθηθεί η ανάκαμψη της γαλλικής οικονομίας. Με τη διάσκεψη του Φοντενεμπλό (Ιούνιος 1984) εξελέγη ως νέος πρόεδρος της Επιτροπής ο πρώην Υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας **Jacques Delors**.

Στην πρώτη του ομιλία τον Ιανουάριο του 1985 ο Delors ανακοίνωσε ότι θα υπέβαλλε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ουσιαστικές προτάσεις για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Ωστόσο, απώτερος σκοπός του Delors ήταν να επιτευχθεί μέσω της ολοκλήρωσης της αγοράς η νομισματική ένωση που ενδιέφερε κυρίως τη Γαλλία. Στην πραγματικότητα, η αιτία που ο διάλογος για ΚΕΠΠΑ μέσω της επαναδραστηριοποίησης της ΔΕΕ -της οποίας ο

ρόλος της είχε ατονήσει Anderson and Seitz (2006)- άρχισε μετά από πολύ καιρό να ξαναβρίσκεται στο προσκήνιο των συζητήσεων, έγκειται στην απαίτηση της Γερμανίας για παράλληλη πρόοδο και στον πολιτικό τομέα όταν η Γαλλία θέλησε να προχωρήσει στην πράξη η εισήγηση Werner για τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος.

Με την **ενιαία ευρωπαϊκή πράξη (ΕΕΠ)** του 1985, έγινε για πρώτη φορά αναφορά στον όρο ΚΕΠΠΑ και ο Delors πρωτοστάτησε να συμπεριληφθεί στην ΕΕΠ η δέσμευση για νομισματική ένωση, κάτι που προκάλεσε τις αντιδράσεις της Βρετανίας, της Γερμανίας, της Ολλανδίας και της Δανίας. Η τακτική του Delors ήταν να υποβαθμίσει την πολιτική σημασία της νομισματικής ένωσης, παρουσιάζοντας την ως τεχνική διαδικασία, απόρροια της οικονομικής ολοκλήρωσης (Τσακαλογιάννης, 2000β).

Ήταν λοιπόν εμφανές ότι για να σημειωθεί πρόοδος στον τομέα της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας θα έπρεπε η Γαλλία να αποδεχθεί μια πολιτική ανταλλαγής (trade off) άμυνας με ασφάλεια. Το 1988 συνεστήθη ένα γάλλο-γερμανικό οικονομικό και νομισματικό συμβούλιο με απώτερο σκοπό να μελετήσει τις προϋποθέσεις που υπήρχαν για την ΟΝΕ. Τελικά, το συμβούλιο αυτό δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα καθώς διαπιστώθηκαν ουσιώδεις διαφορές μεταξύ των πολιτικών που πρότειναν οι δυο χώρες. Οι κύριες διαφωνίες εστιάστηκαν σε δυο σημεία:

- Υπήρχαν ουσιώδεις θεσμικές διαφορές ως προς το καθεστώς λειτουργίας των Κεντρικών Τραπεζών των δύο χωρών και καμία πλευρά δεν ήταν διατεθειμένη να προβεί σε αλλαγές σε αυτές. Πιο συγκεκριμένα, ενώ η κεντρική τράπεζα της Γερμανίας, η Bundesbank ήταν τελείως ανεξάρτητη από πολιτικές παρεμβάσεις, η Banque de France ήταν υπόλογη στο γαλλικό Υπουργείο των Οικονομικών και συνεπώς υποκείμενη σε πολιτικές παρεμβάσεις των εκάστοτε κυβερνήσεων.
- Η Γαλλία δεν ήταν διατεθειμένη να προχωρήσει στην αποδοχή της “*ευρωπαϊκής ομοσπονδίας*” που ζητούσε η Γερμανία και να “*ευρωπαϊκοποιήσει*” το στρατό και το πυρηνικό της οπλοστάσιο.

Ενώ διαφαίνονταν ότι η πορεία των διαπραγματεύσεων θα οδηγούνταν σε τέλμα ελπίδες έδωσε η παρέμβαση του Γερμανού Υπουργού των Εξωτερικών Genscher ο οποίος τάσσονταν ανεπιφύλακτα υπέρ της ΟΝΕ. Απώτερος σκοπός του Genscher ήταν η δημιουργία των προϋποθέσεων για επανένωση των δυο Γερμανιών που πίστευε ότι θα μπορούσε να γίνει εφικτή όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρήσει ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της σε όλους τους τομείς.

Κατόπιν τούτου, μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας αναπτύχθηκε μια πιο συντονισμένη συνεργασία για τα θέματα ΟΝΕ και ΚΕΠΠΑ τα οποία επεξεργάζονταν οι δυο κυβερνήσεις παράλληλα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες έγινε η **Διάσκεψη Κορυφής του Μάαστριχτ** που οδήγησε στην ομώνυμη συνθήκη του 1991. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλες αυτές οι πρωτοβουλίες των Γάλλων και των Γερμανών συνάντησαν την κάθετη αντίδραση των ΗΠΑ και του Ην. Βασιλείου (Τσακαλογιάννης, 2000β).

Πίνακας 3: Χρονική συσχέτιση οικονομικών και αμυντικών συνθηκών

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ		ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
1947	Σχέδιο Marshall		1948/55	ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ (ΔΕΕ)
1948	Bretton-Woods ΟΟΣΑ		1949	NATO
1951	ΕΚΑΧ		1951	Σχέδιο Pleven (ΕΑΚ)
1957	ΕΟΚ ΕΚΑΕ		1958-69	Πολιτική De Gaulle
1970	Έκθεση Werner Απόφαση για κοινό Νόμισμα το ECU		1968	Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασίας (ΕΠΣ)
1985	Απόφαση για ΟΝΕ	→	1971	Σύσταση της ΕΠΣ, του Πρόγονου της ΚΕΠΠΑ
1992	Συνθήκη Μάαστριχτ		1985	Απόφαση για ΚΕΠΠΑ Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) Επαναδραστηριοποίηση της ΔΕΕ
			1992	3 Πυλώνες για πρόοδο: Οικονομικός Πολιτικός Θεσμικός Υπαγωγή της ΔΕΕ ως στρατιωτικό σκέλος της ΕΕ

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Άποψη μας από την μέχρι τώρα ανάλυση είναι ότι αποδεικνύεται η αιτιώδης σχέση μεταξύ οικονομικών και πολιτικοστρατιωτικών γεγονότων ήσσονος σημασίας και φαίνεται ότι κατόπιν μειζόνων οικονομικών συμφωνιών έπονται οι αντίστοιχες αμυντικές, όπως αποδεικνύει ο ανωτέρω Πίνακας 3.

1.7 Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992-2009 ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

1.7.1 Η βαρυσήμαντη συνθήκη του Μάαστριχτ

Η συνθήκη του Μάαστριχτ (Δεκέμβριος 1991) αποτελεί σημαντικότερη εξέλιξη στη βήμα προς βήμα ολοκλήρωση της Ευρώπης. Με τη συνθήκη αυτή η **ΕΟΚ** μετεξελίσσεται σε **Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)**, που σημαίνει ότι ο στόχος των Ευρωπαίων δεν είναι μόνο η οικονομική εμβάθυνση αλλά και η πολιτική και θεσμική ολοκλήρωση της Ευρώπης. Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ η αρχιτεκτονική της Ευρώπης περιγράφεται με τρεις πυλώνες. Ο πρώτος αναφέρεται στα κοινοτικά θέματα (Οικονομία, Εμπόριο, κλπ), ο δεύτερος στην ΚΕΠΠΑ και ο τρίτος, στα θέματα Δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (Alec de Flers, 2008).

Ως προς το θέμα της οικονομικής ολοκλήρωσης, σημαντικότερη συμφωνία αποτελεί η δέσμευση των κρατών μελών για τη δημιουργία της **ΟΝΕ (Οικονομική και Νομισματική Ένωση)** με την εισαγωγή κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ. Δημιουργήθηκε έτσι το σύστημα των Κεντρικών Τραπεζών το οποίο ως σκοπό του είχε το συντονισμό της νομισματικής πολιτικής των κρατών-μελών και της **Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης (ΕΚΤ)**. Επίσης, αποφασίστηκε η υιοθέτηση διαφόρων διαρθρωτικών μέτρων συμβεβλημένων με την νεοκλασική οικονομική σκέψη με σκοπό την περιστολή των δημοσίων δαπανών.

Ως προς την αναγκαία δημοσιονομική αναπροσαρμογή για την επίτευξη της ΟΝΕ, αποφασίστηκε ότι τα δημόσια χρέος της κάθε χώρας-μέλους δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 60% του ετήσιου ΑΕΠ και το ετήσιο δημόσιο έλλειμμα το 3% του ετήσιου ΑΕΠ (De Grauwe, 2003). Αποφασίστηκε επιπλέον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επιφορτιστεί με τον δύσκολο ρόλο της επιτήρησης της εφαρμογής των δημοσιονομικών κριτηρίων από τα κράτη-μέλη (Angelet and Vrailas, 2008).

Ως προς την πολιτική ολοκλήρωση, τα κράτη μέλη αναγνώρισαν την αναγκαιότητα για άμεση πρόοδο στο θέμα της ΚΕΠΠΑ και δεσμεύτηκαν ότι θα συμβάλλουν με συγκεκριμένες διαδικασίες στην επίτευξη της. Στη σύνοδο του Μάαστριχτ οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν ότι το αμυντικό σκέλος της ΚΕΠΠΑ πρέπει να ανατεθεί τουλάχιστον προσωρινά στην ΔΕΕ (Παρίση, 2000). Τη δέσμευση των ευρωπαίων εταίρων για περαιτέρω εμβάθυνση της διαδικασίας για την ΚΕΠΠΑ η αμερικανική πολιτική ηγεσία αντιμετώπισε με σκεπτικισμό και καχυποψία. Οι ΗΠΑ μέσω της πολιτικής επέκτασης του NATO προς ανατολάς και τις συμφωνίες **Partnership for Peace** που περιλάμβαναν συνεννοήσεις τόσο με τη Ρωσία, όσο και με την Ουκρανία, θεωρούσαν ότι μπορούσε κατά αυτό τον τρόπο να οικοδομηθεί το μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον ασφάλειας.

Για το λόγο αυτό η κυβέρνηση των ΗΠΑ θορυβήθηκε ότι η επανενεργοποίηση της ΔΕΕ μέσω της ΚΕΠΠΑ θα ήταν δυνατόν να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του NATO αλλά και να περιορίσει την επιρροή τους μέσω αυτού στην Ευρώπη (Hunter, 2002). Εν κατακλείδι, παρά τη διάχυτη αισιοδοξία που προκάλεσε η απόφαση των 12 χωρών-μελών της ΕΕ για τη σύσταση της ΚΕΠΠΑ, η πραγματικότητα έδειξε ότι για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θα ξεκινούσε μια μακροχρόνια διαδικασία καθώς η αποτυχία στη διαχείριση από τους Ευρωπαίους της Γιουγκοσλαβική κρίσης του 1991 κατέδειξε τις εγγενείς αδυναμίες τους έναντι των αμερικανών συμμάχων τους (Anderson and Seitz, 2006).

1.7.2 Η σύσταση του Ευρωστρατού

Στις 5 Νοεμβρίου 1993, η Γαλλία, η Γερμανία και το Βέλγιο πήραν τη σημαντική πρωτοβουλία να θέσουν υπό κοινή διοίκηση κάποια από τα στρατιωτικά τμήματα τους. Ο **ευρωστρατός (eurocorps)** είναι το αποτέλεσμα που προέκυψε από αυτή την πρωτοβουλία. Η διοίκηση του ευρωστρατού ασκείται από μια επιτροπή που αποτελείται από τους αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων των Ενόπλων Δυνάμεων των τριών χωρών και από τους πολιτικούς διευθυντές που έχουν τοποθετήσει οι χώρες αυτές.

Στις 21 Ιανουαρίου του 1993 υπογράφηκαν όροι συνεργασίας του ευρωστρατού με το NATO με σκοπό να μην υπονομεύεται η αποτελεσματικότητα της ατλαντικής συμμαχίας. (Hunter, 2002). Κύρια χρηστική αξία για τον ευρωστρατό είναι η ανάληψη της αρμοδιότητας για την διεξαγωγή των λεγόμενων **αποστολών Petersberg** οι οποίες περιλαμβάνουν ανθρωπιστικές αποστολές, αποστολές διάσωσης, διατήρησης και αποκατάστασης της ειρήνης

καθώς και αποστολές επέμβασης μάχιμων μονάδων με σκοπό τη διαχείριση κρίσεων (Μούσης, 2001).

1.7.3 Η συνθήκη του Άμστερνταμ

Επόμενη σημαντική συνθήκη για την ΚΕΠΠΑ είναι αυτή του Άμστερνταμ (Ιούνιος 1997). Ως προς την οικονομική πολιτική, μέσω της υπογραφής του **Συμφώνου Σταθερότητας** επιβεβαιώθηκε για μια ακόμη φορά η απόφαση από τα κράτη-μέλη να καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια με σκοπό την επιτυχή εφαρμογή των κριτηρίων του Μάαστριχτ για την επίτευξη της ΟΝΕ.

Με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Άμστερνταμ θεσπίστηκαν τα εξής:

- Επιτάχυνση της διαδικασίας για την ΟΝΕ με στόχο την περαιτέρω οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης καθώς και άνοιγμα για μελλοντική ένταξη στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Hunter, 2002).
- Σύσταση του **Ύπατου Εκπροσώπου ΚΕΠΠΑ**. Τη θέση αυτή ανέλαβε ο γενικός γραμματέας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με κύρια αρμοδιότητα να εκπροσωπεί την κοινότητα διεθνώς ώστε να καταστεί εμφανές ότι για τα θέματα ΚΕΠΠΑ την ΕΕ δεν εκπροσωπούσε ο κάθε αρχηγός κράτους-μέλους ξεχωριστά αλλά μια κοινά αποδεκτή προσωπικότητα. Πρώτος Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ ορίστηκε ο Ισπανός Javier Solana.
- Σύσταση **Μονάδας Σχεδιασμού και Έγκαιρης Προειδοποίησης** υπό την ευθύνη του Γενικού Γραμματέα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου η οποία απαρτίζεται από προσωπικό που διαθέτουν η γενική γραμματεία, τα κράτη-μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΔΕΕ. Σκοπός της μονάδας ήταν η παρακολούθηση, η ανάλυση και η αξιολόγηση των εξελίξεων της ΚΕΠΠΑ, η έγκαιρη προειδοποίηση για πιθανά γεγονότα ή καταστάσεις που μπορούν να επηρεάσουν την ΚΕΠΠΑ και τέλος, η κατάρτιση εγγράφων με προτάσεις για εναλλακτικές πολιτικές προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Μούσης, 2001).
- **Εισαγωγή** του θεσμού της **“εποικοδομητικής αποχής”** με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης των αποφάσεων ΚΕΠΠΑ. Ο θεσμός δημιουργήθηκε ώστε να επιτρέπει σε ορισμένα κράτη-μέλη που δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν στην εφαρμογή μιας πολιτικής απόφασης για την εξωτερική πολιτική, να μην το πράττουν

χωρίς όμως να μπορούν να παρακωλύουν όλη τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η απόφαση για την ανάληψη δράσης αποφασίστηκε να λαμβάνεται με **ειδική πλειοψηφία**. Σύμφωνα με το νέο αυτό θεσμό αποφασίστηκε ότι το όποιο αντιτιθέμενο κράτος-μέλος σε οποιαδήποτε απόφαση ΚΕΠΠΑ δεν είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει την απόφαση, αλλά αποδέχεται ότι αυτή δεσμεύει την Ένωση (Alec de Flers, 2008).

- Υπαγωγή των ανθρωπιστικών αποστολών τύπου Petersberg στην πολιτική αρμοδιότητα της ΚΕΠΠΑ, κάτι που ήδη είχε αποφασιστεί από τον Ιούνιο του 1992 (Hunter, 2002).

Η συνθήκη του Άμστερνταμ μέσω της απόφασης για την ONE δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες για αντίστοιχη ολοκλήρωση στην ΚΕΠΠΑ, οι οποίες όμως διεψεύστησαν κατόπιν της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 (Forsberg, 2007).

1.7.4 Η γαλλοβρετανική διακήρυξη του St Malo

Αν και με τη **Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση** (Συνθήκη του Μάαστριχτ) τέθηκαν οι θεσμικές προϋποθέσεις για την επίτευξη αποτελεσματικής ΚΕΠΠΑ, εντούτοις, δεν αναλήφθηκε καμία σοβαρή προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση από τα κράτη-μέλη και κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο δεν επιθυμούσε η ΕΕ να αναλάβει ένα πιο σημαντικό ρόλο όσον αφορά τα θέματα της ΚΕΠΠΑ. Ωστόσο, η διαδικασία της ΚΕΠΠΑ έλαβε μια νέα δυναμική όταν τον Δεκέμβριο του 1998 οι πρωθυπουργοί του Ην. Βασιλείου Tony Blair και της Γαλλίας Jacques Chirac υπέγραψαν τη διακήρυξη του St. Malo.

Με την υπογραφή της διακήρυξης οι δυο ηγέτες συμφώνησαν ότι στο νέο περιβάλλον ασφάλειας που έχει διαμορφωθεί, η δυνατότητα της Ευρώπης να αναπτύσσει **αυτόνομη δράση** καθίσταται απολύτως απαραίτητη. Οι δύο ηγέτες κάλεσαν τους άλλους Ευρωπαίους εταίρους να συμβάλλουν και αυτοί στην προσπάθεια ώστε να ενδυναμωθεί η ΚΕΠΠΑ και επισήμαναν την αναγκαιότητα η ΕΕ να αποκτήσει αξιόπιστες Ένοπλες Δυνάμεις, οι οποίες θα πρέπει να είναι σε θέση “να αντιδρούν ταχέως έναντι των νέων κινδύνων” και να είναι έτοιμες να διαχειριστούν καταστάσεις διεθνών κρίσεων (Missirolli, 2008).

Η συμφωνία του St Malo υπήρξε ήσσονος σημασίας για την περαιτέρω πρόοδο της ΚΕΠΠΑ καθώς δυο από τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις με παραδοσιακά αντιτιθέμενα συμφέροντα ως προς τα ζητήματα ευρωπαϊκής ασφάλειας, φάνηκε να ομονοούν

ως προς μια κοινή ευρωπαϊκή συνισταμένη (Keohane, 2008). Στην πραγματικότητα, η συνεισφορά της διακήρυξης του St. Malo έγκειται στην απόφαση για την ουσιαστική επιτάχυνση της διαδικασίας για την ΚΕΠΠΑ, κάτι που είχε αποφασιστεί από το 1997 στη Διακυβερνητική Διάσκεψη του Άμστερνταμ.

Οι ΗΠΑ θορυβημένες από τις τάσεις αυτονόμησης των ευρωπαϊών συμμάχων τους μέσω της συμφωνίας του St. Malo φρόντισαν εγκαίρως ώστε στη **Σύνοδο της Ουάσιγκτον** τον Απρίλιο του 1999 επί τι ευκαιρία της συμπλήρωσης των 50 χρόνων από την ίδρυση της “Ατλαντικής Συμμαχίας” να γίνει αποδεκτό από τους Ευρωπαίους ότι το τρίπτυχο ΚΕΠΠΑ-ΔΕΕ-Ευρωστρατός θα συνέχιζε να αναπτύσσεται, εντός όμως των πλαισίων του NATO (Anderson and Seitz 2006) γεγονός που θα περιόριζε την αυτονομία του. Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της διάσκεψης του St Malo υιοθετηθήκαν από τα κράτη-μέλη και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, τον Ιούνιο του 1999 (Anderson and Seitz, 2006).

1.7.5 Η ONE γίνεται πραγματικότητα

Το επιστέγασμα των προσπαθειών των χωρών-μελών της ΕΕ για την οικονομική τους ανάπτυξη είναι η επίτευξη της ONE που αρχικά τον Ιανουάριο του 1999 υιοθετήθηκε από έντεκα από τα 15 –τότε- κράτη-μέλη Hunter (2002) με σκοπό την περαιτέρω ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς στην ΕΕ, την ενίσχυση του ενδοκοινοτικού εμπορίου, τη μείωση του συναλλακτικού κόστους για τη βιομηχανική παραγωγή και την ομογενοποίηση των ευρωπαϊκών επιτοκίων που εποπτεύονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Nijkamp and Wang, 1998).

Επιπλέον, τα διαρθρωτικά μέτρα που έλαβαν τα κράτη-μέλη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 κυρίως ως προς την αύξηση της παραγωγικότητας και της επίτευξης υψηλού επιπέδου ευημερίας, άρχισαν να έχουν ουσιαστικά αποτελέσματα, και υπήρχε η προσδοκία ότι μέχρι το 2010 να δύνανται να συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη στην ONE (Ravenna, 2005). Αυτή η αισιοδοξία δεν φαίνεται ωστόσο να επιβεβαιώνεται τουλάχιστον για το 2010.

1.7.6 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι

Απόρροια της διακήρυξης του St. Malo για την ΚΕΠΠΑ ήταν οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι (Δεκέμβριος του 1999). Σε αυτό τέθηκαν οι εξής στόχοι:

- Αποφασίστηκε η δημιουργία **Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης** η οποία θα πρέπει να είναι σε θέση να αναπτύσσει εντός 60 ημερών και να διατηρεί επί τουλάχιστον ένα έτος στρατιωτικές δυνάμεις 50.000-60.000 ατόμων ικανές να φέρουν σε πέρας αποστολές διαχείρισης κρίσεων (Kugelman, 2008). Αποφασίστηκε επίσης η δημιουργία παρόμοιας αστυνομικής δύναμης 5000 ατόμων και ειδικής μονάδας ταχείας αντίδρασης 1500 ατόμων επιχειρησιακή το αργότερο μέχρι το 2007, όπως υποστηρίζουν οι Hunter (2002), Kollias (2008), Lebl (2004), Lindley and French (2005). Στην υλοποίηση της τελευταίας αυτής απόφασης προχώρησαν η Γαλλία, η Γερμανία και το Ην. Βασίλειο το 2004 (Anderson and Seitz, 2006).
- Αποφασίστηκε η σύσταση νέων πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων και δομών, που θα επιτρέπουν στην ΕΕ να διασφαλίζει την απαιτούμενη πολιτική και στρατηγική καθοδήγηση των επιχειρήσεων αυτών, τηρουμένου ενός ενιαίου θεσμικού πλαισίου από όλα τα κράτη-μέλη (Κιντής, 2005).

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι το 2000, προέβλεπαν το συντονισμό των προσπαθειών των χωρών-μελών ώστε να καταστούν πιο ικανά στη διαχείριση διεθνών κρίσεων. Ωστόσο, δεν επιτεύχθηκε μια συμφωνία για το αν τελικά η Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης θα αποτελούσε ανεξάρτητη και αυτόνομη πολιτικοστρατιωτική πολυεθνική δύναμη ή αν τελικώς θα υπάγονταν στο NATO, όπως πρόσβευε και επιθυμούσε η Μ. Βρετανία (Mawdsley and Quille, 2003).

Είναι προφανές ότι διαφωνία του Ην. Βασιλείου και της Γαλλίας ως προς το θέμα της οριοθέτησης των πολιτικών αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης αποκάλυψε πάλι τη στενή ειδική σχέση ΗΠΑ-Μ.Βρετανίας και την προσπάθεια των ΗΠΑ μέσω της σθεναρής θέσης των Βρετανών εντός της ΕΕ να περιορίσουν το ρόλο της φιλόδοξης ευρωπαϊκής δύναμης εντός του πλαισίου δράσης του NATO. Η παραδοσιακή διαμάχη μεταξύ των “ευρωπαϊστών” και των “ατλαντιστών” είχε σίγουρα βρει ένα νέο πολύ σημαντικό λόγο για να αναζωπυρωθεί.

1.7.7 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας το Δεκέμβριο του 2000 ολοκλήρωσε και επιτυχώς αναδιαμόρφωσε ότι δεν είχε καθοριστεί πλήρως ή επαρκώς με τις συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ και ενέκρινε τη δημιουργία των εξής νέων πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων:

- Της μόνιμης Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (Political and Security Committee, PSC)
- Της στρατιωτικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Military Committee, EUMC)
- της Επιτροπής Διαχείρισης Κρίσεων (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management, CIVCOM)

Αξίζει να σημειωθεί ότι η απόφαση για τη σύσταση των ανωτέρω θεσμικών οργάνων για την ΚΕΠΠΑ είχε συμφωνηθεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι το 1999 αλλά τελικά η υλοποίηση τους έγινε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας. Οι αποφάσεις του εν λόγω Συμβουλίου οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ το 2003 περιελάμβαναν επιπλέον το μέτρο του διορισμού του Ύπατου Εκπροσώπου ΚΕΠΠΑ κατόπιν πλειοψηφίας η οποία θα προκύπτει από τη διαδικασία ψηφοφορίας. Δεν καταργήθηκε όμως το δικαίωμα ενός κράτους-μέλους για βέτο (Alec de Flers, 2008).

Οι ανωτέρω τρεις νεοσυσταθέντες θεσμοί για την ΚΕΠΠΑ θορύβησαν ακόμη περισσότερο τους αμερικανούς πολιτικούς γιατί φάνηκαν παραπλήσιοι με τους αντίστοιχους θεσμούς του NATO. Έτσι, οι Αμερικανοί πολιτικοί ιθύνοντες πίστεψαν ότι η σύσταση των τριών αυτών νέων οργάνων αποσκοπούσε στο να καταστήσει την ευρωπαϊκή ΚΕΠΠΑ ανταγωνιστική του NATO. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας ξανατέθηκε επίσης το ζήτημα του καθεστώτος συνεργασίας των ΔΕΕ/ Ευρωστρατού με τα εκτός ΕΕ αλλά εντός του NATO κράτη και κυρίως της Τουρκίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και πάλι διατύπωσε την άποψη ότι τα εν λόγω κράτη θα μπορούσαν να συμμετάσχουν αν το ήθελαν σε οποιοδήποτε συνδυασμό για την ΚΕΠΠΑ (Hunter, 2002).

Επίσης, παρατηρήθηκε και πάλι διάσταση απόψεων μεταξύ Γαλλίας-Ην. Βασιλείου για μια σειρά ζητημάτων που αφορούσαν τη στρατηγική για την ΚΕΠΠΑ μιας και το Ην. Βασίλειο φαίνεται ότι υιοθετούσε μια πολιτική που εξυπηρετούσε περισσότερο τις

αμερικανικές επιδιώξεις κυρίως όσον αφορά την εξάλειψη της πιθανότητας η Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Επέμβασης να επιχειρεί εκτός πλαισίων του ΝΑΤΟ.

1.7.8 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν

Κατά το Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Laeken κατά την περίοδο της βελγικής προεδρίας στην ΕΕ, επιβεβαιώθηκε η απόφαση ότι τα κράτη-μέλη έπρεπε να ξεκινήσουν τις διαδικασίες ώστε η ΚΕΠΠΑ να καταστεί πλήρως επιχειρησιακή κυρίως ως προς το θέμα της διαχείρισης κρίσεων. Επίσης, οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν παρέλειψαν να διασκεδάσουν τις αμερικανικές και όχι μόνο ανησυχίες σχετικά με το ρόλο της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης σε σχέση με το ΝΑΤΟ.

1.7.9 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σεβίλλης

Στη Σεβίλλη της Ισπανίας, κατά τη διάρκεια της Ισπανικής Προεδρίας πραγματοποιήθηκε Διάσκεψη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (21-22 Ιουνίου 2002) η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ευρωστρατός ήταν πλέον έτοιμος να αναλάβει αστυνομική αποστολή στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη από την 1/1/2003 και στην ΠΓΔΜ από τον Οκτώβριο. Στην Σεβίλλη επιβεβαιώθηκε η πρόθεση της ΕΕ σύμφωνα με παλιότερη απόφαση της (Ευρ. Συμβούλιο του Ελσίνκι το 2000) να δημιουργηθεί **Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης**.

Επιπλέον αποφασίστηκε, -υπό την απειλή βέτο της Ιρλανδίας- ότι όσον αφορά τη σχεδιαζόμενη συνταγματική συνθήκη για την ΕΕ τα κράτη-μέλη να σεβαστούν την πολιτική ουδετερότητας της Ιρλανδίας και ότι οι συμφωνίες για την ΚΕΠΠΑ που θα λαμβάνονταν από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΕ δεν θα ήταν δεσμευτικές για όποιο κράτος-μέλος δεν το επιθυμεί. Κατόπιν αυτής της δέσμευσης των υπόλοιπων κρατών, η ιρλανδική κυβέρνηση απεδέχθη τη συνταγματική συνθήκη για την ΕΕ κατά τη Σύνοδο της Νίκαιας το 2002 (Alecu de Flers, 2008).

1.7.10 Η συμφωνία Berlin Plus Agreement και ο ρόλος του ΝΑΤΟ

Με τη συμφωνία του Βερολίνου (*Berlin Plus Agreement*) το Δεκέμβριο του 2002 διευθετήθηκαν οι προϋποθέσεις βάσει των οποίων η ΔΕΕ λόγω των σημαντικών της ελλείψεων σε μεγάλα μεταφορικά μέσα, τηλεπικοινωνίες μέσω δορυφορικών συστημάτων

και συστήματα C4I θα μπορεί να κάνει χρήση των υποδομών του NATO με σκοπό να φέρνει εις πέρας μια σειρά από αποστολές κυρίως ανθρωπιστικού χαρακτήρα (τύπου Petersberg). Μάλιστα, αποφασίστηκε ότι οι υποδομές του NATO θα είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν από τις ΕΕ/ΔΕΕ ακόμη και αν οι ΗΠΑ δεν συμμετέχουν πλήρως στη διενέργεια τέτοιων τύπων αποστολών (Anderson and Seitz, 2006).

Ωστόσο, για την παραχώρηση των στρατιωτικών του υποδομών στη διαχειριστική ικανότητα της ΔΕΕ/ΕΕ το NATO απαίτησε η γενικότερη διάρθρωση των πολιτικών ΚΕΠΠΑ να πραγματοποιείται εντός των πλαισίων του, στο οποίο θα ενσωματώνονταν και ο οργανισμός της ΔΕΕ ενώ οι χώρες το NATO εκτός ΕΕ θα διατηρούσαν το δικαίωμα veto ως προς την απελευθέρωση των στρατιωτικών του υποδομών για χρήση από τις ΕΕ/ΔΕΕ (Hunter, 2002). Είναι προφανές ότι το μέτρο αυτό αφορούσε κυρίως τις ΗΠΑ οι οποίες επιθυμούσαν να έχουν και τον τελευταίο λόγο ως προς τη χρήση των υποδομών του NATO.

Ακόμη, αποφασίστηκε ότι στις στρατιωτικές δραστηριότητες των ευρωπαϊών μέσω της ΔΕΕ για την εφαρμογή των πολιτικών ΚΕΠΠΑ θα μπορούσαν αν το επιθυμούν να συμμετάσχουν και κράτη που δεν είναι μέλη της ΕΕ αλλά αποτελούν μέλη του NATO (Hunter 2002). Η ρύθμιση αυτή αφορούσε κυρίως την Τουρκία. Επιπλέον, οι ΗΠΑ μέσω του NATO απαίτησαν την ενσωμάτωση στη ΔΕΕ όλων των κρατών-μελών της ΕΕ που δεν υπάγονταν στη ΔΕΕ. Τέλος, υπήρξε η σκέψη ώστε η ΔΕΕ και το NATO να κάνουν χρήση από κοινού των υποδομών του νέου στρατηγείου των λεγόμενων “Συνδυασμένων Δυνάμεων” *Combined Joint Task Forces (CJTF)* της Ατλαντικής Συμμαχίας Hunter (2002) για να ελέγξει προφανώς τις εξελίξεις στην ΚΕΠΠΑ.

Στις συμφωνίες αυτές εναντιώθηκε σθεναρά η Γαλλία η οποία οδηγήθηκε για το λόγο αυτό σε μια παρατεταμένη πολιτική αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. Τελικά, η συμβιβαστική λύση που επήλθε ήταν ότι η συμμετοχή χωρών-μελών του NATO που δεν αποτελούν εκ παραλλήλου και μέλη της ΕΕ στις πολιτικοστρατιωτικές δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης θα αποτελούσε δικαίωμα για τα κράτη αυτά μόνο στην περίπτωση που η ΔΕΕ έκανε χρήση των υποδομών του NATO. Σε διαφορετική περίπτωση τα κράτη αυτά θα έπρεπε να προσκληθούν να συμμετάσχουν από τις ΕΕ/ΔΕΕ (Hunter, 2002).

Το Νοέμβριο του 2003 κατά τη διακυβερνητική διάσκεψη στη Νάπολη της Ιταλίας οι τρεις ισχυρότερες στρατιωτικά δυνάμεις της Ευρώπης (Γαλλία, Ην. Βασίλειο και Γερμανία) επιβεβαίωσαν την πρόθεση τους να προχωρήσουν στην ουσιαστική εφαρμογή της συμφωνίας Berlin Plus χρησιμοποιώντας τις υποδομές του NATO σε αгаστή συνεργασία με αυτό (Lindley and French, 2005).

Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι χάρει στη συμφωνία Berlin Plus, από το Δεκέμβριο του 2003 οι επιχειρησιακές ικανότητες της ΕΕ ενισχύθηκαν ουσιαστικά κυρίως ως προς τα ζητήματα διαχείρισης κρίσεων. (European Security Strategy, 2003). Μέχρι σήμερα η ΕΕ κατόπιν εγκρίσεως του ΟΗΕ, έχει προβεί σε 19 ειρηνευτικές αποστολές μέσω του στρατιωτικού σχηματισμού EUFOR σε διαφορές χώρες εκ των οποίων οι 11 συνεχίζονται⁴. Για το 2009 η ΕΕ ήταν δεύτερη σε αριθμό ειρηνευτικών αποστολών στον κόσμο με 12 εν εξελίξει ειρηνευτικές επιχειρήσεις στο ενεργητικό της (ο ΟΗΕ ήταν πρώτος με 23 και το NATO τρίτο με 3) και τρίτη σε μέγεθος αναπτυγμένων δυνάμεων με 7.932 στελέχη (ο ΟΗΕ είναι και εδώ πρώτος με 98.614 στελέχη και το NATO δεύτερο με 65.978 (SIPRI Yearbook, 2009).

Για την επιτυχή κατάληξη των αποστολών αυτών η ΕΕ έχει στη διάθεση της περί τους 14 διαφορετικούς στρατιωτικούς σχηματισμούς από τα κράτη-μέλη τα οποία διαθέτουν στη διαχειριστική ικανότητα της ΕΕ μέρους των εθνικών ενόπλων τους δυνάμεων με σκοπό να διεκπεραιώσουν για την περίοδο 2007-2012 μια σειρά από επιχειρήσεις ειρηνευτικού χαρακτήρα (Kaitera and Ben-Ari, 2008).

Οι κυριότεροι στρατιωτικοί σχηματισμοί που αποτελούν και στρατιωτικά τμήματα υπαγόμενα στην **Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης** παρουσιάζονται συγκεντρωτικά από τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Οι Κυριότεροι Ευρωπαϊκοί Στρατιωτικοί Σχηματισμοί

	EUROCORPS	EUROFOR	EUROMARFOR	SIAP
ΧΩΡΕΣ-ΜΕΛΗ	ΒΕΛΓΙΟ ΓΑΛΛΙΑ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΙΣΠΑΝΙΑ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΓΑΛΛΙΑ ΙΣΠΑΝΙΑ ΙΤΑΛΙΑ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ ΙΣΠΑΝΙΑ ΙΤΑΛΙΑ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ ΙΤΑΛΙΑ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ	Νοέμβριος 1993	Νοέμβριος 1996	Νοέμβριος 1996	Οκτώβριος 1997

Πηγή: Παρίσης (2000).

Στις 20 Νοεμβρίου του 2003 οι Ευρωπαίοι Υπουργοί Άμυνας αποφάσισαν την επανοριοθέτηση της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης από 60.000 που καθόριζε η Συμφωνία του Ελσίνκι στις 100.000 στρατιωτικό προσωπικό και στα 400 πολεμικά αεροσκάφη και 100 πολεμικά πλοία (Lindstrom, 2007). Η επαύξηση αυτή πρόεκυψε από την

⁴ Ειρηνευτικές αποστολές έχουν πραγματοποιηθεί στην ΠΓΔΜ, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, στο Κόσσοβο, στη Σομαλία, και πιο πρόσφατα στη Γεωργία και Τσαντ κλπ.

επιπλέον συνεισφορά Νατοϊκών χωρών όπως, η Τουρκία, η Νορβηγία, η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Σλοβακία (Hunter, 2002). Η αρχική δύναμη όπως είχε προκύψει το 2000 απόρροια της Συμφωνίας του Ελσίνκι παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα 5.

Πίνακας 5: Στρατιωτικές Δυνάμεις στην διαθεσιμότητα της Ε.Ε. από τη Συμφωνία του Ελσίνκι

November 20, 2000, EU Force Catalogue (Extracts)	
Nation	Contribution
Germany	13,500 troops, 20 ships, 93 aircraft
France	12,000 troops, 15 ships, Helios observation satellites, 75 aircraft
Spain	6,000 troops, one air-naval group based around an aircraft carrier, 40 aircraft
United Kingdom	12,500 troops, 18 ships, 72 aircraft
Austria	2,000 troops
Sweden	1,500 troops
Greece	3,500 troops
Luxembourg	100 troops
The Netherlands	5,000 troops
Finland	2,000 troops
Ireland	1,000 troops
Italy	6,000 troops
Portugal	1,000 troops
Belgium	1,000 troops, 9 ships, 25 aircraft
Denmark	No contribution by virtue of a derogation from the Amsterdam Treaty in regard to defense
Total	67,100 troops

Πηγή: Hunter (2002).

Τέλος, οι επιτυχημένες στρατιωτικές επιχειρήσεις με σκοπό την επιβολή της ειρήνης στην ΠΓΔΜ (Operation Concordia), τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Operation Althea), το Κονγκό (Operation Artemis) και το Τσαντ μέσω της EUFOR απέδειξαν ότι η συμφωνία Berlin Plus Agreement άρχισε να καρποφορεί προς διάψευση όλων αυτών που εξακολουθούσαν να υποστηρίζουν ότι η ΕΕ έχει ένα “στρατό στα χαρτιά που το πεδίο μάχης του βρίσκεται μέσα σε κάποιο γραφείο στις Βρυξέλλες” (Forsberg, 2007). Στις επιχειρήσεις αυτές δεν έχει εμπλακεί μέχρι σήμερα το NATO. Η αποτελεσματική χρήση των στρατιωτικών σχηματισμών που παραθέσαμε ανωτέρω με σκοπό την αποπεράτωση μιας σειράς αποστολών κατ’ εντολήν της ΕΕ αποδεικνύει ότι όταν υπάρχει πολιτική βούληση από τα κράτη-μέλη, η ΕΕ δύναται να σημειώσει πολλές επιτυχίες αμυντικό τομέα (Angelet and Vrailas, 2008).

Μέσω αυτών των επιχειρήσεων φάνηκε ακόμη ότι όλο και περισσότερα κράτη-μέλη είναι διατεθειμένα να συνεισφέρουν αν και οι δαπάνες προς αυτό το σκοπό ως σύνολο μόνο οριακά έχουν επαυξηθεί (Missirolli, 2008). Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι τα

περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη εμφανίζονται μέχρι σήμερα εξαιρετικά απρόθυμα να συνεισφέρουν με στρατιωτικές δυνάμεις σε στρατιωτικές επιχειρήσεις που δεν ενέχουν αποκλειστικά το στοιχείο του ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Έτσι, παρά τις επίμονες εκκλήσεις των ΗΠΑ, τα περισσότερα αρνήθηκαν να συμμετάσχουν ενεργά στον πόλεμο του Ιράκ και του Αφγανιστάν (Anderson and Seitz, 2006).

1.7.11 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης και η EDA

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου του 2003 στη Θεσσαλονίκη αποφάσισε την υιοθέτηση ενός νέου οργανισμού, της **Ευρωπαϊκής Αμυντικής Υπηρεσίας (European Defence Agency -EDA)**. Όλα τα κράτη-μέλη, με εξαίρεση τη Δανία η οποία έχει αποφασίσει ότι δεν θα συμμετάσχει στις διαδικασίες που αφορούν την ΚΕΠΠΑ, υπέγραψαν τη συμφωνία η οποία προβλέπει ότι η EDA θα επιφορτιστεί με τον καθορισμό των επιχειρησιακών απαιτήσεων που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ καθώς και τα μέτρα που απαιτούνται για την υλοποίησή τους.

Επίσης, σκοπός της EDA είναι η υποβολή προτάσεων με σκοπό την ενδυνάμωση της βιομηχανικής υποδομής και της τεχνολογικής προόδου της αμυντικής βιομηχανίας, ο προσδιορισμός της ενδεδειγμένης ευρωπαϊκής εξοπλιστικής πολιτικής και τέλος, η παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σε θέματα που έχουν σχέση με την βελτίωση της αμυντικής ικανότητας της ΕΕ. Η EDA πρακτικά άρχισε να λειτουργεί τον Ιούλιο του 2004 (Alec de Flers, 2008).

1.7.12 WEAG και EDA

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα, η συμφωνία για την EDA αποτέλεσε σημαντικότερη καμπή για την μετέπειτα πορεία της ΚΕΠΠΑ γιατί τα κράτη-μέλη δεσμεύτηκαν να καταβάλουν από κοινού επιπλέον προσπάθειες με σκοπό:

- την προμήθεια ενιαίου αμυντικού υλικού με τρόπο τέτοιο κατά τον οποίο θα συντελείται εξοικονόμηση πόρων και για άλλους τομείς αρμοδιοτήτων της ΕΕ. (Dunne et al, 2007).
- τη συγκέντρωση ενός κοινού ταμείου για έρευνα και ανάπτυξη στρατιωτικών συστημάτων.

- την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ στους τομείς και τα μέσα στα οποία υστερεί (λόγου χάριν στις στρατηγικές αερομεταφορές).
- την αναμόρφωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας ώστε να καταστεί η ΚΕΠΠΑ πιο αποτελεσματική.
- την ενίσχυση των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών μέσω της προμηθείας κυρίως ευρωπαϊκών οπλικών συστημάτων έναντι των ευθέως ανταγωνιστικών αμερικανικών.

Η τελευταία αυτή θέση ενισχύθηκε επιπλέον με το ήσσονος σημασίας επιχείρημα ότι οι προμήθειες αμυντικού υλικού των ευρωπαϊκών κρατών από τις ΗΠΑ υστερούν στο κρίσιμο κομμάτι της πρόσβασης σε κρίσιμες τεχνολογίες των εισαγόμενων στην Ευρώπη οπλοσυστημάτων για τα οποία οι ΗΠΑ αρνούνται να απελευθερώσουν την σχετική τεχνογνωσία. Το κύριο δηλαδή επιχείρημα είναι ότι τα ευρωπαϊκά κράτη εξαρτώνται ως προς την ασφάλεια τους από τεχνολογίες στις οποίες δεν έχουν πρόσβαση με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για την ασφάλεια τους με την ευρύτερη έννοια (Slijper, 2005).

Η κοινή διαπίστωση της ΕΔΑ είναι ότι δίχως τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων που θα στηρίζουν την ευρωπαϊκή βιομηχανία, αυτή δεν θα μπορέσει να αντισταθεί στην ευθέως ανταγωνιστική των ΗΠΑ γιατί η τελευταία ενισχύεται από το αμερικανικό Πεντάγωνο με χρηματικό προϋπολογισμό για R&D οκτώ φορές μεγαλύτερο από ότι η αντίστοιχη ευρωπαϊκή, και επιπλέον ευνοείται από το μεγάλο μέγεθος των αμερικανικών παραγγελιών για οπλικά συστήματα. Επιπλέον, η αμερικανική βιομηχανία επωφελείται από την προστατευτική ασπίδα της αμερικανικής νομοθεσίας η οποία ενισχύει την εθνική βιομηχανία με κάθε τρόπο έναντι του εξωτερικού ανταγωνισμού.

Ωστόσο, ο τελικός σκοπός της ΕΔΑ δεν είναι η δημιουργία ενός “*οχυρού Ευρώπη*” ως προπύργιο ενός ευρωπαϊκού βιομηχανικού προστατευτισμού έναντι των ΗΠΑ, αλλά η υιοθέτηση κοινών στρατηγικών οι οποίες δεν θα επιτρέψουν στην εγγενώς ισχυρότερη αμερικανική αμυντική βιομηχανία να εκτοπίσει ουσιαστικά την αντίστοιχη ευρωπαϊκή. Για το λόγο αυτό υποστηρίζεται ότι μέσω της ΕΔΑ θα πρέπει να καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες ώστε η ευρωπαϊκή βιομηχανική στρατηγική να κινηθεί στα πρότυπα του πανευρωπαϊκού προγράμματος της οικογένειας των επιτυχημένων πολιτικών αεροσκαφών τύπου Airbus το οποίο εξαιτίας της βιομηχανικής και εμπορικής του επιτυχίας έγινε γνωστό ως “Airbus effect” (Slijper, 2005).

Η ΕΕ μέσω της ΕΔΑ, ορθώς κατά την άποψη μας, σχεδιάζει για την περίοδο 2012-2015 να χρηματοδοτήσει με 2 δις ευρώ ετησίως την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία για R&D και νέες τεχνολογίες. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι ήδη από το 1986 η ΕΕ είχε

δημιουργήσει το **Independent European Programme Group (IEPG)** ως forum βάση του οποίου εκπρόσωποι της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, μέλη διαφόρων υπηρεσιών της ΕΕ και εκπρόσωποι των κρατών-μελών αντάλλασσαν απόψεις με σκοπό την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και της ευρύτερης συνεργασίας των χωρών της ΕΟΚ πάνω σε ζητήματα αμυντικού ενδιαφέροντος, όπως οι πολιτική προμηθειών στρατιωτικού υλικού και η εγκατάλειψη του βιομηχανικού προστατευτισμού από τα κράτη-μέλη.

Το 1992 το IEPG ενσωματώθηκε στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση –ΔΕΕ (WEU) και μετονομάστηκε σε **Western European Armaments Group WEAG**. Τα αποτελέσματα όμως από αυτή την προσπάθεια αποδείχθηκαν πενιχρά λόγω των αντιτιθέμενων συμφερόντων των εθνικών βιομηχανιών αμυντικού υλικού των οποίων τα πλεονεκτήματα μέσω του κρατικού προστατευτισμού τίθεντο υπό αμφισβήτηση (Slijper, 2005). Στις 12 Νοεμβρίου του 1996 τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες με ισχυρή αμυντική βιομηχανία (Γαλλία, Γερμανία, Ην. Βασίλειο και Ιταλία) συνέστησαν τον **OCCAR (Organisation for Joint Armament Cooperation)** που μπορεί ουσιαστικά να θεωρηθεί σαν μια προέκταση της EDA που ως κύριο στόχο έθεσε την προμήθεια αμυντικού υλικού για τις Ένοπλες Δυνάμεις των 4^{ων} αυτών χωρών από τις εθνικές βιομηχανίες τους με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση τους (Hunter 2002).

Από τα ανωτέρω είναι προφανές ότι η επιτυχία της EDA στον 21^ο αιώνα θα εξαρτηθεί από την πολιτική βούληση των κρατών της ΕΕ να την υποστηρίξουν έστω και αν με τον τρόπο αυτό διακυβεύονται εθνικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα συγκεκριμένων κρατών-μελών (Dunne, 2007).

1.7.13 Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο των Βρυξελλών

Έχοντας ως βάση τις βαρυσήμαντες συμφωνίες του St. Malo, οι ευρωπαίοι ηγέτες κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών τον Ιούνιο του 2004 με τον **Κύριο Στόχο 2010** δεσμεύτηκαν ώστε να έχουν αναπτύξει μέχρι το 2010, εκτός από αποτελεσματική πανευρωπαϊκή στρατιωτική δύναμη δράσης και ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων το οποίο να περιλαμβάνει όλο το εύρος των ανθρωπιστικών απόστολων υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αποστολές διάσωσης, αφοπλισμού και επιβολής της ειρήνης, αποστολές βοήθειας τρίτων χωρών ως προς την πάταξη της τρομοκρατίας, ειρηνευτικές αποστολές, τύπου Petersberg κλπ.

1.7.14 Η συνταγματική συνθήκη για την ΕΕ

Απώτερος σκοπός της Συνταγματικής Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν η εφαρμογή ενός πλέγματος κοινά αποδεκτών αρχών και αξιών για τα κράτη-μέλη. Υπογράφηκε στις 29 Οκτωβρίου του 2004 στη Ρώμη από τους 53 εκπρόσωπους των 25 κρατών-μελών αλλά για να τεθεί σε ισχύ έπρεπε να επικυρωθεί και από τα 25 κράτη. Στις 12 Ιανουαρίου 2005 επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με 500 ψήφους υπέρ, 137 κατά και 40 αποχές. Ωστόσο, η απόρριψη του ευρωσυντάγματος κατόπιν δημοψηφίσματος από τους Γάλλους και τους Ολλανδούς ψηφοφόρους τον Ιούνιο του 2005 το έθεσε σε αμφισβήτηση (Anderson και Seitz, 2006). Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, οι Γερμανοί οι Φιλανδοί και οι Σλοβάκοι επίσης ήσαν την μερική επικύρωση τους και η διαδικασία περιήλθε σε τέλος. Για την άρση του αδιεξόδου αποφασίστηκε η αναθεώρηση του ευρωσυντάγματος και η αντικατάστασή του με μια νέα μορφή συνθήκης (Alec de Flers, 2008 ; Forsberg, 2007).

1.7.15 Η συνθήκη της Λισαβόνας

Τον Ιούνιο του 2007 οι ηγέτες των ευρωπαϊκών χωρών αποφάσισαν να προχωρήσουν στην αναθεώρηση του ευρωσυντάγματος. Στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 στη Λισαβόνα οι Ευρωπαίοι ηγέτες κατέληξαν και υπέγραψαν το τελικό κείμενο της συνθήκης πλην της Ιρλανδίας, οι πολίτες της οποίας την κατανήφισαν κατόπιν δημοψηφίσματος που έγινε στις 12 Ιουνίου του 2008⁵. Ο κύριος λόγος της αρνητικής ψήφου των ιρλανδών ήταν ότι η περαιτέρω ανάπτυξη της ΚΕΠΠΑ θα μπορούσε να αμφισβητήσει την παραδοσιακή ουδετερότητα των ιρλανδών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής

Αξίζει να σημειωθεί ότι με την συνθήκη της Λισαβόνας υιοθετήθηκε ως προς την ΚΕΠΠΑ και ο εναλλακτικός όρος **Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (European Security and Defense Policy –ESDP)**. Τελικά μετά την αναστάτωση που προκάλεσε η ιρλανδική κατανήφιση της αναθεωρητικής συνθήκης, αποφασίστηκε η προσθήκη ειδικής παραγράφου η οποία θα κάνει ειδική μνεία στο δικαίωμα ενός κράτους-μέλους να μη συμμετέχει ενεργά στην ΚΕΠΠΑ κατά τα πρότυπα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας το 2002, ούτε να δεσμεύεται δια υπογραφής από αυτή. Κατόπιν αυτής της τελευταίας τροποποίησης, με νέο δημοψήφισμα διενεργηθέν πρόσφατα,

⁵ Το 53,4% κατανήφισε την απόφαση.

(Οκτώβριος 2009) ο ιρλανδικός λαός αποφάσισε την αποδοχή της αναθεωρητικής Συνθήκης της Λισαβόνας και στις 3 Νοεμβρίου του 2009 επικυρώθηκε και επίσημα από όλα τα κράτη-μέλη (Alec de Flers, 2008).

Κατά τις εργασίες για τη συνθήκη της Λισαβόνας αποφασίστηκε με σκοπό την επαύξηση της αποτελεσματικότητας των θεσμικών οργάνων για ΚΕΠΠΑ, η συγχώνευση των αρμοδιοτήτων του Ύπατου Εκπρόσωπου για την ΚΕΠΠΑ και του αρμόδιου Επιτρόπου των Εξωτερικών Υποθέσεων της Ένωσης. Η πολιτική προσωπικότητα που θα επωμισθεί αυτό το απαιτητικό πόστο θα φέρει τον τίτλο του **Ύπατου Εκπροσώπου της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας** (*High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*).

Ο νέος Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ θα αποτελεί επίσης και τον αντιπρόεδρο της ΕΕ και για να μην προκύπτει πρόβλημα όσον αφορά την ανά εξάμηνο διαδοχή των ευρωπαίων επιτρόπων για τις Εξωτερικές Υποθέσεις, αποφασίστηκε ο **Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας** να αποτελεί τον μόνιμο προεδρεύοντα επίτροπο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Εξωτερικών Υποθέσεων. Το Νοέμβριο του 2009 εκλέχθηκε νέος πρόεδρος της ΕΕ ο βέλγος Herman Van Rompuy ενώ το νέο και απαιτητικό ρόλο του Ύπατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ οι Ευρωπαίοι εταίροι ανέθεσαν στη βρετανίδα Catherine Ashton (Brussels Press Release, 2009).

Επιπλέον, λόγω κυρίως των γερμανικών πρωτοβουλιών, εγκρίθηκε η δημιουργία της **Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για τις Εξωτερικές Δράσεις** (*European External Action Service*) η οποία θα συνεπικουρεί το έργο του νέου Ύπατου για την ΚΕΠΠΑ. Το προσωπικό που θα απαρτίζει το νέο φορέα θα αποτελείται από στελέχη προερχόμενα από τη γραμματεία του συμβουλίου των Εξωτερικών Υποθέσεων, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και από τις εθνικές διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών-μελών. Ο νέος θεσμός κρίνεται ιδιαίτερα απαιτητικός και νευραλγικός καθώς Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ θα πρέπει να αποτελεί το συνδετικό κρίκο μεταξύ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Επιτροπής. Όπως χαρακτηριστικά λέγεται, ο φέρων το εν λόγω αξίωμα πρέπει να είναι είτε υπεράνθρωπος “*Superman*” είτε βιονική γυναίκα “*Bionic Woman*”! (Angelet and Vrailas, 2008).

Επιπλέον, αποφασίστηκε η **μόνιμη δομημένη συνεργασία** (*permanent structured cooperation*) σύμφωνα με την οποία τα κράτη εκείνα που θεωρούν ότι έχουν τη στρατιωτική δυνατότητα να συνεισφέρουν σε απαιτητικές στρατιωτικές αποστολές για την επιβολή των αποφάσεων της ΕΕ, θα μπορούν να το κάνουν χωρίς να απαιτείται ένας απαραίτητος υποχρεωτικός αριθμός συμμετεχόντων κρατών-μελών για την ανάληψη μιας στρατιωτικής επιχείρησης. Η απόφαση τους για να αναληφθεί τελικά η στρατιωτική αποστολή θα τίθεται

προς αποδοχή και από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη με τη μέθοδο της **ειδικής πλειοψηφίας**. Έτσι καταργείται το βέτο το οποίο θα μπορούσε παλιότερα να επιβάλλει μια χώρα-μέλος και να παρακωλύσει την οποιαδήποτε απόφαση.

Κατά το τρόπο αυτό, έγινε πράξη παλαιότερη παραπλήσια πρόταση της Γαλλίας και της Γερμανίας που εκκρεμούσε από το 2003. Στην πρόταση αυτή αντιτάχθηκε τότε το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρώντας ότι η δημιουργία ενός γαλλογερμανικού αμυντικού πυρήνα εντός της ΕΕ, από τον οποίο η Βρετανία ενδεχομένως να εξαιρούνταν θα υπονόμει το ρόλο του ΝΑΤΟ στο οποίο παραδοσιακά οι Βρετανοί απέδιδαν ιδιαίτερη βαρύτητα. Τελικά, μετά τις διαβεβαιώσεις γάλλων και γερμανών ότι η μόνιμη δομημένη συνεργασία δεν θα είναι ανταγωνιστική έναντι του ΝΑΤΟ το Ηνωμένο Βασίλειο δέχτηκε την αποδοχή της γαλλογερμανικής πρότασης. Τέλος επιβεβαιώθηκε και σε αυτή τη διακυβερνητική διάσκεψη η επιδίωξη των κρατών-μελών να αποκτήσει η ΕΕ, σύμφωνα με το Στόχο 2010 στρατιωτικές δυνάμεις ικανές να φέρουν εις πέρας τις πολιτικές αποφάσεις της Κοινότητας (Alec de Flers, 2008).

Άποψη μας είναι ότι νέοι σημαντικότεροι θεσμοί που αποφασίστηκε να δρομολογηθούν στη Λισαβόνα είναι ιδιαιτέρως σημαντικοί γιατί παρέχουν μεγαλύτερη ευελιξία για θέματα ΚΕΠΠΑ και υποβαθμίζουν το ρόλο του βέτο το οποίο παλιότερα μπορούσε να καταστήσει μια απόφαση πολιτικής για ΚΕΠΠΑ ατελέσφορη. Στην πραγματικότητα, η **ειδική πλειοψηφία** είναι αποτέλεσμα των επιδιώξεων του λεγόμενου **γαλλογερμανικού άξονα** και φαίνεται να συμβάλλει ουσιωδώς στην υποβοήθηση για την ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής ώστε η ΕΕ να καταστεί πιο ικανή να λαμβάνει αποφάσεις που αφορούν την ασφάλεια της αυτοδύναμη.

Από την άλλη πλευρά, το Ηνωμένο Βασίλειο διατηρώντας την παραδοσιακή ειδική σχέση του με τις ΗΠΑ και την νομοτελειακή προσκόλληση του στις δομές του ΝΑΤΟ, επιδίωξε να υποβαθμίσει τις ανωτέρω συμφωνίες με κύρια στόχευση την διατήρηση χάραξης αυτόνομης βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Εξαιτίας κυρίως των πιέσεων που άσκησε η Μεγάλη Βρετανία, ο νέος θεσμός για τον Ύπατο Εκπρόσωπο ΚΕΠΠΑ δεν τιτλοφορήθηκε απευθείας ως **Ύπατος Εκπρόσωπος για την Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ**, ακριβώς για να μη δεσμεύει αποκλειστικά την εθνική εξωτερική πολιτική τόσο της Μ. Βρετανίας, όσο και μικρότερων χωρών-μελών που συμφώνησαν με την άποψη της, αλλά και να μην παραπέμπει σε ένα “*ευρωπαϊκό υπερκράτος*” με δικούς του Υπουργούς και δική του αρχιτεκτονική όσον αφορά την εξωτερική πολιτική (Alec de Flers, 2008).

1.7.16 Πρώτα Συμπεράσματα.

Οι κύριες διαπιστώσεις που μπορούν να γίνουν από την ανάλυση του εν λόγω κεφαλαίου είναι οι εξής: Εξ αρχής έγινε αντιληπτό ότι μετά τον Β΄ΠΠ η έκταση της καταστροφής της Ευρώπης ήταν τόσο εκτενής ώστε τόσο η ανοικοδόμηση της, όσο και η επανένταξη της στο νέο παγκόσμιο σύστημα ασφάλειας θα απαιτούσε τη συνεισφορά των νέων αναδυόμενων υπερδυνάμεων. Η διαίρεση της Ευρώπης σε δυο αντίθετα στρατόπεδα ως απόρροια του Ψυχρού Πολέμου, αποδυνάμωσε περισσότερο τη θέση και τις προοπτικές της.

Η Κεντρική και Δυτική Ευρώπη για να ανακάμψει οικονομικά χρειάστηκε τη συνεισφορά των ΗΠΑ μέσω του Σχεδίου Marshall και άλλων προγραμμάτων οικονομικής βοήθειας ενώ για να εξασφαλιστεί η άμυνα της κρίθηκε απαραίτητη η δημιουργία του NATO εντός του οποίου ο ρόλος των ΗΠΑ υπήρξε αναμφίβολα ηγεμονικός. Οι προσπάθειες των Ευρωπαίων να δημιουργήσουν έναν ικανό πανευρωπαϊκό αμυντικό φορέα έπεσαν στο κενό.

Η αποτυχία της ΕΑΚ, η σταδιακή υποβάθμιση του ρόλου της ΔΕΕ που σε όλη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου περιορίστηκε στη σκιά του NATO αλλά και οι φιλόδοξες έως απατηλές προσπάθειες του De Gaulle ώστε η Ευρώπη με προεξάρχουσα τη Γαλλία να ανακτήσει από μόνη της τη χαμένη της αίγλη έπεσαν στο κενό τόσο γιατί πολλά κράτη-μέλη της ΕΟΚ αρκούνταν στην προστασία που τους παρείχε φθηνότερα το NATO/ΗΠΑ, όσο και γιατί φάνηκε ότι η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου υστερούσε κατά πολύ στρατιωτικά μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων και δεν θα ήταν δυνατό να αποτρέψει από μόνη της ένα πιθανό σοβιετικό κίνδυνο.

Κατεδείχθη επίσης ότι οι οποίες προσπάθειες για ΚΕΠΠΑ την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου ήταν σε σημαντικό βαθμό απόρροια των οικονομικών συμφωνιών των Ευρωπαίων. Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου η ΚΕΠΠΑ επαναδραστηριοποιήθηκε κυρίως μεταξύ της συνεννόησης Γαλλίας και Γερμανίας και για καθαρά οικονομικούς λόγους, όπως φάνηκε από την ανάλυση των §1.6.2 και §1.7.1. Επίσης, τις προσπάθειες αυτές για την ΚΕΠΠΑ οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν με ιδιαίτερη καχυποψία φοβούμενες ότι θα συνεπάγονταν τον περιορισμό του ρόλου του NATO στο οποίο αυτές είχαν τον πρωτεύοντα ρόλο.

Στην ενότητα 1.7 έγινε η παρουσίαση της διαχρονικής θεσμικής ολοκλήρωσης της ΚΕΠΠΑ σε όλη την περίοδο 1992-2010, καθώς πραγματοποιήθηκαν σημαντικά βήματα ως προς την κατάρτιση ενός δομημένου θεσμικού πλαισίου για την ΚΕΠΠΑ. Αυτά τα βήματα είχαν θετική επίπτωση στην επαύξηση της ικανότητας της ΕΕ από τη συμμετοχή της σε ειρηνευτικές αποστολές ανά τον κόσμο. Καταδείχτηκε όμως και η επικράτηση της αμερικανικής και βρετανικής θέσης ώστε η ΚΕΠΠΑ να μην λειτουργεί ανεξάρτητα αλλά

εντός των πλαισίων του ΝΑΤΟ. Αυτή η εξέλιξη κατά την άποψη μας σίγουρα απογοήτευσε όσους πίστευαν ότι η ΕΕ θα μπορούσε εκτός από οικονομικός γίγαντας που είναι να καταστεί σε βάθος χρόνου και ανεξάρτητη πολιτικοστρατιωτική υπερδύναμη λειτουργώντας ίσως και ανταγωνιστικά των ΗΠΑ

Στον κατωτέρω πίνακα 6, παρουσιάζεται η διαχρονική σχέση εξάρτησης μεταξύ των οικονομικών και αμυντικών πολιτικών της ΕΕ σε σχέση με τις αντίστοιχες εξελίξεις στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας.

Πίνακας 6, Χρονική συσχέτιση οικονομικών και αμυντικών συμφωνιών-συνθηκών.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	→	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
1992	Συνθήκη Μάαστριχτ		1992	Υπαγωγή της ΔΕΕ ως στρατιωτικό σκέλος της ΕΕ
1997	Συνθήκη Άμστερνταμ Σύμφωνο Σταθερότητας		Νοε 1993	Δημιουργία ευρωστρατού
			1997	Σύσταση Ύπατου Εκπρόσωπου ΚΕΠΠΑ
1999	Η ΟΝΕ γίνεται πραγματικότητα		1999	Συμφωνία Ελσίνκι: Σύσταση Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης
1999-2009	Διαρθρωτικές πολιτικές με σκοπό την ΟΝΕ για την ΕΕ-27		2003	Δημιουργία Ευρωπαϊκής Αμυντικής Υπηρεσίας
			2004	Κύριος Στόχος 2010
			2009	Ύπατου Εκπροσώπου της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας
				Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για τις Εξωτερικές Δράσεις (European External Action Service)

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

2.1 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΤΩΝ ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΕΩΝ

Οι ΗΠΑ αποτελούν αναμφίβολα μια από τις σπάνιες περιπτώσεις της Ιστορίας όπου ένα νεοσυσταθέν κράτος καταφέρνει σε ελάχιστο χρόνο να καταστεί παγκόσμια αυτοκρατορία. Στο παρελθόν μεγάλες ηγεμονικές δυνάμεις, όπως η Περσική Αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών Βασιλέων (550–330 π.Χ.), η Ελληνιστική Αυτοκρατορία που ίδρυσε ο Μακεδόνας στρατηλάτης Μέγας Αλέξανδρος (323-146 π.Χ.), αν και επικράτησαν σε στρατιωτικό επίπεδο σχετικά γρήγορα –ιδίως για την δεύτερη– επιδεικνύοντας παράλληλα αξιόλογα στοιχεία διοικητικής οργάνωσης του κράτους τους, εντούτοις δεν διαχειρίστηκαν σοφά τα πολιτικά αποτελέσματα της νίκης τους και παρήκμασαν με αποτέλεσμα να επέλθει η κατάρρευση τους, όπως υποστηρίζουν οι Fuller (2004), Secunda and Warry (1998).

Την ίδια τύχη είχε και η Μογγολική Αυτοκρατορία (1206–1368) και οι διάφορες εκφάνσεις της, όπως οι Μογγόλοι της Χρυσής Ορδής, οι οποίες εκτός της ανωτέρω αδυναμίας δεν φαίνεται να κατάφεραν να δημιουργήσουν τις βασικές προϋποθέσεις για τη σύσταση δομημένου κράτους, εξαιτίας του νομαδικού τρόπου ζωής των μελών τους και μόλις οι ισχυρές φυσιογνωμίες τους εξέλιπαν (Τσέγκις Χάν, Ταμερλάνος) οι αναιμικές διαδοχικές αυτοκρατορίες τους εξαφανίστηκαν. Άλλες χώρες όπως η Κίνα του 15^{ου} αιώνα, ενώ διαφαίνονταν ότι θα μπορούσε να καταστεί πανίσχυρη αν αποφάσιζε να επεκταθεί και να συμπεριληφθεί στους “νικητές της ιστορίας”, εντούτοις, επέλεξε κοντόφθαλμα την αυτοαπομόνωση με αποτέλεσμα προοδευτικά να επέλθει η εσωτερική της κατάρρευση (Κυριαζής, 2000).

Ομοίως, η Ινδία των Μεγάλων Μογγόλων (1526-1712 μ.Χ.) και η Οθωμανική Αυτοκρατορία (1299–1923 μ.Χ.), αν και εμφανίστηκαν ως ιδιαίτερα εξωστρεφείς σε στρατιωτικό επίπεδο, απεδείχθησαν τελείως ανεπαρκείς στο ζήτημα της προστασίας της ατομικής περιουσίας και της θεσμοθέτησης ενός αποτελεσματικού μοντέλου διοίκησης, ικανού να παρέχει κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία και ως αποτέλεσμα παρήκμασαν επειδή υπονομεύτηκε η οικονομική τους βάση (Κυριαζής 2000, 2008). Μια ακόμη αιτία παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν η οικονομικά ζημιολογία δαιδαλώδους γραφειοκρατικής δομής της διοίκησης της που οδήγησε σε επικερδή μονοπώλια και φαινόμενα συντεχνιακής- φατριακής συμπεριφοράς (Galbraith et al, 2007).

Η Ισπανία του 16^{ου} αιώνα αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός κράτους που παρακμάζει ιστορικά λόγω επιλογής αναποτελεσματικής οικονομικής διαχείρισης (άδικη φορολόγηση, εκδίωξη εβραίων και επιβολή της ολέθριας μέστα), συνεχούς επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής με σκοπό την κάλυψη υπέρογκων στρατιωτικών δαπανών, αλλά και αποτυχιών σε τακτικό στρατιωτικό επίπεδο (η αποτυχία της ισπανικής αρμάδας στη Μάχη το 1588 ενάντια στην Αγγλία της βασίλισσας Ελισάβετ (Κυριαζής και Ζουμπουλάκης 2003, 2004)

Αποκύημα της κοσμοϊστορικής ρωσικής επανάστασης του 1917 ήταν η δημιουργία της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία αποκήρυξε την καπιταλιστικού τύπου οικονομία και το σύστημα της ελεύθερης αγοράς και εφάρμοσε σοσιαλιστική οικονομική πολιτική συγκεντρωτικά (κρατικά) ελεγχόμενη. Τελικώς, και αυτό το σύστημα δεν κατάφερε να εδραιωθεί και κατέρρευσε σε λιγότερο από ένα αιώνα εφαρμογής του κυρίως γιατί δεν έδινε κίνητρα για παραγωγικότητα και δεν προστάτεψε με ένα δομημένο θεσμικό πλαίσιο την ατομική ιδιοκτησία (Cornia and Popov, 2001).

Τέλος, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (27 π. Χ.- 476 μ. Χ.) και η εξελληνισμένη εκδοχή της⁶ (395–1453 μ.Χ.) Vasiliev (1995) καθώς και η Βρετανική Αυτοκρατορία-Κοινοπολιτεία (1600-1945 μ. Χ.) Armitage (2000) αποτέλεσαν μακράιονες αυτοκρατορίες οι οποίες στο απόγειο τους συνδύαζαν δομημένα και δυνατά σε οικονομία και στρατιωτική ισχύ κράτη τα οποία δεν επέλεξαν την αυτοαπομόνωση και συμπεριέλαβαν στις κρατικές δομές τους σαφή δικαιώματα ιδιοκτησίας και υψηλού επιπέδου νομοθετικό σύστημα για την προστασία της ατομικής περιουσίας, δίνοντας έτσι κίνητρα για αύξηση της παραγωγικότητας, και υιοθέτηση νέων ιδεών και καινοτομιών, στοιχείων απαραίτητων για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη.

Αποψη μας είναι ότι η περίπτωση των ΗΠΑ δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί. Οι ΗΠΑ αποτελούν σε σύγκριση με τις προαναφερθείσες αυτοκρατορίες μια σχετικά πρόσφατα αναδειχθείσα δύναμη (1776-2010) χωρίς μακράιονο ιστορικό παρελθόν, η γεωπολιτική επέκταση της οποίας όμως εξελίχθηκε σχετικά ομαλά. Την παγκόσμια κυριαρχία οι ΗΠΑ επεδίωξαν μόνο μετά τον Β΄ΠΠ και δεν είναι απολύτως βέβαιο εάν η “*ανάληψη καθηκόντων*” τύπου παγκόσμιας δύναμης προέκυψε κατόπιν μεθοδευμένης επιδίωξης τους ή λόγω ιστορικής συγκυρίας και αναγκαιότητας ή και των δυο αυτών παραμέτρων ταυτόχρονα .

⁶ Η κατάρρευση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη Δύση δεν συνεπάγονταν και την οριστική της εξαφάνιση. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος χώρισε την ρωμαϊκή αυτοκρατορία σε δυο τμήματα, το ανατολικό και το δυτικό. Όταν το δυτικό κράτος κατέρρευσε το 476 μ.Χ. από τις βαρβαρικές επιδρομές των γερμανικών φύλων, το ανατολικό μετεξελίχθηκε στην ελληνική αυτοκρατορία του Βυζαντίου και κατάφερε να διατηρηθεί ως το 1453 αποτελώντας την πλέον μακρόβια αυτοκρατορία της ιστορίας.

2.2) Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1945-1991

2.2.1 Το δίλημμα των ΗΠΑ: Εσωστρέφεια ή επεκτατική παγκόσμια πολιτική;

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η λήξη του ολέθριου Β΄ΠΠ που επέφερε την οικονομική και στρατιωτική παρακμή της Ευρώπης ανέδειξε δυο νέες μεγάλες υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ οι οποίες αμφότερες κυριάρχησαν γεωπολιτικά η καθεμία προσπαθώντας να εξάγει στις δικές της σφαίρες επιρροής και το δικό της πολιτικοοικονομικό μοντέλο ανάπτυξης. Εξαιτίας της έκτασης της καταστροφής της Ευρώπης, οι ευρωπαϊκές χώρες ήταν αδύναμες να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις ασφάλειας οι οποίες δεν προέρχονταν ποια από το ναζιστικό ιμπεριαλισμό αλλά από το σοβιετικό επεκτατισμό. Η εξέλιξη των πραγμάτων τις έφερε προ τετελεσμένων γεγονότων ώστε να συμβάλλουν ουσιωδώς στην προάσπιση των ευρωπαϊκών χωρών από τον σοβιετικό κίνδυνο (European Security Strategy, 2003).

Σε στρατιωτικό επίπεδο θα ανέμενε κανείς ότι οι ΗΠΑ έχοντας στη διάθεση τους το “πυρηνικό υπερόπλο”, τα καταστρεπτικά και μη αναστρέψιμα αποτελέσματα του οποίου δοκίμασαν εις διπλούν οι Ιάπωνες τον Αύγουστο του 1945, θα εξέρχονταν του πολέμου με περίσσια αυτοπεποίθηση και γόητρο. Οι ΗΠΑ ωστόσο, συνειδητοποίησαν λόγω της έκτασης της φονικότητας του ατομικού όπλου ότι στον μεταπολεμικό κόσμο δεν θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί η διάδοση του και στον υπόλοιπο κόσμο (Gaddis et al, 1999).

Αντίθετα με τα φαινόμενα, οι μεταπολεμικές ΗΠΑ εμφανίζονταν να διακατέχονται από ένα έντονο κλίμα απαισιοδοξίας σχετικά με τις πολιτικές και οικονομικές αβεβαιότητες του μεταπολεμικού κόσμου. Σε στρατιωτικό επίπεδο οι εκτιμήσεις των Αμερικανών επιστημόνων με βάση τα τεχνολογικά δεδομένα τη εποχής ήταν ότι η Σοβιετική Ένωση θα καθίστατο ικανή να αποκτήσει πυρηνικά όπλα περίπου εντός 15ετίας. Επιπλέον, οι νέες πολεμικές τεχνολογίες, όπως οι βαλλιστικοί γερμανικοί πύραυλοι V1 και V2, η φονικότητα των οποίων διαπιστώθηκε με τα αθώα θύματα βρετανών αμάχων το 1944/5 και ακόμη, τα βομβαρδιστικά μεγάλου βεληνεκούς και τα ταχύπλοα σκάφη ανέδειξαν τις πολύ μεγάλες απειλές που αναδεικνύονταν στο νέο γεωπολιτικό περιβάλλον για τις ΗΠΑ (Kennedy, 1988).

Έτσι κυριάρχησε η τάση ότι σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικό κόσμο, οι ΗΠΑ θα έπρεπε να εγκαταλείψουν οριστικά τον περιορισμό των γεωπολιτικών δραστηριοτήτων τους στη αμερικανική ήπειρο (Δόγμα Μονρόε) και να επεκτείνουν την παρέμβαση τους σε παγκόσμια κλίμακα (Δόγμα Τρούμαν) συμμετέχοντας ενεργά στις διεθνείς εξελίξεις (Cox, 1990). Ενδεικτικό της ανασφάλειας που διακατείχε τον πολιτικό

κόσμο των ΗΠΑ μετά τον Β'ΠΠ είναι και η πρόταση του αμερικανού φιλοσόφου Bertrand Russel, ο οποίος αν και ήταν εναντίον της χρήσης των πυρηνικών όπλων εντούτοις, υποστήριξε ότι οι ΗΠΑ θα έπρεπε να βομβαρδίσουν προληπτικά με πυρηνικά όπλα τη Σοβιετική Ένωση εφόσον εξακολουθούσαν να έχουν το τεχνολογικό μονοπώλιο με σκοπό να περιορίσουν τις ηγεμονικές τάσεις του ηγέτη της Ιωσήφ Στάλιν, για τον οποίο ο Russel θεωρούσε ότι ήταν τόσο βάνουσος και δολερός όσο ο Χίτλερ! (Johnson, 1989).

2.2.2 Το τίμημα για της αμερικανικής ηγεμονίας

Ο ανταγωνισμός των αμυντικών δαπανών μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ διήρκησε από το 1945 έως τη διάλυση της “κόκκινης αυτοκρατορίας” το 1991. Οι ΗΠΑ παρακολουθούσαν με πολύ μεγάλη προσοχή την σταδιακή επαύξηση των σοβιετικών ικανοτήτων σε στρατιωτικά μέσα. Μια σειρά πολιτικών ανταγωνισμού μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων οδήγησαν σε σταδιακή κλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου. Οι σοβιετικές τεχνολογικές επιτυχίες στο στρατιωτικό τομέα όπως, η απόκτηση πυρηνικού όπλου από το 1949, έντεκα χρόνια νωρίτερα από τις αμερικανικές εκτιμήσεις, ικανών στρατηγικών βομβαρδιστικών να τις μεταφέρουν από το 1953 και η επίδειξη ικανότητας ανάπτυξης τεχνολογίας **διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων (ICBM)** με την εκτόξευση του Σπούτνικ το 1957, ένα χρόνο πριν τους αμερικάνους⁷ Dyer (1993), απέδειξαν τη φονικότητα του σοβιετικού πολεμικού οπλοστασίου και την αναμφίβολη απειλή που αποτελούσε για τις ΗΠΑ. Επίσης, μια σειρά από γεωπολιτικές ενέργειες της Σοβιετικής Ένωσης (εισβολή και κατάληψη εξουσίας στην Τσεχοσλοβακία το 1948 και το 1968, στην Ουγγαρία το 1956, και στο Αφγανιστάν το 1979), φανέρωσαν τις ηγεμονικές επιδιώξεις της (Brito and Intriligator, 1995).

Στην αντίπερα όχθη, οι ΗΠΑ με την εφαρμογή του **δόγματος Τρούμαν** που σκοπό είχε τη δημιουργία αναχώματος στην κομμουνιστική εξάπλωση σε Ελλάδα και Τουρκία, τη σύσταση του NATO το 1949 για την προστασία της κεντρικής και δυτικής Ευρώπης από την ΕΣΣΔ, την ενεργή ανάμειξη τους στον πόλεμο της Κορέας το 1950, την ανάπτυξη τη δεκαετία του 1950 ικανών στρατηγικών βομβαρδιστικών και την κρίση των πυραύλων στην Κούβα το 1962, επέτειναν τον στρατιωτικό ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων οδηγώντας τη δεκαετία του 1970 στη δημιουργία ενός τρομακτικά μεγάλου όγκου οπλοστασίων συμβατικών και μη συμβατικών (πυρηνικών και χημικών) όπλων.

⁷ Οι πρώτοι βαλλιστικοί πύραυλοι των ΗΠΑ τύπου Atlas αναπτύχθηκαν το 1958.

Αυτή η τρομερή στρατιωτική υπερεπέκταση οδήγησε (ευτυχώς) τις δυο υπερδυνάμεις σε συνεννόηση με σκοπό τον έλεγχο των εξοπλισμών και τον περιορισμό της χρήσης των πυρηνικών όπλων. Επίσης, υπογράφηκαν μια σειρά από συμφωνίες όπως αυτή για τη μη Διάδοση και τον Περιορισμό των Πυρηνικών Όπλων (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons - NPT*) το 1968, οι συμφωνίες Strategic Arms Limitation Treaties (SALT) το 1972 και το 1979, η Αντιβαλλιστική Συνθήκη (*Anti-Ballistic Missiles-ABM*) επίσης το 1972, που αποσκοπούσε στον περιορισμό εγκατάστασης πυρηνικών όπλων και τέλος, το 1987 η Συμφωνία για τον Περιορισμό Πυρηνικών όπλων Μέσου Βεληνεκούς (*Intermediate Nuclear Forces Treaty- INF*) (Brito and Intriligator, 1995).

Από το 1945 οι ΗΠΑ έχοντας επιφορτιστεί από την εξέλιξη των πραγμάτων με την υποχρέωση της “προστάτιδας δύναμης του δυτικού κόσμου” έχουν εμπλακεί σε μια σειρά από πολεμικές αναμετρήσεις στις οποίες, με εξαίρεση ίσως τον πόλεμο στο Βιετνάμ, επικράτησαν στρατιωτικά ή -στην χειρότερη περίπτωση- πέτυχαν τους γεωπολιτικούς τους στόχους⁸. Συνολικά για την προάσπιση του “ελεύθερου κόσμου” από το “σιδηρούν παραπέτασμα”, οι ΗΠΑ υποχρεώθηκαν κατά την περίοδο 1950-2000 να διατηρούν ετησίως σε 54 χώρες (συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ) 2,33 εκατομμύρια στρατιωτικό προσωπικό (Kane, 2004).

Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη, είχαν εγκατασταθεί οι περισσότερες αμερικανικές δυνάμεις του εξωτερικού (το 52%) ενώ στην Ασία ο αριθμός αναλογούσε στο 41%. Για τη στρατιωτική επικράτηση τους κατά τον Β ΉΠΙ αλλά και τους πολέμους σε Βιετνάμ, Κορέα και Α΄ Πόλεμο του Κόλπου οι ΗΠΑ δαπάνησαν εξαιρετικά μεγάλα ποσά από τον κρατικό προϋπολογισμό σε σταθερές τιμές του 2002, όπως φαίνεται από τον πίνακα 7 για την περίοδο 1941-1991:

Πίνακας 7: Πολεμικές Δαπάνες ΗΠΑ την περίοδο 1941-1991

Β ΉΠΙ	2896,3
Κορέα	355,9
Βιετνάμ	494,3
Α Πόλεμος στο Ιράκ	79,9

Πηγή: Hartley (2006).

⁸ Οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν στον πόλεμο της Κορέας (1950-53), στον πόλεμο του Βιετνάμ (1959-75) στους δυο πολέμους της Γιουγκοσλαβίας 1992-95 και 1998-99 και στους δυο πολέμους του Ιράκ 1991 και 2003, αλλά και σε μια σειρά χαμηλότερης έντασης κρίσεων όπως η κρίση των πυραύλων στην Κούβα (1961-62), στη Σομαλία το 1993 για την απελευθέρωση αιχμαλώτων κλπ.

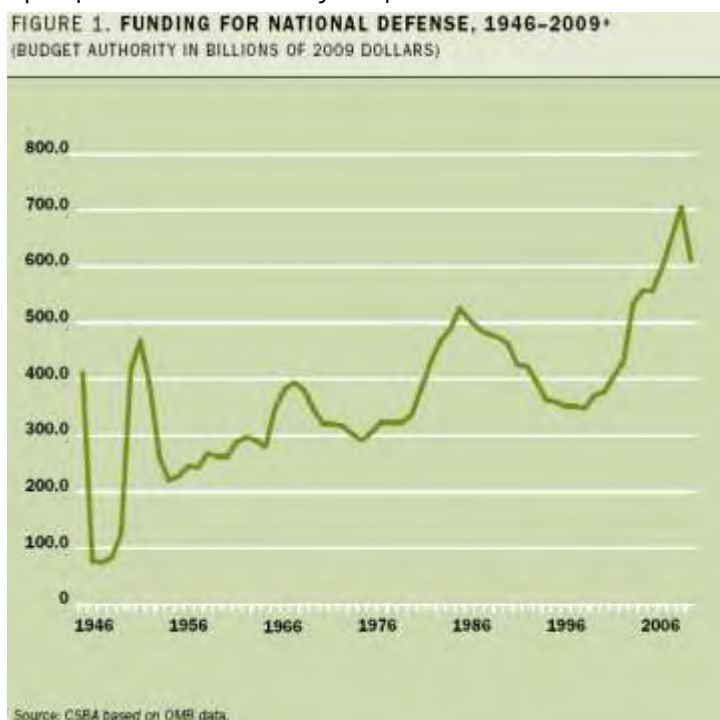

Οι ΗΠΑ δαπάνησαν για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μέσω του Σχεδίου Marshall, 12.4 δις δολάρια, για τον Πόλεμο της Κορέας, 69.5, για την ενίσχυση της συμμαχίας του ΝΑΤΟ 22.3, για τον Πόλεμο στο Βιετνάμ 172.2, ενώ ως σύνολο για τα έτη 1946-1987 ως οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς τα συμμαχικά κράτη οι ΗΠΑ ξόδεψαν περισσότερα από 382 δις δολάρια! (Patterson, 1992).

Ένα σημαντικό στοιχείο που αφορά την πολιτική ασφάλειας των ΗΠΑ σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου είναι η αναλογικά πολύ μεγαλύτερη στρατιωτική τους επιβάρυνση σε σχέση με τους ευρωπαϊούς συμμάχους τους. Η θεωρία ότι τα μεγαλύτερα έθνη εντός μιας συμμαχίας χωρών επιβαρύνονται σε μεγαλύτερο ποσοστό του εθνικού του εισοδήματος περισσότερο αναλογικά με τα μικρότερα έθνη μιας αμυντικής συμμαχίας, προτάθηκε για πρώτη φορά από τους Olson και Zeckhauser το 1966 και όσον αφορά τις ΗΠΑ, επιβεβαιώθηκε από τους ανωτέρω επιστήμονες (Murdoch, 1995).

Είναι προφανές ότι το οικονομικό τίμημα για την στρατιωτική επικράτηση και τη συντήρηση ενός τεράστιου στρατεύματος ανά την υφήλιο ήταν ιδιαίτερα βαρύ για τις ΗΠΑ, όπως μεταφράζεται ξεκάθαρα από το ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού το οποίο διατέθηκε μετά τον Β΄ΠΠ για αμυντικές δαπάνες.

Διάγραμμα 1: Χρηματοδότηση των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ την περίοδο 1946-2009 σε δις δολάρια.

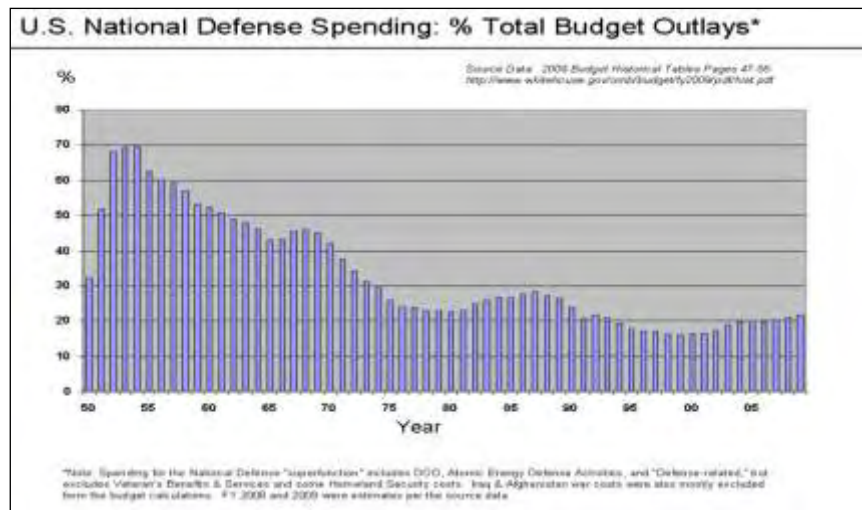

Πηγή: CSBA.

Το διάγραμμα 1 παρουσιάζει σε δις δολάρια το πολύ υψηλό μέγεθος των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ για την περίοδο 1946-2009 ενώ το διάγραμμα 2 αποδίδει το μέγεθος αυτό ως ποσοστό επί του συνόλου του ετήσιου κρατικού προϋπολογισμού. Εντούτοις, η αξιολόγηση ενός διαγράμματος το οποίο περιγράφει το μέγεθος των αμυντικών δαπανών μιας χώρας ή ενός στρατιωτικού σχηματισμού πρέπει να διενεργείται με ιδιαίτερη

προσοχή⁹ (Brzoska, 1995).

Διάγραμμα 2: Οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ ως ποσοστό του ετήσιου ΑΕΠ

Πηγή: Budget Historical Tables.

⁹ Τα μεγέθη των αμυντικών δαπανών δεν είναι πάντοτε ακριβή και πολλάκις θεωρούνται κρατικά μυστικά ακόμη και σε χώρες με δημοκρατική δομή και ύπαρξη κοινοβουλίου. Σε πολλές περιπτώσεις στρατιωτικά προγράμματα τα οποία βρίσκονται σε φάση ανάπτυξης κρίνονται ως **black projects** και δεν έρχονται ποτέ στο φως της δημοσιότητας, ενώ η διάθεση στοιχείων από κράτη με απολυταρχικά καθεστώτα διοίκησης, κράτη με συγκεντρωτικά σχεδιαζόμενες οικονομίες ή κράτη τα οποία βρίσκονται σε περιοχές γεωπολιτικής έντασης (για παράδειγμα στη Μέση Ανατολή) δεν τα καθιστά πάντοτε αξιόπιστα. Ένα άλλο πρόβλημα που ανακύπτει είναι σε ποιους ακριβώς εθνικολογιστικούς λογαριασμούς υπάγονται κάποια είδη δαπανών. Για παράδειγμα, οι δαπάνες που χορηγούνται ως στρατιωτική βοήθεια σε κάποιες χώρες δεν υπάγονται συνήθως στο εθνικό Υπουργείο Άμυνας αλλά στο Υπουργείο των Εξωτερικών. Το ίδιο ισχύει και για τα κράτη που συντηρούν παραστρατιωτικές οργανώσεις, οι δαπάνες των οποίων σε πολλές περιπτώσεις υπάγονται στο Υπουργείο Εσωτερικής Ασφάλειας και όχι στο Υπουργείο Άμυνας. Ορισμένες ακόμη περιπτώσεις τις οποίες αναφέρουμε ενδεικτικά όπου δεν παρατηρείται κοινή μέθοδος υπολογισμού των αμυντικών δαπανών αφορούν τις συντάξεις των βετεράνων, την παροχή μετεωρολογικών δεδομένων, τον έλεγχο της κυκλοφορίας στον αέρα κλπ, τη συμμετοχή του στρατού στη βιομηχανική παραγωγή, την ανάληψη μεταφοράς προσώπων VIP, αποστολές έρευνας και διάσωσης SAR κλπ. Επίσης, σημαντικό εμπόδιο ως προς τη σωστή εκτίμηση των αμυντικών προϋπολογισμών των χωρών είναι το ότι οι αμυντικές δαπάνες συνήθως δημοσιεύονται στο εγχώριο εθνικό νόμισμα και όχι σε ένα διεθνές που να αποτελεί αξιόπιστο μέσο σύγκρισης. Τα προβλήματα αυτά ξεπερνιούνται με την μετατροπή των εγχώριων νομισμάτων σε ένα διεθνώς αποδεκτό νόμισμα όπως το αμερικανικό δολάριο ή με τη χρήση της μεθόδου **Purchasing Power Parity (PPP)**. Η παρατήρηση αυτή κρίνεται αναγκαία να αναφερθεί στο σημείο αυτό στη μελέτη μας καθώς οι μετέπειτα πίνακες και τα διαγράμματα τα οποία θα συνοδεύσουν την ανάλυση μας στη συνέχεια διαφέρουν ελαφρώς μεταξύ τους ανάλογα με το τρόπο υπολογισμού τους από το διεθνές ίδρυμα που τα συλλέγει. Ωστόσο, η προσπάθεια που καταβάλλεται είναι τέτοια ώστε η συλλογή των πινάκων και των διαγραμμάτων καθώς και ο περαιτέρω σχολιασμός τους να βασίζεται σε στοιχεία που δημοσιεύουν έγκριτοι διεθνείς οργανισμοί όπως οι SIPRI, IISS, BICC και CBO.

Την τελευταία δεκαετία του Ψυχρού πολέμου και πιο συγκεκριμένα την περίοδο 1985-89 οι ΗΠΑ, όπως παρατηρείται από τον Πίνακα 8 δαπανούσαν κατά μέσο όρο περί το 6,3% του ΑΕΠ τους για άμυνα, ποσοστό κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της Γερμανίας, της Γαλλίας και του Ην. Βασιλείου, ενώ οι “τρεις μεγάλοι” της Ευρώπης δαπανούσαν το 70% των συνολικών αμυντικών δαπανών των ευρωπαϊκών χωρών του NATO.

Από τον Πίνακα 8 καταδεικνύεται επίσης, η μεγάλη διαφορά των ΗΠΑ σε σχέση με τις Γαλλία και Γερμανία αναφορικά με το ποσοστό των αμυντικών δαπανών επί των κρατικών δαπανών που προορίζονται για την άμυνα για τις ίδιες περιόδους. Παρατηρούμε ότι ο αμερικανικός και ο βρετανικός κρατικός προϋπολογισμός επιβαρύνονταν με δαπάνες για προμήθεια νέου πολεμικού υλικού σε ποσοστό περίπου 25% για την περίοδο 1985-1989 και με περίπου 20% το 1992, το οποίο αναλογεί σε ποσοστά συγκριτικά μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα γερμανικά (Dunne, 1995). Τη δεκαετία του 1980 το ποσοστό που οι ΗΠΑ διέθεταν για την άμυνα τους ήταν διπλάσιο από αυτό που δαπανούσαν τα υπόλοιπα νατοϊκά κράτη μαζί, γεγονός που έκανε το NATO να φαντάζει ως ένα ιδιαίτερα προνομιούχο αμυντικό γκρουπ για τα μέλη του (Murdoch, 1995).

Πίνακας 8: Αμυντικές Δαπάνες των Χωρών-Μελών του NATO (1985-89) και 1992

NATO's defense budgets ^a				
Country	Defense as percentage of GDP		% equipment expenditures ^b in defense	
	Average, 1985-1989	1992	Average, 1985-1989	1992
Belgium	2.9	1.9	12.1	8.2
Canada	2.1	1.9	19.7	18.6
Denmark	2.1	2.0	14.0	17.8
France	3.8	3.4	n.a. ^c	n.a.
Germany	3.0	2.2	19.6	13.3
Greece	6.2	5.6	18.2	23.4
Italy	2.3	2.0	19.7	15.0
Luxembourg	1.1	1.2	3.5	4.6
Netherlands	2.9	2.5	19.8	14.2
Norway	3.2	3.4	21.7	24.4
Portugal	3.2	3.0	7.6	2.2
Spain	2.2	1.6	n.a.	10.9
Turkey	3.3	3.9	18.2	24.8
UK	4.6	3.8	24.8	18.1
USA	6.3	5.2	25.6	22.9
NATO Europe	3.3	2.7		
NATO total	4.7	3.7		

^a Source: NATO. ^c n.a.: not available.
^b Equipment expenditures include R&D.

Πηγή: Dunne (1995).

2.3) Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1945-1991

2.3.1 Οι οικονομικοί θεσμοί για την μεταπολεμική ανάκαμψη του κόσμου

Με τη λήξη του Β'ΠΠ εκφραστήκαν φόβοι ότι η αμερικανική οικονομία θα βυθίζονταν σε βαθιά ύφεση ικανή να ανατρέψει ακόμη και το ισχύον πολιτικό καθεστώς με μια παρέκκλιση του πολιτικού συστήματος, είτε προς την άκρα αριστερά είτε προς την άκρα δεξιά.

Η σταδιακή ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας μετά το κραχ του 1929 οφείλεται εν πολλοίς και στην επιρροή που άσκησε η **Γενική Θεωρία** του Keynes η οποία πρότεινε την αύξηση των δημοσίων δαπανών και της ενεργούς ζήτησης ώστε μια οικονομία να εξέλθει από τη φάση της επιβράδυνσης και να περάσει στη φάση της ανάκαμψης (Mankiw, 2000). Σημαντική παράμετρος της ανάκαμψης της αμερικανικής οικονομίας υπήρξε η αλματώδης αύξηση της παραγωγής της πολεμικής βιομηχανίας την περίοδο 1941-45. Αυτού του είδους η μορφή ανάπτυξης επικράτησε ιστορικά ως **στρατιωτικός Κευνσιανισμός (military Keynesianism)** αν και στην πραγματικότητα, ο Keynes όχι μόνο δεν ήταν υπέρ της ιδέας της αύξησης των αμυντικών δαπανών, αλλά απεναντίας τις στηλίτευε προτείνοντας τον περιορισμό τους ήδη από το 1921 (Coulomb and Fontanel, 2002).

Ο μεταπολεμικός ψυχροπολεμικός οικονομικός προγραμματισμός των ΗΠΑ δεν μπορούσε να αρκестεί μόνο στην διατήρηση της ανάπτυξης της αμερικανικής οικονομίας καθώς οι περιστάσεις την υποχρέωναν να συνεισφέρει ουσιωδώς και στην οικονομική ανάκαμψη της κατεστραμμένης Ευρώπης ώστε αυτή να μην υποχωρήσει προς το σοσιαλιστικό μπλοκ. Ήδη με την αγγλοσαξονικής εμπνεύσεως συμφωνία του **Bretton-Woods** το 1944, δια του οποίου καθιερώθηκε το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, συνεστήθη το **Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)** και η **Παγκόσμια Τράπεζα** με σκοπό την παροχή οικονομική αρωγής για τον υπόλοιπο κόσμο.

Τα κράτη που υιοθέτησαν τη συμφωνία του Bretton-Woods κατάφεραν να περιορίσουν το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών τους και τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη της διεθνούς χρηματαγοράς (Krugman και Obstfeld, 2000). Ωστόσο, οι αμερικανικοί τραπεζικοί οίκοι δεν ήταν διατεθειμένοι να επενδύσουν στην Ευρώπη με σκοπό την ανοικοδόμηση της οικονομίας της φοβούμενοι ότι θα απολέσουν τα χρήματά τους. Από την άλλη πλευρά, οι Σοβιετικοί υποστήριζαν ότι η ανοικοδόμηση της Ευρώπης θα αποδείκνυε την ανωτερότητα του συγκεντρωτικού κρατικού προγραμματισμού έναντι των

εργαλείων της ελεύθερης οικονομίας που βασίζονταν στην οργάνωση της αγοράς και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας (De Long and Eichengreen, 1991).

2.3.2 Τα προγράμματα οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ προς την κατεστραμμένη Ευρώπη

Στα πλαίσια αυτά, οι ΗΠΑ, κατόπιν απόφασης του κογκρέσου ενέκριναν την αποδέσμευση μεγάλων κονδυλίων, τόσο μέσω του ΟΗΕ δια της **UNRRA**¹⁰ όσο και μέσω του **Σχεδίου Marshall** για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης. Η οικονομική βοήθεια σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του εμπορίου, του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και των κενσιακών αναπτυξιακών μοντέλων που υιοθετηθήκαν, συνέβαλαν ώστε οι περισσότερες χώρες τόσο της Ευρώπης, όσο και του υπόλοιπου κόσμου να τεθούν σε νέα τροχιά ανάπτυξης.

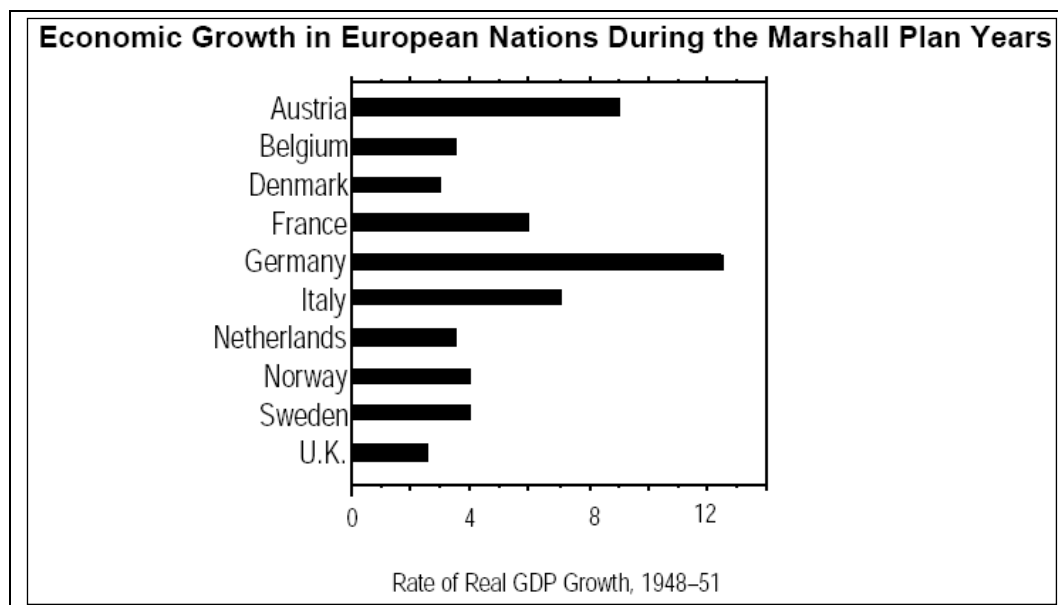
Μέσω της UNRRA τα δυο πρώτα μεταπολεμικά έτη οι Ευρωπαίοι λάμβαναν περί τα 4δισ δολάρια ετησίως, ενώ την περίοδο 1948-51 μέσω του Σχεδίου Marshall διατεθήκαν περί τα 13,2 δις δολάρια για την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας εκ των οποίων τα 3,2 διοχετεύτηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα 2,7 δις στη Γαλλία, το 1,5δισ στην Ιταλία και περί το 1,4 στις κατεχόμενες από τους συμμάχους ζώνες της Δυτικής Γερμανίας. Σημαντικός αριθμός από τα εν λόγω εμβάσματα διοχετεύτηκε στη χρηματοδότηση των επενδύσεων και των δημόσιων υποδομών και έδωσε τη δυνατότητα στα ευρωπαϊκά κράτη να προβούν σε αύξηση των εισαγωγών από τις ΗΠΑ με σκοπό να υποβοηθήσουν την οικονομική τους ανάκαμψη (De Long and Eichengreen, 1991).

Χάρη στο Σχέδιο Marshall, στην Ευρώπη σημειώθηκε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη η οποία δεν διακόπηκε απότομα από το 1945 και έπειτα, όπως φαίνεται από το διάγραμμα 3 το οποίο παρουσιάζει επίσης τους ρυθμούς ανάπτυξης για 10 από τα κυριότερα κράτη της δυτικής Ευρώπης από το 1948 έως το 1951.

---

¹⁰ Είναι τα αρχικά της United Nations Relief and Rehabilitation Administration, υπηρεσίας του ΟΗΕ η οποία ανέλαβε την παροχή οικονομικής βοήθειας στη μεταπολεμική Ευρώπη.

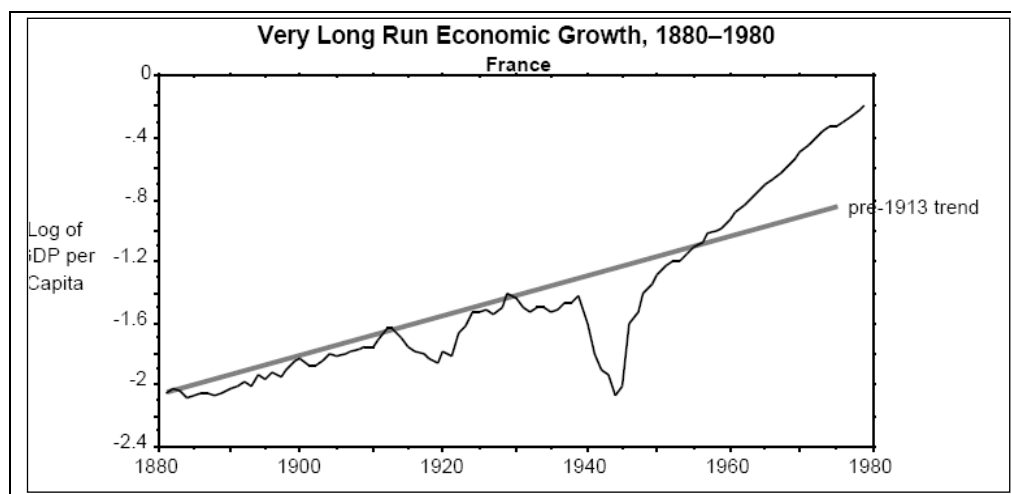
Διάγραμμα 3: Η Οικονομική Ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών Εθνών κατά τα έτη εφαρμογής του Σχεδίου Marshall

Πηγή: De Long and Eichengreen (1991).

Όσον αφορά τις δυο κυριότερες οικονομικά και στρατιωτικά χώρες της κεντρικής Ευρώπης, τη Γαλλία και τη Γερμανία, το σχέδιο Marshall διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στην οικονομική τους ανάκαμψη εξαλείφοντας τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης εξαιτίας του πολέμου και συμβάλλοντας στην διαρκή αυξητική τάση των ρυθμών οικονομικής τους ανάπτυξης για την εκατονταετή περίοδο αναφοράς 1880-1980 (διαγράμματα 4 και 5)

Διάγραμμα 4: Γαλλική Μακροπρόθεσμη Οικονομική Ανάπτυξη 1880-1980

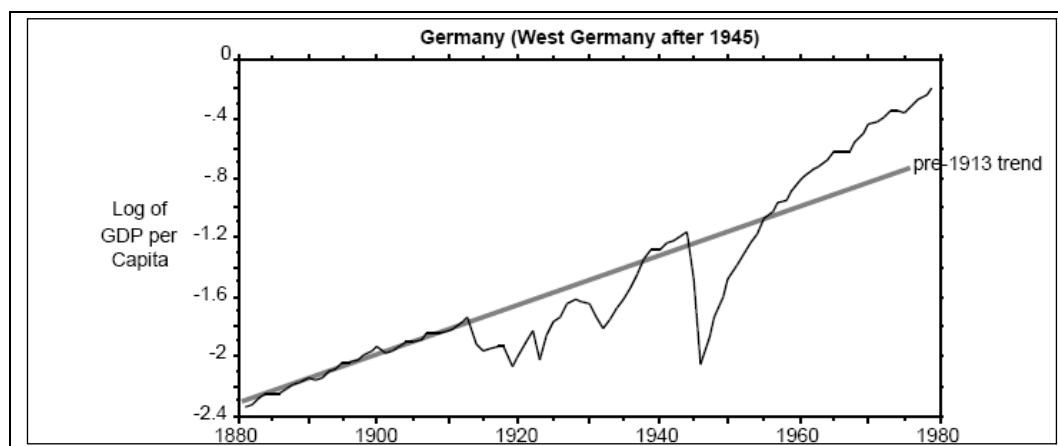

Πηγή: De Long and Eichengreen (1991).

2.3.3 Η αμερικανική στρατηγική για τη Γερμανία μέσα από τη γεωπολιτική θεώρηση του Keynes

Ως προς την τύχη της μεταπολεμικής Γερμανίας οι Αμερικανοί ιθύνοντες φανήκαν ιδιαίτερα επιεικείς και δεν επιδίωξαν να την γονατίσουν οικονομικά και να την εξοντώσουν πολιτικά. Ο κύριος λόγος αυτής της στρατηγικής των ΗΠΑ ήταν τα διδάγματα του λεγόμενου **μεσοπολέμου** (1919-1939) που απέδειξαν ότι η εξουθένωση της ισχυρότερης και πιο δυναμικής οικονομίας της Ευρώπης, της γερμανικής εξαιτίας των επαχθών όρων ειρήνης που της επέβαλλαν το 1919 οι νικητές του Α ΠΠ¹¹, προκάλεσαν σε ολόκληρη την Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1930 οικονομική και πολιτική αστάθεια (Τσακαλογιάννης, 2000β).

Διάγραμμα 5: Γερμανική Μακροπρόθεσμη Οικονομική Ανάπτυξη 1880-1980

Πηγή: De Long and Eichengreen (1991).

Οι Αμερικανοί ιθύνοντες δεν αγνόησαν για δεύτερη φορά τις υποδείξεις του Keynes ο ήδη από το 1921 είχε προειδοποιήσει ότι η έννοια της ασφάλειας είναι σύμφυτη με την οικονομική ανάπτυξη και ότι οι δυσχερείς όροι της ειρήνης θα υπονομεύσουν τη δημοκρατική πορεία όχι μόνο της Γερμανίας αλλά και της Ευρώπης ως σύνολο, εκτρέποντας τις χώρες αυτές προς τον κομμουνισμό ή στην υιοθέτηση των λεγόμενων **power politics**¹².

Ο διαπρεπής Βρετανός οικονομολόγος ορθώς είχε διατυπώσει την άποψη ότι αν δεν επιτραπεί στη μεταπολεμική Γερμανία να αναπτύξει βιώσιμες οικονομικές σχέσεις με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, οι προοπτικές της ειρήνης θα είναι δυσοίωνες. Για τον Βρετανό

¹¹ Με την υπογραφή της Συνθήκης των Βερσαλλιών το 1919 από την πλευρά της ηττηθείσας Γερμανίας έληξε ο Α ΠΠ (1914-1918)

¹² Ο διεθνής αυτός όρος υποδηλώνει την κατάσταση εκείνη κατά την οποία ένα κράτος ή πολλά κράτη προασπίζουν τα συμφέροντα τους απειλώντας το ένα το άλλο χρησιμοποιώντας στρατιωτικής, πολιτικής ή οικονομικής μορφής εκβιασμούς.

οικονομολόγο, η διαρκής ειρήνη και ο αφοπλισμός θα μπορούσε να προκύψει μόνο μέσω της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας και αλληλεγγύης με σκοπό την εναρμόνιση των εθνικών οικονομικών συμφερόντων. Ο Keynes έβλεπε τις διεθνείς πολιτικοοικονομικές σχέσεις ως μια δυναμική ισορροπία αμοιβαίας αλληλεξάρτησης δια της οποίας η ειρήνη είναι εξασφαλισμένη με τρόπο τέτοιο ώστε κανενός κράτους να μη θίγονται τα συμφέροντα ώστε να εξαναγκαστεί να επιδιώξει να ανατρέψει το ισχύον status quo προς όφελος του (Polachek and Seigle, 2007).

Με σκοπό την εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης ο Keynes πρότεινε ήδη από το 1929 να υπάρξει μια κοινή χρηματική αρωγή προς την **Κοινωνία των Εθνών**¹³ από τα κράτη μέλη τα οποία συμμετείχαν στους κόλπους της. Θεωρούσε επιπλέον ότι θεματοφύλακες της παγκόσμιας ειρήνης θα μπορούσαν να καταστούν μόνο τα ισχυρά κράτη. Ο Keynes ήδη είχε ζητήσει να επιβληθούν οικονομικές κυρώσεις τόσο στην Ιταλία για να αναχαιτιστεί η μεγαλομανία του Μουσολίνι όταν οι ιταλικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Αιθιοπία, όσο και στην Ιαπωνία κατόπιν της εισβολής της στην Κίνα το 1937.

Επίσης, το 1938 πρότεινε την υπογραφή μιας **Ευρωπαϊκής Αποτρεπτικής Αμυντικής Συνθήκης (European Defense and Conflict Prevention Pact)** που προέβλεπε το σχηματισμό μια στρατιωτικής συμμαχίας από ευρωπαϊκά κράτη αλλά δυστυχώς η έκκληση του δεν εισακούστηκε. Επιπλέον υποστήριξε, πολύ σωστά όπως απεδείχθη μεταπολεμικά, ότι οι υπερβολικές αμυντικές δαπάνες σε εθνικό επίπεδο υπονομεύουν την μακροχρόνια αμυντική ισχύ αλλά και τις προοπτικές για τη χρηματοδότηση κοινών μελλοντικών αμυντικών στρατηγικών στα πλαίσια μιας στρατιωτικής συμμαχίας (Coulomb and Fontanel, 2002).

Ωστόσο, αναγνώριζε ότι οι αμυντικές δαπάνες αποτελούν ένα μέσο για την τόνωση της ενεργούς ζήτησης και ότι ελλείπει άλλων πιο αποτελεσματικών και ωφέλιμων για την κοινωνία κρατικών δαπανών, είναι δυνατόν μέσω των στρατιωτικών δαπανών μια οικονομία να εξέλθει από την οικονομική ύφεση. Η άποψη του αυτή υιοθετήθηκε από αρκετές δυτικές κυβερνήσεις μεταπολεμικά ως μέσο θετικής επίδρασης και σταθεροποίησης των εγχώριων οικονομιών και έμεινε γνωστή ως “στρατιωτικός κευνσιανισμός” (Κόλλιας, 1998). Η ορθότητα της άποψης αυτής έχει επιβεβαιωθεί και από πρόσφατες εμπειρικές μελέτες Kollias,

¹³ Η ΚΤΕ αποτέλεσε τον προάγγελο του σημερινού ΟΗΕ αλλά η συμβολή της στη διατήρηση της ειρήνης ήταν πενιχρή αφού δεν μπόρεσε να αποτρέψει, την εισβολή του Μουσολίνι στην Αβησσυνία (1935), τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο (1936), την εισβολή της Ιαπωνίας στην Κίνα (1937) και τον Β'ΠΠ (1939-45).

Mylonidis and Paleologou (2007), Lee and Chen (2007) αν και οι απόψεις δίστανται ως σύνολο Ali (2007), Deger (1986).

Συνεπώς, είναι προφανές από την ανωτέρω ανάλυση ότι η κύρια στρατηγική της αμερικανικής πολιτικής για την Ευρώπη από το 1949 και έπειτα έγκειται στην ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης της με σκοπό την ελαχιστοποίηση της πιθανότητας νέων μελλοντικών ενδοευρωπαϊκών διενέξεων οι οποίες μπορούν να αποφευχθούν μέσω του NATO. Έτσι εξηγείται το ότι από το 1955 οι ΗΠΑ πρωτοστάτησαν στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας και στην ένταξη της στους πολιτικοοικονομικούς μηχανισμούς ολοκλήρωσης της Ευρώπης ενώ από το 1991, κατόπιν της λήξης του Ψυχρού Πολέμου δεν εμφανίζονται αντίθετες σε μια πολιτική αμυντικής ολοκλήρωσης μέσω της ΚΕΠΠΑ/ΔΕΕ, αρκεί αυτή να μην αντιστρατεύεται τις γενικότερες επιδιώξεις του NATO στο οποίο οι ΗΠΑ διαδραματίζουν τον πρωτεύοντα ρόλο (Hunter, 2002).

2.3.4 Οι περαιτέρω ενεργητικές επιπτώσεις της αμερικανικής βοήθειας

Χάρει στο Σχέδιο Μάρσαλ η ανοικοδόμηση της Ευρώπης εισήλθε σε μια νέα φάση “δυναμικής ανάπτυξης” ή “υπερανάπτυξης”. Πραγματοποιήθηκε η χρηματοδότηση των δημόσιων υποδομών για νέα έργα τα οποία δεν θα ήταν δυνατόν να χρηματοδοτηθούν μόνο από την πενιχρή συλλογή φόρων από τους εξαθλιωμένους Ευρωπαίους όπως η γρήγορη ανακατασκευή των κατεστραμμένων από τους ναζί σιδηροτροχιών, λιμανιών, γεφυρών κλπ. Επίσης, τέθηκαν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για νέες επενδύσεις και την αύξηση του εμπορίου.

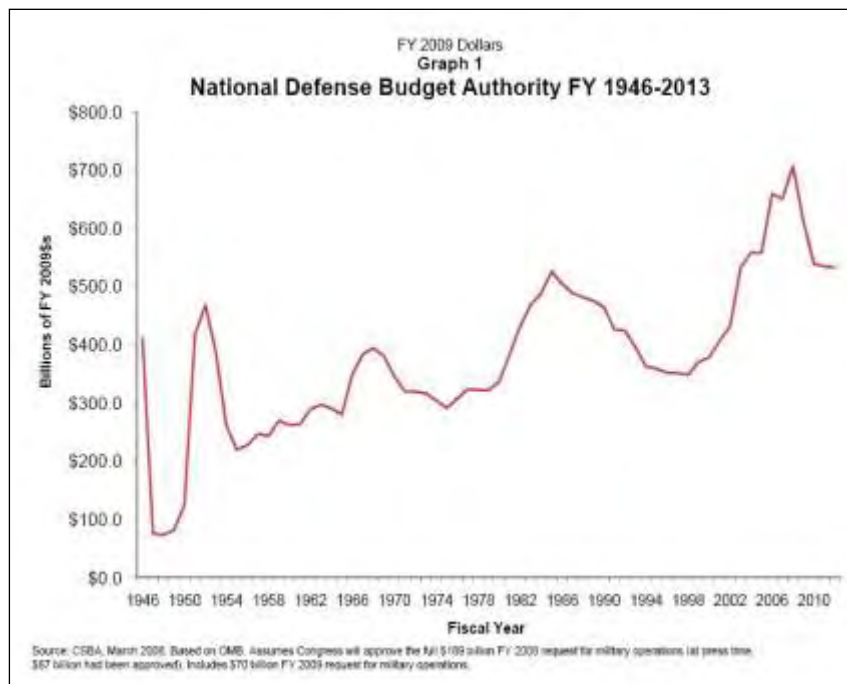
Ο πληθωρισμός στην Ευρώπη κατέστη δυνατόν να χαλιναγωγηθεί, και επιπλέον επιτεύχθηκαν, ο εξορθολογισμός των κρατικών ετήσιων προϋπολογισμών, η καταπολέμηση της φτώχειας και των φαινομένων μαύρης αγοράς καθώς και η αναδιοργάνωση και η ενίσχυση της βαριάς βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι 1951 το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ των ευρωπαίων ήταν 10% υψηλότερο από το αντίστοιχο προπολεμικό και το μέγεθος των επενδύσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ για τις δεκαετίες 1950 και 1960 διπλάσιο από αυτό της δεκαετίας του 1930 (De Long and Eichengreen, 1991).

2.4) Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2010

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου το 1991 και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οι ΗΠΑ κατέστησαν η μόνη υπερδύναμη. Η άμεση πτώση των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 επηρέασε και τις ΗΠΑ των οποίων οι αμυντικές δαπάνες την περίοδο 1985-1998 εμφανίζουν σαφώς πτωτική τάση όπως παρατηρείται από το διάγραμμα 6 (Amara, 2007).

Διάγραμμα 6: Αμυντικές Δαπάνες ΗΠΑ την περίοδο 1946-2013 σταθμισμένες με βάση το 2009

Όπως παρατηρείται από τον Πίνακα 9, για τα έτος 1995 οι ΗΠΑ κατείχαν τις μεγαλύτερες σε μέγεθος προσωπικού Ένοπλες Δυνάμεις σε σχέση με τους κυριότερους διεθνείς συμμάχους τους. Το 1998, το οποίο αποτέλεσε και το τελευταίο έτος της συρρίκνωσης των αμερικανικών αμυντικών δαπανών, το ενεργό

Πηγή: CSBA.

προσωπικό που υπηρετούσε στις αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις είχε περιορισθεί στο 1,4 εκ στελέχη και μόνο το 10% είχε ενεργό υπηρεσία για πάνω από 20 έτη (Warner and Asch, 1995).

Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι τέτοιας υφής συγκριτικά στοιχεία όπως αυτά τα οποία παρατίθενται στον ανωτέρω πίνακα μπορούν εύκολα να αμφισβητηθούν από τη στιγμή που η δομική διάθροιση μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων των ανωτέρω χωρών διαφέρει σε ποιοτικά χαρακτηριστικά. Επί παραδείγματι, οι αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) σε σχέση με τις αντίστοιχες άλλων συμμαχικών χωρών προς τις ΗΠΑ είναι πλήρως εθελοντικές, γεγονός που από κάποιους ερευνητές θεωρείται ότι τις καθιστά πιο αποτελεσματικές, ενώ από άλλους ερευνητές η άποψη αυτή αμφισβητείται.

Πίνακας 9: Στρατιωτικό Προσωπικό των ΕΔ των ΗΠΑ και των κύριων συμμάχων τους για το 1995

Table 1 Force levels for USA and major allies*					
Country	Ground forces	Naval force	Air force	Active total	Reserve force
USA	884	558	502	1944	1806
Germany	287	31	90	408	697
UK	216	59	7	275	349
Canada	20	12	21	78	37
Australia	29	15	19	63	29

* Numbers given in thousands.

Πηγή: Warner and Asch (1995).

Στην περίπτωση των αμερικανικών ΕΔ το κόστος συντήρησης τους είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο εκείνων των συμμαχικών προς τις ΗΠΑ χωρών στις οποίες ισχύει η μερική υποχρεωτική στρατολογία κληρωτών πολιτών, επειδή στην περίπτωση των κληρωτών στρατιωτών οι ΕΔ δεν υποχρεούνται να ικανοποιούν μισθολογικά το προσωπικό τους. Εν έτει 1995 από τις ισχυρές στρατιωτικές χώρες ανά τον κόσμο μόνο οι γερμανικές ΕΔ εξακολουθούσαν να διατηρούν ένα σύστημα μερικής στρατολόγησης (σε ποσοστό 43% επί του συνόλου των ΕΔ) ενώ οι ΕΔ του Ηνωμένου Βασιλείου, του Καναδά και της Αυστραλίας λειτουργούσαν σε πλήρως εθελοντική βάση περιλαμβάνοντας στη σύνθεσή τους και γυναίκες (Warner and Asch, 1995).

Για τις υπόλοιπες χώρες του NATO μόνο η Ελλάδα και η Τουρκία διέθεταν για το 1998 στη σύνθεση των στρατιωτικών τους δυνάμεων ποσοστά κληρωτών περίπου ίσα ή ανώτερα του 75% του συνόλου του στρατιωτικού προσωπικού, η Ελλάδα ποσοστό 73.6% και η Τουρκία 85.9% αντίστοιχα (Κόλλιας, 1998). Έχει μάλιστα υπολογιστεί ότι αν οι ΗΠΑ αποφάσιζαν να εφαρμόσουν ένα σύστημα μερικής στρατολόγησης αντίστοιχο της Γερμανίας, οι αμυντικές τους δαπάνες θα μπορούσαν να συμπιεστούν μέχρι και κατά 25%. Ωστόσο, στην περίπτωση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, δεν συνυπολογίζεται το **κόστος ευκαιρίας** από τη χρήση των κληρωτών οι οποίοι διαφορετικά θα μπορούσαν να συνεισφέρουν παραγωγικά στην εθνική οικονομία παράγοντας επιπλέον πλούτο. Ουσιαστικά δηλαδή η υποχρεωτική θητεία αποτελεί κατασπατάληση πόρων σε ανθρώπινο κεφάλαιο της οποίας το κόστος είναι δύσκολο να μετρηθεί (Brzoska, 1995).

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι η συνεχής μείωση του στρατιωτικού προσωπικού των ΕΔ παγκοσμίως συνεχίστηκε και για την περίοδο 1995-2004. Στις ΗΠΑ αριθμός αυτός υποχώρησε από τα 2.2 εκατομμύρια στα 1.4, στη Γερμανία από 495.000 σε 252.000 και στη Γαλλία από τις 560.000 σε 357,000 άτομα (Sandler and Hartley, 2007).

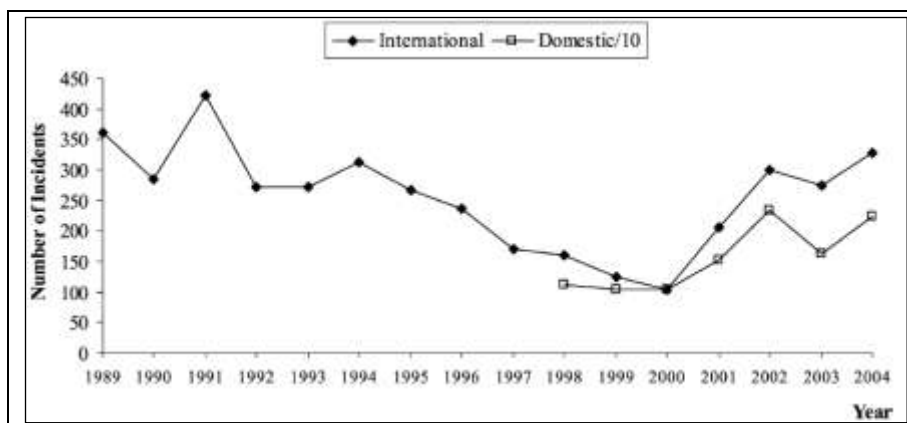
2.5) Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2001-2010

Η σταδιακή μείωση των αμερικανικών στρατιωτικών δαπανών την περίοδο 1985-1998 ανακόπηκε απότομα το 1999 ύστερα από τα στοιχεία τα οποία εμφάνιζαν το Ιράκ να αναπτύσσει όπλα μαζικής καταστροφής. Στις **11 Σεπτεμβρίου του 2001** σημειώθηκε το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους του Παγκοσμίου Κέντρου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη το οποίο στοίχισε τη ζωή σε περίπου 3000 αθώους πολίτες. Οι οικονομική ζημία που επέφερε στην αμερικανική οικονομία το τρομοκρατικό χτύπημα δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη, ανερχόμενη συνολικά σε 28,7 δις δολάρια (Enders, 2007).

Το χτύπημα είχε μια ξεχωριστή σημασία καθώς το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου αποτελούσε ένα από τα σύμβολα οικονομικής ισχύος του δυτικού συστήματος ανάπτυξης και οι τρομοκράτες αποσκοπούσαν στο να τραβήξουν την προσοχή και να προκαλέσουν αίσθηση Frey and Rohner (2007) και ενδεχομένως αναταράξεις στο αμερικανικό πολιτικό και οικονομικό σύστημα οργάνωσης καθώς και η τρομοκρατία θεωρείται ως προέκταση της πολιτικής με άλλα μέσα (Bellamy, 2007).

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και πιο συγκεκριμένα για την περίοδο 1989-2001 παρατηρήθηκε μια παράλληλη με τις αμυντικές δαπάνες πτωτική τάση όσον αφορά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 7. Ωστόσο, από το εν λόγω διάγραμμα παρατηρείται η πλήρης μεταστροφή της εικόνας αυτής μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου με την έξαρση της τρομοκρατίας όχι μόνο στις ΗΠΑ αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο (Anderton and Carter, 2007).

Διάγραμμα 7: Αριθμός Τρομοκρατικών Χτυπημάτων στις ΗΠΑ και ανά τον κόσμο

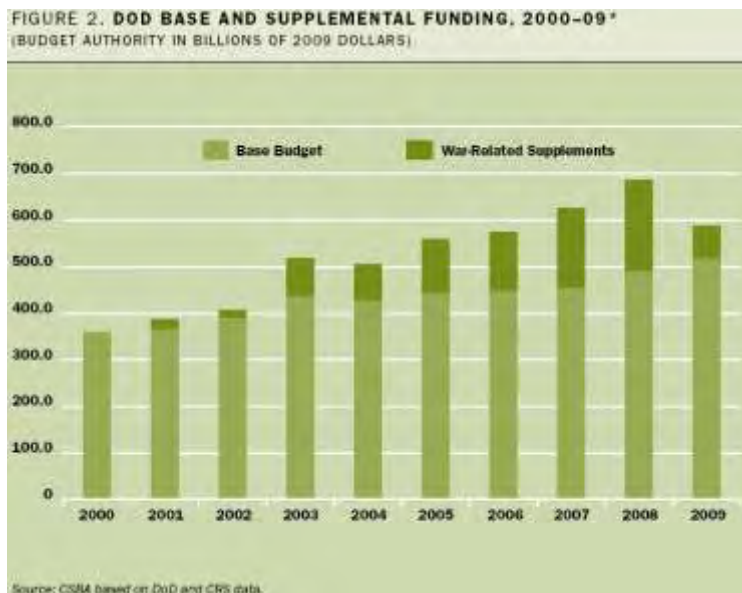
Πηγή: Anderton and Carter (2007).

Σύμφωνα με μελέτη Bellamy (2007) για την περίοδο 1968-2005 δεν εμφανίζεται μακροχρόνια στατιστικά σημαντική τάση μεταξύ χρονικού έτους και αριθμού τρομοκρατικών χτυπημάτων που προκαλούν θανάτους αλλά η μελέτη παραδέχεται ότι τα έτη 1998-2002 ήταν αυτά που επέφεραν τους περισσότερους θανάτους από τρομοκρατικά χτυπήματα αν και σπάνια παρατηρούνται θύματα άνω των 300 ατόμων από τρομοκρατικές επιθέσεις. Άλλη μελέτη Barros et al (2007) υποστήριξε ότι οι τρεις κύριες ομάδες τρομοκρατικών οργανώσεων είναι:

- Τρομοκρατικές οργανώσεις με αριστερίζουσες ιδεολογικές βάσεις.
- Φονταμενταλιστές του Ισλάμ.
- Εθνικιστικές οργανώσεις.

Οι ΗΠΑ αναλαμβάνοντας μια “σταυροφορία” καταστολής της παγκόσμιας τρομοκρατίας προέβησαν σε αλματώδη αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού τους ως ποσοστό του ΑΕΠ, όπως φαίνεται από το διάγραμμα 8, το οποίο παρουσιάζει το μέγεθος σε δις δολάρια των αμερικανικών αμυντικών δαπανών από το 2000 και έπειτα:

Διάγραμμα 8: Αμυντικές Δαπάνες ΗΠΑ την περίοδο 2000 - 2009
(σε δις δολάρια)

Από το διάγραμμα 8 γίνεται αντιληπτό ότι οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ παρουσιάζουν μια σταδιακή αυξητική τάση με κορύφωση το έτος 2008 ενώ για το 2009 αγγίζουν τα 600 δις δολάρια. Αλλά και ως ποσοστό του ετησίου προϋπολογισμού για το έτος 2008, οι αμερικανικές αμυντικές δαπάνες μεταφράζονται σε δαπάνη ύψους

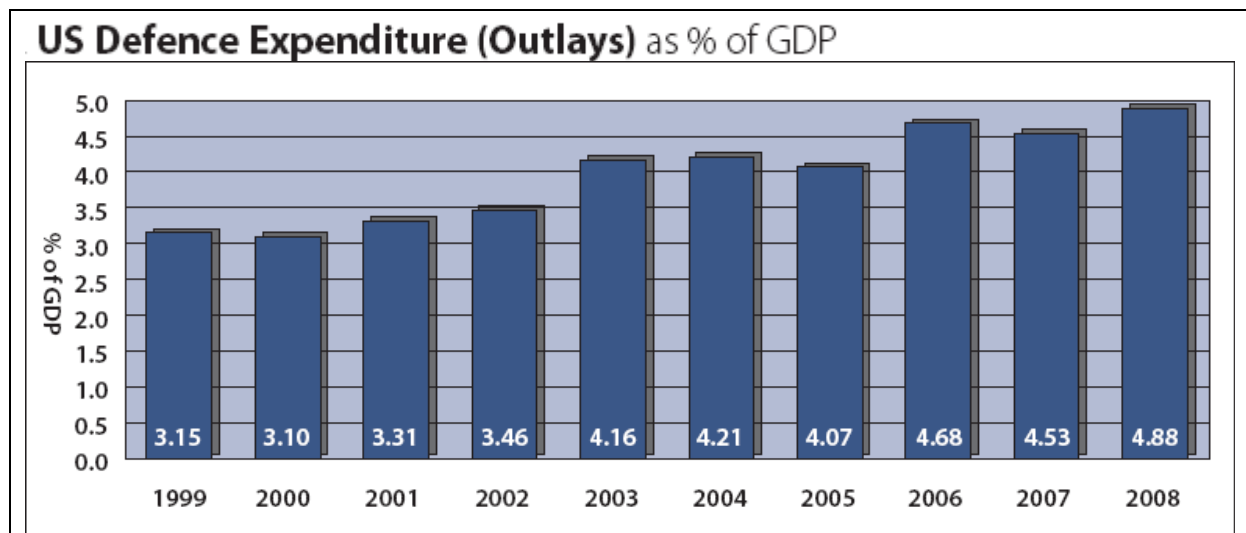
Πηγή: CSBA.

605 δισεκατομμυρίων δολαρίων που αναλογεί σε ποσοστό 21% επί του κρατικού προϋπολογισμού και μαζί με τις δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης (612 δις ευρώ) αποτελούν

μακράν τα υψηλότερα μεγέθη δαπανών ως ποσοστά του προϋπολογισμού (Budget of the United States Government, 2007).

Αντίστοιχα με το διάγραμμα 8, το διάγραμμα 9 παρουσιάζει το μέγεθος των αμερικανικών στρατιωτικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ για την περίοδο έλεγχου 1999-2008, το οποίο επιβεβαιώνει την εν λόγω αυξητική τάση καθώς για την εν λόγω περίοδο οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ αυξήθηκαν από 3.15% σε 4.88% (The Military Balance, 2010).

Διάγραμμα 9: Αμυντικές Δαπάνες ΗΠΑ ως % του ΑΕΠ για την περίοδο 1999-2008

Πηγή: The Military Balance (2010).

Για την διεξαγωγή του πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία οι ΕΔ των ΗΠΑ χρειάστηκε να επέμβουν στο Αφγανιστάν (2001) και το Ιράκ (2003). Από το 2003 ως σήμερα οι ΗΠΑ δεν υποχρεώθηκαν να νικήσουν μόνο στρατιωτικά τους αντιπάλους τους (την Al Qaeda και τον απαρχαιωμένο στρατό του δικτάτορα Saddam Hussein) αλλά και να διαχειρισθούν την μεταπολεμική πολιτική κατάσταση στις χώρες αυτές με σκοπό την επιβολή της ειρήνης (The Military Balance, 2009). Ωστόσο, η παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων στις δυο αυτές χώρες ήταν ιδιαίτερα δαπανηρή και επιβάρυνε τον αμερικανικό κρατικό προϋπολογισμό την περίοδο 2001-2006 με επιπλέον 400δισ δολάρια (Sandler and Hartley, 2007).

Οι Stiglitz and Bilmes (2008) αναφέρουν ότι μεταξύ 2001 και 2007 οι ΗΠΑ ξόδεψαν για τον πόλεμο του Ιράκ συνολικά περίπου 539 δις δολάρια, ποσό το οποίο αναλογεί σε ποσοστό άνω του 1% του ετήσιου αμερικανικού ΑΕΠ και έκαναν την εκτίμηση ότι οι αμερικανικές πολεμικές δαπάνες θα ξεπεράσουν το 1 τρις δολάρια.

Σύμφωνα με το **Congressional Budget Office CBO** (2008), οι επιπλέον πολεμικές δαπάνες των ΗΠΑ για την επόμενη δεκαετία θα κυμανθούν μεταξύ 440δισ δολαρίων αν ο

αριθμός των τμημάτων που εμπλέκονται σε πολεμικές επιχειρήσεις κατέλθει στις 30.000 άνδρες έως το 2010 ή στα 865 τρις δολάρια αν ο αριθμός αυτός μειωθεί λιγότερο στις 75.000 μέχρι το 2013. Μόνο για το 2009 οι ΗΠΑ ξόδεψαν 160 δις δολάρια για στρατιωτικές επιχειρήσεις εκ των οποίων το 65% της δαπάνης αφορούσε το Ιράκ και το 35% το Αφγανιστάν (CBO, 2010). Έτσι, με βάση αυτές τις εκτιμήσεις, το συνολικό κόστος του πολέμου κατά της τρομοκρατίας σε Ιράκ και Αφγανιστάν θα κυμανθεί κατά τα φαινόμενα μεταξύ του αστρονομικού ποσού των 1,3-1,8 τρις δολαρίων (The Military Balance, 2010).

Για να καταστεί πιο σαφής η εικόνα της αριθμητικής συμμετοχής του αμερικανικού στρατού στο Ιράκ αρκεί να αναφερθεί ότι το 2003, έτος της επίθεσης στη χώρα της Μεσοποταμίας οι αμερικανικές ΕΔ είχαν αναπτύξει περίπου 159.000 στρατιώτες (Ricks, 2007). Οι Jones and Kane (2007) δίνουν παραπλήσια νούμερα, υπολογίζοντας την συμμετοχή των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στο Ιράκ από το 2003 και έπειτα στις 120.000 με 150.000 πέραν των δυνάμεων που είναι αναπτυγμένες στο Αφγανιστάν, το Κατάρ το Κουβέιτ και άλλα κράτη της περιοχής.

Αν μάλιστα συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στις εν λόγω χώρες χρηματοδοτείται κυρίως από δημόσιο δανεισμό τότε η συνολική επιβάρυνση τους θα αυξηθεί κατά 700 δις δολάρια τα οποία αποτελούν το κόστος δανεισμού του χρήματος από το αμερικανικό δημόσιο. (The Military Balance, 2009)

Πίνακας 10: Συνολικό Κόστος των Πολέμων σε Ιρακ και Αφγανιστάν

Iraq		US\$bn
DoD		620.6
Foreign Aid and Diplomatic Ops		34.2
VA Medical		2.5
Total		657.3
Afghanistan		
DoD		160.1
Foreign Aid and Diplomatic Ops		12.4
VA Medical		0.4
Total		172.9
Enhanced Security		28.3
DoD Unallocated		5.5
TOTAL		864bn

Πηγή: The Military Balance (2009).

Στον πίνακα 10 παρουσιάζονται οι αμερικανικές δαπάνες για τον πόλεμο σε Αφγανιστάν και Ιράκ για την περίοδο 2001-2009 οι οποίες ανέρχονται συνολικά σε 864 δις δολάρια.

2.6) ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Στο κεφάλαιο αυτό επιδιώκεται μια αποτίμηση της αμερικανικής ισχύος μέσα από τη σχετική θεωρία. Αυτό το κάνουμε για να διαπιστώσουμε ποιο είναι εκείνο το ιδιαίτερο στοιχείο στη φύση των ΗΠΑ που τις καθιστά παγκόσμια υπερδύναμη. Βάσει θεωρίας, οι κυριότεροι παράγοντες ισχύος μια χώρας είναι η οικονομική της ευρωστία, το μέγεθος του πληθυσμού της και οι στρατιωτικές τις δυνατότητες (Παρίσης, 2000).

Μάλιστα, το επίπεδο οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος ενός κράτους καθορίζουν τον τρόπο εφαρμογής της υψηλής του στρατηγικής (Κόλλιας, 1998). Επίσης, η οικονομική ισχύς είναι αυτή που σε σημαντικό βαθμό καθορίζει το επίπεδο της στρατιωτικής ικανότητας μιας χώρας (Evaghorou, 2007). Ωστόσο, η επιδίωξη της αποτίμησης της ισχύος ενός κράτους για μια ιστορική περίοδο δεν μπορεί να μην συμπεριλάβει και μια σειρά άλλων παραγόντων, όπως τη γεωγραφία, το ηθικό και το δυναμισμό ενός λαού, τη στρατιωτική του οργάνωση αλλά και την ευχέρεια στην ατομική δράση και πρωτοβουλία (Black, 2008).

Ένας λίγο διαφοροποιημένος αλλά πιο κλασικός ορισμός είναι αυτός που δίδεται βάσει της **Εξίσωσης του Cline** $P = (C+E+M) \times (S+W)$ σύμφωνα με την οποία η ισχύς ενός κράτους (P) είναι το άθροισμα της κρίσιμης μάζας του πληθυσμού του (C=capacity), των οικονομικών (E=economy) και στρατιωτικών (Military) του δυνατοτήτων πολλαπλασιασθέν με το άθροισμα του στρατηγικού σκοπού (Strategy) και της θέλησης της πολιτικής ηγεσίας (Will) να εφαρμόσει την εθνική στρατηγική (Cline, 1977).

Βάσει της εξίσωσης του Cline, η οποιαδήποτε περαιτέρω ανάλυση των παραμέτρων του στρατηγικού σκοπού (S) και της θέλησης ενός κράτους να εφαρμόσει την εθνική στρατηγική (W) θα αποκλίνει κατά την άποψη μας, από την ουσία και το πνεύμα της εν λόγω εργασίας και για το λόγο θα εγκαταλειφθεί εξ ορισμού αν και στο Κεφάλαιο 4 μελετούμε μέσω της θεωρίας Παιγνίων διάφορες παραμέτρους της στρατηγικής συμπεριφοράς των κύριων γεωπολιτικών συνιστωσών.

Έτσι, για να αποτιμήσουμε την αμερικανική ηγεμονία θα περιοριστούμε στους παράγοντες της οικονομίας, της στρατιωτικής ισχύος και του πληθυσμού που με βάση τη λογική της ανωτέρω ανάλυσης μας είναι πιο “οικίες”. Τους τρεις αυτούς παράγοντες θα χρησιμοποιήσουμε και στο Κεφάλαιο 4 όταν θα προχωρήσουμε στην ανάλυση και των υπόλοιπων κύριων γεωπολιτικών συνιστωσών του παγκόσμιου συστήματος ασφάλειας.

Πίνακας 11: Οι οικονομικές επιδόσεις των ΗΠΑ 2007-2009

United States US				
United States Dollar \$		2008	2009	2010
GDP	US\$	14.2tr	13.8tr	
per capita	US\$	46,913	45,161	
Growth	%	0.4	-2.7	
Inflation	%	3.9	-0.4	
National Def Budget				
BA	US\$	696.3bn	693.6bn	
Outlay	US\$	551.2bn	690.3bn	
Request				
BA	US\$			693.2 bn
Population	304,059,724			

Ο Πίνακας 11 παρουσιάζει τα κύρια στατιστικά και οικονομικά στοιχεία των ΗΠΑ. Σύμφωνα με αυτά το ΑΕΠ που άγγιξε το αστρονομικό νούμερο των 13,8 τρις δολαρίων για το 2009 καταδεικνύοντας την ισχύ της αμερικανικής οικονομίας μέσω του μεγέθους του ΑΕΠ όμως ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν αρνητικός απόρροια της μεγάλης

Πηγή: The Military Balance (2010).

χρηματοπιστωτικής κρίσης της περιόδου 2007/9. Το υψηλότερο Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ των ΗΠΑ υποχώρησε από τις 46.913 δολάρια για το 2008 στα 45.161 το 2009 ενώ σημειώθηκε αντιπληθωρισμός ίσος με -0.4% που αν δεν αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα επικίνδυνος για τη μελλοντική ανάπτυξη της οικονομίας (The Military Balance, 2010).

Επιπλέον, άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά όπως, η ισχυρή βιομηχανία και το αναπτυγμένο χρηματοπιστωτικό σύστημα έχουν επιτρέψει στην αμερικανική οικονομία να καθορίζει την οικονομική ανάπτυξη και των άλλων οικονομιών στο διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα. Έξαλλου, η σημασία της αμερικανικής οικονομίας για την διεθνή κοινότητα είχε ήδη αποδειχθεί από το 1929 όταν η πρώτη μεγάλη χρηματοοικονομική κρίση στην ιστορία των ΗΠΑ επηρέασε αρνητικά και την εξέλιξη των ευρωπαϊκών οικονομιών (Mankiw, 1999).

Ως προς τις στρατιωτικές τους ικανότητες οι ΗΠΑ δαπανούν περίπου το 4% του αστρονομικά μεγάλου ΑΕΠ τους σε αμυντικές δαπάνες (693δισ δολάρια για το 2009). Για να φέρουν σε πέρας την αποστολή τους οι αμερικανικές ΕΔ διαθέτουν έμπυχο δυναμικό ύψους 1.580.255 στελεχών στους πέντε κλάδους των ΕΔ (Στρατός Ξηράς, Ναυτικό, Αεροπορία, Πεζοναύτες, Ακτοφυλακή).

Ως προς τον τρίτο παράγοντα ισχύος, το μέγεθος του πληθυσμού των 304 εκατομμυρίων αμερικανών πολιτών δεν φαίνεται σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, ότι θα μεταβληθεί πολύ γιατί υπολογίζεται ότι οι όποιες τάσεις υπογεννητικότητας του τωρινού πληθυσμού στις ΗΠΑ θα αποκατασταθούν με την εισροή 40 περίπου εκατομμυρίων μεταναστών στην αμερικανική οικονομία η οποία το 2025 θα παρουσιάζει αυξημένο οικονομικά ενεργό πληθυσμό (Global Trends 2025, 2008).

Πίνακας 12: Ύψος Στρατιωτικών Δαπανών (σε δις δολάρια)

ΚΡΑΤΟΣ	ΥΨΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ (σε δις δολάρια)	ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
ΗΠΑ	711.0	1
ΚΙΝΑ	121.9	2
ΡΩΣΙΑ	70.0	3
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	55.4	4
ΓΑΛΛΙΑ	54.0	5
ΙΑΠΩΝΙΑ	41.1	6
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	37.8	7
ΙΤΑΛΙΑ	30.6	8
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	29.5	9
ΝΟΤΙΑ ΚΟΡΕΑ	24.6	10

Στον Πίνακα 12 παρατίθενται τα δέκα κράτη με τους μεγαλύτερους σε παγκόσμιο επίπεδο αμυντικούς προϋπολογισμούς. Παρατηρούμε ότι η διαφορά του πρώτου (ΗΠΑ) από τα υπόλοιπα κράτη κρίνεται απλησίαστη με τα σημερινά δεδομένα. Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνα του **Center for Strategic and Budgetary Assessments**, το κομμάτι των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ που αναλογεί σε πολεμικές δαπάνες, πιθανότατα θα συνεχίσει να είναι τεράστιο γιατί σύμφωνα με το ιστορικό προηγούμενο, ακόμη και αν οι ΗΠΑ απεμπλακούν από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις σε Ιράκ και Αφγανιστάν, είναι πολύ πιθανόν μέχρι

Πηγή: The Military Balance (2008).

το 2017 να έχουν εμπλακεί σε νέες πολεμικές αναμετρήσεις. Το εν λόγω Ίδρυμα εκτιμά ότι οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ για τα επόμενα είκοσι χρόνια θα κυμανθούν περίπου στα ίδια ετήσια επίπεδα με τα σημερινά και προβλέπει ότι λόγω της επιτάχυνσης της αμερικανικής οικονομίας, στην οποία το μέγεθος των ετήσιων ΑΕΠ θα αυξάνει μέχρι το 2028, το ποσοστό του εγχώριου εισοδήματος που θα αναλογεί στις αμυντικές δαπάνες θα έχει υποχωρήσει στο 2.3 με 2.4% (US Defense Budget, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΗΠΑ-ΕΕ: Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ

3.1) ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΑΠΡΟΘΥΜΟΙ ΝΑ ΔΑΠΑΝΗΣΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΟΥΣ

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου τα ευρωπαϊκά κράτη δαπανούσαν για την άμυνα τους κατά μέσο όρο 3,5% του ετήσιου ΑΕΠ τους. Ενδεικτικό της συμπεριφοράς των Ευρωπαίων κατά αυτή την περίοδο είναι ότι το 1970 οι ΗΠΑ κάλυπταν το 75% των συνολικών δαπανών του NATO (Chowdhury, 2007). Για όλη τη δεκαετία του '80 και το κομβικό έτος 1991 οι αναπτυσσόμενες χώρες ανά τον κόσμο δαπανούσαν για την άμυνα τους ποσά που αναλογούσαν στο 4.5% του ΑΕΠ τους, το οποίο ισοδυναμούσε με ποσοστό ανώτερο του 18% του ετήσιου κρατικού προϋπολογισμού, ενώ οι παγκόσμιες αμυντικές δαπάνες ξεπερνούσαν το 1 τρις δολάρια.

Επιπλέον, την περίοδο 1987-1991 αμυντικές δαπάνες σε παγκόσμιο επίπεδο μειώνονταν κατά 3.7% ετησίως (Aslam, 2007). Σχεδόν 10 χρόνια αργότερα, οι αμυντικές δαπάνες σε παγκόσμιο επίπεδο είχαν υποχωρήσει στο 2.5% (Ram, 1995 ; Saddler and Hartley, 2007). Με την αποκλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και πιο συγκεκριμένα την περίοδο 1986-1999, το ποσοστό των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών υποχώρησε κατά 34%, η προμήθεια νέου αμυντικού υλικού περιορίστηκε στο μισό, η απασχόληση στην αμυντική βιομηχανία μειώθηκε από 17 σε λιγότερο από 9 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως και ο αριθμός του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολούνταν στις ένοπλες δυνάμεις συρρικνώθηκε από τα 29 στα 22 εκατομμύρια άτομα. Την περίοδο 1989-1998 οι αμυντικές δαπάνες των χωρών του NATO μειώθηκαν σε πραγματικούς όρους κατά 26% από 601 δις δολάρια στα 443 δις (Brzoska, 2007).

Επιπρόσθετα, την περίοδο 1980-2000 υπήρξε μια παράλληλη πορεία μείωσης των αμυντικών δαπανών μεταξύ των Αμερικανών και των Ευρωπαίων η οποία όμως τερματίστηκε το 2001 στις ΗΠΑ. Για τις ΗΠΑ οι αμυντικές δαπάνες την περίοδο 1992-2001 παρουσίαζαν μια σταδιακή πτώση λόγω της λήξης του Ψυχρού Πολέμου, αλλά μετά το τρομοκρατικό χτύπημα το 2001 σημείωσαν και πάλι αυξητική τάση. Αντίθετα, οι αμυντικές

δαπάνες των ευρωπαϊκών μελών του NATO σε όλη την περίοδο ελέγχου 1992-2007 παρουσίασαν πτωτική τάση (Hillison, 2009).

Οι Ευρωπαίοι, επαναπαυόμενοι στην προστασία που τους παρείχε το NATO μείωσαν δραστικά τις αμυντικές δαπάνες των χωρών τους (Anderson and Seitz, 2006) Στην ΕΕ οι αμυντικές δαπάνες των χωρών-μελών μειώθηκαν για την ίδια περίοδο ελέγχου κατά 12.4%, από τα 209 δις δολάρια στα 183 (Kollias, et al, 2002). Το 1993 το συνολικό μέγεθος των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών αντιστοιχούσε στο 37% των αντίστοιχων αμερικανικών. Το ποσοστό αυτό υποχώρησε σταδιακά κατά 36% το 1999 και κατά 30% το 2002 (PCG Syndex, 2007). Είναι λοιπόν προφανές ότι η περιστολή των αμυντικών δαπανών σε παγκόσμιο επίπεδο, έγκειται στην απόφαση των εθνικών κυβερνήσεων για την ικανοποίηση άλλων κοινωνικών αναγκών και πρωτίστως στη διευθέτηση του αυξημένου δημοσίου χρέους τους.

Οι πίνακες 13 και 14 δείχνουν το μέγεθος των παγκοσμίων δαπανών άμυνας και του αριθμού του ανθρώπινου δυναμικού που τις επάνδρωνε την περίοδο 1987-2002 και επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση. Από τον πίνακα 13 γίνεται αντιληπτό ότι για την περίοδο 1987-2002 οι αμυντικές δαπάνες μειώθηκαν αισθητά τόσο για τις δυο υπερδυνάμεις που μέχρι τότε διατηρούσαν την πρωτοκαθεδρία αλλά και για τις χώρες της ΕΕ ως σύνολο, τα κράτη-μέλη του OPEC, την Κίνα και τα μέλη της ASEAN.

Πίνακας 13: Αμυντικές Δαπάνες σε παγκόσμιο επίπεδο την περίοδο 1987-2002

Global military spending, 1987–2002 (military spending in billion US \$, prices of 1999)				
	1987	1992	1997	2002
World	1109	844	723	802
United States	417	357	287	321
Soviet Union/CIS	217	35	18	20
EU members	204	190	168	172
OPEC members	53	62	36	52
China	14	19	27	40
ASEAN members	13	13	15	14
Source: BICC (1996, 2004).				

Πηγή: Brzoska (2007).

Ο πίνακας 14 επίσης αποδεικνύει την παγκόσμια τάση μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων στις εθνικές Ένοπλες Δυνάμεις προφανώς λόγω της αποκλιμάκωσης του Ψυχρού Πολέμου.

Πίνακας 14: Μέγεθος προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων σε παγκόσμιο επίπεδο

Armed forces personnel, 1987–2002 (million soldiers)				
	1987	1992	1997	2002
World	28.8	25.8	22.1	20.5
Asia except China and India	7.4	7.8	7.2	7.2
China	4.0	3.2	2.8	2.3
Africa	2.2	2.1	2.0	2.2
EU members	2.9	2.6	2.2	1.9
USSR/CIS incl. Russia	3.9	3.6	2.0	1.5
United States	2.3	1.9	1.5	1.5
India	1.3	1.3	1.2	1.2
America, South	1.2	0.9	1.0	0.9
Europe, East, except USSR/CIS	1.5	1.1	0.8	0.5

Source: BICC (1996, 2004).

Πηγή: Brzoska (2007).

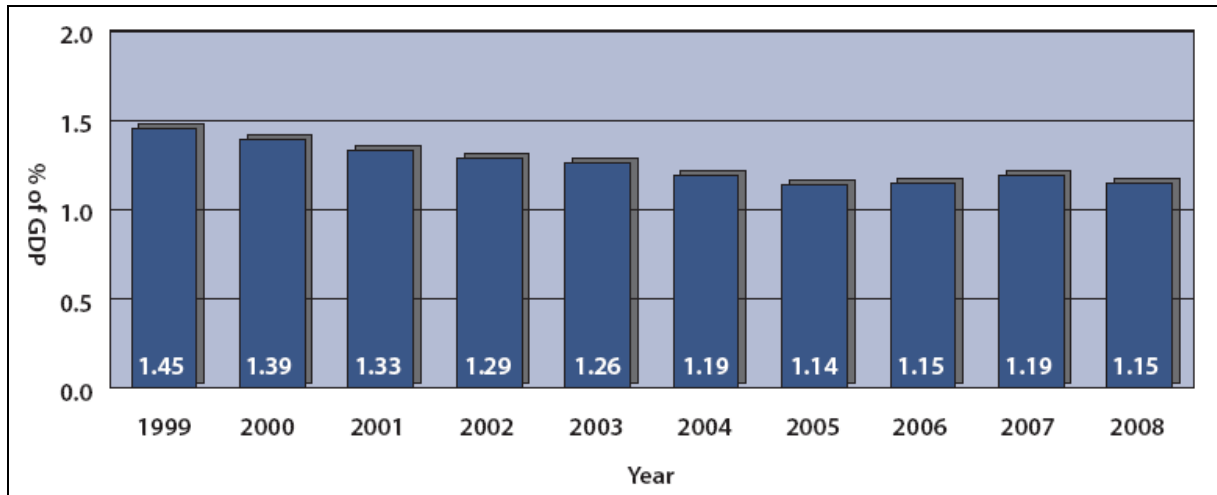
Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει το συμπέρασμα ότι την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι των ΗΠΑ αρκέστηκαν στο να “καταναλώνουν” την ασφάλεια μέσω του NATO επιλέγοντας τη στρατηγική του “ελεύθερου επιβάτη” (*free rider*) εις βάρος των ΗΠΑ, οι οποίες και ανέλαβαν το κύριο μερίδιο ευθύνης για την προστασία της Ευρώπης από τη σοβιετική πλημμυρίδα αλλά και τις νέες μεταψυχροπολεμικές απειλές (McGuire, 2007).

Για να ολοκληρωθεί η εικόνα η ανάλυση θα πρέπει να επεκταθεί και στα κράτη τα οποία ανήκουν στην γεωγραφικά στην Ευρώπη ή πολιτικά στην ΕΕ ή και τα δυο, αλλά δεν αποτελούν μέλη του NATO. Από το διάγραμμα 10 διαπιστώνουμε ότι οι αμυντικές δαπάνες των χωρών αυτών βαίνουν κατά αντιστοιχία με τα ευρωπαϊκά μέλη του NATO συνεχώς μειούμενες για την περίοδο ελέγχου 1998-2007 με μια εξαίρεση για το έτος 2007.

Το ποσοστό των αμερικανικών δαπανών που αναλογεί στο ετήσιο ΑΕΠ κυμάνθηκε μεταξύ 4 και 4,8% για το 2009 (Eaglen and Sayers, 2009) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των αμυντικών δαπανών των Ευρωπαίων που αναλογεί στο ΑΕΠ έχει υποχωρήσει στο 1.9% (Flournoy and Smith, 2005). Ωστόσο, αν η ΕΕ θέλει να διαδραματίσει η ΕΕ έναν ισχυρό ρόλο πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης στις παγκόσμιες εξελίξεις θα πρέπει να πρέπει να επαυξήσει τις αμυντικές της δαπάνες ως σύνολο για να αντιμετωπίσει τις ελλείψεις της σε κύριους τομείς του αμυντικού της σχεδιασμού αλλά και να καταβάλλει μεγαλύτερη

προσπάθεια στο βιομηχανικό και τεχνολογικό κομμάτι ώστε να μειώσει την εξάρτηση της από ξένες πηγές σε στρατηγικές τεχνολογίες (Kollias et al, 2007).

Διάγραμμα 10: Αμυντικές Δαπάνες ως % του ΑΕΠ για τα ευρωπαϊκά κράτη που δεν αποτελούν μέλη του NATO

Πηγή: The Military Balance (2010).

3.2) ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

3.2.1 Η αναποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών ΕΔ μέσα από τη θεωρία των οικονομιών κλίμακας

Η δομή της άμυνας στην Ευρώπη παρουσιάζει εγγενείς διαρθρωτικές αδυναμίες οι οποίες υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της σε σχέση με τις ΗΠΑ. Τα κράτη-μέλη της ΕΕ εμφανίζονται να έχουν ένοπλες δυνάμεις ανομοιογενείς ως προς τα στρατιωτικά τους μέσα που μόνο μικρή συνεισφορά για την άμυνα της ΕΕ μπορούν να προσφέρουν από εξωτερικές απειλές. Η πολυτυπία σε μέσα δημιουργεί **αρνητικές οικονομίες κλίμακας**, αναποτελεσματικότητες και διασπάθιση πόρων που αυξάνουν το μέσο κόστος (ΜΚ) συντήρησης των ευρωπαϊκών στρατευμάτων σε τέτοιο βαθμό ώστε αν οι ευρωπαϊκοί στρατοί του NATO λειτουργούσαν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια θα αντιμετώπιζαν το φάσμα της χρεοκοπίας (Hartley 2001). Το πρόβλημα αυτό δεν αποτελεί ένα σύγχρονο γνώρισμα των ευρωπαϊκών μελών του NATO αλλά είναι κατάλοιπο του Ψυχρού Πολέμου (Kennedy, 1988).

Οι προσπάθειες που έχουν γίνει όσον αφορά τα κοινά ευρωπαϊκά στρατιωτικά προγράμματα για (R&D) δεν κρίνονται επαρκείς, ενώ η ομογενοποίηση των μέσων σε

στρατιωτικό υλικό και η βελτιστοποίηση από τη χρήση των χρηματικών πόρων που διατίθενται για την άμυνα της Ευρώπης απέχει πολύ από το να αποτελέσει πραγματικότητα. Επιπλέον, οι διαφορετικής δομής και σύνθεσης στρατιωτικοί σχηματισμοί των ευρωπαϊκών χωρών δεν συνεπάγεται ότι αποτελούν τέλεια υποκατάστατα μεταξύ τους. Επί παραδείγματι, οι αεροπορικές δυνάμεις της Γερμανίας συγκρινόμενες με αυτές των ΗΠΑ, αν και ποσοτικά ως σύνολο αυξάνουν το μέγεθος των δυνάμεων του NATO, εντούτοις δεν συνεπάγεται ότι είναι και αναγκαστικά ισάξιες σε ποιότητα μεταξύ τους (McGuire, 1995). Από την τελευταία θέση ανακύπτει πέραν της ανομοιομορφίας των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων και το ζήτημα της **επιχειρησιακής αξιολόγησης** τους.

Παρά το γεγονός ότι οι αμυντικές δαπάνες των χωρών-μελών της ΕΕ-27 ανέρχονται, όπως είπαμε στα 160-200 δις ευρώ ετησίως και οι χώρες της ΕΕ συντηρούν όλες μαζί στρατιωτικό προσωπικό ύψους 1,7-2 εκατομμύριων στελεχών -το δεύτερο σε μέγεθος στον κόσμο Hunter (2002), - εντούτοις μόνο για τις 40-50.000 προσωπικού από το ετερογενές αυτό σύνολο υπάρχει η δυνατότητα άμεσης ανάπτυξης τους σε περίπτωση αναγκαιότητας στρατιωτικών επιχειρήσεων (Lindley and French, 2005).

Πέραν τούτου, η ΕΕ στερείται ικανών υποδομών σε κρίσιμους τομείς, όπως οι στρατηγικές μεταφορές, τα αεροσκάφη εναέριου ανεφοδιασμού, η διαλειτουργικότητα μεταξύ των διαφορετικών ενόπλων δυνάμεων και η ύπαρξη ενός ικανού συστήματος διοίκησης και ελέγχου (C4I), αν και τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετά αξιόλογα βήματα ως προς τις υποδομές σύμφωνα και με τις δεσμεύσεις των ευρωπαίων για την επίτευξη του Στόχου 2010 που παρουσιάστηκε ανωτέρω¹⁴ (Angelet and Vrailas, 2008).

Οι βασικές ελλείψεις σε μέσα υλοποίησης με σκοπό την αποτελεσματική διεξαγωγή επιχειρήσεων σε ένα σύγχρονο πεδίο μάχης και η προαιρετική συμμετοχή των ευρωπαϊκών χωρών σε υπερεθνικούς στρατιωτικούς μηχανισμούς δυσχεραίνουν το έργο της ΕΕ να επιτύχει τους πολιτικούς της στόχους μέσα από τη χρήση των ενόπλων της δυνάμεων. Οι αμυντικές δαπάνες των ευρωπαίων αναλογούν περίπου στο 60% των αντίστοιχων αμερικανικών. Από αυτές το 55% διοχετεύεται στην συντήρηση του προσωπικού ενώ το αντίστοιχο αμερικανικό ποσοστό δεν υπερβαίνει το 21.6%. (Angelet and Vrailas 2008 ; European Security and Defence Policy, 2008).

Το γεγονός αυτό μας κάνει να υποθέσουμε ότι οι ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις διακρίνονται από μια γραφειοκρατική δομή η οποία απασχολεί αναποτελεσματικά

¹⁴ Για τα συστήματα C4I εμπεριστατωμένη ανάλυση παρουσιάζει ο καθηγητής Νίκος Κυριαζής στο σύγγραμμα με τίτλο *Το πρόσωπο του πολέμου στον 21^ο αιώνα*, εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 2000.

περισσότερο από το αναγκαίο στρατιωτικό προσωπικό. Αν διαπεράσουμε την ανάλυση μας μέσα από τη γνωστή μας συνάρτηση παραγωγής $Q=f(K,L)$ διαπιστώνουμε ότι εκτός από την αναποτελεσματικότητα του συντελεστή κεφάλαιο K (πολυτυπία ανομοιογενών οπλοσυστημάτων και αύξηση κόστους συντήρησης) και αναποτελεσματικότητα του συντελεστή εργασία L (αριθμός στελεχών που απασχολούνται στις ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις υπερβολικά και αδικαιολόγητα υψηλότερος έναντι των αντίστοιχων αμερικανικών)

Πέραν όμως του αυξημένου –συγκριτικά με τις ΗΠΑ- λειτουργικού κόστους των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών οι ΗΠΑ κατηγορούν τους Ευρωπαίους συμμάχους τους για **αλόγιστη και άσκοπη κατασπατάληση πόρων** (*wasteful duplication*) για Έρευνα και Ανάπτυξη οπλικών συστημάτων με σκοπό την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας έναντι της επιλογής ήδη δοκιμασμένων επιχειρησιακά οπλικών συστημάτων που παρέχει η αμυντική βιομηχανία των ΗΠΑ σε πολύ ικανοποιητικότερες τιμές¹⁵ (Hunter, 2002). Βέβαια, οι Ευρωπαίοι εταίροι υποστηρίζουν ότι οι δαπάνες σε R&D για συστήματα που θα μπορούσαν να προμηθευτούν και από τις ΗΠΑ γίνεται για την τόνωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας (Forsberg, 2007).

Όλες οι ανωτέρω διαπιστώσεις υπονοούν ότι η **επιχειρησιακή** αξία-χρησιμότητα των ευρωπαϊκών ΕΔ κρίνεται υποδεέστερη των αντίστοιχων αμερικανικών. Με άλλα λόγια, σε στρατιωτικούς όρους, η ποιότητα της αποτροπής για την προστασία της ευρωπαϊκής ηπείρου που παρέχουν οι κατάσπαρτοι ευρωπαϊκοί στρατοί κρίνεται κατώτερη από την αμερικανική. Αυτός ίσως να είναι και ο λόγος που δικαιολογεί την άποψη ότι το NATO δεν αποτέλεσε ποτέ ίσως ένα αποτελεσματικό σε οικονομικούς και στρατιωτικούς όρους στρατιωτικό οργανισμό (Sandler and Hartley, 1999).

3.2.2 *Ο ρόλος του μεγέθους των αμυντικών προμηθειών ως προς την υποβοήθηση της στρατιωτικής βιομηχανίας.*

Η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από την αλόγιστη κατασπατάληση πόρων για Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D) πολλών διαφορετικών οπλοσυστημάτων τα οποία όμως είναι υποκατάστατα μεταξύ τους- πράγμα το οποίο οδηγεί σε κατασπατάληση πόρων-

¹⁵ Χαρακτηριστική περίπτωση αναποτελεσματικότητας οι ΗΠΑ θεωρούν το πρόγραμμα του ευρωπαϊκού στρατηγικού μεταφορικού αεροσκάφους A400M - FLA (Future Large Aircraft). Έναντι αυτού οι Ευρωπαίοι κατά την αμερικανική άποψη θα μπορούσαν για την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ εναλλακτικά να επιλέξουν τα φθηνότερα αμερικανικά C130J ή C17 Globemaster ή το ουκρανικής κατασκευής Antonov An 124.

και είναι προσαρμοσμένη πρωτίστως στο να ικανοποιεί τις ένοπλες δυνάμεις των κρατών-μελών σε εθνικό επίπεδο. Το υψηλό κόστος παραγωγής για έρευνα και ανάπτυξη σε συνδυασμό με την μικρή εσωτερική αγορά των ευρωπαϊκών χωρών-μελών κάνουν τα ευρωπαϊκά οπλοσυστήματα λιγότερο ανταγωνιστικά σε σχέση με τα αντίστοιχα αμερικανικά.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι τα σύγχρονα οπλοσυστήματα είναι όλο και περισσότερο τεχνολογικά πολύπλοκα, παρατηρείται συνεχής αύξηση του κόστους για Έρευνα και Ανάπτυξη το οποίο για να αποσβεσθεί θα πρέπει να προκύψει ικανός αριθμός παραγγελιών με σκοπό την επίτευξη **οικονομιών κλίμακας** (Hartley 1995, 2003). Οι Πίνακες 15 και 16 παρουσιάζουν πολύ χαρακτηριστικά τη διαφορά οικονομικής και λειτουργικής αποτελεσματικότητας μεταξύ των ΕΔ των ΗΠΑ και της ΕΕ όσον αφορά τα στρατιωτικά τους μέσα. Από τον Πίνακα 15 γίνεται εύκολα αντιληπτό το χαμηλό επίπεδο λειτουργικής αναποτελεσματικότητας των ευρωπαϊκών στρατιωτικών σχηματισμών λόγω της εκτεταμένης διαφοροποίησης σε μέσα.

Πίνακας 15: Πολυτυπία σε στρατιωτικά μέσα των ΕΔ της ΕΕ έναντι των ΗΠΑ

Equipment		Duplication	
		Number of types	
		Europe ^a	USA
1	Tanks	4	1
2	Armored combat vehicles	12	3
3	Fighter-bomber aircraft	7	5
4	Ground-attack-trainer aircraft	6	1
5	Anti-tank helicopter	7	3
6	Frigates	11	1

^a Europe = EC plus EFTA.

Πηγή: Hartley (1995).

Η παράθεση του πίνακα 16 καταδεικνύει το τελείως εξωφρενικό αλλά ωστόσο πραγματικό γεγονός ότι η **Νατοϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης (NATO's Rapid Reaction Corps)** για να εκπληρώσει τη αποστολή της, όπως προβλέπεται από το νατοϊκό σχεδιασμό θα διενεργεί επιχειρήσεις με 6 διαφορετικά είδη ελικοπτέρων, 10 διαφορετικά είδη οχημάτων, 7 διαφορετικά αντιαρματικά συστήματα και 4 διαφορετικά συστήματα επικοινωνίας! Επιπλέον, από τον Πίνακα 16 είναι καταφανής η οικονομική αναποτελεσματικότητα η οποία χαρακτηρίζει την ύπαρξη των ευρωπαϊκών οπλικών συστημάτων λόγω του μικρού μεγέθους των παραγγελιών τους από τα κράτη-μέλη¹⁶

¹⁶ Ο στόχος από την παράθεση των δυο αυτών πινάκων είναι να καταδειχθεί στην πράξη η σχέση μεγέθους παραγωγής και ανταγωνιστικότητας προϊόντος. Ορισμένα από τα αριθμητικά στοιχεία τα οποία παρουσιάζει ο

Πίνακας 16: Μέγεθος παραγγελιών αμερικανικών και ευρωπαϊκών οπλοσυστημάτων

Output of combat aircraft*		
Country	Orders for national forces	Total orders
<i>France</i>		
Mirage 2000	325	542
Rafale	312	312
<i>UK</i>		
Hawk	176	746
Sea Harrier	75	98
<i>Sweden</i>		
Gripen	300	300
<i>International collaboration</i>		
AMX (Italy-Brazil)	192	192
Alpha Jet (France-Germany)	351	503
Tornado (UK-Germany-Italy)	872	992
EF 2000 (UK-Germany-Italy-Spain)	602	602
Harrier AV8B (UK-USA)	405	439
<i>USA</i>		
F15	1103	1251
F16	2222	3989
F18	>979	>1410
F22	442	442

* Source: Jane's (1994).

Πηγή: Hartley (1995).

Παραπλήσιος ως προς την ερμηνεία του είναι και ο Πίνακας 17 ο οποίος δείχνει τις δαπάνες για R&D όσον αφορά τον κλάδο κατασκευής μαχητικών αεροσκαφών καθώς και το συνολικό αριθμό των μονάδων παραγωγής που αναλογούν τόσο για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών των Εθνικών Ενόπλων Δυνάμεων όσο και των εξαγωγών. Από τον πίνακα 16 καταδεικνύεται ότι η αμερικανική αμυντική βιομηχανία μπορεί να καλύψει το κόστος R&D επιτυγχάνοντας κερδοφορία λόγω της μεγάλης εσωτερικής αγοράς τους η οποία προστατεύεται από τον εξωτερικό ανταγωνισμό μέσω της αμερικανικής νομοθεσίας (Hartley, 2003).

πίνακας 16 έχουν εν έτει 2010 ανατραπεί οριακά. Η χρηστική αξία όμως των ανωτέρω πινάκων είναι να επιβεβαιώσουν την θεωρία των οικονομιών κλίμακας και όχι τόσο να εστιάσουν στις μικρές ενδεχομένως διαχρονικές τροποποιήσεις των παραγγελιών στρατιωτικού υλικού, όπως παρουσιάζονται από τους εν λόγω πίνακες.

Πίνακας 17: Κόστος R&D και μέγεθος παραγγελιών για τα κύρια μαχητικά αμερικανικής και ευρωπαϊκής προέλευσης

Aircraft	R&D Costs (£ billion)	National Output	Exports	Total Numbers
Gripen	1.3	204	42	246
Rafale	6.1	294		294
Typhoon	13.8	620	90 (?)	710
JSF (USA)	13.7	3002 (inc 150 for UK)	2000 (?)	5000 (?)
F-16 (USA)	N/A	2250	1750	4000+
F-18 (USA)	4.0	1363	401	1764
F-22	15.2+	295		295

Πηγή: Hartley (2003).

Αντίθετα, οι ευρωπαϊκές εθνικές αμυντικές βιομηχανίες δεν μπορούν να αποσβέσουν το κόστος του R&D και να πραγματοποιήσουν κέρδη λόγω των μικρών παραγγελιών από τα ευρωπαϊκά κράτη-παραγωγούς που αποφέρουν μη επαρκή έσοδα. Αυτή η κατάσταση καθιστά τα ευρωπαϊκά μαχητικά πιο ακριβά και ως εκ τούτου λιγότερο ανταγωνιστικά σε σχέση με τους αμερικανικούς ανταγωνιστές τους στις διεθνείς αγορές οπλοσυστημάτων ενώ σχετική μελέτη υποστηρίζει επιπλέον ότι τα αμερικανικά μαχητικά παρουσιάζουν μια οριακή ποιοτική υπεροχή έναντι των αντίστοιχων ευρωπαϊκών και ρωσικών (Kyriazis and Salavrakos, 2006). Συνεπώς, το κύριο πλεονέκτημα των αμερικανικών εταιριών παραγωγής στρατιωτικού υλικού έναντι των ευρωπαϊκών ανταγωνιστικών τους είναι η δυνατότητα επίτευξης **οικονομιών κλίμακας** εξαιτίας του υψηλού όγκου παραγγελιών που απαιτούν κυρίως οι αμερικανικές ΕΔ για την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών τους.

3.3) ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΜΕ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΗ ΜΕΓΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου η αναγκαιότητα για την ικανοποίηση των κοινωνικών δαπανών, επέβαλε την μείωση των αμυντικών δαπανών. Οι πολιτικές ηγεσίες

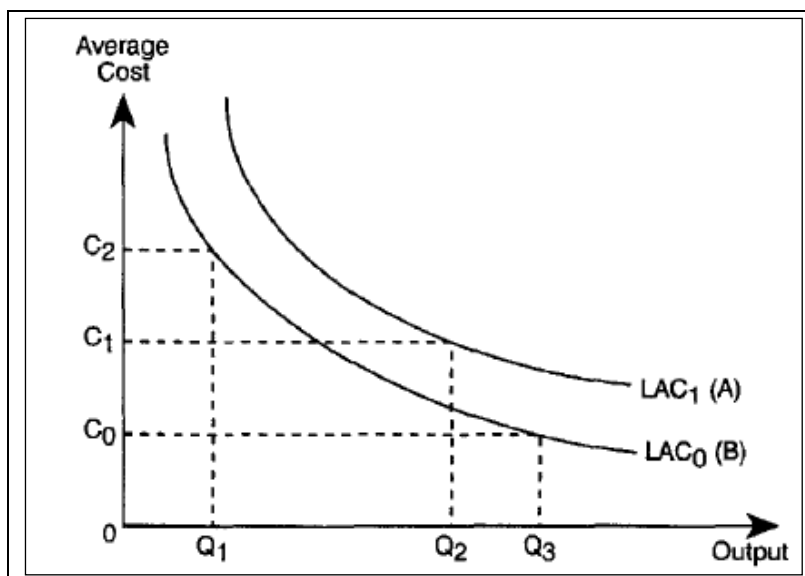
των χώρων-μελών του NATO συνειδητοποιήσαν ότι στο σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας απαιτείται η αναδιαμόρφωση των δομών της συμμαχίας. Σύμφωνα με τη νέα δομή του μεταψυχροπολεμικού NATO προκρίθηκαν οι εξής πολιτικές προς εφαρμογή από τα μέλη της συμμαχίας: Διαλειτουργικότητα των στρατιωτικών δυνάμεων του NATO, εκλογικευμένη πολιτική προμηθειών για τα κράτη-μέλη με βάση τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού, εφαρμογή της συνεργασίας και της συμπαραγωγής στην ανάπτυξη νέων οπλοσυστημάτων και υιοθέτηση τη πολιτικής των αντισταθμιστικών ωφελημάτων (offsets).

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού είχε προταθεί η δημιουργία της λεγόμενης **Βορειοατλαντικής Αγοράς Αμυντικού Υλικού (North Atlantic Common Defense Market)** στην οποία τα κράτη-μέλη θα συνεργάζονταν με στόχο την ομογενοποίηση των ενόπλων τους δυνάμεων, η οποία θα βασιζόταν σε κοινή χρήση οπλικών συστημάτων, κοινή εκπαίδευση του στρατιωτικού προσωπικού, και προμήθεια οπλικών συστημάτων με εμπορικά κριτήρια βασισμένα στην έννοια του **συγκριτικού πλεονεκτήματος** (Polachek and Seigle, 2007).

Ωστόσο, μέχρι σήμερα αυτή η φιλόδοξη στρατηγική δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται καθώς όπως καταδείχτηκε ανωτέρω, τα ευρωπαϊκά μέλη του NATO, δεν είναι διατεθειμένα να υιοθετήσουν στην πράξη κοινές στρατηγικές κυρίως, γιατί εμφανίζονται εξαιρετικά απρόθυμα να μεταλλάξουν την δομή των εθνικών ενόπλων δυνάμεων προς χάριν της κοινής αμυντικής αποτελεσματικότητας. Μάλιστα, η υιοθέτηση των ανωτέρω διαρθρωτικών πολιτικών από τις χώρες-μέλη του NATO θα ήταν δυνατόν να επαυξήσει την αποτελεσματικότητα της “ατλαντικής συμμαχίας” έως και κατά 30-50% επί του συνόλου των δυνάμεων του NATO και κατά 300% για συγκεκριμένες μονάδες του κλάδου της αεροπορίας (Hartley, 1995).

Αλλά και η από κοινού προμήθεια ενός συγκεκριμένου έναντι πολλών διαφορετικών τύπων οπλοσυστημάτων θα μπορούσε να συμπίεσει το ανά μονάδα παραγωγής κόστος των συστημάτων αυτών προσφέροντας τη δυνατότητα στα κράτη μέλη του NATO να επιβαρύνουν τον εθνικό προϋπολογισμό των οικονομιών τους με μικρότερο κόστος ώστε να εξοικονομηθούν οικονομικοί πόροι για την ικανοποίηση άλλων δημοσιονομικών δαπανών. Η ανωτέρω θέση μπορεί να παρασταθεί και να εξηγηθεί από το κατωτέρω διάγραμμα 11.

Διάγραμμα 11 Βέλτιστης επιλογής με δεδομένο το μακροχρόνιο κόστος παραγωγής

Πηγή: Hartley (1995).

Στον οριζόντιο άξονα παρουσιάζεται η ποσότητα παραγωγής Q (στην περίπτωση μας αφορά την παραγωγή οπλικών συστημάτων) και στον κάθετο άξονα το κόστος παραγωγής της ποσότητας για τα κράτη Α και Β αντίστοιχα. Οι καμπύλες LAC_1 και LAC_0 αποτελούν τις μακροχρόνιες καμπύλες Μέσου Κόστους οι οποίες σύμφωνα με την οικονομική θεωρία θα βαίνουν μειούμενες μακροχρόνια. Έστω τώρα ότι το κράτος Α επιθυμεί την αγορά οπλοσυστημάτων ποσότητας Q_2 . Τότε, σύμφωνα με το διάγραμμα 11 το κόστος που αναλογεί στην ποσότητα παραγωγής Q_2 είναι C_1 . Ομοίως και για την περίπτωση του κράτους Β, υποθέτουμε ότι επιθυμεί ποσότητα παραγωγής Q_1 , με το κόστος που αναλογεί από την καμπύλη LAC_0 να ανέρχεται στο C_2 . Αν ωστόσο επιλεγεί ένας **συνδυασμός αγορών** και από τα δυο κράτη ύψους $Q_1 + Q_2 = Q_3$ τότε είναι προφανές ότι το κόστος παραγωγής και για τα δυο κράτη θα περιοριστεί ακόμη περισσότερο στο C_0 .

Στην περίπτωση δηλαδή της από κοινού παραγγελίας ύψους Q_3 είναι προφανές ότι το κράτος Α μπορεί να έχει τελικό όφελος το οποίο προκύπτει από το μειωμένο κόστος αγοράς για κάθε μονάδα προϊόντος από την $C_1 - C_0$. Ομοίως και για το κράτος Β ισχύει ότι μέσω της από κοινού αγοράς οπλικών συστημάτων το κράτος Β θα μπορούσε να επιβαρυνθεί με μικρότερο ανά μονάδα κόστος στην παραγγελία του, ύψους $C_2 - C_0$. Είναι προφανές ότι η από κοινού χρήση ενός συγκεκριμένου οπλικού συστήματος για όλα τα μέλη μιας στρατιωτικής συμμαχίας, υπό την προϋπόθεση της επιλογής του με εμπορικά κριτήρια έναντι άλλων ανταγωνιστικών επιλογών αποτελούν τη βέλτιστη επιλογή πολιτικής σε όρους ωφέλειας-κόστους.

3.4) Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ

Η στρατηγική επιλογή των χωρών της ΕΕ να δαπανούν λιγότερο για την άμυνα τους μπορεί να εξηγηθεί μέσα από την **Οικονομική Θεωρία των Συμμαχιών**. Σύμφωνα με αυτή, η ζήτηση για αμυντικές δαπάνες καθορίζεται από τέσσερις βασικούς παράγοντες: (Καντάς, 2005).

- Εθνικό εισόδημα.
- Συμμαχικές αμυντικές δαπάνες.
- Κίνδυνος.
- Συγκριτικές τιμές.

Ως προς το εθνικό εισόδημα, το οποίο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα του ύψους των αμυντικών δαπανών, μια αύξηση του ΑΕΠ δίνει την ευχέρεια στο κράτος να δαπανήσει περισσότερα για την άμυνα του. Η θέση αυτή επαληθεύτηκε εμπειρικά κατόπιν της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007, η οποία επηρέασε αρνητικά τα εθνικά εισοδήματα και το εξαγωγικό εμπόριο των περισσότερων χωρών παγκοσμίως. Έτσι, οι αμυντικές δαπάνες των ευρωπαϊκών -και όχι μόνο- κρατών συρρικνώθηκαν καθώς ανακύπτουν μεγαλύτερες ανάγκες για την ανταπόκριση των εθνικών προϋπολογισμών σε άλλες εθνικές προτεραιότητες (The Military Balance, 2009).

Ως προς τις συμμαχικές αμυντικές δαπάνες, όταν ένα κράτος βασίζεται σε σημαντικό βαθμό την ασφάλεια του σε συλλογικές υπερεθνικές δομές, τότε οι ασθενέστεροι σύμμαχοι έχουν κίνητρο να συμβάλουν λιγότερο στην κοινή άμυνα, επωφελούμενοι από τις υψηλότερες δαπάνες των ισχυρότερων χωρών. Αυτό συμβαίνει προφανώς και στην περίπτωση των ευρωπαϊκών χωρών του ΝΑΤΟ τα οποία αρέσκονται στο να ακολουθούν την πολιτική του ελεύθερου επιβάτη (*free rider*) και να αντιμετωπίζουν το αγαθό ασφάλεια ως δημόσιο συλλογικό αγαθό το οποίο απολαμβάνουν δωρεάν και σε απεριόριστη ποσότητα καθώς ισχύει η αρχή του μη-αποκλεισμού όπως υποστηρίζουν οι Κόλλιας (1998), Hillison (2009) McGuire (2007).

Η απροθυμία των χωρών μελών της ΕΕ να δαπανήσουν περισσότερο για την άμυνα τους επιβεβαιώνει τα εμπειρικά αποτελέσματα της μελέτης των Olson and Zeckhauser (1966) όσον αφορά τις χώρες του ΝΑΤΟ τα οποία κατέδειξαν ότι τα μεγαλύτερα κράτη με

την ισχυρότερη βιομηχανική υποδομή επιβαρύνονται με τις υψηλότερες αναλογικά δαπάνες εντός της συμμαχίας.

Η συμπεριφορά αυτή των ευρωπαϊκών χωρών δίνει το δικαίωμα στους Αμερικανούς συμμάχους τους να θεωρούν την Ευρώπη ως “χώρα των λωτοφάγων” ή να διατυπώνουν την άποψη ότι οι Ευρωπαίοι “ ζουν εντός προστατευτικού περιβλήματος” αν και στην περίπτωση του μεταψυχροπολεμικού συστήματος ασφάλειας δεν φαίνεται να συμβαίνει κάτι τέτοιο καθώς σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά κράτη αντιμετωπίζουν προβλήματα ασφάλειας αποκύημα της διεθνούς τρομοκρατίας Anderson και Seitz (2006) καθώς βάσεις υποστήριξης της Al Qaeda βρέθηκαν στο Ην. Βασίλειο, την Ιταλία, τη Γερμανία, την Ισπανία και το Βέλγιο (European Security Strategy, 2003).

Αν αναλύσουμε τα οφέλη για την ευρωπαϊκή άμυνα τα οποία προκύπτουν από την ύπαρξη του NATO σε όρους οριακού οφέλους ($\text{marginal benefit} = \text{MB}$) και οριακού κόστους ($\text{marginal cost} = \text{MC}$) τότε αυτό που πραγματικά συμβαίνει με την περίπτωση του NATO είναι η σχέση $\text{MB} > \text{MC}$ δεν ισχύει για τις ισχυρότερες χώρες και προφανώς τις ΗΠΑ οι οποίες αναλαμβάνουν δαπάνες για το δημόσιο αγαθό άμυνα δυσανάλογα μεγαλύτερες σε σχέση με τους Ευρωπαίους συμμάχους τους. Αλλά και πρόσφατες εμπειρικές μελέτες έχουν αποδείξει ότι τα μεγαλύτερα και τα νέα ευρωπαϊκά μέλη του NATO συνεισφέρουν αναλογικά περισσότερο από τα μικρότερα και παλαιότερα μέλη. Επιπλέον, καταδείχτηκε ότι τα πιο πλούσια κράτη της Ευρώπης δαπανούν λιγότερο από τα υπόλοιπα μέλη του οργανισμού πιθανώς επειδή τα κράτη αυτά έχουν υιοθετήσει μοντέρνες μεταψυχροπολεμικές αξίες και αποστρέφονται τον μιλιταρισμό (McGuire, 1995).

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι τα μέλη του NATO συμπεριφέρονταν ως free riders ήδη από το πρώτο κιόλας έτος σύστασης του, το 1949 ενώ μόνο πρόσφατα κάποια κράτη αποφάσισαν να συνεισφέρουν στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας σε Ιράκ και Αφγανιστάν κατόπιν πιέσεων από τις ΗΠΑ λόγω και της οικονομικής ύφεσης από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Στη Σύνοδο του NATO στην Πράγα το 2002 αποφασίστηκε η τήρηση ενός κατώτερου ορίου για αμυντικές δαπάνες ύψους 2% επί του ετήσιου ΑΕΠ για όλα τα μέλη της συμμαχίας. Ωστόσο, στην ετήσια έκθεση της συμμαχίας το 2007, μόνο 6 μέλη δαπανούσαν για την άμυνα τους πάνω από το κατώτατο όριο του 2%, ήτοι Βουλγαρία, Γαλλία, Ελλάδα, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ (Hillison, 2009). Ανάλογη μελέτη υποστηρίζει ότι τα πιο “συνεπή” προς τις αμυντικές τους υποχρεώσεις κράτη-μέλη του NATO είναι η Ελλάδα, η Τουρκία, η Νορβηγία και οι ΗΠΑ (Amara, 2007).

Ο τρίτος παράγοντας που καθορίζει τις στρατηγικές επιλογές των χωρών μέσα από τη σκοπιά της Θεωρίας των Συμμαχιών είναι, ο κίνδυνος ασφάλειας που αντιμετωπίζει μια χώρα

και μεταφράζεται σε “κούρσα εξοπλισμών” (*arms race*) η οποία επηρεάζει πολυσχιδώς τις επιλογές της. Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την εξάλειψη των κινδύνων ασφάλειας για την Ευρώπη- τουλάχιστον από συμβατικού τύπου στρατιωτικές απειλές- τα μεγαλύτερα και ισχυρότερα κράτη της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία) άρχισαν να εμφανίζουν τάσεις αυτονομίας από το άρμα των ΗΠΑ λόγω της θετικής εξέλιξης της τρίτης προϋπόθεσης (κίνδυνος). Μόνο το Ηνωμένο Βασίλειο παρέμεινε σταθερά προσηλωμένο στις ΗΠΑ εξαιτίας της ειδικής σχέσεως του με την υπερδύναμη (McCausland and Stuart, 2006). Τέλος, οι τιμές των οπλοσυστημάτων αποτελούν παράγοντα καθορισμού των στρατιωτικών δαπανών και συνεπώς της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας έκαστου κράτους.

Με βάση την ανωτέρω ανάλυση ως συμπέρασμα προκύπτει ότι τα κράτη της ΕΕ, αναγνωρίζοντας ότι υστερούν σημαντικά και ως προς τις τέσσερις ανωτέρω στρατηγικές προϋποθέσεις, επαναπαύτηκαν στην προστασία που τους παρείχε αποτελεσματικά για έξι δεκαετίες το ΝΑΤΟ. Ωστόσο, η απροθυμία των κρατών-μελών της ΕΕ να δαπανούν περισσότερο για την άμυνα τους εκπληγάζει και από τις αυστηρές δεσμεύσεις που απαιτεί η εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας για τα κράτη-μέλη ώστε πολλοί να υποστηρίζουν την αναθεώρηση του (Annett, Decressin & Deppler, 2005).

Ένας άλλος λόγος που δικαιολογεί την απροθυμία των Ευρωπαίων να επανυξήσουν τις αμυντικές τους δαπάνες είναι και δεσμεύσεις για την χρηματοδότηση των 10 χωρών της ανατολικής Ευρώπης καθώς η χρηματοδότηση για την οικονομική υποβοήθηση των χωρών αυτών απορροφά ένα μεγάλο μέρος των κοινοτικών πόρων κυρίως προς την κατεύθυνση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, τους οποίους περισσότερο λαμβάνουν τα βαλτικά κράτη (Λιθουανία, Εσθονία, Λετονία) και η Πολωνία (Anderson and Seitz, 2006).

Ακόμη, οι αρνητικές δημογραφικές εξελίξεις απαιτούν την αναπροσαρμογή των δαπανών των χωρών-μελών σε πιο απτά και άμεσα ζητήματα, όπως η διαχείριση της κρίσης του συνταξιοδοτικού προβλήματος και μέσω αυτού της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για τους ευρωπαίους πολίτες η κορύφωση του οποίου αναμένεται να επέλθει το έτος 2035 και το οποίο με τη σειρά του αποτελεί άλλον ένα πολύ σοβαρό λόγο που συμπίεζει τις αμυντικές δαπάνες (Sinn, 2005).

Τέλος, ένας πολιτικής υφής παράγοντας ήσσονος σημασίας είναι και ο βαθμός βαρύτητας τον οποίο αποδίδουν τα κράτη-μέλη στον νέο ρόλο των ΗΠΑ στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο. Για ορισμένα κράτη-μέλη, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Βέλγιο και η Ισπανία, η ΕΕ πρέπει να καταστεί περισσότερο ανεξάρτητη σε στρατιωτικά και πολιτικά μέσα δράσης μέσω της ισχυροποίησης της ΚΕΠΠΑ. Άλλα κράτη, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία και τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης όπως η Πολωνία και η Τσεχία

εμφανίζονται εξαιρετικά απρόθυμα να στηρίξουν μια ισχυρή ΚΕΠΠΑ, διακινδυνεύοντας τη σχέση τους με το NATO και τις ΗΠΑ (Kugelman, 2008).

Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης συμμετέχουν ενεργά στις νατοϊκές δομές και οι αμυντικές τους δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες των πιο παλιών μελών του NATO. Αυτό συμβαίνει γιατί τα νέα μέλη επιδιώκουν τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων τους δυνάμεων με βάση τα νατοϊκά πρότυπα, ώστε να είναι συμβατά και ικανά να επιχειρούν από κοινού με τις υπόλοιπες δυνάμεις της συμμαχίας, αλλά και γιατί μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους στη λειτουργία του NATO επαυξάνεται τα εθνικό γόητρο τους. Παρά ταύτα, αν και αποτελούν ενεργά μέλη εντός της συμμαχίας οι αμυντικές τους δαπάνες εξακολουθούν να παραμένουν μικρές λόγω της αδυναμίας των οικονομιών τους (Amara, 2008).

Πέραν τούτου, τα νέα αυτά μέλη του NATO αισθάνονται ανασφαλή λόγω της εγγύτητας τους με τη Ρωσία η οποία ναι μεν σε επίπεδο προθέσεων δεν επιδιώκει την ένταση με τους πρώην δορυφόρους της, αλλά σε επίπεδο ικανοτήτων το πυρηνικό της οπλοστάσιο θεωρείται πολύ ικανό ώστε να μπορεί δυνητικά στο μέλλον- ίσως σε 10 χρόνια από τώρα- να εκβιάσει τα κράτη της Ανατ. Ευρώπης με σκοπό ενδεχομένως να επανακαθορίσει το γεωπολιτικό της ρόλο στη Βαλτική ή στο Καλίνινγκραντ (Lebl, 2009). Αισθανόμενα τα κράτη αυτά την πίεση της Ρωσίας και διαβλέποντας ότι μόνο μέσω του NATO και των ΗΠΑ μπορούν να προστατευτούν αποτελεσματικά δεν είναι διατεθειμένα να θυσιάσουν τη σίγουρη ασφάλεια που τους παρέχει το NATO από μια αβέβαιη ανεξάρτητη ισχυρή μελλοντική ΚΕΠΠΑ.

Για το λόγο αυτό εμφανίζονται πιο πρόθυμα να συνεισφέρουν στρατιωτικά στον αγώνα των ΗΠΑ ενάντια στην τρομοκρατία, τόσο στο Αφγανιστάν, όσο και στο Ιράκ συγκριτικά με τους υπόλοιπους συμμάχους του NATO με σκοπό να αποδείξουν κυρίως στις ΗΠΑ την προσήλωση τους στη συμμαχία αλλά και την αξία τους εντός αυτής (Hillison, 2009) Τέλος, μέσα σε όλο αυτό το πλέγμα των σχέσεων και των επιλογών, υπάρχει και η κατηγορία εκείνων των κρατών- τα τρία της διεύρυνσης της ΕΕ του 1995, ήτοι Αυστρία, Φινλανδία και Σουηδία- τα οποία μαζί με την Ιρλανδία διαμορφώνουν την ομάδα των “ουδετέρων” (Kugelman, 2008).

3.5) ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΗΠΑ ΕΙΝΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΗ

Όπως ειπώθηκε και ανωτέρω, οι ΗΠΑ κατόπιν του σημαδιακού έτους 2001 επαύξησαν σημαντικά τις αμυντικές τους δαπάνες με σκοπό να φέρουν σε πέρας τον “πόλεμο εναντία στην τρομοκρατία”. Οι ΗΠΑ για το έτος 2010 σύμφωνα με εκτιμήσεις θα επιβαρύνουν με περίπου 688 δις δολάρια τον αμυντικό τους προϋπολογισμό που αναλογεί στο 4-4.8% του ΑΕΠ και στο 23% του εθνικού προϋπολογισμού, εκ των οποίων τα 130 δις θα διοχετευτούν στους πολέμους σε Ιράκ και Αφγανιστάν (Harrison, 2009 ; Sharp, 2009) όταν οι αντίστοιχες δαπάνες των Ευρωπαίων όλες μαζί αθροιζόμενες δεν υπερβαίνουν τα 200 δις δολάρια ετησίως, δηλαδή πόσο λιγότερο από το 1/3 των αντίστοιχων αμερικανικών που αναλογούν μόνο στο 1.8% του ΑΕΠ των χωρών κατά μέσο όρο (Kollias, 2008).

Χρήσιμα συμπεράσματα μπορούν να προκύψουν και από την ανάγνωση του Πίνακα 18 ο οποίος παρέχει μια σειρά κρίσιμων στατιστικών στοιχείων από το έγκριτο The Military Balance (2010) τα οποία και ομαδοποιεί για την περίοδο αναφοράς 2006-2008. Τα στοιχεία αυτά αφορούν:

- a) το χρηματικό μέγεθος των αμυντικών δαπανών
- b) τις Κατά Κεφαλήν αμυντικές δαπάνες,
- c) τις αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ
- d) Το μέγεθος του ανθρώπινου δυναμικών των ΕΔ των χωρών

Ως προς το a) παρατηρούμε από την τέταρτη στήλη του πίνακα 18 ότι οι ΗΠΑ δαπάνησαν για το 2008 συνολικά για την άμυνα τους περί τα 696.28 δις δολάρια ενώ όλα τα συμμαχικά κράτη του NATO εκτός των ΗΠΑ δαπάνησαν συνολικά 325.478 δις δολάρια, ποσό κατά πολύ μικρότερο.

Ως προς το b) η έβδομη στήλη δεικνύει ότι οι Κατά Κεφαλήν αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ είναι οι υψηλότερες από όλους τους νατοϊκούς συμμάχους τους ενώ όσον αφορά το c) η δέκατη στήλη επιβεβαιώνει ότι οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ αναλογούν περίπου στο 4.88% του ΑΕΠ με τις αντίστοιχες των ευρωπαίων κατά μέσο όρο στο 1.65%.

Πίνακας 18: Αμυντικές Δαπάνες Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ, % Αμυντικών Δαπανών επί του ΑΕΠ και Μέγεθος Προσωπικού των ΕΔ των ΗΠΑ και των Νατοϊκών συμμάχων τους για την περίοδο 2006-8.

(Current US\$ m)	Defence Expenditure US\$ m			Defence Expenditure per capita US\$			Defence Expenditure % of GDP			Number in Armed Forces (000)	Estimated Reservists (000)	Paramilitary (000)
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2010	2010	2010
North America												
Canada	15,103	17,995	19,836	456	539	597	1.19	1.26	1.31	66	34	0
USA	617,155	625,850	696,268	2,068	2,077	2,290	4.68	4.53	4.88	1,580	865	0
Nato Europe												
Albania	141	198	254	39	55	70	1.54	1.83	1.90	14	0	0
Belgium	4,294	5,168	5,551	414	497	534	1.08	1.13	1.10	38	2	0
Bulgaria	882	1,206	1,315	119	165	181	2.84	3.03	2.62	35	303	0
Croatia	693	837	1,090	154	186	243	1.41	1.43	1.57	19	21	0
Czech Republic	2,408	2,539	3,165	235	248	310	1.68	1.48	1.46	18	0	0
Denmark	3,901	4,178	4,468	716	764	815	1.42	1.35	1.31	27	54	0
Estonia	238	388	450	179	295	344	1.44	1.86	1.94	5	25	0
France	55,474	61,838	67,185	911	1,012	1,049	2.46	2.38	2.35	353	70	0
Germany	37,956	42,589	46,943	461	517	570	1.31	1.28	1.28	251	162	0
Greece	7,286	8,215	10,141	682	767	946	2.37	2.63	2.85	157	238	4
Hungary	1,413	1,783	1,869	142	179	188	1.26	1.29	1.22	29	44	12
Iceland	46	n.a	n.a	153	n.a	n.a	0.27	n.a	n.a	0	0	0
Italy	33,289	37,770	30,934 ²	573	650	532 ²	1.79	1.79	1.34 ²	293	42	143
Latvia	318	447	542	140	198	241	1.59	1.55	1.60	6	11	0
Lithuania	353	453	547	99	127	153	1.17	1.16	1.16	9	7	15
Luxembourg	246	286	232	519	596	478	0.58	0.57	0.43	1	0	1
Netherlands	10,181	11,489	12,276	617	693	738	1.55	1.48	1.41	47	3	0
Norway	5,014	5,877	5,869	1,088	1,270	1,264	1.49	1.51	1.30	24	45	0
Poland	6,136	7,855	10,176	159	204	264	1.79	1.85	1.94	100	0	0
Portugal	3,143	3,312	3,729	296	311	349	1.62	1.48	1.53	43	211	48
Romania	2,259	2,616	3,005	101	117	135	1.84	1.57	1.53	73	45	80
Slovakia	917	1,239	1,477	169	227	271	1.62	1.52	1.55	17	0	0
Slovenia	629	741	834	313	369	415	1.69	1.64	1.53	7	4	5
Spain	14,385	16,738	19,263	356	414	476	1.17	1.16	1.20	128	319	80
Turkey	11,630	11,840	13,531	165	158	179	2.18	1.83	1.85	511	379	102
United Kingdom	59,454	68,868	60,794	981	1,133	998	2.42	2.46	2.28	175	199	0
Summary												
US	617,155	625,850	696,268	2,068	2,077	2,290	4.68	4.53	4.88	1,580	865	0
NATO Ex-US	277,787	316,469	325,478	482	545	556	1.77	1.75	1.65	2,446	2,216	489
Total NATO	894,942	942,319	1,021,746	1,023	1,068	1,149	3.10	2.95	3.01	4,026	3,081	489
Non-NATO Europe	20,364	24,590	26,828	158	195	213	1.14	1.18	1.14	502	2,695	243

Πηγή: The Military Balance (2010).

Τέλος αναφορικά με το d) είναι εμφανές ότι οι Ευρωπαίοι καταφέρνουν επιτέλους να υπερβούν και σε κάτι τις ΗΠΑ. Με σύνολο 2.44 εκ. στελεχών σε στρατιωτικό προσωπικό έναντι 1,5 εκ. των ΗΠΑ έχουν κυριολεκτικά “καταφέρει” να υπερβούν τις ΗΠΑ όχι δυστυχώς σε όρους ισχύος, αλλά σε όρους αναποτελεσματικότητας, καθώς διατηρούν ένα ανομοιογενές σύνολο κατάσπαρτων στρατιωτικών δυνάμεων με μικρή συνοχή και υποδεέστερη επιχειρησιακή (στρατιωτική) αξία, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω (§ 3.3.1) σε σχέση με την υπερδύναμη¹⁷!

¹⁷ Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι οι απόψεις σχετικά με το απόλυτο μέγεθος του ανθρώπινου δυναμικού των αμερικανικών ΕΔ υπολογίζονται από τα έγκριτο The Military Balance 2009 ως 1.54 εκ ενώ το U.S. Department of Defense, FY 2009 δίνει τον αριθμό 2,2 εκ. τον οποίο και υιοθετούμε λόγω του ότι

Πίνακας 19: Οι 10 χώρες με τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες σε δις δολάρια

Rank	Country	Spending	World Share (%)
1	United States:	607	41.5
2	China:	[84.9]	[5.8]
3	France:	65.7	4.5
4	United Kingdom:	65.3	4.5
5	Russia:	[58.6]	[4.0]
6	Germany:	46.8	3.2
7	Japan:	46.3	3.2
8	Italy:	40.6	2.8
9	Saudi Arabia:	38.2	2.6
10	India:	30	2.1
World Total:		1464	
[ ] = SIPRI estimate.			

Πηγή: SIPRI Yearbook (2009).

Η κολοσσιαία διαφορά του μεγέθους των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ σε σχέση με τα υπόλοιπα ισχυρά κράτη (Ρωσία, Κίνα) ή ευρύτερα γεωγραφικά σύνολα περιοχών (Μέση Ανατολή, Λατινική Αμερική κλπ) διαπιστώνεται και από τον πίνακα 19 ο οποίος παρουσιάζει τις 10 χώρες με τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες παγκοσμίως, για το έτος 2008 όπως εξήχθησαν έρευνα του οργανισμού **Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)** από την οποία επιβεβαιώνεται και εδώ η ηγεμονική θέση των ΗΠΑ ως προς τις παγκόσμιες δαπάνες άμυνας αν και πάλι τα απόλυτο μέγεθος έχει υπολογιστεί πάλι διαφορετικά σε σχέση με τους πίνακες 12,18 και 19.

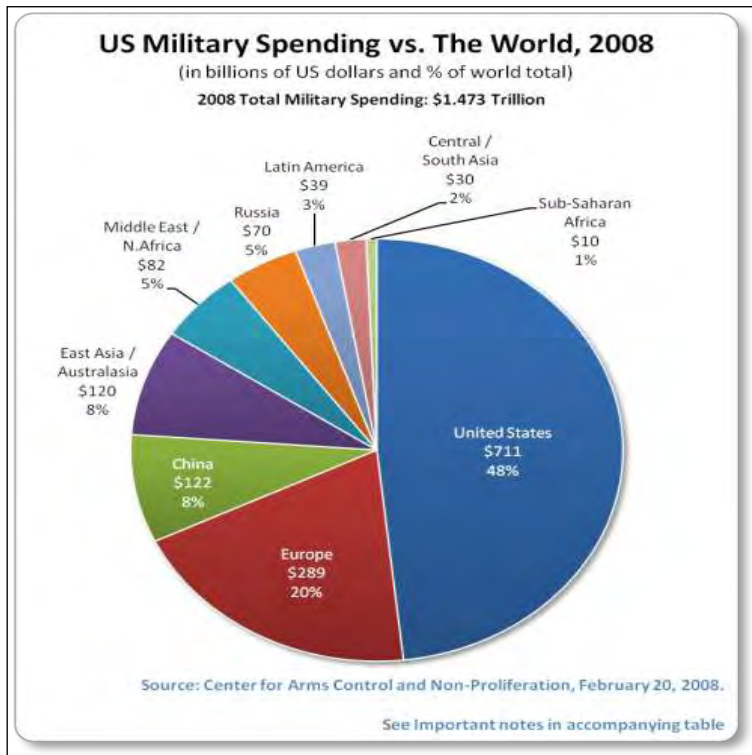
Βέβαια, από την παράθεση των εν λόγω διαπιστώνουμε ότι επιβεβαιώνεται η παρατήρηση που έγινε ανωτέρω σχετικά με τον υποκειμενικό και διαφορετικό τρόπο μέτρησης των στατιστικών δεδομένων από τους διεθνείς οργανισμούς και φορείς οι οποίοι παρέχουν στοιχεία που αφορούν τις αμυντικές δαπάνες. Έτσι, εξαιτίας της διαφοροποίησης της μεθοδολογίας άντλησης, πρόσβασης και επεξεργασίας των στατιστικών δεδομένων παρατηρούνται οι αριθμητικές αυτές διαφοροποιήσεις που ενίοτε δύνανται να είναι ουσιαστικά σημαντικές¹⁸ όπως υποστηρίζεται και από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία (Κόλλιας, 1998).

αποτελεί επίσημη κυβερνητική πηγή. Προφανώς και εδώ εμφανίζεται το φαινόμενο του διαφορετικού υπολογισμού των στοιχείων στο οποίο αναφερθήκαμε ανωτέρω.

¹⁸ Στο ζήτημα αυτό εξαρχής αναφερθήκαμε επισταμένως στην § 2.2.2

Διάγραμμα 12: Αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ σε σύγκριση με τον υπόλοιπο κόσμο για το 2008.

Πηγή: Center for Arms Control and Non-Proliferation (2008).

Κορέα και Αυστραλία) δαπανούν μαζί 1,1 τρις δολάρια για την άμυνα τους, ποσό το οποίο αναλογεί στο 72% των παγκόσμιων δαπανών άμυνας (Center for Arms Control and Non-Proliferation, 2008).

Πίνακας 20: Αμυντικές Δαπάνες ανά τον κόσμο σε επίπεδο περιφερειών

(Current US\$ m)	Defence Expenditure US\$ m			Defence Expenditure per capita US\$			Defence Expenditure % of GDP			Number in Armed Forces (000)	Estimated Reservists (000)	Paramilitary (000)
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2010	2010	2010
US	617,155	625,850	696,268	2,068	2,077	2,290	4.68	4.53	4.88	1,580	865	0
NATO Ex-US	277,787	316,469	325,478	482	545	556	1.77	1.75	1.65	2,446	2,216	489
Total NATO	894,942	942,319	1,021,746	1,023	1,068	1,149	3.10	2.95	3.01	4,026	3,081	489
Non-NATO Europe	20,364	24,590	26,828	158	195	213	1.14	1.18	1.14	502	2,695	243
Russia ¹	24,577	32,215	40,484	173	228	288	2.48	2.48	2.41	1,027	20,000	449
Middle East and North Africa	84,979	95,068	110,498	241	269	306	5.29	5.06	4.71	3,131	2,137	1,003
South and Central Asia	29,714	35,166	41,167	19	22	26	2.37	2.27	2.42	2,607	1,161	1,861
East Asia and Australasia	147,066	167,199	191,400	69	78	88	1.44	1.45	1.44	6,611	17,670	1,759
Latin America and Caribbean	39,073	47,310	58,048	70	84	101	1.25	1.29	1.35	1,549	2,136	887
Sub-Saharan Africa	9,888	11,242	12,113	13	14	15	1.33	1.31	1.24	1,281	228	246
Global totals	1,296,027	1,404,396	1,547,801	199	213	232	2.67	2.56	2.56	20,734	49,106	6,937

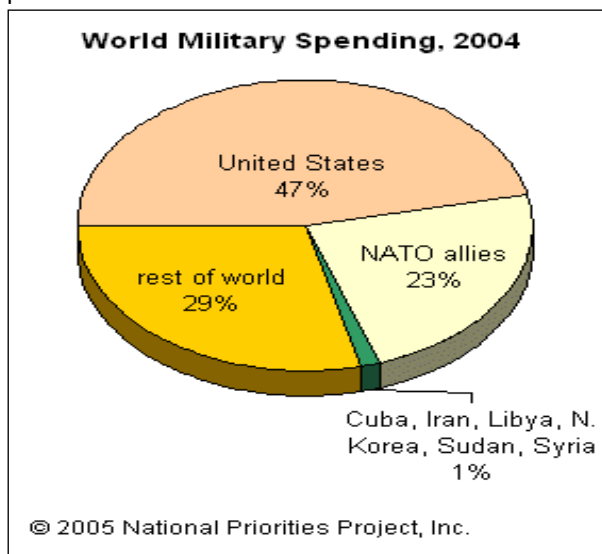
Πηγή: The Military Balance. (2010).

Ο πίνακας 20 παρουσιάζει τη διαφορά του μεγέθους των αμερικανικών αμυντικών δαπανών σε σύγκριση με τα μεγάλα σύνολα περιφερειών (όπως Ρωσία, Μέση Ανατολή ανατολική Ασία και Αυστραλία, υποσαχάρια Αφρική κ.α.). Αξιολογεί δηλαδή τις ΗΠΑ

χωρικά ως συστημική περιφέρεια του παγκόσμιου γεωστρατηγικού πλέγματος. Και από τον εν λόγω πίνακα καταδεικνύεται η αδιαφιλονίκητη στρατιωτική υπεροχή των ΗΠΑ με βάση το υψηλότερο μέγεθος των αμυντικών τους δαπανών.

Ιδιαίτερα αξιόλογο ως προς την ανάλυση μας είναι και το διάγραμμα 15 το οποίο παρουσιάζει την εξής ιδιαίτερη χρηστική αξία: Καταδεικνύει το μέγεθος της διαφοράς ισχύος- σε όρους αμυντικών προμηθειών- μεταξύ ΗΠΑ και των υπολοίπων “διεθνών παραγόντων” τους οποίους ομαδοποιεί. Η πρώτη ομαδοποίηση αφορά όλες μαζί τις χώρες του NATO που αν και παρουσιάζονται ως σύνολο δεν καταφέρνουν να προσεγγίσουν ούτε το μισό των αμερικανικών δαπανών άμυνας. Ο δεύτερος παράγοντας αφορά τις δαπάνες άμυνας του υπόλοιπου κόσμου συμπεριλαμβανομένων και των χωρών που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν ή ήδη το πράττουν τα γεωπολιτικά και γεωοικονομικά αμερικανικά κεκτημένα 60 ετών (Κίνα, Ρωσία, Ινδία, Ιαπωνία κλπ).

Διάγραμμα 13: Επίπεδο Παγκόσμιων Αμυντικών Δαπανών για το 2004

Πηγή: National Priorities Project.

Όμως, οι αμυντικοί προϋπολογισμοί των χωρών αυτής της κατηγορίας μόλις και μετά βίας αθροιζόμενες πλησιάζουν τα 2/3 των αντιστοιχών αμερικανικών. Ενδιαφέρουσα είναι και η παράθεση των χωρών που οι ΗΠΑ θεωρούν μη φιλικά ή ως εν δυνάμει “άξονα του κακού” ή “κράτη-παρίες” (*rogue states*) (Ιράν, Λιβύη, Β. Κορέα, Σουδάν, Συρία, Κούβα).

Το κομμάτι αυτό του διαγράμματος παρουσιάζει ιδιαίτερη χρηστική αξία αν αναλογιστεί κανείς ότι οι ΗΠΑ σχεδιάζουν πολύ προσεκτικά ενδεχόμενη στρατιωτική εμπλοκή με κάποιες από τις χώρες αυτές. Διαπιστώνουμε ότι τα μη φιλικά κράτη προς τις ΗΠΑ δαπανούν για την άμυνα τους **όλα μαζί** περίπου το 1% των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών και περίπου το 1/43 των αντίστοιχων αμερικανικών!

3.6) ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Η ΡΑΧ AMERICANA ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ;

Όπως έχει αποδειχθεί ιστορικά, ο μεγάλος κίνδυνος που οι ΗΠΑ θα διατρέξουν στον 21^ο αιώνα είναι η περίπτωση της “αυτοκρατορικής ή στρατηγικής υπερεξάπλωσης”, όπως συνέβη με τις περιπτώσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Ισπανίας των Αψβούργων και της Γαλλίας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη. Ο όρος στρατηγική υπερεξάπλωση περιγράφει την κατάσταση εκείνη κατά την οποία ένα ηγεμονικό κράτος, όπως οι ΗΠΑ αντιμετωπίζει το εξής παρακάτω δίλλημα επιλογής στρατηγικής:

Στρατηγική 1^η

Οι ΗΠΑ επιλέγουν να υπερασπίσουν του σύνολο των γεωπολιτικών και γεωοικονομικών συμφερόντων τους σε παγκόσμιο επίπεδο ταυτόχρονα, κάτι που μακροπρόθεσμα θα θέσει σε κίνδυνο την ηγεμονική θέση τους και ενδεχομένως θα τις οδηγήσει σε παρακμή λόγω της αδυναμίας τους να μπορέσουν να ανταποκριθούν σε ένα μεγάλο εύρος ανοικτών μετώπων-προκλήσεων (Kennedy, 1988).

Στρατηγική 2^η

Η δεύτερη επιλογή των ΗΠΑ είναι ή εγκατάλειψη μέρους των γεωπολιτικών και γεωοικονομικών συμφερόντων τους με στόχο να αποφύγουν την στρατηγική υπερεξάπλωση. Όμως, η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής δεν στερείται πιθανών νέων κινδύνων που ενδεχομένως να ελλοχεύουν από την ανάδειξη νέων ισχυρών προς τις ΗΠΑ ανταγωνιστών.

Σε όλη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου οι ΗΠΑ διατηρούσαν το βιομηχανικό και τεχνολογικό προβάδισμα έναντι φίλιων χωρών, συμμάχων και εχθρών. Η άποψη ότι οι χώρες με την ισχυρότερη οικονομία συνήθως επικρατούν στις πολεμικές αναμετρήσεις που συνάπτουν Galbraith et al (2007) είχε επιβεβαιωθεί κατά τη άποψη μας, στις περισσότερες πολεμικές αναμετρήσεις κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Ωστόσο, η αμερικανική οικονομία από τα τέλη της δεκαετίας του '80 παρουσίασε αισθητά σημάδια επιβράδυνσης. Η αναγκαιότητα για τη διατήρηση των κεκτημένων σε όλο τον πλανήτη και η προσπάθεια για την ικανοποίηση των αμερικανικών συμφερόντων υπονόμευσε την ισχύ της αμερικανικής οικονομίας, κυρίως μέσω του δείκτη του δημοσίου χρέους καθώς οι ΗΠΑ αποτελούν έναν από τους μεγαλύτερους οφειλέτες παγκοσμίως (Kennedy, 1988).

Από το διάγραμμα 1 της §2.2.2 διαπιστώσαμε το τεράστιο διαχρονικό μέγεθος των αμερικανικών αμυντικών δαπανών από το 1945 ως σήμερα. Όμως, εκτός του δημοσίου χρέους που προκαλούνταν από τις υπέρογκες αμυντικές δαπάνες, άρχισε να κάμπτεται και η ανταγωνιστικότητα της αμερικανικής οικονομίας γιατί οι αμερικανικές δαπάνες για R&D διοχετεύονταν κυρίως στο στρατιωτικό τομέα, ο οποίος όμως δημιουργούσε μικρή ανταποδοτικότητα (spin off) για την αμερικανική οικονομία ως σύνολο μέσω της διάχυσης τεχνολογίας από το στρατιωτικό κλάδο στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας. Αντίθετα, οι κύριοι εμπορικοί ανταγωνιστές των ΗΠΑ, δηλαδή η Δυτική Γερμανία και η Ιαπωνία επένδυαν πολύ μεγαλύτερο αναλογικά ποσοστό του ΑΕΠ τους για R&D σε παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας με αποτέλεσμα να έχουν υψηλότερη ανταγωνιστικότητα (Patterson, 1992).

Κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο και όπως αναφέρθηκε και στην §2.5, σύμφωνα με αξιόπιστες εκτιμήσεις το συνολικό κόστος των αμερικανικών επιχειρήσεων σε Αφγανιστάν και Ιράκ θα κυμανθεί μεταξύ 1.3-1.7 τρις δολαρίων. Μέσω των επίσημων αμερικανικών στατιστικών δεδομένων οι ΗΠΑ ξόδεψαν την περίοδο 2001-2008 για τις δυο αυτές επιχειρήσεις περί τα 691 δις δολάρια Congressional Budget Office (2008) ενώ το κόστος των στρατιωτικών επιχειρήσεων της περιόδου 2010-2019 σε Ιράκ και Αφγανιστάν και οπουδήποτε αλλού υπολογίζεται σε 580 δις δολάρια ή ότι θα κυμανθεί μεταξύ 440δις και 865 δις δολάρια για την περίοδο 2009-2018, υπό την προϋπόθεση ότι η πολεμική προσπάθεια των ΗΠΑ στις δυο προαναφερόμενες χώρες δεν θα κλιμακωθεί (Harrison, 2009).

Η υπερβολική επιβάρυνση της αμερικανικής οικονομίας λόγω της πολεμικής προσπάθειας σε συνδυασμό με την χρηματοπιστωτική κρίση 2007/9 εξανάγκασαν την νέα κυβέρνηση του Barack Obama να ακυρώσει μια σειρά στρατιωτικών προγραμμάτων για το 2010 με στόχο την εξοικονόμηση πόρων αλλά και να καθορίσει ότι οι αμυντικές δαπάνες δεν θα αυξηθούν περισσότερο για την περίοδο 2011-2015. Επιπρόσθετα, η αμερικανική κυβέρνηση εισήγαγε το 2008 το πρόγραμμα έκτακτης ανάγκης **Troubled Asset Relief (TARP)** αγοράζοντας στοιχεία ενεργητικού και μετοχές από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με σκοπό να τα ενισχύσει ενώ το Φεβρουάριο του 2009 διοχέτευσε περί το 1 τρις δολάρια ως περαιτέρω ενίσχυση στην αγορά ακινήτων μέσω του προγράμματος **Financial Stability Plan**.

Αποτέλεσμα αυτών των μέτρων ήταν η αμερικανική οικονομία να παρουσιάσει για το τρίτο τρίμηνο του 2009 για πρώτη φορά θετικό ρυθμό ανάπτυξης βάζοντας έτσι και επίσημα τέλος στην περίοδο ύφεσης που προκλήθηκε λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης (The Military Balance, 2010). Σύμφωνα με εκτιμήσεις του CBO (2010) το αμερικανικό ΑΕΠ θα αυξηθεί κατά 2.2% το 2010, κατά 1.9% το 2011, κατά 4.4% για την περίοδο 2012-14 και

κατά 2.4% για την περίοδο 2015-20 (Πίνακας 21α). Επιπλέον, για την περίοδο 2015-30 το ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα ανέρχεται με ρυθμούς της τάξεως του 2.6% ετησίως (Global Aerospace Industry, 2010).

Πίνακας 21: ΑΕΠ, Δημόσιο Έλλειμμα και Αμυντικές Δαπάνες των ΗΠΑ την περίοδο 20010-2020 βάσει εκτιμήσεων

CBO's Economic Projections for Calendar Years 2009 to 2020

	Estimated 2009	Forecast		Projected Annual Average	
		2010	2011	2012-2014	2015-2020
Year to Year (Percentage change)					
Nominal GDP (Billions of dollars)	14,253	14,706	15,116	17,816 ^a	22,770 ^b
Nominal GDP	-1.3	3.2	2.8	5.6	4.2
Real GDP	-2.5	2.2	1.9	4.4	2.4

Table 7α

	Actual 2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total, 2011- 2015	Total, 2011- 2020
In Billions of Dollars														
Total Revenues	2,105	2,175	2,670	2,964	3,218	3,465	3,625	3,814	3,996	4,170	4,352	4,563	15,941	36,836
Total Outlays	3,518	3,524	3,650	3,613	3,756	3,940	4,105	4,335	4,521	4,712	5,000	5,250	19,065	42,883
Total Deficit (-) or Surplus	-1,414	-1,349	-980	-650	-539	-475	-480	-521	-525	-542	-649	-687	-3,124	-6,047
As a Percentage of Gross Domestic Product														
Total Revenues	14.8	14.9	17.8	18.8	19.3	19.7	19.7	19.8	19.9	20.0	20.1	20.2	19.1	19.6
Total Outlays	24.7	24.1	24.3	23.0	22.5	22.4	22.3	22.6	22.6	22.6	23.1	23.3	22.9	22.8
Total Deficit	-9.9	-9.2	-6.5	-4.1	-3.2	-2.7	-2.6	-2.7	-2.6	-2.6	-3.0	-3.0	-3.7	-3.2

Table 7β

Defence Outlays for 2009-2020 period

	Actual 2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total, 2011- 2015	Total, 2011- 2020
In Billions of Dollars														
Defense	656	690	701	696	705	716	730	749	761	773	795	813	3,548	7,440
As a Percentage of Gross Domestic Product														
Defense	4.6	4.7	4.7	4.4	4.2	4.1	4.0	3.9	3.8	3.7	3.7	3.6	4.3	4.0

Table 7γ

Πηγή: Congressional Budget Office (2010).

Ωστόσο, σημαντική συνιστώσα των αμερικάνικων προθέσεων για τη διατήρηση της παγκόσμιας ηγεμονίας αποτελεί το μέγεθος των δημοσιονομικών κριτηρίων. Σύμφωνα με το CBO, το 2020 το αμερικανικό δημόσιο έλλειμμα θα αναλογεί σε 600 δις δολάρια ετησίως για την περίοδο 2011-2020 και θα κυμαίνεται μεταξύ 2.6-3.2% του ΑΕΠ. Έτσι, το δημόσιο χρέος

που για το 2009 ανέχονταν σε 7.5 τρις δολάρια ή στο 53% του ΑΕΠ θα αυξηθεί προοδευτικά στα 15 τρις μέχρι το 2020 αναλογώντας στο 67% του ΑΕΠ (Πίνακας 21β).

Το CBO παραδέχεται ότι οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ για την περίοδο 2009-2020 σταδιακά θα αυξηθούν από τα 665 δις δολάρια το 2010 στα 813 δις το 2020 (Πίνακας 21γ). Αυτή η άνοδος επιβεβαιώνεται επίσης και από τους Fitzgerald and Cordesman (2009) για την περίοδο 2014-2025. Παρά ταύτα, πιστεύουμε ότι λόγω της διαφαινόμενης ανάκαμψης της αμερικανικής οικονομίας, οι αμυντικές δαπάνες θα καταστεί δυνατό να αποσβεσθούν επαρκώς. Αλλά αν και ο ρυθμός ανάπτυξης θα σταδιακά θα αυξάνεται το ίδιο ισχύει και για τα ετήσια δημόσια ελλείμματα τα οποία θα τείνουν να επαυξήσουν σημαντικά το τελικό μέγεθος του δημοσίου χρέους. Αυτό με τη σειρά του είναι πολύ πιθανόν να επηρεάσει αρνητικά την ανταγωνιστικότητα της αμερικανικής οικονομίας μέσω της ανόδου των επιτοκίων, του πληθωρισμού και των εργατικών μισθών (CBO, 2010).

Με βάση την ανωτέρω ανάλυση, οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να επιτυγχάνουν οικονομική ανάπτυξη κατά την περίοδο 2010-2025/30 ικανή να απορροφήσει τους κραδασμούς τυχόν αυξημένου δημοσίου ελλείμματος και χρέους το οποίο επηρεάζεται σημαντικά από τις δαπάνες άμυνας που αναλογούν (για το 2010) περίπου στο 20% του κρατικού προϋπολογισμού (Harrison, 2009).

Ωστόσο, άποψη μας είναι ότι τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να αξιολογούνται με ιδιαίτερη προσοχή καθώς περιλαμβάνουν τις προβλέψεις των επίσημων αμερικανικών κυβερνητικών υπηρεσιών οι οποίες προκύπτουν με βάση μια γενικότερη-εκτίμηση της αμερικανικής οικονομίας. Αν οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ δεν μεταβληθούν πάρα πολύ ακολουθώντας κατά προσέγγιση τις εκτιμήσεις με βάση τον πίνακα 21, τότε οι ΗΠΑ θα είναι δυνατόν και κατά την περίοδο μέχρι και το 2025 να ελέγχουν τις παγκόσμιες εξελίξεις επωφελούμενες κατά το δυνατόν περισσότερο από αυτές επιβάλλοντας την “αμερικανική ειρήνη” ή Pax Americana¹⁹

Ωστόσο, για την όσον το δυνατόν ακριβέστερη αποτίμηση των δυνατοτήτων μεγέθυνσης της αμερικανικής οικονομίας πρέπει να ληφθούν υπόψη και να αναλυθούν ενδελεχώς μια σειρά από οικονομικές παραμέτρους εκτιμημένες μελλοντικά, που αφορούν: το επίπεδο παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της αμερικανικής οικονομίας, τις τιμές των αγαθών, το καλάθι της νοικοκυράς, το ρυθμό του πληθωρισμού, τις προσδοκίες των

¹⁹ Ο όρος αυτός αποτελεί νεολογισμό. Αναφέρεται στην κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις δυτικές κοινωνίες και κυρίως για την Ευρώπη όπου ο ρόλος των ΗΠΑ αποτελεί ίσως την κυριότερη αιτία έλλειψης πολεμικών διαξιφισμών και εριδών, εξασφαλίζοντας στην ευρωπαϊκή ήπειρο την ειρήνη και συμβάλλοντας θετικά στην οικονομική της ανάπτυξη, όπως συνέβαινε κατά την περίοδο ακμής του ρωμαϊκού imperium.

καταναλωτών, τη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, τη συναλλαγματική ισοτιμία του αμερικανικού δολαρίου έναντι των άλλων νομισμάτων κλπ.

Πέραν αυτών, πρέπει να λειφθούν υπόψη και ενδεχόμενα εξωγενή σοκ, όπως η προοπτική ενός νέου τρομοκρατικού χτυπήματος, η εμπλοκή των ΗΠΑ σε νέες πολεμικές περιπέτειες κλπ. Από την §2.6 διαπιστώθηκε η πιθανότητα στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ με νέο εχθρό μέχρι το 2017 στα πλαίσια του πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία. Όμως, τι θα ήταν δυνατόν να συμβεί αν η αμερικανική κυβέρνηση δεν φροντίζει έγκαιρα να απαγκιστρωθεί από το Ιράκ και το Αφγανιστάν προτού διεξάγει έναν νέο πόλεμο; Πόσο πιο “φτηνός” ή “ακριβότερος” θα είναι ένας νέος πόλεμος για τους Αμερικανούς φορολογούμενους;

Τι θα συμβεί αν οι ΗΠΑ δεν εξέλθουν σχετικά γρήγορα από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007/8 ώστε να έχουν τη δυνατότητα στο μέλλον να χρηματοδοτούν τις υπέρογκες στρατιωτικές τους δαπάνες; Στην §3.6 αναγνωρίσαμε την ειδοποιό διαφορά που καθορίζει την αμερικανική στρατιωτική ηγεμονία μέσω του απλησίαστου μεγέθους των αμυντικών της δαπανών έναντι των γεωπολιτικών ανταγωνιστών της. Όμως, τι επιπτώσεις θα έχει για την αμερικανική οικονομία ένα όχι εξαιρετικά απίθανο χειρότερο δυνατό μελλοντικό σενάριο (*worst case scenario*) που θα συνδυάζει:

- Αποτυχία των ΗΠΑ να μειώσουν αποτελεσματικά τον αριθμό των δαπανηρών ως προς τη συντήρηση στρατιωτικών τους βάσεων σε όλα τα μήκη και πλάτη της υφελίου.
- Αδυναμία αποδέσμευσης στρατιωτικών δυνάμεων από Ιράκ και Αφγανιστάν εν ευθέτω χρόνω.
- Κλιμάκωση του πολέμου σε Ιράκ και Αφγανιστάν.
- Εμπλοκή με έναν ή περισσότερους νέους στρατιωτικούς αντιπάλους στο απώτερο μέλλον. (Ιράν, Βόρεια Κορέα, Συρία, Σουδάν κλπ)
- Αποτυχία πάταξης του φαινομένου της παγκόσμιας τρομοκρατίας.
- Παρατεταμένη ύφεση της αμερικανικής οικονομίας και αργή έξοδος από της κρίση.
- Ανεξαρτητοποίηση Ευρωπαίων μέσω ΚΕΠΠΑ με σταδιακή υποβάθμιση του ρόλου του NATO.
- Άρνηση Ευρωπαίων να συνδράμουν οικονομικά και στρατιωτικά στη “σταυροφορία” των ΗΠΑ έναντι στην παγκόσμια τρομοκρατία.

- Ανάδειξη νέων ηγεμονικών δυνάμεων (Κίνα, Ινδία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ρωσία κλπ) που θα αμφισβητήσουν το ρόλο των ΗΠΑ νωρίτερα από τις αρχικές αμερικανικές εκτιμήσεις.

Είναι προφανές ότι η απάντηση στα εν λόγω ερωτήματα εκφεύγει από τις διαστάσεις της παρούσης ανάλυσης διανοίγοντας όμως νέες προοπτικές για μια μελλοντική μας ενασχόληση με αυτά τα ζητήματα. Ωστόσο, η απάντηση που πιστεύουμε ότι θα λαμβάναμε από το κλασσικό έργο του Kennedy (1988) με τίτλο “**The Rise and the Fall of the Great Powers**” είναι δεδομένη: Τυχόν επιδίωξη των ΗΠΑ να επικρατήσουν σε όλα τα ανωτέρω μέτωπα-παραμέτρους του worst case scenario θα τις οδηγήσουν σε παρακμή με βάση το ιστορικό προηγούμενο, το οποίο αναλύσαμε στην §3.1. Απομένει στον ιστορικό και τον οικονομολόγο του μέλλοντος να αξιολογήσουν τη στρατηγική που τελικά οι ΗΠΑ θα υιοθετήσουν για την περίοδο 2010-2025/30.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

4.1) Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1945-1991

4.1.1 Η αμυντική βιομηχανία την περίοδο το Ψυχρού Πολέμου

Το κύριο χαρακτηριστικό της βιομηχανίας την περίοδο του Β'ΠΠ ήταν η πλήρης στρατιωτικοποίηση της. Έτσι, μετά την ήττα του ναζιστικού ολοκληρωτισμού, η γενική τάση που επικράτησε ήταν η αναπροσαρμογή της παραγωγής βάσης των βιομηχανιών στην κατασκευή προϊόντων για ειρηνικούς σκοπούς. Μόνον οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία και η Σουηδία κατάφεραν μετά το 1945 να διατηρήσουν ανέπαφες από καταστροφές τις βιομηχανικές τους υποδομές ικανές να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις και απαιτήσεις του Ψυχρού Πολέμου (Dunne, 1995).

Ραγδαία ανάπτυξη σημείωσε η αεροδιαστημική βιομηχανία τόσο στον πολιτικό όσο και τον στρατιωτικό κλάδο, καθώς η σημασία των αεροσκαφών υπήρξε κεφαλαιώδης για την τελική έκβαση της νίκης των συμμάχων στον Β'ΠΠ, τις πολεμικές συγκρούσεις τοπικού χαρακτήρα του Ψυχρού Πολέμου αλλά και για την ανάπτυξη του σύγχρονου κόσμου (Κυριαζής, 1997). Οι νέες στρατιωτικές τεχνολογίες, όπως οι σύγχρονοι πύραυλοι προκάλεσαν αναστάτωση και αναπροσαρμογές στην παραδοσιακή δομή των εγχώριων στρατιωτικών βιομηχανιών, ιδίως στις ΗΠΑ ενώ κατά τη δεκαετία του 1960 η στρατιωτική βιομηχανία εισήλθε στην εποχή των computer technologies ενώ η στρατηγική των επιχειρήσεων χαρακτηρίστηκε από την τάση να εσωτερικεύουν τις τεχνολογικές καινοτομίες που επιτύγχαναν με στόχο την προστασία τους από τον ανταγωνισμό των άλλων εταιριών (Dunne, 1995).

Επιπλέον, οι νέες τεχνολογίες και οι εξειδικευμένες γνώσεις του εργατικού δυναμικού στην αμυντική βιομηχανία άσκησαν θετικές επιδράσεις στην διάχυση της ανάπτυξης σε όλο το εύρος των εκβιομηχανισμένων οικονομιών αποδεικνύοντας ότι η αμυντική βιομηχανία δεν αποτελεί μόνο “αναποτελεσματική δαπάνη και κατασπατάληση πόρων” (Deger and Sen, 1995). Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ του 1960 και του 1980 στην Ευρώπη επικράτησε μια τάση βιομηχανικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών της ΕΟΚ και κυρίως των “τριών μεγάλων” (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία).

Ωστόσο, μια σειρά από αναποτελεσματικότητες, όπως το ότι εμφανίζονταν διαφορές τόσο ως προς τον τελικό καθορισμό των βιομηχανικών στρατηγικών όσο και προς την

ανάπτυξη των νέων στρατιωτικών τεχνολογιών για την κάλυψη των εθνικών αναγκών, περιόρισαν κατά πολύ αυτή την αρχικώς πολύ ελπιδοφόρα δυναμική για πανευρωπαϊκή βιομηχανική συνεργασία (Hartley, 1995b). Είναι επίσης παραδεκτό ότι ούτε στις μέρες μας φαίνεται τα ανωτέρω προβλήματα γραφειοκρατικής διαχείρισης και μοιράσματος της παραγωγής με μη εμπορικά κριτήρια να έχουν επιλυθεί επαρκώς (Hartley, 2007).

Στις ΗΠΑ, οι κυβερνήσεις ενθάρρυναν την Έρευνα και Ανάπτυξη νέων τεχνολογιών (R&D) μέσω χρηματοδότησης που παρείχε στις εταιρίες το Υπουργείο Άμυνας. Επίσης, θεσπίστηκαν εμπόδια εισόδου με σκοπό την προστασία της στρατιωτικής βιομηχανίας από τον εξωτερικό ανταγωνισμό. Οι συγχωνεύσεις και έξοδοι από τον αμυντικό κλάδο που παρατηρήθηκαν στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960 απεδείχθησαν λιγότερες σε σύγκριση με τη μη στρατιωτική βιομηχανία. Αντίθετα, σε χώρες με μικρότερη εσωτερική αγορά και μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία αμυντικού υλικού, όπως το Ην. Βασίλειο οι αναπροσαρμογές του κλάδου έγιναν με πιο ομαλό τρόπο. Οι μεγάλες ιδιωτικοποιήσεις στον αμυντικό κλάδο του Ην. Βασιλείου διενεργήθηκαν μόνο κατά τη δεκαετία του '80 (Dunne, 1995).

Επιπλέον, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι συνολικές πωλήσεις οπλοσυστημάτων των 100 πρώτων ευρωπαϊκών εταιριών αναλογούσαν στον όγκο πωλήσεων των οποίο επιτύγχαναν οι 10 πρώτες στη κατάταξη πωλήσεων αμερικανικές. Χαρακτηριστικά, η μεγαλύτερη (το 1991) ευρωπαϊκή στρατιωτική βιομηχανία, η BAE κατατάσσονταν μόλις 7^η στη σχετική παγκόσμια κλίμακα. Ο λόγος για αυτή τη διαφοροποίηση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ έγκειται στο ότι οι ευρωπαϊκές εταιρίες είναι σχετικά μικρότερες σε μέγεθος αναφορικά με τις αντίστοιχες αμερικανικές πολυεθνικές.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τον πίνακα 22, για το έτος 1991 οι αμερικανικές και δυτικοευρωπαϊκές βιομηχανίες στρατιωτικού υλικού κυριαρχούσαν στις 100 πρώτες θέσεις κατάταξης αναφορικά με το μέγεθος της παραγωγής νέων παραγγελιών οπλοσυστημάτων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 22, 47 αμερικανικές εταιρίες ευθύνονταν για το 61% των συνολικών παγκόσμιων πωλήσεων αμυντικού υλικού, 40 ευρωπαϊκές για το 32.8%, ενώ οι υπόλοιπες εταιρίες που προέρχονταν από τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, δεν είχαν ιδιαίτερη παρουσία (13 συνολικά ευθυνόμενες μόνο για το 6,3% των παγκόσμιων πωλήσεων αμυντικού υλικού).

Αξίζει να σημειωθεί για τους “τρεις μεγάλους της Ευρώπης” ότι αν και η Μ. Βρετανία είχε περισσότερες καταγεγραμμένες εταιρίες στην εκατοστιαία κατάταξη σε σχέση με τη Γαλλία (13 έναντι 11) εντούτοις, το μερίδιο των πωλήσεων των εταιριών της Μ. Βρετανίας παγκοσμίως ήταν μικρότερο από το αντίστοιχο γαλλικό (10.3% έναντι 11.9%). Στο σχετικό

πίνακα η Γερμανία βρίσκονταν σταθερά στην τρίτη θέση τόσο σε αριθμό εταιριών, που αναλογούσε στο 4.9 % όσο και σε όγκο πωλήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ οι ιαπωνικές και οι ιταλικές εταιρίες εμφανίζονταν ως πολλά υποσχόμενες. Η κύρια κατεύθυνση των παραγγελιών αμυντικού υλικού αφορούσε την αεροδιαστημική βιομηχανία, και του κλάδους των ηλεκτρονικών υποσυστημάτων, πυρομαχικών και ναυπηγείων (Dunne, 1995).

Πίνακας 22: Οι 100 μεγαλύτερες σε μέγεθος πωλήσεων αμερικανικές εταιρίες το 1991

Regional/national shares for 100 largest arms producers 1991 ^a			
#	Region/Country	Arms sales	
		(billion US\$)	Percentage of total
47	USA	108.9	60.9
40	Western European OECD	58.6	32.8
7	Other OECD	6.7	3.8
6	Developing countries	4.6	2.5
100	Total	178.8	100.0
<i>Breakdown of OECD</i>			
#	Country	Arms sales	
		(billion US\$)	Percentage of total
13	UK	18.4	10.3
11	France	21.4	11.9
8	FRG	8.7	4.9
5	Japan	5.5	3.1
3	Italy	5.6	3.1
2	Switzerland	1.9	1.0
2	Sweden	1.4	0.8
2	Canada	1.2	0.7
1	Spain	1.3	0.8

^a Source: SIPRI Yearbook (1993).

Πηγή: Dunne (1995).

4.1.2 Οι μεταψυχροπολεμικές τάσεις στην αμυντική βιομηχανία (1990-2000)

Οι κύριες τάσεις για την αμυντική βιομηχανία στην μετά τον Ψυχρό Πόλεμο εποχή ήταν η μειωμένη ζήτηση για οπλικά συστήματα και η αναγκαιότητα για μεταρρυθμίσεις σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από τον έντονο διεθνή ανταγωνισμό, τη διεθνή βιομηχανική συνεργασία, το κλείσιμο, τη συγχώνευση και την εξαγορά όσων εταιριών δεν μπορούν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες και τη μεταβολή των σχέσεων των εταιριών με τις εγχώριες κυβερνήσεις (Dunne, 1995 ; Hunter, 2002). Χαρακτηριστική περίπτωση εξαγοράς ήταν της GEC-Marconi από την British Aerospace BAe το 1999 και συγχώνευσης αυτή μεταξύ των Aerospatiale Matra S.A. (Γαλλία),

Construcciones Aeronáuticas S.A. (Ισπανία), και DaimlerChrysler Aerospace AG (Γερμανία), το 2000 συστήνοντας τον πανευρωπαϊκό κολοσσό της EADS.

Κύριο μέλημα των εθνικών κυβερνήσεων εξακολουθούσε να είναι η προστασία των εθνικών αμυντικών βιομηχανιών από το διεθνή ανταγωνισμό, μέσω της προτιμησιακής πολιτικής προμηθειών, της δημιουργίας εμποδίων εισόδου και του περιορισμού στη μεταφορά τεχνογνωσίας στο εξωτερικό (Hartley 1995, 2001). Η παγκόσμια μείωση των αμυντικών δαπανών λόγω της λήξης του Ψυχρού Πολέμου οδήγησε σε λιγότερα προγράμματα R&D για νέα οπλοσυστήματα και εξανάγκασε τις εθνικές αμυντικές βιομηχανίες να αναπροσαρμόσουν τις δομές τους αναζητώντας νέες αγορές στο εξωτερικό λόγω των μειωμένων απαιτήσεων των εγχώριων ενόπλων δυνάμεων.

Η αναθεώρηση της σημασίας για την αναγκαιότητα της διατήρησης της εθνικής αμυντικής βιομηχανίας ασχέτως κόστους για ζητήματα σχετικά με την εθνική ασφάλεια, έδωσε το έναυσμα την περίοδο 1990-1998 ακόμη και στα παραδοσιακά βιομηχανικά κράτη να γίνουν πιο δεκτικά στην εισαγωγή οπλικών συστημάτων από εξωτερικές πηγές (García και Alonso, 2007). Σε παγκόσμιο επίπεδο, η αγορά οπλικών συστημάτων χαρακτηρίζεται από πρακτικές, όπως ο έλεγχος των εξαγωγών προς συγκεκριμένες χώρες, οι κρατικές ενισχύσεις που ευνοούν τις εξαγωγές με σκοπό την ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας και ο περιορισμός στην πώληση συγκεκριμένων στρατηγικών οπλοσυστημάτων υψηλής τεχνολογίας, των οποίων την εξαγωγή απαγορεύουν οι εθνικές κυβερνήσεις για να μην αντιγραφεί από τα κράτη-λήπτες αυτή η τεχνολογία.

Η ύπαρξη εθνικής αμυντικής βιομηχανίας θεωρούνταν στρατηγικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Ωστόσο, οι κοσμογονικές αλλαγές μετά το 1991 άρχισαν να μεταβάλλουν σταδιακά τις αντιλήψεις των κυβερνήσεων, καθώς στη νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης ο προσδιορισμός των απειλών για ένα κράτος δεν είναι εύκολο να προσδιορισθεί επακριβώς και το κόστος συντήρησης των εθνικών βιομηχανιών βαίνει συνεχώς αυξανόμενο. Οι λεγόμενοι “εθνικοί πρωταθλητές” που κατά την ψυχροπολεμική περίοδο αποτελούσαν προνομιούχες εταιρίες λόγω της προστασίας από τον εξωτερικό ανταγωνισμό που τους παρείχε το κράτος, υποχρεώθηκαν να γίνουν πιο εξωστρεφείς, διεκδικώντας μερίδιο σε μια παγκόσμια αγορά η οποία παρουσιάζει τα γνωρίσματα του μονοπωλιακού ανταγωνισμού (García et al, 2007).

Αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των εταιριών της αμυντικής βιομηχανίας την περίοδο 1990-2000 σταδιακά μεταβάλλεται. Στις ΗΠΑ, όλη η διαδικασία παραγωγής αμυντικού υλικού μετά τον Β΄ΠΠ ανήκει στην ιδιωτική πρωτοβουλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο οι ιδιωτικοποιήσεις στην αμυντική βιομηχανία ξεκίνησαν από τις αρχές της δεκαετίας του

’80, ενώ μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του ’90 ο δημόσιος χαρακτήρας της αμυντικής βιομηχανίας στη Γαλλία εξακολουθούσε να είναι πολύ ισχυρός.

Στην Ευρώπη η πρόοδος ως προς το βαθμό ανάπτυξης της εθνικής πολεμικής βιομηχανίας δεν είναι η ίδια για όλα τα κράτη-μέλη. Το τεχνολογικό προβάδισμα διατηρούν οι παραδοσιακές βιομηχανικές δυνάμεις, ήτοι Γαλλία, Γερμανία, Ην. Βασίλειο και σε μικρότερο βαθμό οι: Ιταλία, Ισπανία, Αυστρία και Ολλανδία, των οποίων η στρατηγική πέραν της ικανοποίησης των εγχώριων ΕΔ είναι προσανατολισμένη προς την επίτευξη εξαγωγικών πωλήσεων. Αντίθετα, άλλα κράτη-μέλη, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία έχουν, σε σύγκριση με τις ανωτέρω χώρες, πολύ μικρή συμμετοχή στην παραγωγή των οπλικών συστημάτων που επιλέγουν καθώς οι εθνικές αμυντικές βιομηχανίες τους είναι πολύ περιορισμένων δυνατοτήτων με αποτέλεσμα να βασίζονται στις εισαγωγές οπλικών συστημάτων για την ικανοποίηση των αναγκών των Ενόπλων Δυνάμεων τους (Kollias, 2008).

4.2) Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

4.2.1 Η δομή της αμυντικής βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο

Η αμυντική βιομηχανία στον 21^ο αιώνα κυριαρχείται σε παγκόσμιο επίπεδο από τους αμερικανικούς βιομηχανικούς κολοσσούς, όπως η Boeing, η Lockheed Martin και η Northrop Grumman. Ο πίνακας 23 παρουσιάζει τις 10 πρώτες σε παγκόσμια κατάταξη εσόδων εταιρίες στρατιωτικού υλικού, εκ των οποίων οι 6 από τις 10 είναι αμερικανικές.

Ενδιαφέρον καθίσταται και ο πίνακας 24 ο οποίος παρουσιάζει την ανακατάταξη των 10 πρώτων σε πωλήσεις εταιριών σε παγκόσμια κλίμακα για το έτος 2003 σε σύγκριση με την κατάταξη κατά το 1990. Τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία που δίνει ο πίνακας 24 είναι ότι σε σχέση με το 1990, η ανακατάταξη αφορούσε **συγχωνεύσεις** (όπως της Lockheed με την Martin-Marietta) και **εξαγορές** οι οποίες συνετέλεσαν στη δημιουργία μεγαλύτερου μεγέθους και συγκέντρωσης εταιριών (στις ΗΠΑ η Lockheed-Martin εξαγόρασε τον τομέα αεροδιαστημικών εφαρμογών των Loral και General Dynamics ενώ η Boeing εξαγόρασε τις McDonnell Douglas και Rockwell).

Πίνακας 23: 10 πρώτες σε παγκόσμια κατάταξη εσόδων εταιρίες

Top 10 arms producing companies in the world		
company	defence revenues	% of total revenues
Lockheed Martin	30,097	94.6
Boeing	22,033	54.2
Northrop Grumman	18,700	71.4
BAE Systems	17,159	76.7
Raytheon	16,896	93.3
General Dynamics	12,782	76.9
Thales	8,476	63.7
EADS	8,037	21.3
Finmeccanica	5,900	54.3
United Technologies	5,300	17.1

Source: "2004 Defense News Top 100", based on 2003 data. Revenues in millions US\$.

Πηγή: Slijper (2005).

Αντίστοιχα, στην Ευρώπη δημιουργήθηκε ο αεροδιαστημικός (κυρίως) κολοσσός της EADS, η οποία είναι το αποτέλεσμα της συγχώνευσης των ευρωπαϊκών Aerospatiale Matra (γαλλική), Daimler Chrysler Aerospace (γερμανική) με την ισπανική CASA. Στην κατάταξη των πρώτων δέκα σε πωλήσεις χωρών παγκοσμίως προστέθηκαν το 2003 και νέες εταιρίες (όπως η ιταλική Finmeccanica και η πανευρωπαϊκή EADS, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2003 οι 5 πρώτες σε πωλήσεις εταιρίες της αμυντικής βιομηχανίας κατείχαν το 44% της παγκόσμιας αγοράς (Dunne et al, 2007). Επιπλέον, σύμφωνα με τον πίνακα 24, κατά την περίοδο 1990-2003 οι πωλήσεις οπλικών συστημάτων των πρώτων 100 εταιριών ανά τον κόσμο αυξήθηκαν σε σταθερές τιμές 2003 από 162,6 δις δολάρια σε 235,7 δις δολάρια, παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξης του 45%, ενώ όσον αφορά τις 10 πρώτες σε όγκο πωλήσεων εταιρίες παρατηρήθηκε ο διπλασιασμός του όγκου πωλήσεων των ευρωπαϊκών εταιριών (από 20% σε 40% και πτώση για τις αμερικανικές (από 80% σε 60%).

Ακόμη, μεταξύ των 10 αυτών εταιριών δεν υπάρχει πλέον καμία που να συμμετέχει μόνο σε ένα κλάδο παραγωγής (όπως οι αμερικανικές Lockheed και Northrop το 1990 που εξειδικεύονταν μόνο στην παραγωγή μαχητικών αεροσκαφών) και όλες συμμετέχουν στην παραγωγή περισσότερων οπλικών συστημάτων που αφορούν την ικανοποίηση των απαιτήσεων όλων των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων. Αξίζει να σημειωθεί και ότι η αλληλεξάρτηση μεταξύ των πρώτων 100 εταιριών στον κόσμο αυξήθηκε το 2003 σε σχέση με το 1990. Ενα χαρακτηριστικό που αφορά την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών από τις εν

λόγω 10 εταιρίες είναι ότι το 1990 το 70% από αυτές διέθετε κλάδο κατασκευής ηλεκτρονικών υποσυστημάτων (Hartley, 2007).

Πίνακας 24: Οι 10 μεγαλύτερες σε μέγεθος πωλήσεων εταιρίες στρατιωτικού υλικού για τα έτη 1990 και 2003.

Top 10 arms companies (sales in US\$ millions at current prices and exchange rates)							
Company	1990			2003			
	Sector	Arms sales	Arms share in total sales (%)	Company	Sector	Arms sales	Arms share in total sales (%)
McDonnell–Douglas	Ac; El; Mi	9890	55	Lockheed Martin	Ac; El; Mi; Sp	24 910	78
General Dynamics	Ac; El; Mi; Mv; Sh	8300	82	Boeing	Ac; El; Mi; Sp	24 370	48
British Aerospace (UK)	Ac; A; El; Mi; SA/O	7520	40	Northrop Grumman	Ac; El; Mi; SA/A; Sh	22 720	87
Lockheed	Ac	7500	75	BAE Systems (UK)	A; Ac; El; Mi; SA/A; Sh	15 760	77
General Motors	Ac; Eng; El; Mi	7380	6	Raytheon	El; Mi	15 450	85
General Electric	Eng	6450	11	General Dynamics	A; El; Mv; Sh	13 100	79
Raytheon	El; Mi	5500	57	Thales (F)	El; Mi; SA/A	8350	70
Thomson-CSF (F)	El; Mi	5250	77	United Technologies (UTC)	El; Eng	6210	20
Boeing	Ac; El; Mi	5100	18	EADS (EU)	Ac; El; Mi; Sp	8010	24
Northrop	Ac	4930	86	Finmeccanica (It)	A; Ac; El; Mv; Mi; SA/A	5290	57

Notes:

(i) EU = Europe; F = France; It = Italy; UK = United Kingdom; all other companies are US companies.

(ii) 1990 data are based on top 100 arms companies in OECD and developing countries; 2003 data based on top 100 arms companies excluding China.

(iii) A = artillery; Ac = aircraft; El = electronics; Eng = engines; Mi = missiles; Mv = military vehicles; SA/O = small arms/ordnance; Sh = ships; Sp = space; Oth = other.

(iv) If the list were extended to include the top 12 firms, then in 2003 the 12th rank would be Halliburton (a military service company, not listed in the top firms in 1990).

Source: SIPRI (1992, 1993, 2005).

Πηγή: Hartley (2007).

Ο Πίνακας 25 παρουσιάζει ιεραρχικά τις χώρες εκείνες των οποίων οι αμυντικές βιομηχανίες αποτελούν τους μεγαλύτερους ανά τον κόσμο προμηθευτές αμυντικού υλικού με συμφωνίες προμήθειας οπλοσυστημάτων για το έτος 2004.

Πίνακας 25: Χώρες με τις μεγαλύτερες ανά τον κόσμο συμφωνίες προμήθειας αμυντικού υλικού

Supplier	World wide agreements (value 2004)	Developing world (% of total)
United States	12,391	55.5
Russia	6,100	96.7
United Kingdom	5,500	58.2
France	4,800	20.8
China	600	100
Italy	600	100
Germany	200	0
All other European	4,300	30.2
All others	2,500	92
TOTAL	36,991	58.9

Πηγή: Garcia-Alonso and Levine (2007).

Στο σημείο αυτό πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι οι τιμές που παρουσιάζονται στον Πίνακα 25 ερμηνεύουν τις βιομηχανικές επιδόσεις των εταιριών παράγωγης στρατιωτικού υλικού των βιομηχανικών χωρών μόνο κατά προσέγγιση. Κι αυτό, γιατί οι αγορές οπλοσυστημάτων από τα κράτη δεν συνοδεύονται πάντα με ακριβή ενημέρωση του οιονδήποτε ενδιαφερομένου για το είδος της συμφωνίας και την τιμή ανά οπλοσύστημα και σε πολλές περιπτώσεις είναι διαβαθμισμένες και γνωστές μόνο στους άμεσα εμπλεκόμενους.

Επιπλέον, ένα μέρος στρατιωτικού υλικού μπορεί να μεταφερθεί δωρεάν από τη μια χώρα στην άλλη στα πλαίσια μιας συμμαχίας ενώ και τα ίδια τα συμβόλαια μπορεί να γίνουν εξαιρετικά περίπλοκα από τη στιγμή που εκτός του οπλικού συστήματος περιλαμβάνουν και άλλες πτυχές μιας αγοράς αμυντικού υλικού, όπως πυρομαχικά, ανταλλακτικά, εκπαίδευση του εγχώριου προσωπικού, αντισταθμιστικά οφέλη, ακόμη και αντιπραγματισμό μεταξύ χωρών μέσω διακρατικών συμφωνιών (Garcia and Alonso, 2007).

Οι πωλήσεις οπλικών συστημάτων εξαρτώνται και από πολλές άλλες παραμέτρους οι οποίες καθορίζουν το τελικό μέγεθος τους, όπως το εμπάργκο όπλων που μπορεί να επιβληθεί από κυβερνήσεις σε κάποιες χώρες, οι εξοπλιστικοί ανταγωνισμοί, και η παράμετρος της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τυχόν χρήση οπλικών συστημάτων εις βάρος τους κλπ (Levine et al, 2000).

Άλλα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται εντός του παγκόσμιου κλάδου της αμυντικής βιομηχανίας είναι οι διαφοροποιήσεις, τόσο ως προς το μέγεθος και τον κύκλο

εργασιών των εταιριών, όσο και ως προς το ιδιοκτησιακό καθεστώς που τις διέπει (ιδιωτικές ή δημόσιου χαρακτήρα). Επιπλέον, κάποιες από αυτές δραστηριοποιούνται και στην παραγωγή μη στρατιωτικών προϊόντων, άλλες συμμετέχουν στην παραγωγή οπλοσυστημάτων για χρήση στη ξηρά τη θάλασσα και τον αέρα, ενώ άλλες παράγουν οπλικά συστήματα για χρήση μόνο από ένα κλάδο ενόπλων δυνάμεων (λόγου χάριν, ελικόπτερα με χρήστη το στρατό ξηράς αποκλειστικά).

Ακόμη, κάποιες εταιρίες συμμετέχουν σε όλα τα στάδια της παραγωγής ενός οπλικού συστήματος (κάθετη ολοκλήρωση), ενώ κάποιες άλλες αποκλειστικά σε ένα συγκεκριμένο στάδιο παραγωγής. (επί παραδείγματι, η αμερικανική Pratt and Whitney που εξειδικεύεται μόνο στην παραγωγή αεροκινητήρων και όχι ολόκληρων αεροσκαφών) Επιπλέον, την εμφάνιση τους έχουν κάνει και ιδιωτικές εταιρίες οι οποίες δεν παρέχουν οπλικά συστήματα, αλλά υπηρεσίες κυρίως στις ΗΠΑ και σε κάποια κράτη της Ευρώπης (όπως το Ην. Βασίλειο) με πιο γνωστές τις αμερικανικές KBR/Halliburton κατόπιν των τελευταίων γενναίων συμβολαίων τα οποία αποκόμισαν λόγω της υποστήριξης των αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων κατά τον πρόσφατο πόλεμο στο Ιράκ το 2003. Τέλος, μια ακόμη υποδιαίρεση αφορά τη συμμετοχή εταιριών στην παραγωγή ή μη πυρηνικών όπλων (Hartley, 2007).

4.2.2 Η αμυντική βιομηχανία και ο ρόλος της στην απασχόληση εργατικού δυναμικού.

Μια άλλη παράμετρος που αφορά την αμυντική βιομηχανία είναι και ο βαθμός απασχόλησης του εργατικού δυναμικού σε αυτή. Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα 26, ο αριθμός των εργαζομένων στη στρατιωτική βιομηχανία σημείωσε ραγδαία πτώση κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Το 1990 ο αριθμός αυτός ανέρχονταν σε 16.23 εκ ανθρώπους, ενώ εν έτει 2003 είχε συρρικνωθεί στα 7,47 με το 60% να απασχολείται στα εκβιομηχανισμένα κράτη²⁰.

Από τον πίνακα 26 αξίζει να σημειωθεί ότι αν και το φαινόμενο της μείωσης προσωπικού αφορούσε όλες τις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, εντούτοις, μεγαλύτερες περικοπές σε εργατικό δυναμικό σημειώθηκαν στην πρώην Σοβ. Ένωση (για τη Ρωσία και την Ουκρανία) και στην Γερμανία, ενώ μόνο στις ΗΠΑ διατηρήθηκε με μικρή μείωση το μέγεθος του εργατικού δυναμικού στα ψυχροπολεμικά επίπεδα και αυτό προφανώς λόγω της

²⁰ Εδώ ο πίνακας εννοεί τα αναπτυγμένα σε σχέση με τα αναπτυσσόμενα

εξωστρεφούς πολιτικής που η υπερδύναμη ακολουθεί με σκοπό να διατηρηθεί ως η ισχυρότερη στρατιωτικά χώρα παγκοσμίως.

Πίνακας 26: Απασχόληση στην αμυντική βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Employment in world's arms industries			
Nation/region	Index 1990 (2003 = 100)	Numbers 1990 (000s)	Numbers 2003 (000s)
World total	217	16 230	7479
<i>Developing</i>	181	5012	2769
<i>Industrialized</i>	239	11 257	4710
Ten leading nations:			
USA	115	3105	2700
China	191	4011	2100
Russia	326	2543	780
France	160	384	240
UK	220	440	200
Ukraine	666	1199	180
India	147	250	170
North Korea	83	100	120
Germany	300	240	80
Japan	121	97	80

Note: Ukraine index is for 1992; figures for China are unreliable [BICC (2005, p. 145)].
Source: BICC (2001, 2005).

Πηγή: Hartley (2007).

Μια άλλη σημαντική αιτία της αμετάβλητης σε μέγεθος εργατικού δυναμικού δομής της αμερικανικής αμυντικής βιομηχανίας είναι οι σημαντικές πιέσεις που ασκεί το λεγόμενο “στρατιωτικό και βιομηχανικό κατεστημένο” που έχει οικονομικό συμφέρον από την συνέχιση της παραγωγής νέων οπλοσυστημάτων και το οποίο φαίνεται να διαθέτει αρκετά σημαντική επιρροή έναντι των εκάστοτε αμερικανικών κυβερνήσεων για την επίτευξη του σκοπού αυτού (Hartley, 2007).

Από τον πίνακα 26 αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση της Βόρειας Κορέας η οποία ίσως και να αποτελεί τη μοναδική χώρα στον κόσμο που μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου παρουσίασε αύξηση του μεγέθους που απασχολεί ως ανθρώπινο δυναμικό στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Ο προφανής λόγος για αυτό είναι ότι η Βόρεια Κορέα αποτελεί ένα βαθειά αντιδημοκρατικό στρατιωτικοποιημένο κράτος με απολυταρχική δομή εξουσίας που δεν δίνει λόγο στους πολίτες για μια σειρά από τις συγκεντρωτικά κατευθυνόμενες πολιτικές που υιοθετεί.

Τέλος, ο πίνακας 27 παρουσιάζει τα δέκα πρώτα κράτη σε πωλήσεις αμυντικού υλικού για την πενταετία 2000-2004 από τον οποίο παρατηρείται ότι ΗΠΑ και Ρωσία είναι υπεύθυνες για περισσότερο από το 60% της παγκόσμιας παραγωγής οπλοσυστημάτων, ενώ

όλα μαζί τα ευρωπαϊκά έθνη που διαθέτουν στρατιωτική βιομηχανία συμμετείχαν με ποσοστό 20% στις παγκόσμιες πωλήσεις (Hartley, 2007).

Πίνακας 27 Οι 10 κύριες χώρες προμηθείας αμυντικού υλικού

Suppliers of major conventional weapons (US\$ millions at 1990 prices)			
Supplier	2000	2004	Total: 2000–2004
Russia	4016	6197	26 925
USA	6400	5453	25 930
France	717	2122	6358
Germany	1195	1091	4878
UK	1121	985	4450
Ukraine	326	452	2118
Canada	124	543	1692
China	157	125	1436
Sweden	280	260	1290
Israel	272	283	1258
World Total	15 840	19 162	84 490

Source: SIPRI (2005).

Πηγή: Hartley (2007).

4.2.3 Οι αρνητικές πτυχές της αμυντικής βιομηχανίας

Ορισμένα από τα αρνητικά γνωρίσματα που παρατηρούνται στην αμυντική βιομηχανία τον 21^ο αιώνα είναι οι υπερβάσεις κόστους των οπλικών συστημάτων, οι καθυστερήσεις στις παραδόσεις και η μειωμένη τους απόδοση σε σχέση με τις αρχικές προδιαγραφές. Επιπλέον, έχουν καταγραφεί περιπτώσεις στις οποίες οι εταιρίες αμυντικού υλικού έχουν κατηγορηθεί για υπερβολική κοστολόγηση των οπλοσυστημάτων που προσφέρουν με σκοπό την αύξηση των κερδών τους. Άλλες αρνητικές πτυχές του ρόλου που δύναται να διαδραματίσει η αμυντική βιομηχανία είναι ότι η πώληση στρατιωτικού υλικού μπορεί να αυξήσει την ένταση και τον ανταγωνισμό εξοπλισμών μεταξύ κρατών στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στην οποία βρίσκονται, με συνέπεια να γίνεται διασπάθιση χρημάτων και αύξηση του εγχώριου δημόσιου χρέους, το οποίο περιορίζει τη δυνατότητα αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας, όσον αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ακόμη, κατά καιρούς έρχονται στο φως στοιχεία τα αποδεικνύουν την προσπάθεια συγκεκριμένων εταιριών να προωθήσουν τα στρατιωτικά προϊόντα τους μέσω δωροδοκίας κρατικών και μη λειτουργών οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν υπέρ ή κατά την αγορά οπλοσυστημάτων στα κράτη τους (Hartley, 2007).

4.3) Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ R&D ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

4.3.1 Η διαδικασία της κρατικής χρηματοδότησης του R&D της αμυντικής βιομηχανίας

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, τα προγράμματα για έρευνα και ανάπτυξη (R&D) που αναπτύσσονται στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, αποτελούν ήσσονος σημασίας παράγοντα ως προς την επιτυχία των εγχώριων βιομηχανιών. Πρέπει εξ αρχής να αναφερθεί ότι ένα κοινό στοιχείο που αφορά τις ΗΠΑ και τις λοιπές εκβιομηχανισμένες δυτικοευρωπαϊκές χώρες είναι ότι λόγω της μεγάλης ομοιότητας ως προς τη διαδικασία που ακολουθείται κατά την προμήθεια οπλικών συστημάτων, τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν είναι παραπλήσια και για το λόγο αυτό όταν στην ενότητα αυτή θα αναφερόμαστε στην διαδικασία προμηθειών και R&D θα θεωρούμε ότι δεσμεύει όλα τα αναφερόμενα κράτη (Rogerson, 1995).

Τα προγράμματα για R&D αναλαμβάνονται συνήθως από κοινού από την ιδιωτική πρωτοβουλία (τις στρατιωτικές βιομηχανίες) και τις κρατικές αρχές οι οποίες επιδοτούν το R&D. Κάτι τέτοιο συμβαίνει όταν η κυβέρνηση προτίθεται να διεξαγάγει έναν διαγωνισμό με σκοπό την ανάπτυξη και την παραγωγή ενός νέου οπλοσυστήματος εκδίδοντας μια **“Αίτηση για Προτάσεις” (Request for Proposals)** η οποία αριθμεί περί τις 1100-2500 σελίδες, βάσει της οποίας περιγράφονται γενικώς τα τεχνικά χαρακτηριστικά του οπλικού συστήματος τα οποία απαιτούν οι εγχώριες ΕΔ του βιομηχανικού κράτους.

Κατόπιν, οι ενδιαφερόμενες εταιρίες -3 ή 4 συνήθως στην περίπτωση των ΗΠΑ- υποβάλλουν αναλυτικές προτάσεις 23.000 έως 38.000 σελίδων στο αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας με τεχνικές λεπτομέρειες για την ανάπτυξη του οπλικού συστήματος. Τελικά, το Υπουργείο Άμυνας προκρίνει την επιλογή δυο τελικών υποψήφιων αναδόχων οι οποίες και επιδοτούνται από το κράτος με σκοπό την κατασκευή κάποιων πρωτοτύπων προς αξιολόγηση από το Υπουργείο Άμυνας, το οποίο κατόπιν της διαδικασίας τελικής αξιολόγησης, επιλέξει την τελική ανάδοχο εταιρία του προγράμματος (Lichtenberg, 1995 ; Rogerson, 1995).

Η λογική στην οποία εδράζεται η οικονομική συνεισφορά του κράτους ως προς την έρευνα και ανάπτυξη νέων οπλοσυστημάτων -την οποία επιδοτεί χρηματικά και σε ορισμένες περιπτώσεις κατά περίπτωση καλύπτοντας ένα μεγάλο μέρος του συνολικού R&D- είναι να μειώσει τυχόν αύξηση του οριακού κόστους που ενδέχεται να προκύψει για την ανάδοχο επιχείρηση κατά την φάση της ανάπτυξης του προγράμματος.

Κι αυτό, γιατί ένα νεο οπλικό σύστημα μπορεί μέχρι την ολοκλήρωση του προγράμματος σχεδίασης και ανάπτυξης του να ενσωματώνει συνεχώς νέες τεχνολογίες, οι οποίες αρχικώς δεν είχαν προβλεφτεί και οι οποίες συνεπάγονται την αύξηση του κόστους ανάπτυξης του όλου project. Επιπλέον, είναι πιθανόν να απαιτηθεί μεγαλύτερη χρηματοδότηση για τυχόν μη προγραμματισμένα προβλήματα που ενδεχομένως να προκύψουν κατά την διαδικασία της ανάπτυξης του οπλοσυστήματος. Στην περίπτωση αυτή, ο κύριος φόβος της αναδόχου του προγράμματος εταιρίας είναι η πιθανότητα να μην μπορέσει να απορροφήσει τις νέες επιπρόσθετες δαπάνες του προγράμματος R&D (Rogerson, 1995).

Σχετικά με τις αβεβαιότητες από την ανάπτυξη ενός νέου αμυντικού συστήματος παρατηρείται ότι όταν ένα πρόγραμμα πλησιάζει προς την ολοκλήρωση του με θετική έκβαση, τότε η ανάδοχος εταιρία που το αναπτύσσει είναι πιο πρόθυμη να χρηματοδοτήσει επιπλέον R&D για την επιτυχή ολοκλήρωση της τελικής φάσης του προγράμματος. Το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση που η ανάδοχος εταιρία διαπιστώνει ότι το πρόγραμμα τελικά θα καταστεί πιο χρονοβόρο και περίπλοκο τεχνικά, με αποτέλεσμα μια ενδεχόμενη υπέρβαση κόστους η οποία είτε θα οδηγήσει την εταιρία στη μείωση του χρηματοδοτούμενου R&D είτε στην εγκατάλειψη του προγράμματος. Για τον λόγο αυτό, το Υπουργείο Άμυνας που επιδοτεί το R&D δεν προδικάζει εξ αρχής το τελικό ποσό της χρηματικής ενίσχυσης ενός προγράμματος γιατί στην πορεία της φάσης ανάπτυξης το κόστος έρευνας μπορεί να χρειαστεί να αυξηθεί, κάτι που συνήθως πάντα συμβαίνει, όπως αναφέρθηκε στην §2.7 (Lichtenberg, 1995).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση της σύναψης συμφωνιών οι οποίες απαιτούν υψηλό κόστος R&D, οι κυβερνήσεις οι οποίες αναθέτουν σε αναδόχους στρατιωτικές εταιρίες την ανάληψη του έργου πρέπει να είναι αξιόπιστες και να τηρούν την συμφωνία αγοράς του οπλοσυστήματος (Rogerson, 1995). Τίθεται δηλαδή εδώ το θέμα της αξιοπιστίας από την πλευρά των κυβερνήσεων να πειθαρχήσουν ως προς τις συμφωνηθείσες ποσότητες παραγγελίας, ώστε η ανάδοχος εταιρία να μπορεί να απορροφήσει το κόστος R&D μέσω της παραγωγής των εξαγγελθέντων ποσοτήτων του οπλοσυστήματος, καταγράφοντας παράλληλα και κέρδη.

4.3.2 Οι δαπάνες για R&D την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου

Ο Πίνακας 28 παρουσιάζει στο άνω τμήμα του το μέγεθος δαπανών σε εκ. βρετανικών λιρών του R&D που αφορούσε τις έξι πρώτες σε παγκόσμια κατάταξη χώρες το

1990. Από αυτό το τμήμα του πίνακα διαφαίνεται η τεράστια διαφορά μεταξύ των ΗΠΑ και των υπόλοιπων πέντε χωρών (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία, Ιαπωνία και Ιταλία) σε απόλυτους αριθμούς, ενώ σε ποσοστιαία κλίμακα οι ετήσιες δαπάνες των εθνικών οικονομιών για R&D προς την αμυντική βιομηχανία, στις ΗΠΑ ανέρχονταν στο 62%, ενώ έπονταν το Ην. Βασίλειο και η Γαλλία με επίσης υψηλά ποσοστά. (44% και 40% αντίστοιχα).

Πίνακας 28: Δαπάνες R&D προς την αμυντική βιομηχανία το 1990

Research and Development ^a					
Military R&D in 1990					
Country	R&D expenditure (millions of £)		Percentage of total government R&D		
USA	24294		62.6		
Japan	324		5.4		
France	3145		40.0		
Germany	991		13.5		
Italy	255		6.1		
UK	2183		44.0		
R&D as percentage of GDP					
Country	1967	1975	1985	1988	1990
<i>Defense R&D</i>					
USA	1.01	0.63	0.85	0.83	0.74
Japan	0.01	0.01	0.02	n.a.	0.02
France	0.54	0.35	0.46	0.52	0.57
Germany	0.21	0.14	0.14	0.13	0.14
Italy	0.02	0.01	0.08	0.08	0.05
UK	0.60	0.64	0.67	0.51	0.40
<i>Industry financed R&D</i>					
USA	1.01	1.01	1.35	1.38	
Japan	0.83	1.12	1.84	1.95	
France	0.61	0.69	0.94	0.96	
Germany	0.94	1.12	1.58	1.78	
Italy	0.35	0.47	0.58	0.54	
UK	1.00	0.80	0.96	1.06	

^a Source: OECD and UK Government Statistics.

* Source: OECD and UK Government Statistics.

Πηγή: Dunne (1995).

Οι τρεις υπόλοιπες χώρες (Γερμανία, Ιαπωνία και Ιταλία) διοχέτευαν πολύ λιγότερους πόρους προς την στρατιωτική βιομηχανία σε σχέση με το Ην. Βασίλειο και τη Γαλλία. (Γερμανία 13,5%, Ιταλία 6,1% και Ιαπωνία 5,4%) Από την παράθεση των εν λόγω στατιστικών στοιχείων, είναι προφανές ότι η Γερμανία φαίνεται να είχε επιλέξει μια στρατηγική μικρής συμμετοχής με ποσοστό μόλις 13,5% επί του συνόλου του R&D προς

την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, έναντι της Γαλλίας και του Ην. Βασιλείου (40% και 44% αντιστοίχως). Αυτό που από κάποιες μελέτες υποστηρίζεται είναι ότι στη Γερμανία πιθανότατα να παρουσιάζονταν ένα ποσοστό συγκεκαλυμμένου R&D για στρατιωτικούς σκοπούς το οποίο όμως, εμπεριέχονταν σε άλλες κατηγορίες R&D, αν και ουσιαστικά θα έπρεπε να υπάγεται στην κατηγορία του R&D για τη στρατιωτική βιομηχανία.

Στο κάτω μέρος του πίνακα 28 παρουσιάζεται διαχρονικά για την περίοδο 1967-1990 το ποσοστό R&D επί του ετήσιου ΑΕΠ που δαπανούνταν τόσο από το κράτος, όσο και από τις ίδιες τις εταιρίες προς την εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Μια κύρια παρατήρηση που προκύπτει από την ανάλυση πίνακα 28 είναι ότι καθώς ο Ψυχρός Πόλεμος όδευε προς λήξη του, παρατηρήθηκε μια πολύ μικρή αύξηση δαπανών για R&D ως σύνολο από την πλευρά της ίδιας της αμυντικής βιομηχανίας, ενώ από την πλευρά της κρατικής χρηματοδότησης υπήρξε μια μικρή μείωση του R&D για στρατιωτικούς σκοπούς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι από το δεύτερο κομμάτι του πίνακα διαφαίνεται σχεδόν η αναλογική σχέση μεταξύ των κρατικών δαπανών και των δαπανών της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (των δαπανών των ιδίων των βιομηχανιών) για τις ΗΠΑ, τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία. Το αντίθετο παρατηρείται για τις Γερμανία, Ιταλία, και Ιαπωνία, όπου η ιδιωτική πρωτοβουλία φαίνεται ότι ανέλαβε το κύριο βάρος για την χρηματοδότηση του μεταπολεμικού R&D για στρατιωτικούς σκοπούς (Dunne, 1995).

Εικάζουμε ότι μια τέτοια στρατηγική ενδεχομένως να προέκυψε ως ενσυνείδητη επιλογή των τριών αυτών χωρών τα οποία, όχι συμπτωματικά, αποτέλεσαν τις δυνάμεις του ναζιστικού Άξονα κατά τον Β΄ΠΠ και τα οποία μεταπολεμικά ενδεχομένως, να μην επιθυμούσαν να “προκαλέσουν” με την ανάπτυξη νέων οπλοσυστημάτων τους νικητές του Β΄ΠΠ, δυτικούς συμμάχους και σοβιετικούς οι οποίοι ομολογουμένως, φέρθηκαν μεταπολεμικά στις πρώην χώρες του ναζιστικού άξονα με επιείκεια.²¹

²¹ Τα τεχνολογικά επιτεύγματα της ιαπωνικής οικονομίας είναι γνωστά. Είναι προφανές ότι η μη ανάπτυξη υψηλής ποιότητας οπλικών συστημάτων για την Ιαπωνία, είναι αποτέλεσμα πολιτικής επιλογής δια της οποίας η Ιαπωνία εξαρτάται μέχρι σήμερα σε κρίσιμα οπλικά συστήματα κυρίως από τις ΗΠΑ. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει για τη Γερμανία, η οποία από το 1945 ανέπτυξε υψηλής επιχειρησιακής αξίας συμβατικά οπλικά συστήματα, επιτυγχάνοντας μάλιστα και σπουδαίες εξαγωγικές επιτυχίες για πολλά από αυτά (όπως η οικογένεια αρμάτων μάχης Leopard 1/2 βλ. <http://www.kmweg.de/>, η οικογένεια υποβρυχίων U209/214 βλ. http://www.deagel.com/Conventional-Attack_Submarines/U214_a000454001.aspx και μια σειρά από φρεγάτες βλ. www.naval-technology.com/. κλπ) Επιπλέον, η μετά τον Β΄ΠΠ τεχνολογική ανάκαμψη της Γερμανίας την καθιστούσε ικανή να επιτύχει τεχνολογικά τη δεκαετία του '50 αυτό που, ευτυχώς για την ανθρωπότητα, δεν κατόρθωσε προσπαθώντας απεγνωσμένα ο Χίτλερ και το Γ' Ράιχ, ήτοι την απόκτηση πυρηνικών και άλλων υπερόπλων (Wunderwaffe) το 1944/5 με σκοπό να ανατρέψει τη δυσμενή για τη Γερμανία

Παραπλήσια ως προς την ερμηνευσιμότητα τους αλλά πιο φειδωλά σε μέγεθος κρατικών χρηματικών δαπανών είναι και τα στατιστικά στοιχεία τα οποία παρατίθενται στον Πίνακα 29 τα οποία παρουσιάζουν σε δις δολάρια σε σταθερές τιμές 1987 τα ποσοστά R&D για τις χώρες των επτά πιο ισχυρών βιομηχανοποιημένων και ώριμων οικονομιών, των λεγόμενων και G-7, από τα οποία προκύπτει και εδώ η ηγεμονική πρωτιά των ΗΠΑ. Το 1991 τα κράτη G-7 δαπανούσαν σε R&D για στρατιωτικούς σκοπούς περί τα 43 δις δολάρια εκ των οποίων, τα $\frac{3}{4}$ οφείλονταν στις ΗΠΑ. Στο νούμερο αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι δαπάνες R&D από την ιδιωτική πρωτοβουλία αλλά μόνο αυτές που προέρχονταν από τις κρατικές ενισχύσεις (Lichtenberg, 1995).

Πίνακας 29: Δαπάνες R&D για την άμυνα για τις χώρες G-7 το 1991

Defense R&D expenditure ^a in 1991 of G-7 countries ^b				
Country	Defense R&D	Total R&D	Defense R&D as % of total R&D	Defense R&D as % of GNP
US	33	123	26.8	0.7
Japan	1	61	1.6	0.0
Germany	2	30	6.7	0.1
France	4	21	19.0	0.5
U.K.	3	16	18.8	0.4
Italy	0	11	0.0	0.1
Canada	0	6	0.0	0.0

^a Billions of 1987 dollars.
^b Source: Science and Engineering Indicators [National Science Board (1993)], pp. 375–376.

Πηγή: Lichtenberg (1995).

4.3.3 Οι ΗΠΑ πρώτες σε επενδύσεις για R&D, πρώτες και σε σύνολο πωλήσεων προϊόντων στρατιωτικού χαρακτήρα.

Μεγάλης σημασίας ως προς τη χρηστική αξία της ανάλυσης είναι και ο Πίνακας 30, ο οποίος παρουσιάζει και εδώ τις κρατικές δαπάνες για R&D κατά την 25ετή περίοδο 1981-2004 με τιμές αναπροσαρμοσμένες ως προς το έτος 2001 (έτος βάσης υπολογισμού) με τη μέθοδο Purchasing Power Parity-PPP. Από τον πίνακα 30 συμπεραίνουμε ότι για την περίοδο

πορεία του πολέμου. Αξίζει να αναφερθεί ότι στις 12 Απριλίου του 1957, 18 διαπρεπείς γερμανοί πυρηνικοί επιστήμονες, εις εκ των οποίων ήταν και ο σπουδαίος πυρηνικός φυσικός και φιλόσοφος Carl Friedrich von Weizsäcker, υπέγραψαν το **Μανιφέστο του Göttingen** δια του οποίου ζητούσαν από τον τότε καγκελάριο της Δυτικής Γερμανίας, Conrad Adenauer η χώρα τους να μην επιδιώξει να αναπτύξει τακτικούς πυρηνικούς πυραύλους για το καλό της παγκόσμιας ειρήνης. βλ. Deutsche Physikalische Gesellschaft (2007), 50 Jahre Göttinger Erklärung PRESSEMITTEILUNG Physik und Verantwortung.

1981-1991, τις μεγαλύτερες δαπάνες για R&D παγκοσμίως πραγματοποιούσε η Σοβ. Ένωση, αλλά η κατάσταση αυτή ανατράπηκε πλήρως μετά την κατάρρευση της το 1991. Ως διάδοχή πολιτική κατάσταση της ΕΣΣΔ, η Ρωσία δαπάνησε για R&D το 2004 ένα ποσοστό μικρότερο από το 1/11 του αντίστοιχου σοβιετικού του 1991, αφήνοντας τις ΗΠΑ μόνη πρώτη παγκοσμίως και ως προς τον παράγοντα R&D. Το 2004 στις ΗΠΑ αναλογούσε σχεδόν το 70% των δαπανών για R&D για στρατιωτικούς σκοπούς παγκοσμίως (Hartley, 2007).

Πίνακας 30: Δαπάνες R&D για στρατιωτικούς σκοπούς σε εκ δολάρια μετρούμενες με τη μέθοδο PPP.

Defense R&D, 1981–2004 (2001 prices and 2001 PPP rates: \$ millions)						
Nation	1981	1991	2001	2004	Defense industry employment 2003 (000s)	Defense R&D share of defense budget, 2001 (%)
USA	34 751	51 105	46 210	67 464	2700	14.6
Russia	64 100	68 500	4800	6100	780	11.5
UK	6465	4593	3267	4681	200	9.1
France	4936	6899	3708	4061	240	11.1
Germany	1258	2030	1231	1410	80	4.6
Japan	272	807	996	1148	80	2.2
Italy	334	748	407	Na	26	1.8
Spain	28	519	2215	Na	20	31.2
Sweden	269	636	295	667	25	6.8
Total EU	13 290	15 425	11 123	13 441	645	6.9
Total (All above)	112 413	135 837	63 129	88 153	4151	9.1

Notes:

- (i) Defense R&D data from SIPRI Yearbooks. Russian/USSR data from Chris Davis (Oxford).
- (ii) Defense industry employment data from BICC (2005).
- (iii) Column 2004 shows latest data from OECD (2004): US data for 2004; Germany, Japan, Sweden and UK latest data are for 2003; France is for 2002; Italy and Spain are for 2001.
- (iv) Defense R&D shares for EU and All Nations are based on medians.

Sources: BICC (2005), OECD (2004).

Πηγή: Hartley (2007).

Επιπλέον, από τον Πίνακα 30 παρατηρείται ότι κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο οι δαπάνες των ΗΠΑ για την ενίσχυση του R&D όχι μόνο δεν μειώθηκαν αλλά απεναντίας, αυξηθήκαν εντυπωσιακά (από 34,75 δις δολάρια το 1981 σε 67,46 το 2004). Από τον εν λόγω πίνακα, όπως και από τους προηγούμενους δυο, φαίνεται η σταδιακή μείωση δαπανών για έρευνα κα ανάπτυξη μετά το 1981 για τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη, με εξαίρεση τις Σουηδία, Γερμανία και Ισπανία. Η αύξηση των δαπανών R&D της Ισπανίας οφείλεται στις μεγάλες επενδύσεις υποδομής στις οποίες προέβη το κράτος της ιβηρικής χερσονήσου με στόχο την αναβάθμιση της αεροδιαστημικής του βιομηχανίας ώστε να συμμετάσχει βιομηχανικά στο πρόγραμμα Eurofighter Typhoon. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον πίνακα 30 δεν εμφανίζεται η Κίνα αλλά το δικό της R&D για το 2001 ανέρχονταν περίπου στα 2,9 δις δολάρια.

Επίσης, από τον εν λόγω πίνακα διαπιστώνεται ότι οι ΗΠΑ διατηρούν την πρωτοπορία και ως προς το ποσοστό στο οποίο αναλογεί το R&D για ανάπτυξη νέων αμυντικών συστημάτων επί του αμυντικού προϋπολογισμού (14.6%), με τη Ρωσία να καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση (11,5%) ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο δαπανά για R&D για αμυντικούς σκοπούς επί του αμυντικού τους προϋπολογισμού ίσο με μόλις 7%, το οποίο είναι αναλογικά λιγότερο από το μισό αμερικανικό! Εξαίρεση, όπως αναφέρθηκε, αποτελεί η Ισπανία της οποίας το αναμφίβολα εντυπωσιακό 31% επί του αμυντικού προϋπολογισμού είναι το αποτέλεσμα της προαναφερθείσας επιδίωξης για την αναμόρφωση της αμυντικής της βιομηχανίας (Hartley, 2007).

Συμπερασματικά, η κολοσσιαία διαφορά των ΗΠΑ σε σχέση με τους Ευρωπαίους συμμάχους τους ως προς την επένδυση σε R&D για στρατιωτικούς σκοπούς, αποδεικνύει τον λόγο για τον οποίο οι αμερικανικοί βιομηχανικοί κολοσσοί εμφανίζονται να καταλαμβάνουν τα υψηλότερα στον κόσμο μερίδια αγοράς από άποψη πωλήσεων. Είναι επίσης προφανές ότι τα μικρότερα κράτη που δεν μπορούν να προβούν σε εκτεταμένη δαπάνη για R&D με σκοπό την ανάπτυξη εγχώριων οπλικών συστημάτων καταφεύγουν τελικά στις εισαγωγές από τις ισχυρές βιομηχανίες των μεγάλων χωρών, όπως οι ΗΠΑ για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των εθνικών Ενόπλων τους Δυνάμεων (Dunne et al, 2007). Ωστόσο, για τις χώρες που δαπανούν χρήματα για R&D για στρατιωτικές εφαρμογές αποδεικνύεται εμπειρικά η θετική επίπτωση που παρατηρείται για την οικονομική ανάπτυξη των εθνικών τους οικονομιών (Shieh et al, 2007).

Διάγραμμα 14: Οι 10 εταιρίες με τα υψηλότερα έσοδα παγκοσμίως (2007)

Πηγή: BAE Systems (2008). *Annual Report*.

Από το διάγραμμα 14 παρατηρούμε ότι επτά από τις δέκα πρώτες σε παγκόσμια κατάταξη εσόδων εταιρίες της στρατιωτικής βιομηχανίας για το 2008 είναι αμερικανικών συμφερόντων (Lockheed Martin, Boeing, Northrop Grumman, General Dynamics,

Raytheon, L-3 Communications, United Technologies).

Μόνο οι 3 από αυτές είναι δυτικοευρωπαϊκών συμφερόντων. Η βρετανική BAE Systems, είναι 3^η στην παγκόσμια κατάταξη εσόδων, η πανευρωπαϊκή EADS (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία) καταλαμβάνει την 6^η θέση και τέλος, η ιταλική, Finmeccanica είναι 9^η στον σχετικό πίνακα. Από το διάγραμμα 14 συγκριτικά με τον πίνακα 23 φαίνεται ότι την περίοδο του 2004-2008 συνέβησαν κάποιες ανακατατάξεις μεταξύ των πρώτων 10 θέσεων. (Η BAE ανήλθε μια θέση εις βάρος της Northrop Grumman, όπως και η Raytheon επί της General Dynamics, η EADS ανήλθε κατά μια θέση ενώ ολλανδικών συμφερόντων Thales έχασε τη θέση της στην πρώτη δεκάδα από την αμερικανική L-3 Communications).

Όπως αναφέρθηκε και στην §4.2 η μεταψυχροπολεμική δομή των στρατιωτικών βιομηχανιών άλλαξε. Έτσι, ενώ πριν το 1991 υπήρχαν εταιρίες αμυντικού υλικού οι οποίες εξειδικεύονταν σε ένα κλάδο παραγωγής (για παράδειγμα στην κατασκευή πολεμικών αεροσκαφών), στην νέα περίοδο (1991-2010) οι στρατιωτικές βιομηχανίες συμμετέχουν στην ανάπτυξη και παραγωγή και περισσότερων του ενός οπλικών συστημάτων.

Έτσι, αναλύοντας περαιτέρω το διάγραμμα 14 αξίζει να αναφερθεί ότι οι Lockheed Martin, Boeing, Northrop Grumman, BAE Systems, EADS αποτελούν βιομηχανίες με κυρία δραστηριοποίηση στον αεροδιαστημικό κλάδο, που όμως (κυρίως μετά το 1991) συμμετέχουν και στην παραγωγή οπλοσυστημάτων άλλων κλάδων, ενώ οι υπόλοιπες εταιρίες (Raytheon, L-3 Communications, United Technologies, Finmeccanica, General Dynamics) έχουν ως κύρια δραστηριότητα άλλους κλάδους παραγωγής (όπως ναυτικά και χερσαία συστήματα, ηλεκτρονικά κλπ)

Συνοπτικά, οι κύριοι τομείς βιομηχανικής δραστηριοποίησης παραγωγής των 10 μεγαλύτερων (για το 2008) στρατιωτικών βιομηχανιών φαίνονται από τον κατωτέρω πίνακα 31. Αξίζει τέλος να επαναλάβουμε ένα από τα κυριότερα στοιχεία που χαρακτηρίζει την αμερικανική αγορά οπλικών συστημάτων που είναι ο κρατικός προστατευτισμός από τον εξωτερικό ανταγωνισμό.

Πίνακας 31: Τομείς βιομηχανικής δραστηριοποίησης των 10 μεγαλύτερων παραγωγών αμυντικού υλικού σε παγκόσμιο επίπεδο εν έτει 2008.

Εταιρία	Κύριος Τομέας Βιομηχανικής Δραστηριοποίησης	Δευτερεύοντες Τομείς Βιομηχανικής Δραστηριοποίησης
Lockheed Martin	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, συστήματα C4I, διαστημικές εφαρμογές
Boeing	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, πυραυλικά συστήματα και δορυφόροι
Northrop Grumman	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, διαστημικές εφαρμογές και για την Εθνική Αεροδιαστημική Υπηρεσία (NASA)
BAE Systems	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, ναυτικά κα χερσαία συστήματα
EADS	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, C4ISR διαστημικές εφαρμογές και δορυφόροι
Finmeccanica	αεροναυτικός	ηλεκτρονικά υποσυστήματα, διαστημικές εφαρμογές και δορυφόροι
Raytheon	τεχνολογίες radar	Πυραυλικά συστήματα
General Dynamics	ναυτικά και χερσαία συστήματα	ηλεκτρονικά υποσυστήματα ναυπηγεία, C4ISR, πολιτικά jet
L-3 Communications	C4ISR	Εκσυγχρονισμός και συντήρηση αεροσκαφών, συστήματα εσωτερικής ασφάλειας (homeland defense products), υπηρεσίες
United Technologies	συντήρηση αεροπλανοφόρων	αεροναυτικός κλάδος, και αεροκινητήρες, ελικόπτερα, συστήματα ασφάλειας (UTC Fire & Security systems)

Πηγή: BAE Systems (2008), EADS (2008), Finmeccanica (2009), General Dynamics (2008), L-3 (2009), Lockheed Martin (2008), Northrop Grumman (2007), Raytheon (2008), The Boeing Company (2008), Unites Technologies (2008), ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 15: Οι δέκα εταιρίες παραγωγής αμυντικού υλικού με τον υψηλότερο κύκλο εργασιών στις ΗΠΑ

Το διάγραμμα 15 παρουσιάζει τις δέκα εταιρίες παραγωγής αμυντικού υλικού με τον υψηλότερο κύκλο εργασιών στις ΗΠΑ. Όπως παρατηρούμε στην αμερικανική αμυντική αγορά στην οποία αναλογεί το 44% της παγκόσμιας ζήτησης οπλοσυστημάτων, την αποκλειστική μερίδα του λέοντος διατηρούν οι αμερικανικές στρατιωτικές βιομηχανίες- κολοσσοί (BAE Systems, 2008).

Πηγή: BAE Systems (2008).

Το διάγραμμα 15 που αναφέρεται επί της ουσίας έμμεσα στον αμερικανικό προστατευτισμό δεν διαφοροποιείται κατά πολύ από το διάγραμμα 14 γιατί αν και μη υποκείμενη σε εξωτερικό ανταγωνισμό, η αμερικανική στρατιωτική βιομηχανία εξαιτίας της επεκτατικής εξωστρεφούς και διεθνοποιημένης δομής της καταφέρνει να διατηρεί την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία έστω και αν οι αμερικανικές εταιρίες εκτός ΗΠΑ υπόκεινται σε σκληρό ανταγωνισμό από τις ευρωπαϊκές και λοιπές παγκόσμιες βιομηχανίες αμυντικού υλικού.

4.4) ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ ΤΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ.

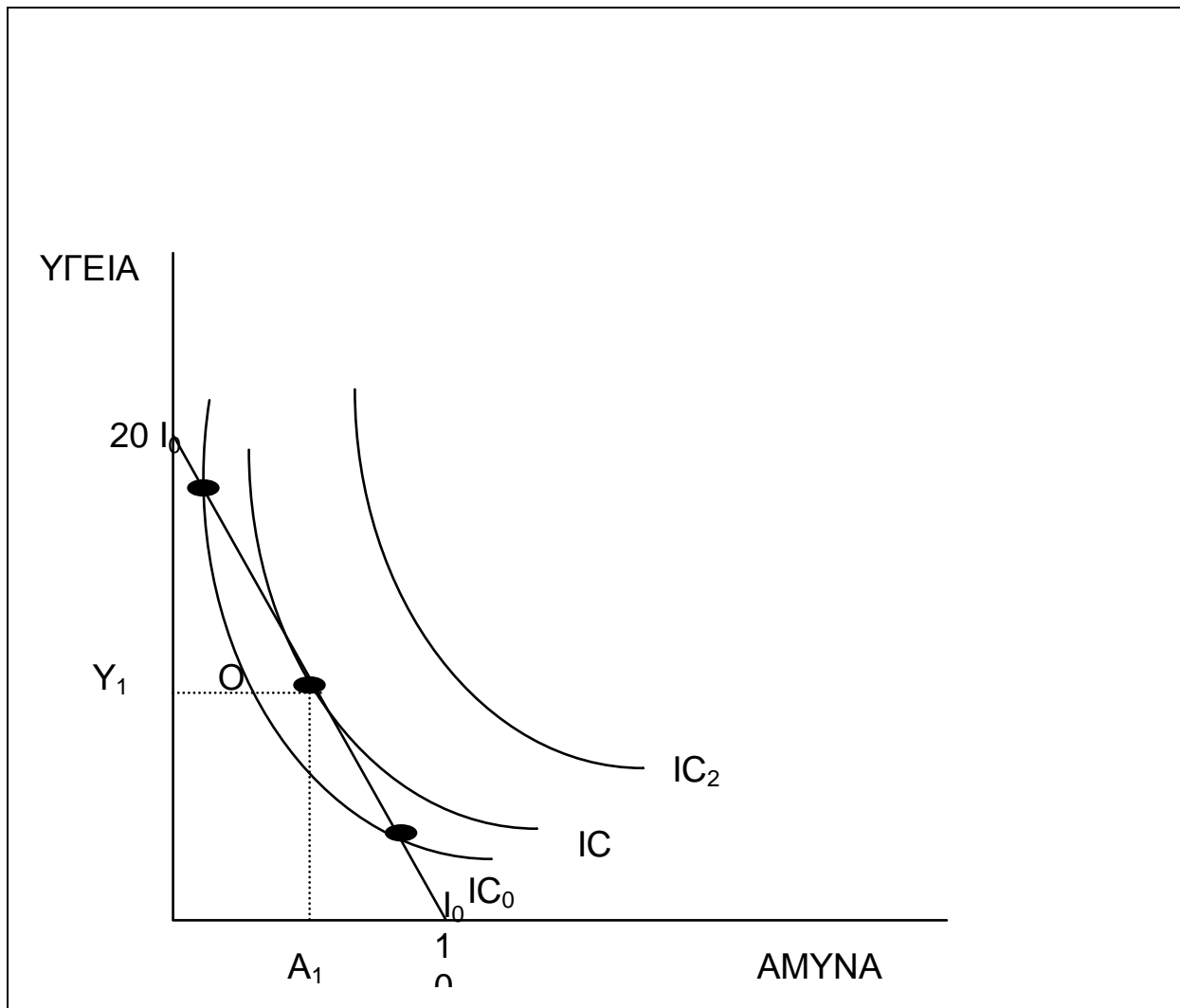
4.4.1 Το κρίσιμο ζήτημα της επιλογής του βέλτιστου μεγέθους των αμυντικών δαπανών.

Από την μέχρι τώρα ανάλυση καταδεικνύεται ο σημαντικότερος ρόλος που διαδραματίζει η στρατιωτική βιομηχανία ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης των χωρών που τη διαθέτουν. Εντούτοις, ένα μεγάλο ζήτημα που προκύπτει είναι ο τρόπος αποκάλυψης της πραγματικής προτίμησης των πολιτών ως προς το αγαθό άμυνα. Στην §4.3.1 είδαμε ότι η

εμπορική επιτυχία ενός οπλικού συστήματος και η βιωσιμότητα μιας εταιρίας που θα έχει την πρόθεση να αναλάβει την ανάπτυξη του, R&D εξαρτάται κυρίως από το βαθμό δέσμευσης και την αξιοπιστία των εθνικών κυβερνήσεων να στηρίξουν το νέο οπλικό σύστημα με ικανό αριθμό παραγγελιών δια του οποίου θα αποσβεσθεί το κόστος για R&D.

Το κομβικό λοιπόν σημείο που αφορά την πολιτική προμηθειών ενός κράτους είναι κατά πόσο η επιλογή ενός νέου οπλικού συστήματος μεγιστοποιεί την ωφέλεια που προκύπτει για τους πολίτες (περισσότερο αγαθό άμυνας) αντί εναλλακτικών επιλογών (αναστολή δαπάνης για το νέο οπλοσύστημα και διοχέτευση χρημάτων σε διαφορετικά δημόσια αγαθά, όπως υγεία και παιδεία κλπ). Από τη **Θεωρία του Καταναλωτή** γνωρίζουμε ότι στις ευνομούμενες δημοκρατίες όπου οι πολίτες έχουν λόγο στον καθορισμό των δημοσίων αποφάσεων.

Διάγραμμα 16: Εύρεση του σημείου που αποτελεί τη βέλτιστη επιλογή υποκατάστασης Άμυνας με Υγεία.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Οι πολίτες-καταναλωτές διατηρούν το δικαίωμα της επιλογής του καλύτερου για αυτούς συνδυασμού αγαθών που μεγιστοποιεί την ωφέλεια τους (*utility maximization*). Στο διάγραμμα 16 παρουσιάζεται η στρατηγική επιλογών για τους καταναλωτές μιας δημοκρατικής χώρας. Με δεδομένη τη γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού I_0I_0 , οι καταναλωτές μεγιστοποιούν την ωφέλεια τους στο συνδυασμό αγαθών Άμυνα και Υγεία κατά τον οποίο η καμπύλη αδιαφορίας IC_1 εφάπτεται του εισοδηματικού περιορισμού I_0I_0 , δηλαδή στο συνδυασμό O (Varian, 1992). Γνωρίζουμε ακόμη ότι οποιοσδήποτε άλλος συνδυασμός μεταξύ του εισοδηματικού περιορισμού και της χαμηλότερης καμπύλης αδιαφορίας IC_0 δεν συμφέρει να επιλεγεί διότι κάποιο από τα δυο αγαθά υποχρεωτικά θα πρέπει να καταναλωθεί σε μικρότερη ποσότητα. Τέλος, οποιαδήποτε σκέψη για την κατανάλωση συνδυασμών που να καλύπτουν την καμπύλη αδιαφορίας IC_2 δεν είναι εφικτή καθώς δεν το επιτρέπει ο εισοδηματικός περιορισμός.

Ωστόσο, το κρίσιμο ερώτημα από την έως τώρα ανάλυση είναι η αξιολόγηση του συνδυασμού επιλογών μέσα από την λογική του **Οριακού Λόγου Υποκατάστασης (ΟΛΥ)** ή **Marginal Rate of Substitution (MRS)** ο οποίος ισούται με $MRS = dY/dA$ και δείχνει το πόσο αγαθό Άμυνα είναι διατεθειμένοι να υποκαταστήσουν οι πολίτες-καταναλωτές για επιπλέον κατανάλωση του αγαθού Υγεία. Ξέρουμε επίσης ότι ο ΟΛΥ βαίνει συνεχώς μειούμενος γιατί καθώς αυξάνεται η κατανάλωση του αγαθού Υγεία Y οι πολίτες είναι όλο και λιγότερο διατεθειμένοι να θυσιάσουν μια επιπλέον μονάδα από το αγαθό Άμυνα-Ασφάλεια A (Gravelle και Rees, 2004).

4.4.2 Η σκοτεινή δράση του MIC

Στις ευνομούμενες αστικές δημοκρατίες, την απόφαση για την επιλογή του άριστου συνδυασμού αγαθών που βελτιστοποιούν την ευημερία της κοινωνίας εν γένει, αναλαμβάνει η πολιτεία εκπροσωπώντας τους πολίτες κατόπιν δημοκρατικών εκλογών. Ωστόσο, η επιλογή του καλύτερου συνδυασμού δεν είναι μια απλή υπόθεση και δεν είναι βέβαιο ότι πάντα υιοθετούνται οι άριστες λύσεις (Βάβουρας, 1998). Συχνά ομάδες πιέσεων και συμφερόντων (*vested interests*) επιδιώκουν να επηρεάσουν τις κυβερνητικές αποφάσεις υπέρ της προμήθειας, επί παραδείγματι, ενός συγκεκριμένου τύπου οπλοσυστήματος έναντι του ανταγωνιστικού του.

Οι ομάδες αυτές, οι οποίες συνθέτουν το **Στρατιωτικό και Βιομηχανικό Σύμπλεγμα (Military Industrial Complex-MIC)**, όπως το είχε κατονομάσει πρώτος ο πρώην δαφνοστεφής στρατηγός και κατοπινός πρόεδρος των ΗΠΑ Dwight Eisenhower, που αποτελούνται από εν ενεργεία στρατιωτικούς, την στρατιωτική γραφειοκρατία και τους

εκπροσώπους των στρατιωτικών βιομηχανιών. Οι ομάδες αυτές όχι μόνο αποτελούν μονάδες πίεσης για μια σειρά από κυβερνητικές επιλογές, αλλά σε πολλές περιπτώσεις αναμειγνύονται ενεργά, τόσο ως προς τον καθορισμό των αμυντικών δαπανών, όσο και ως προς την επιλογή συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων με τη δικαιολογία των εξωτερικών απειλών για το κράτος, συχνά υπονομεύοντας με τη στάση τους την πολιτική εθνικής ασφάλειας (Dunne, 1995).

Αυτές οι ομάδες συμφερόντων στην προσπάθεια τους να επιτύχουν με κάθε τίμημα τις στοχεύσεις τους δεν διστάζουν να προβούν παρασκηνιακά και σε έκνομες πράξεις, όπως επί παραδείγματι η επιδίωξη δωροδοκίας βουλευτών του αμερικανικού Κογκρέσου που θα μπορούσαν ενδεχομένως να τους “εξυπηρετήσουν”, με αντάλλαγμα τη σκοτεινή δέσμευση τους για οικονομική και πολιτική στήριξη των πολιτικών αυτών κατά την περίοδο των εθνικών εκλογών, συμβάλλοντας στη επανεκλογή τους (Stieglitz, 1992).

4.4.3 Το πρόβλημα της Δημόσιας Επιλογής για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία

Όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι κυβερνήσεις υπόκεινται σε πιέσεις που ασκούν ομάδες συμφερόντων που προωθούν τα οικονομικά συμφέροντα του MIC. Η δραστηριοποίηση των ομάδων αυτών στην Ευρώπη είναι πολύ έντονη. Εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας λειτουργούν και είναι θεσμικά κατοχυρωμένες μια σειρά από ομάδες εκπροσώπων των αμυντικών βιομηχανιών οι οποίες- σύμφωνα με το σκεπτικό της συστάσεως τους- αποβλέπουν στην αποτελεσματικότερη συνεργασία της ΕΕ με τη στρατιωτική βιομηχανία παρέχοντας στα όργανα της ΕΕ συμβουλευτικές υπηρεσίες.

Οι κυριότερες από αυτές τις ομάδες είναι έξι ανάλογα με τον κλάδο της βιομηχανίας που εκπροσωπούν. Η **Group of Personalities** αποτελείται από τα στελέχη εκείνα της βιομηχανίας που επιδιώκουν την ευρύτερη συνεργασία της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας σε θέματα R&D. Η **LeaderSHIP** αποτελείται από τους εκπροσώπους των εταιριών του ναυπηγικού κλάδου και η **STAR21** συγκροτείται από εκπροσώπους της αεροδιαστημικής βιομηχανίας. Επιπλέον, οι **Kangaroo Group** και **New Defense Agenda** αποτελούν περισσότερο ομάδες ανταλλαγής ιδεών οι οποίες διοργανώνουν συνέδρια για την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια με χορηγούς τις ίδιες της αμυντικές βιομηχανίες.

Τέλος, η **ASD (Aerospace and Industry Association)** αποτελεί έναν lobby-giant ο οποίος εκπροσωπεί πάνω από 800 εταιρίες που δραστηριοποιούνται σε όλους τους κλάδους παραγωγής στρατιωτικού υλικού σε 20 ευρωπαϊκές χώρες με συνολικά έσοδα από την παραγωγή στρατιωτικού υλικού περίπου τα 100 δις ευρώ, εκπροσωπώντας από κοινού τόσο

τον στρατιωτικό, όσο και τον πολιτικό κλάδο της ευρωπαϊκής βιομηχανίας στις Βρυξέλλες. (Sliper, 2005).

Εντούτοις, θεωρείται ότι αυτές οι ομάδες συμβούλων μέσω μιας σειράς στρατηγικών, όπως η συμμετοχή τους σε think tanks, οι χορηγίες για την παράθεση δειπνων σε αξιωματούχους της ΕΕ με θέματα συζήτησης που αφορούν την αμυντική βιομηχανία κλπ, αποτελούν έναν έμμεσο τρόπο επηρεασμού των κοινοτικών αποφάσεων. Μάλιστα, εικάζεται ότι με πρόφαση την ενίσχυση και την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας κατάφεραν το 2004 να αποσπάσουν τη δέσμευση του τέως πρόεδρου της ΕΕ, Romano Prodi να συναινέσει η ΕΕ στη χορήγηση επιπλέον ενός δις ευρώ για R&D ετησίως με σκοπό την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Επιπλέον υποστηρίζεται ότι οι ίδιες ομάδες πιέσεων κατάφεραν να δεσμεύσουν τους αξιωματούχους της ΕΕ ώστε η χρηματοδότηση αυτή να ανέλθει στην περίοδο 2012-2015 στα 2 δις ευρώ ετησίως.

Ενδεικτικά, σε αυτό το σημείο αναφέρουμε κάποιες από τις πλέον μεγάλες αμυντικές εταιρίες στην Ευρώπη που οι εκπρόσωποι των οποίων συμμετέχουν σε αυτούς τους οργανισμούς συμβούλων, όπως οι: BAE Systems, Diehl, EADS, Ericsson, Finmeccanica, Indra, Siemens, ThyssenKrupp, Blohm and Voss, DCN, Damen, Izar, Fincantieri Rolls-Royce, SNECMA και Thales. Οι μεγαλύτερες και σημαντικότερες εταιρίες προέρχονται από τα παραδοσιακά βιομηχανοποιημένα κράτη της Ευρώπης, ήτοι Μ.Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και Σουηδία.

Στα γκρουπ αυτά συμμετέχουν και οι κολοσσοί της αεροναυτικής βιομηχανίας στους οποίους αναφερθήκαμε στην §4.3 (συμμετέχουν στην STAR21 και την ASD) ώστε να διατηρήσουν χωρίς απώλειες την πρόσβαση τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων της ΕΕ Sliper (2005) καθώς είναι προφανές ότι η Ευρώπη αποτελεί μια μεγάλη αγορά για τα αμερικανικά στρατιωτικά προϊόντα η οποία δεν πρέπει να απολεσθεί.

4.4.4 Αποτελούν οι συζητήσεις υγεία ή υποκρύπτουν ανίερους συμμαχίες;

Το γεγονός ότι οι έξι ανωτέρω ομάδες think tanks διαβουλεύονται αναζητώντας λύσεις πάνω σε θέματα που αφορούν το μέλλον της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας με σκοπό τη συμβολή στην περαιτέρω ολοκλήρωση της, άποψη μας είναι ότι όχι μόνο δεν θα πρέπει να θεωρείται κάτι το αρνητικό αλλά απεναντίας, θα πρέπει και να υποστηρίζεται από την ΕΕ. Στις § 3.2.1 και § 3.2.2 παρουσιάσαμε τις εγγενείς αδυναμίες των ευρωπαϊκών Ενόπλων Δυνάμεων οι οποίες χαρακτηρίζονται από πολυτυπία, αναποτελεσματικότητα και χαμηλή επιχειρησιακή αξία. Επίσης, δείξαμε ότι η ευρωπαϊκή στρατιωτική βιομηχανία αν δεν

εξορθολογιστεί, δεν θα μπορέσει να αντισταθεί στην επεκτατική βουλμία των αμερικανικών κολοσσών. Φαίνεται ότι οι ομάδες αυτές δύνανται μέσω της ανταλλαγής ιδεών να συνεισφέρουν θετικά στο έργο των WEAG, OCCAR και EDA στις οποίες αναφερθήκαμε στην § 1.7.11 και §1.7.12.

Φρονούμε δε ότι το γεγονός της πρόσκλησης σε γεύματα ή σε συνεδρίες αξιωματούχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα 6 αυτά γκρουπ που εκπροσωπούν το “βιομηχανικό και στρατιωτικό- σύμπλεγμα”, αν και μπορεί σε ένα βαθμό να επηρεάσει την λήψη αποφάσεων στα κράτη-μέλη ή την ΕΕ, εντούτοις δεν σημαίνει απαραίτητα ότι συντελούνται συμφωνίες κάτω από το τραπέζι. Το κυρίαρχο εξάλλου ζήτημα είναι όχι ίσως κάποιες παρασκηνιακές συνομιλίες, αλλά κατά πόσο αυτές συνιστούν πραγματικά ποινικά κολάσιμες πράξεις, ώστε να διώκονται από την κοινοτική νομοθεσία.

Σε κάθε περίπτωση, η θέση του γράφοντος είναι ότι η ύπαρξη αυτών των εξι γκρουπ παροχής συμβούλων είναι απαραίτητη και γόνιμη υπό την προϋπόθεση ότι πραγματικά συμβάλλει στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και την επαύξηση της επιχειρησιακής αξίας των Ενόπλων Δυνάμεων των κρατών-μελών της ΕΕ. Εξάλλου, πανθομολογείται ότι ο εξορθολογισμός της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας μέσω της WEAG και της EDA που όπως αναφέρθηκε στην § 1.7.11 προκρίθηκε με τη Συνθήκη τη Λισαβόνας, είναι μονόδρομος αν η ΕΕ θέλει να διατηρήσει τη βιομηχανική της βάση σε ανταγωνιστικό επίπεδο συγκρινόμενη με αυτή των ΗΠΑ.

4.5) ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Μια επιπλέον πτυχή της βιομηχανικής στρατηγικής που ακολουθεί ένα κράτος αφορά τη μέθοδο προμήθειας ενός οπλικού συστήματος με σκοπό την κάλυψη των εγχώριων Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) του. Οι κύριες επιλογές στρατηγικής προμηθειών που ένα κράτος μπορεί να επιλέξει είναι οι εξής:

4.5.1 Εγχώρια ανάπτυξη του οπλικού συστήματος

Η επιλογή ενός κράτους να αναπτύξει εγχωρίως ένα νέο οπλοσύστημα για την άμυνα του αντί της καταφυγής του στη διεθνή αγορά, εξαρτάται από το αν η τελική τιμή αγοράς του οπλοσυστήματος υπερβαίνει το οριακό κόστος παραγωγής του (με μια άλλη έκφραση θα

λέγαμε $P_{\text{procurement}} > MC$, όπου P = τιμή και MC = οριακό κόστος) Στην περίπτωση αυτή το κράτος αποφασίζει να αναπτύξει ενδογενώς το νέο οπλοσύστημα βασιζόμενο στις δυνατότητες της εγχώριας βιομηχανίας (ιδιωτικής και κρατικών συμφερόντων). Σε ορισμένες περιπτώσεις, το κίνητρο ενός κράτους να στραφεί στην παραγωγή εγχωρίων οπλοσυστημάτων οφείλεται στην **πολιτική embargo** εις βάρος του από ξένες πηγές προμηθειών που το υποχρεώνει να βασιστεί στις δικές του δυνατότητες (περίπτωση Ιράν).

Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η περίπτωση της Βραζιλίας η οποία τη δεκαετία του '80 αντιμετώπισε την πολιτική embargo των ΗΠΑ εξαναγκαζόμενη εκ των πραγμάτων να ενδιαφερθεί για την ενίσχυση της δικής της αμυντικής βιομηχανίας. Αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχει η πιθανότητα μια κρίσιμη τεχνολογία²² απαγορευμένη προς εξαγωγή για ένα κράτος να αποκτηθεί τελικά από αυτό (επί παραδείγματι από τη Βόρεια Κορέα) μέσω των ίδιων των εταιριών που την κατέχουν κατόπιν συμφωνίας κάτω από το τραπέζι και με κίνητρο για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες το κέρδος. Αυτό είναι το πρόβλημα της **ασύμμετρης πληροφόρησης** μεταξύ ενός κράτους και των ενδεχόμενων απαγορευμένων δραστηριοτήτων των εγχωρίων στρατιωτικών βιομηχανιών του με τρίτες χώρες (Garcia-Alonso and Levine, 2007).

Σε κάθε περίπτωση, η εγχώρια παραγωγή οπλοσυστημάτων προσφέρει δυο κύρια οφέλη: Το πρώτο αφορά την ανεξαρτησία από τις ξένες χώρες-πηγές και το δεύτερο την ενίσχυση της εθνικής οικονομίας μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, εξορθολογισμού του εθνικού ισοζυγίου πληρωμών και διάχυση των νέων τεχνολογιών (spin-off) και στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας (Hartley, 2007).

4.5.2 Εισαγωγή του οπλικού συστήματος από εταιρίες παραγωγής του εξωτερικού

Στην περίπτωση αυτή, το πλεονέκτημα για το κράτος που επιλέγει να εισάγει έγκειται στο ότι δεν επιβαρύνεται καθόλου χρηματικά με R&D. Όμως, οι εισαγωγές από τη διεθνή αγορά προϋποθέτουν την επιλογή από μια σειρά εναλλακτικών οπλικών συστημάτων που παράγονται στο εξωτερικό. Σημαίνοντα ρόλο στην λήψη της απόφασης διαδραματίζει η τελική τιμή και το επίπεδο τεχνικής βοήθειας -για την ομαλή ένταξη του οπλικού συστήματος στο εθνικό οπλοστάσιο- που είναι διατεθειμένο ή ικανό να παράσχει το βιομηχανικό κράτος προς το κράτος εισαγωγέα-καταναλωτή.

²² Εδώ εννοούμε τις τεχνολογίες αιχμής που παράγονται κυρίως από τα δυτικά κράτη

Το βασικό μειονέκτημα των εισαγωγών αμυντικού υλικού είναι η πολιτική και τεχνολογική εξάρτηση του κράτους-εισαγωγέα από το εξαγωγικό κράτος και η πιθανότητα διακοπής παροχής τόσο για νέες ποσότητες του οπλοσυστήματος, όσο και για νέα ανταλλακτικά για τη συντήρηση του σε περίπτωση που το κράτος εξαγωγέας επιλέξει για πολιτικούς ή οικονομικούς λόγους την πολιτική **έλεγχου των εξοπλισμών (export controls)** ή την **επιβολή εμπάργκο** (ενδεχομένως για να μην αντιγραφούν κρίσιμες τεχνολογίες του οπλοσυστήματος από τη χώρα εισαγωγής.) Το πρόβλημα αυτό ωστόσο δεν υφίσταται όταν το οπλικό σύστημα πωλείται σε συμμαχική χώρα (Garcia-Alonso and Levine 2007).

4.5.3 Συμπαράγωγή Κατόπιν αδείας (*Licensed Production*)

Στην περίπτωση αυτή το κράτος έχει αποφασίσει την προμήθεια του συγκεκριμένου οπλικού συστήματος από το εξωτερικό και αποζητά ένα μερίδιο παραγωγής με σκοπό τη ενίσχυση της εθνικής του βιομηχανίας. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, η συμφωνία μεταξύ του κράτους-εισαγωγέα και του κράτους εξαγωγέα επεκτείνεται και περιλαμβάνει την ανάληψη μεριδίου από την πλευρά του κράτους-εισαγωγέα όσον αφορά νέες μελλοντικές παραγγελίες και πωλήσεις του οπλικού συστήματος από το κράτος-εξαγωγό προς τρίτες χώρες. Το είδος της συμπαράγωγής μπορεί να περιλαμβάνει την κατασκευή του οπλοσυστήματος εξ' ολοκλήρου, ή μέρος αυτού ή να αφορά μόνο την τελική συναρμολόγηση.

Περιπτώσεις εξ' ολοκλήρου παραγωγής κατόπιν αδείας ήταν το Joint Venture μεταξύ της Agusta (Ιταλία) και της Westland (Μ. Βρετανία) οι οποίες κατασκεύαζαν την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου κατόπιν αδείας τα αμερικανικής προελεύσεως ελικόπτερα UH-1H. Επίσης, οι εγχώριες εταιρίες της Ιαπωνίας κατασκεύαζαν κατόπιν αδείας τα μαχητικά F4 και F15 και συμμετέχουν ακόμη και σήμερα στην συμπαράγωγή μιας ιαπωνικής εκδοχής του F16²³

Περίπτωση μερικής συμπαράγωγής ήταν η συμφωνία του 1975 η οποία αφορούσε την κατασκευή 998 F16, εκ των οποίων 650 για την αμερικανική USAF και 348 για ορισμένα από τα ευρωπαϊκά μέλη του NATO (Βέλγιο, Δανία, Ολλανδία και Νορβηγία) τα οποία ως “ανταμοιβή” για την επιλογή του αμερικανικού μαχητικού έλαβαν συμπαράγωγή της τάξεως του 40% για τις δικές τους εθνικές αεροπορίες (Hartley, 1995). Η συμφωνία εκείνη προέβλεπε ακόμη τη βιομηχανική παραγωγή του 10% της αμερικανικής παραγγελίας για

²³ Είναι το επονομαζόμενο F2 το οποίο στην ουσία είναι ένα F16 με ιαπωνικής φιλοσοφίας ηλεκτρονικά υποσυστήματα.

εκείνη την εποχή και το 15% για παραγγελίες τρίτων χωρών. Η βιομηχανική πρόκληση από τη συμμετοχή στο νεότευκτο -τότε- F16 διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην επιλογή του αμερικανικού μαχητικού από τα τέσσερα ανωτέρω κράτη, έναντι του ευθέως ανταγωνιστικού του F16, του εγνωσμένης αξίας γαλλικού Mirage F1 (Ianakiev and Mladenov, 2008).

Η περίπτωση της παραγωγής κατόπιν αδείας παρουσιάζει τα εξής πλεονεκτήματα για το κράτος που την επιλέγει: Λόγω του ότι το οπλικό σύστημα που επιλέγεται πρόκειται συνήθως για ένα επιτυχημένο εμπορικά προϊόν, η πιθανότητα να μην ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του πελάτη είναι μικρή, κάτι όμως που δεν συμβαίνει πάντα και για τα εντελώς καινούργια οπλοσυστήματα (περίπτωση των ελληνικών υποβρυχίων U214). Επίσης, οι ημερομηνίες παραδόσεις συνήθως δεν αποκλίνουν από τις αρχικά ορισθείσες. Ακόμη, εξοικονομούνται πόροι οι οποίοι θα έπρεπε να δαπανηθούν στην περίπτωση ενός εγχώριου προγράμματος το οποίο θα απαιτούσε νέο R&D.

Ωστόσο, η διαδικασία της παραγωγής κατόπιν αδείας παρουσιάζει και μειονεκτήματα, όπως το ότι η τελική ανά μονάδα τιμή του οπλικού συστήματος είναι μεγαλύτερη για το κράτος εισαγωγή από αυτή με την οποία θα επιβαρύνονταν αν αγόραζε το προϊόν κατευθείαν από την χώρα προέλευσης του χωρίς συμπαραγωγή. Σε ορισμένες περιπτώσεις το κόστος αυτό μπορεί να κυμαίνεται από 10-15% έως 34% στην περίπτωση των ευρωπαϊκών F16 που αναφερθήκαμε παραπάνω. Σε αυτή την περίπτωση φαίνεται να εμπίπτει και η προοπτική της προμήθειας των ρωσικής κατασκευής TOMA BMP-3M για τις ανάγκες του Ελληνικού Στρατού Ξηράς το 2010.²⁴

Ένα επιπλέον, σημαντικό μειονέκτημα της παραγωγής κατόπιν αδείας, είναι και το ότι οι εταιρίες που παράγουν το οπλικό σύστημα δεν αποδεσμεύουν τις κρίσιμες τεχνολογίες-κατασκευής του (όπως τα υψηλής τεχνολογίας υποσυστήματα του λεγόμενου μαύρου κουτιού των ιαπωνικών F15 Eagle) με αποτέλεσμα οι χώρες να εξαρτώνται συνεχώς από την χώρα παραγωγής σε περίπτωση που τα οπλικά συστήματα απαιτούσαν επιδιορθώσεις λόγω εκτεταμένης χρήσης στα ευαίσθητα και απόρρητα αυτά υποσυστήματα τους (Hartley, 1995).

²⁴ Σύμφωνα με την αρχική συμφωνία του 2007, το πολύπαθο πλέον πρόγραμμα για την απόκτηση νέου TOMA για τον Ελληνικό Στρατό από τη Ρωσία θα στοίχιζε συνολικά στην ελληνική οικονομία 1.2 δις ευρώ για την απόκτηση ποσότητας 450 μονάδων μαζί με όλο το πακέτο λογιστικής υποστήριξης. Κατόπιν απαίτησης των ελληνικών κυβερνήσεων για ελληνική βιομηχανική συμμετοχή-συμπαραγωγή, το τελικό κόστος που οι Ρώσοι δίνουν από την πλευρά τους ανήλθε μέχρι και στα 1.99 δις ευρώ. Απομένει η τελική απόφαση της νέας ελληνικής κυβέρνησης για το αν θα προχωρήσει στην αγορά του ρωσικού TOMA ή θα στραφεί σε άλλες λύσεις. Πηγή: <http://strategy-geopolitics4.blogspot.com/2010/03/bmp-3-y.html>

4.5.4 Αντισταθμιστικά Οφέλη (Offsets)

Αφορούν την περίπτωση των κρατών τα οποία επιδιώκουν να αποκομίσουν οφέλη από την αγορά νέων οπλικών συστημάτων. Διακρίνονται στα **Άμεσα Αντισταθμιστικά Οφέλη (Direct offsets)** και τα **Έμμεσα Αντισταθμιστικά Οφέλη (Indirect offsets)**. Η πρώτη περίπτωση αφορά τα οφέλη για την εγχώρια βιομηχανία τα οποία προκύπτουν από την αγορά ενός νέου οπλικού συστήματος από εταιρία του εξωτερικού η οποία συμφωνεί να παραχωρήσει ένα ποσοστό μεριδίου παραγωγής σε μια εγχώρια εταιρία (όπως συνέβη με το αεροσκάφος στρατηγικών μεταφορών C-130 που η βρετανική κυβέρνηση είχε επιλέξει από την αμερικανική Lockheed-Martin με την τελευταία να παραχωρεί την κατασκευή του συστήματος προσγείωσης σε κάποια βρετανική εταιρία) (Hartley and Hopper, 1993).

Η περίπτωση των Άμεσων Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων ως παραγόντων ανάπτυξης της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας αφορά σε μικρό βαθμό τις τρεις ισχυρότερες βιομηχανικά χώρες της Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία και Ην. Βασίλειο) γιατί οι χώρες αυτές κυρίως εξάγουν στρατιωτικό βιομηχανικό υλικό παρά εισάγουν. Αντίθετα, εμπορικά έχει επαληθευτεί ότι από τη χρήση των Άμεσων Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων υποβοηθούνται οι εθνικές αμυντικές βιομηχανίες μικρότερων κρατών όπως, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες και η Σουηδία (Ianakiev and Mladenov, 2008).

Η δεύτερη περίπτωση των Εμμέσων Αντισταθμιστικά Ωφελημάτων αφορά ένα κράτος το οποίο αγοράζει ένα νέο οπλικό σύστημα και μέσω διακρατικής συμφωνίας το κράτος-εξαγωγός από το οποίο θα αγοραστεί το προϊόν αναλαμβάνει την υποχρέωση να βοηθήσει το κράτος-εισαγωγέα με μη βιομηχανικά ανταλλάγματα. (για παράδειγμα όταν η Ισπανία επέλεξε να προμηθευτεί για την πολεμική της αεροπορία το αεροσκάφος F18 Hornet, η αμερικανική κυβέρνηση βοήθησε την ισπανική καλλιεργώντας ένα θετικό κλίμα που προκάλεσε ένα μεγάλο ρεύμα αμερικανών τουριστών προς την Ισπανία (Hartley, 1995).

Η στρατηγική των αντισταθμιστικών ωφελημάτων είναι πολύ διαδεδομένη στα δυτικοευρωπαϊκά κράτη και τις ΗΠΑ. Υπολογίζεται ότι κατά την περίοδο 1993-2006 οι αμερικανικές εταιρίες σύνηψαν συμβόλαια παραγωγής αμυντικού υλικού τα οποία εμπεριείχαν αντισταθμιστικά οφέλη για τις εγχώριες βιομηχανίες ύψους 60δισ δολαρίων, αναλογώντας στο 71.2% της αξίας του συνολικού μεγέθους των εξαγωγών από αμερικανικές εταιρίες, ενώ για την ίδια περίοδο στην Ευρώπη η προστιθέμενη αξία για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας ήταν εξίσου υψηλή, καθώς οι συμφωνίες για αντισταθμιστικά οφέλη ανήλθαν σε 40δισ δολάρια, με την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία να αποκομίζει υψηλό υποκατασκευαστικό έργο περίπου ίσο με το 100% της αξίας του

συνόλου των εξαγωγών από αμερικανικές εταιρίες προς την Ευρώπη (Ianakiev and Mladenov 2008).

4.5.5 Διεθνής Βιομηχανική Συνεργασία

Στην μετά τον Β'ΠΠ Ευρώπη αναπτύχθηκαν μια σειρά από joint ventures δια των οποίων δυο ή περισσότερα κράτη ανέπτυξαν από κοινού μια σειρά οπλικών συστημάτων κυρίως αεροσκαφών, όπως το αγγλογαλλικό μαχητικό εδάφους Jaguar, το τριεθνές (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Ιταλία) Tornado και πρόσφατα, το τετραεθνές (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Ιταλία και Ισπανία) αεροσκάφος αεροπορικής υπεροχής Eurofighter EF-2000 Typhoon. Συνεργασία στον αμυντικό τομέα σημαίνει επιμερισμό του κόστους για R&D και του κινδύνου αν τελικά το πρόγραμμα δεν ευοδωθεί.

Επίσης, η προμήθεια ενός συγκεκριμένου οπλικού συστήματος από περισσότερες χώρες οδηγεί στην επίτευξη οικονομιών κλίμακας, καθώς η παραγωγή θα αυξάνεται μακροχρόνια λόγω εκτεταμένου αριθμού παραγγελιών. Ακόμη, δίνει τη δυνατότητα ώστε οι διατιθέμενοι πόροι για το R&D να κατευθυνθούν πιο αποτελεσματικά με την αποφυγή δαπανών από περισσότερα κράτη για το ίδιο κομμάτι R&D.

Στην περίπτωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, η συνεργασία στην υψηλή τεχνολογία με σκοπό την από κοινού έρευνα, ανάπτυξη και παραγωγή οπλικών συστημάτων κρίνεται απαραίτητη αν τα ευρωπαϊκά κράτη θέλουν να ανταγωνιστούν τους αμερικανικούς γίγαντες παραγωγής στρατιωτικού υλικού. Τα ανωτέρω μπορούν να επεξηγηθούν και μέσω της βοήθειας του Πίνακα 32, ο οποίος παρουσιάζει την περίπτωση που τα κράτη Α και Β επιλέγουν είτε την περίπτωση της εγχώριας ανάπτυξης του προγράμματος ατομικά για το κάθε κράτος (οπότε υποθέτουμε ότι το κόστος για R&D και για τις δυο χώρες μεμονωμένα θα ανέρχεται στις 1000£ με το ανά μονάδα κόστος θα είναι 20£), είτε τα κράτη Α+Β αποφασίζουν την από κοινού ανάπτυξη του προγράμματος έτσι ώστε τα κόστος R&D και για τα δυο να ανέρχεται σε 1000£ αλλά το ανά μονάδα παραγωγής κόστος στις 18£.

Δηλαδή, στην περίπτωση της συνεργασίας (Α+Β) το ανά μονάδα παραγωγής κόστος για τα οπλικά σύστημα είναι 18 εκ £, το οποίο είναι μικρότερο από τα 20 εκ £ που απαιτεί η ανάπτυξη και παραγωγή κάθε επιπλέον μονάδας παραγωγής ξεχωριστά για τα κράτη Α ή Β. Παρά ταύτα, και η περίπτωση της βιομηχανικής συνεργασίας έχει τα αρνητικά της σημεία. Οι εθνικές κυβερνήσεις δεν έχουν την αναγκαία ευελιξία καθορισμού όλων των παραμέτρων R&D (ποιες εταιρίες θα παράξουν το προϊόν, ποια θα είναι τα ακριβή τεχνικά του

χαρακτηριστικά και με ποια κριτήρια θα διαμοιραστεί η ανάπτυξη και παραγωγή μεταξύ των χωρών).

Πίνακας 32: Εξοικονόμηση κόστους από την αγορά οπλοσυστημάτων μέσω βιομηχανικής συνεργασίας.

Cost savings from collaboration ^a					
	R&D costs (£m)	Production order	Unit production cost (£m)	Total production cost (£m)	Total program cost (£m)
<i>Independence</i>					
Nation A	1000	200	20	4000	5000
Nation B	1000	200	20	4000	5000
<i>International collaboration</i>					
Nations A&B: equal sharing	1000	400	18	7200	8200
Savings from collaboration	1000	–	2	800	1800

^a For collaborative production a 90% unit production cost curve is used, showing a 10% reduction in unit costs for a doubling in cumulative output.

Πηγή: Hartley (1995).

Μάλιστα, σε τέτοιες περιπτώσεις συνήθως παρατηρούνται γραφειοκρατικές αναποτελεσματικότητες που συνήθως οδηγούν σε καθυστέρηση της ανάπτυξης του προγράμματος και σε υπερβάσεις κόστους. Επίσης, η βιομηχανική συνεργασία δεν καθίσταται αποτελεσματική όταν οι συμφωνίες για το μέρος της παραγωγής μεταξύ των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα κρατών δεν γίνεται βάσει εμπορικών και βιομηχανικών κριτηρίων αλλά εμφανώς πολιτικοποιείται όπως εν πολλοίς συνέβη και στην περίπτωση του EF-2000 (Hartley, 1995).

4.6) ΜΟΝΤΕΛΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

4.6.1 Το βρετανικό Μοντέλο Διαχείρισης 3Ε

Βασίζεται στο τρίπτυχο της επιτυχίας Economy, Efficiency, Effectiveness. Το μοντέλο εδράζεται στις βασικές αρχές της φιλελεύθερης οικονομίας που συνοψίζονται στα εξής: 1. Φιλελευθεροποίηση, 2. Αναδιάρθρωση της δομής της παραγωγής, 3. Χρηματοοικονομικό management, 4.Ενοποίηση Πολιτικού και Στρατιωτικού Τομέα, 5. Μεταφορά Τεχνογνωσίας. Μέσω του εν λόγω μοντέλου εισάγονται οι μηχανισμοί της αγοράς σε όλη τη διαδικασία προμήθειας οπλικών συστημάτων και ενθαρρύνεται ο ανοιχτός ανταγωνισμός. Πρόκειται για μια τελείως διαφορετική πρακτική από αυτήν που μέχρι πρότινος εφάρμοζαν διάφορες κυβερνήσεις όπως η Μ. Βρετανία όταν το βρετανικό δημόσιο-

μονοψωνητής βάσιζε την τιμολόγηση του στρατιωτικού υλικού βάσει του κόστους παραγωγής της εταιρίας, επαυξημένου με ένα περιθώριο κέρδους για αυτήν (margin).

Το μοντέλο 3Ε προτείνει την προμήθεια οπλοσυστημάτων μέσω της διαδικασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στον οποίο έχουν πρόσβαση όλες οι εταιρίες στρατιωτικού υλικού ανά τον κόσμο, χωρίς να υφίσταται η παραδοσιακή σχέση προτίμησης του κράτους στις εθνικές βιομηχανίες. Το μεγάλο πλεονέκτημα του μοντέλου είναι ότι απαιτεί ένα συνδυασμό ανταγωνιστικών τιμών (χαμηλότερων τιμών σε σχέση με τις υπερκοστολογήσεις που εμπεριείχαν οι προμήθειες από τις εγχώριες βιομηχανίες) και υψηλής ποιότητας τελικού προϊόντος. Κύρια στόχευση από την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής διαχείρισης προμηθειών είναι η εγκατάλειψη της πολιτικής του προστατευτισμού.

Το βρετανικό μοντέλο διαχείρισης αμυντικού προϋπολογισμού αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματικό τόσο στον τομέα των εξαγωγών, όσο και στο να παράσχει δοκιμασμένα και υψηλής ποιότητας οπικά συστήματα για τις βρετανικές ΕΔ, κάτι τι οποίο αποδείχτηκε περίτρανα στον πόλεμο του Περσικού Κόλπου το 1991 (Κυριαζής και Σωμάκος 1999,).

4.6.2 Το Ιαπωνικό Μοντέλο Διαχείρισης

Αντίθετα με το βρετανικό, το ιαπωνικό μοντέλο διαχείρισης ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Στις διαπραγματεύσεις που διενεργούν οι εθνικές κυβερνήσεις με τους μεγάλους διεθνείς προμηθευτές όταν έχουν εξαγγείλει την προμήθεια ενός συγκεκριμένου τύπου οπλοσυστήματος (λόγου χάριν, επιθετικά ελικόπτερα) επιλέγεται εκείνος ο προμηθευτής που υπόσχεται την μεγαλύτερη μεταφορά τεχνογνωσίας σε αντισταθμιστικά οφέλη. Η φιλοσοφία στην οποία εδράζεται το ιαπωνικό μοντέλο έχει σκοπό την **τεχνολογική αυτάρκεια** και συνοψίζεται στην ακόλουθη στρατηγική: παραγωγή ακριβών εγχώριων προϊόντων για την άμυνα βραχυχρόνια, με αντάλλαγμα την παραγωγή φθηνών στρατιωτικών και μη προϊόντων στο μέλλον.

Τη στρατηγική αυτή πολύ επιτυχώς μέχρι τώρα έχει εφαρμόσει η Ιαπωνία αλλά και άλλες χώρες, όπως η γειτονική μας Τουρκία (πρόγραμμα συμπαραγωγής του F16 με την ονομασία Peace Onyx) η οποία χάρει στα πλεονεκτήματα που προσφέρει έχει αυξήσει κατά πολύ τον βαθμό αυτάρκειας της σε πηγές αμυντικού υλικού από την τουρκική αμυντική βιομηχανία, έχοντας επιτύχει τις εξαγωγές πολεμικού υλικού προς τρίτες χώρες, ακόμη και προς την Ελλάδα!

Τη στρατηγική προμηθειών που προτείνει το ιαπωνικό μοντέλο ανάπτυξης έχουν εκτός της Ιαπωνίας επιτυχώς υιοθετήσει μια σειρά από εκβιομηχανιζόμενες χώρες, όπως οι “ασιατικές τίγρεις” (Νότιος Κορέα, Ινδονησία, Ταϊβάν), οι αναδυόμενες υπερδυνάμεις Κίνα και Ινδία, το Πακιστάν, η Σιγκαπούρη και εδώ στη γειτονία μας, το Ισραήλ και η Τουρκία, με ομολογουμένως θαυμαστές και αξιοζήλευτες επιδόσεις. Έστω και αν στην πραγματικότητα αντιγράφουν τεχνολογίες, στη συνέχεια τις μετουσιώνουν σε νέα οπλοσυστήματα, πρωτίστως για εθνική χρήση με σκοπό την αυτάρκεια-ανεξαρτησία από ξένες πηγές αλλά παράλληλα επιδιώκουν και την απόκτηση χρηματικών κερδών μέσω εξαγωγών²⁵.

Αντίθετα, ένα ατυχές παράδειγμα εφαρμογής της στρατηγικής του ιαπωνικού μοντέλου διαχείρισης είναι η Ελλάδα. Η χώρα μας δυστυχώς έχει αποκτήσει, μέχρι σήμερα, πολύ μικρή μεταφορά τεχνογνωσίας μέσω συμπαραγωγών σε σχέση με την Τουρκία (Κυριαζής, 1997).

4.7) ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΝΕΩΝ ΜΑΧΗΤΙΚΩΝ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ

Στην προηγούμενη ενότητα αναλύθηκε το ζήτημα της επιλογής των οπλικών συστημάτων μέσα από το πρίσμα των οικονομικών και εμπορικών ωφελειών τα οποία προκύπτουν για τις εθνικές οικονομίες. Ωστόσο, για να ολοκληρωθεί η εικόνα της αμυντικής βιομηχανίας κρίνουμε ότι είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στο ζήτημα της επιλογής νέων μαχητικών αεροσκαφών για τις χώρες του NATO στον 21^ο αιώνα. Κι αυτό, γιατί, όπως κατέστη σαφές από τις §4.2 και §4.3 ο κλάδος της αεροδιαστημικής βιομηχανίας αποτελεί- αν όχι τον κυριότερο κατά την άποψη μας- έναν από τους πλέον σημαντικούς κλάδους που καθορίζει την γενική τάση της συμπεριφοράς της αμυντικής βιομηχανίας εν γένει.

Οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί σύμμαχοι στο NATO θα κληθούν μέσα στην επόμενη δεκαετία 2010-2020 να αντικαταστήσουν ένα μεγάλο μέρος των αεροπορικών τους δυνάμεων λόγω παλαιότητας με νέα μαχητικά 5^{ης} γενιάς. Οι προσφερόμενες επιλογές είναι τα αμερικανικά **JSF F35, F16 Block 50+/60** (που προσφέρονται από τη Lockheed Martin), το επίσης αμερικανικό **F18E SuperHornet** (που προσφέρεται από τη Boeing) και τα ευρωπαϊκά

---

²⁵ Πληροφορίες για τις εξελίξεις στην παγκόσμια αμυντική βιομηχανία μπορούν να αντληθούν από το έγκριτο [www. defencenet.gr](http://www.defencenet.gr)

δελταπτέρυγα μαχητικά **EF-2000** (ευρωπαϊκή κοινοπραξία EADS) **Rafale F3** (γαλλική Dassault), **JAS 39 Gripen** (σουηδική SAAB με συμμετοχή της BAe κατά 20%) που είναι γνωστά και ως “eurocanards”. Σύμφωνα με τον πίνακα 17 της §3.2.2 η αρχική απόφαση της αμερικανικής κυβέρνησης να προχωρήσει στην αγορά 2852 αεροσκαφών του τύπου JSF F35 για τις ανάγκες της πολεμικής αεροπορίας και του ναυτικού της, αλλά και της βρετανικής αεροπορίας για επιπλέον 150 αεροσκάφη ανέβασαν τον ήδη εξαρχής προσυμφωνημένο αριθμό βιομηχανικών συμβολαίων στα 3002 αεροσκάφη. Στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι ενδεχόμενες παραγγελίες από τις χώρες μέλη του NATO και άλλες συμμαχικές προς τις ΗΠΑ χώρες (Hartley, 2001). Μάλιστα, ένας αριθμός συμμαχικών προς τις ΗΠΑ χωρών είχαν ήδη αποφασίσει την προμήθεια του μαχητικού καθιστώντας το εξ αρχής επιτυχημένο και εμπορικά και εκτιμάται ότι οι συμμαχικές χώρες θα ανεβάσουν τον αριθμό των 3002 που αναφέρει η μελέτη του 2001 κατά 500-600 επιπλέον μονάδες παραγωγής²⁶.

Το γεγονός ότι ένα μαχητικό επιλέγεται να παραχθεί σε μεγάλους αριθμούς αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα γιατί το R&D που απαιτείται, επιμερίζεται σε μεγαλύτερο αριθμό τελικής παραγωγής και το κόστος ανά μονάδα αναμένεται να είναι μικρότερο, (όπως αποδείχτηκε με το παράδειγμα της §4.5.5 όταν αναφερόμασταν στην περίπτωση της διεθνούς βιομηχανικής συνεργασίας) βάσει της **θεωρίας των οικονομιών κλίμακας** (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999 ; Hartley, 2001).

Αντίθετα, σύμφωνα με τον πίνακα 17 το πρόγραμμα του EF-2000, εκτός από την περίπτωση της Αυστρίας (18 μονάδες παραγγελίας) και της Σαουδικής Αραβίας (72 μονάδες παραγγελίας) δεν έχει επιλεγεί ακόμη από καμία άλλη πολεμική αεροπορία και ο κύριος λόγος είναι το υψηλό του κόστος αγοράς. Με βάση αυτή θέση που εδράζεται στην θεωρία των οικονομιών κλίμακας, θα ανέμενε κανείς ότι το κόστος αγοράς ανά μονάδα για κάθε επιπλέον F35 Lighting να είναι μικρότερο του EF-2000 Typhoon, καθώς το πρώτο εμφανίζεται να έχει προσυμφωνημένες πωλήσεις για περίπου 3500 αεροσκάφη ενώ το ευρωπαϊκό μαχητικό μόνο για 710.

Εντούτοις, όπως φαίνεται από τον πίνακα 33, ο οποίος παρουσιάζει το κόστος των δυτικής προέλευσης μαχητικών αεροσκαφών που προσφέρονται εν έτει 2009 στις πολεμικές

²⁶ Το πρόγραμμα F-35 έχει οκτώ επιπλέον βιομηχανικούς συνεργάτες. Τη Μ. Βρετανία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, την Τουρκία, την Αυστραλία, τη Δανία και τον Καναδά. Η Σιγκαπούρη και το Ισραήλ συμμετέχουν στο πρόγραμμα με την ιδιότητα του συνεργαζόμενου. Πιθανότατα, οι χώρες αυτές θα επιλέξουν για τις πολεμικές τους αεροπορίες το F-35. Κάποιες το έχουν ήδη κάνει (Ισραήλ, Τουρκία, Αυστραλία) Πηγή: (<http://www.af.mil/news/story.asp?id=123028145>)

αεροπορίες επίδοξων αγοραστών, τα EF-2000 και F35 προσφέρονται σχεδόν στη ίδια τιμή, (περίπου 100-115 ανά μονάδα παραγωγής) ενώ η τιμή του F35, όπως αναφέρθηκε στην §2.7 συνεχώς ανεβαίνει κυρίως λόγω κάποιων σχεδιαστικών αναπροσαρμογών ώστε να επιτευχθεί η ικανότητα stealth με παράλληλη χρήση οπλικού φορτίου, οι οποίες επαύξησαν το κόστος R&D. Έτσι, ενώ οι αρχικές εκτιμήσεις με δεδομένο αριθμό παραγγελιών (στην περίπτωση του F35 άνω των 3000 αεροσκαφών) έκαναν λόγο για τιμή ανά μονάδας κόστους (fly away cost) περί τα 60 εκ δολάρια, με βάση τις τελευταίες πρόσφατες εξελίξεις (Απρίλιος 2010) το τελικό κόστος του μαχητικού θα υπερδιπλασιαστεί αγγίζοντας τα 112 εκ δολάρια ανά μονάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να περιορίσουν ήδη τον αριθμό αγοράς για την πολεμική τους αεροπορία (USAF) και το πολεμικό ναυτικό από 2852 αεροσκάφη σε 2443 (USN)

(http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=11320&Itemid=46) ή ακόμη και στα 2400 (Van De Vijver and Vos, 2007).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η Lockheed Martin δίνει τιμή ανά μονάδα κόστους για το πολυδιαφημισμένο JSF F35 η οποία θα υπερβαίνει την τιμή του F16 Block 60 με AESA ραντάρ κατά 50 εκ δολάρια. Με άλλα λόγια, η τιμή ενός JSF F35 θα είναι υπερδιπλάσια του πιο μοντέρνου και ικανού μέχρι σήμερα F16! (Harrison, 2009). Εκτός από την μείωση της αμερικανικής παραγγελίας (από 2852 μονάδες σε +/- 2400) μια δυσοίωνα εξέλιξη για το F35 είναι ότι σύμφωνα με δημοσιεύματα η Ολλανδία αποφάσισε λόγω υπερβάσεων του αρχικού εκτιμώμενου κόστους αποχωρήσει από το πρόγραμμα

http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=12278&Itemid=46 κάτι που σκέπτεται σοβαρά και η Βασιλική Αεροπορία της Δανίας καθώς εκτιμά ότι θα υπάρξει υπέρβαση κόστους κατά 50-60% και οι παραδόσεις θα ολοκληρωθούν το 2017, πολύ αργότερα από τις αρχικές δεσμεύσεις της Lockheed-Martin. Έτσι η Βασιλική Αεροπορία της Δανίας προσανατολίζεται στο ευθέως ανταγωνιστικό του F35, το F18E Superhornet της Boeing!

(http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=11293&Itemid=46)

Αν αυτές οι εξελίξεις τελικώς γίνουν πράξη στο μέλλον, τότε σε πρώτη φάση δεν θα επιβεβαιωθεί η θεωρία των οικονομιών κλίμακας για το αμερικανικό μαχητικό F35. Προσωπικά ωστόσο, εκτιμούμε ότι καθώς οι παραδόσεις του μαχητικού στις πολεμικές αεροπορίες των χωρών θα ξεκινήσουν κατά την περίοδο 2015/6 (με καθυστέρηση 1-2 ετών από τις αρχικές εκτιμήσεις) και η κύρια ανάδοχος εταιρία κατασκευής του η Lockheed-

Martin θα παρουσιάζει κέρδη λόγω των πωλήσεων, μετά το 2015 το ανά μονάδα κόστος του F35 για νέους ενδεχόμενους πελάτες του θα είναι μικρότερο από ότι προσφέρεται σήμερα²⁷.

Όσον αφορά τα άλλα δυο “eurocanards”, παρά και τις τελευταίες πρόσφατες φιλότιμες προσπάθειες του γάλλου προέδρου Sarkozy να προωθήσει το μαχητικό Rafale σε χώρες όπως, η Ελλάδα, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (χώρες οι οποίες διαθέτουν την επιτυχημένη οικογένεια γαλλικών Mirage 2000) και τη Βραζιλία, το γαλλικό Rafale δεν έχει επιλεγεί από καμία ακόμη πολεμική αεροπορία εκτός της γαλλικής Armée de l’Air^{28, 29}. (Aboulafia, 2005).

Τέλος, το σουηδικό Gripen κατάφερε να αποσπάσει κάποιες μικρές παραγγελίες από τρίτες χώρες (SAAB, 2008). Οι επιτυχίες του Gripen σχετίζονται, κατά την άποψη μας, με τη συγκριτικά με τους ανταγωνιστές του χαμηλή τιμή του. Υπολογίζεται ότι το σουηδικό Gripen στοιχίζει ανά μονάδα περίπου στα 50-60 εκ ευρώ, τιμή αναμφίβολα πιο προσιτή από τα 70 εκ ευρώ στα οποία περίπου αναλογεί η τιμή ενός γαλλικού Rafale και τα περίπου 100-110 εκ με τα οποία κοστολογείται ένα Eurofighter Typhoon και ένα F35³⁰.

²⁷ Προφανώς οι ίδιες τιμές του F35 ισχύουν και για την Πολεμική Αεροπορία της Ελλάδος.

²⁸ Δες και <http://www.milavia.net/aircraft/typhoon/typhoon.htm> και www.flightglobal.com
<http://strategy-geopolitics.blogspot.com/2008/03/rafale.html>.

²⁹ Ωστόσο, το ενδιαφέρον για την αγορά του Rafale (έκδοση F3 με AESA ραντάρ) από την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία αν και αρχικώς είχε ατονήσει, φαίνεται (Απρίλιος 2010) να αναθερμαίνεται έναντι του Eurofighter το οποίο κυρίως εκπροσωπεί η Γερμανία, η οποία δεν συγκινήθηκε ιδιαίτερα από τις προσπάθειες της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας να λάβει η Ελλάδα οικονομική στήριξη από την ΕΕ από τους χρηματοπιστωτικούς οίκους της ΕΕ λόγω της παρατεταμένης και σοβαρότατης κρίσης της ελληνικής οικονομίας – σε αντίθεση με την πιο “φιλληλληνική” στάση της Γαλλίας ώστε η χώρα μας να ενισχυθεί, να μην διολισθήσει από την ΟΝΕ και να μην υποχρεωθεί να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, κάτι που τελικά όμως δεν απέφυγε.

http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=11334&Itemid=139

³⁰ Οι επιτυχίες του Gripen (πλην της παραγωγού χώρας, της Σουηδίας που παρήγγειλε 200 μονάδες) κρίνονται κατά τη άποψη μας περιορισμένες, τόσο ως προς το μέγεθος των παραγγελιών, όσο και ως προς τη μαχητική αξία των μικρών αεροπορικών δυνάμεων των χωρών που το επέλεξαν: Νότιος Αφρική (24 αεροσκάφη), Ουγγαρία (14 αεροσκάφη) και Τσεχία 14 αεροσκάφη).

Πίνακας 33: Κόστος ανάπτυξης R&D και κόστος ανά μονάδα πώλησης μαχητικών αεροσκαφών.

(in millions of currency units) (prices first in local currency, then converted to \$ at current exchange rates)

Aircraft Type	Unit Procurement Costs	Program Unit Costs	Comments
Rafale C	(EUR 51.8) \$ 62.1	(EUR 113.2) \$ 135.8	Air force single-seat (inc VAT)
Rafale M	(EUR 56.6) \$ 67.9	(EUR 121.4) \$ 145.7	Naval version (inc VAT)
JAS-39C Gripen	(Poland bid) \$ 68.9	(SEK 552.9) \$ 76.07	Swedish version (inc VAT)
F-18E Super Hornet	\$ 78.4	\$ 95.3	MYP II contract
Eurofighter (Germany)	(EUR 85.7) \$ 102.8	(EUR 118.3) \$ 141.9	Tranche 2, Dec. 2003 prices
F-15E Strike Eagle	\$ 108.2	Not significant	FY06 order
F-35 Joint Strike Fighter	\$ 115.0	\$ 112.5	LRIP aircraft (estimates)
Eurofighter Typhoon (UK)	(GBP 64.8) \$ 118.6	(GBP 78.6) \$ 143.8	Tranche 2, July 2004 prices
Eurofighter (Spain)	Not available	(EUR 105.6) \$ 126.7	Tranche 2, mid 2005 prices
F-22A Raptor	\$ 177.6	\$ 338.8	FY06 contract

(Sources: GAO, CBO, NAO, DoD, UK MoD, French Parliament for data; defense-aerospace.com for analysis. Figures are latest available)

Πηγή: Defense Aerospace (2006).

Από τον πίνακα 33 είναι προφανές ότι σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την απροθυμία των κυβερνήσεων να δαπανούν για την άμυνα τους υπέρογκα ποσά λόγω των ειδικών συνθηκών που δημιούργησε η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007, οι πιο προσιτές οικονομικά επιλογές φαίνεται να είναι το σουηδικό Gripen (68.9 εκ ευρώ), το γαλλικό Rafale (67.9 εκ δολάρια) και το αμερικανικό Boeing F18E Super Hornet (78.4 εκ δολάρια). Άλλα μαχητικά, όπως τα EF-2000, (100-110 εκ δολάρια) JSF F35 (115 εκ δολάρια) και F15E (108.2 εκ δολάρια) φαίνεται ότι υπερβαίνουν κατά πολύ το κόστος των προαναφερόμενων μαχητικών (Defense Aerospace, 2006).

Ωστόσο, τα στοιχεία του ανωτέρω πίνακα αμφισβητούνται από τις τιμές που δίνουν οι ίδιες οι εταιρίες για το ανά μονάδα κόστος των μαχητικών τους³¹. Παρά ταύτα, ο ακριβής

³¹ Οι ξένοι αεροδιαστημικοί οίκοι παρουσίασαν το 2008/9 στην ελληνική κυβέρνηση τις προσφορές τους για το πρόγραμμα του νέου ελληνικού μαχητικό αεροσκάφους 4/5^{ης} γενιάς, ορίζοντας και συγκεκριμένες τιμές αγοράς τους. Οι σουηδοί δίνουν ως ανά μονάδα κόστος για το Gripen ένα ποσό που κυμαίνεται μεταξύ 50-60 εκ. δολαρίων και ο Αμερικάνοι της Boeing αναφέρουν ότι αν επιλεγεί από την Ελλάδα το μαχητικό F18E Super hornet θα μπορούσαν να μειώσουν το ανά μονάδα κόστος αγοράς του μέχρι και στα 50 εκ δολάρια. Πηγές: <http://www.xairforces.com/newsd.asp?newsid=329&newst=8> και Αμυντικά θέματα 2007. Ο πίνακας 33 δεν περιλαμβάνει το πασίγνωστο μαχητικό F16, του οποίου η τιμή με βάση την πρόταση της Lockheed Martin όσον αφορά το F16 Block 52+ Plus Advanced για την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, η οποία χρησιμοποιεί τον τύπο από το 1989, ανέρχεται ομοίως στα 50 εκ δολάρια (www.defencenet.gr ; Άμυνα και Διπλωματία Ιανουάριος 2005) Επίσης, ο ανωτέρω πίνακας δεν περιλαμβάνει το κόστος αγοράς των μαχητικών τα οποία προέρχονται από το “αντίπαλον δέος” που αφορά την οικογένεια των ρωσικών μαχητικών SU27/35, MIG29/35 και του κινεζικού J-10 τα οποία από πολλές πλευρές θεωρούνται εφάμιλλα με τα αντίστοιχα δυτικά αεροσκάφη (Κυριαζής, 1997). Πρόσφατα η ρωσική Suchoi παρουσίασε το νέο αεροσκάφος τύπου stealth αεροπορικής υπεροχής SU 50- PAK FA το οποίο και προορίζει ως το κύριο μαχητικό της για τον 21^ο αιώνα, αντικαθιστώντας προοδευτικά τους παλαιότερους τύπους των SU27 και MIG23/25/29 και το οποίο κατά την άποψη μας, από τα

υπολογισμός της ανά μονάδας αξίας ενός μαχητικού μπορεί να προκύπτει μόνο μέσω εκτιμήσεων για τις πραγματικές τους τιμές και εφόσον φυσικά έχει γίνει η απαραίτητη διάκριση μεταξύ κόστους ανά μονάδα (fly away cost) και λειτουργικού κόστους (operational cost) το οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να ανεβάσει κατά πολύ τη συνολική επιβάρυνση της εγχώριας οικονομίας σε βάθος χρόνου (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999).

Ωστόσο, η στρατηγική επιλογή του μαχητικού αεροσκάφους που θα μπορούσε να βελτιστοποιήσει την ωφέλεια σε όρους αποτροπής μιας χώρας δεν περιλαμβάνει μόνο την πτυχή της τιμής αγοράς (κόστους απόκτησης του) αλλά και την παράμετρο των επιχειρησιακών του ικανοτήτων. Ένας ιδιαίτερα σημαντικός τρόπος οικονομικής αποτίμησης της κόστους που επιφέρουν στην εθνική οικονομία οι δαπάνες για άμυνα σε σχέση με την ωφέλεια που αποκτάται από τη χρήση του οπλοσυστήματος, επιτυγχάνεται μέσω της μεθόδου του **Δείκτη Κόστους Αποτελεσματικότητας (ΔΚΑ)**.

Ο εν λόγω δείκτης αποτελείται από ένα κλάσμα στον αριθμητή του οποίου υπολογίζονται οι συνολικές μονάδες αποτελεσματικότητας-ωφελιμότητας για κάποιο οπλικό σύστημα με βάση τα τεχνικά χαρακτηριστικά του, τις τεχνικές δυνατότητες του, τους τύπους αποστολής που μπορεί να αναλάβει, επί παραδείγματι, ένα μαχητικό αεροπορικής υπεροχής F-22A Raptor, κλπ. Ο παρονομαστής του κλάσματος παρουσιάζει το κόστος αγοράς του οπλικού συστήματος. Το τελικό αποτέλεσμα μας δίνει τη δυνατότητα να προβούμε σε συγκρίσεις για την εύρεση των καλύτερων δυνατών (βέλτιστων οικονομικά) επιλογών.

Η ανάλυση του κόστους-αποτελεσματικότητας αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο καθότι θα μπορούσε να οδηγήσει στις πιο συμφέρουσες οικονομικά λύσεις για την άμυνα, συνδυάζοντας το ελάχιστο δυνατό κόστος απόκτησης οπλικών συστημάτων με τη μέγιστη δυνατή ωφέλεια από τη χρήση τους όπως αποδεικνύεται από σχετικές μελέτες (Kyriazis και Salavrakos, 2006) . Ιδιαίτερα στην περίπτωση των χωρών-μελών της ΕΕ, μια τέτοια μέθοδος είναι απολύτως απαραίτητο να εφαρμόζεται λόγω και της δυσμενούς

τεχνικά του χαρακτηριστικά –αν θεωρήσουμε αξιόπιστα τα στοιχεία που υποστηρίζουν οι Ρώσοι τεχνικοί- και την εξωτερική του εμφάνιση ομοιάζει με το κορυφαίο μαχητικό στον κόσμο το, αμερικανικό μαχητικό F22 Raptor. Οι Ρώσοι ανέπτυξαν το PAK FA με σκοπό να είναι ευθέως ανταγωνιστικό του F22. (Μαντζωρος, 2008 ; <http://www.ausairpower.net/flanker.html> ; <http://www.2day.gr/?p=43>) Το βασικό ερώτημα που τίθεται εδώ, όπως στην περίπτωση του F22, είναι αν τελικά η ρωσική ηγεσία επιτρέψει την εξαγωγή του και σε τρίτες χώρες, πράγμα που όμως ενέχει τον κίνδυνο αντιγραφής της τεχνολογίας του από τους βιομηχανικούς ανταγωνιστές των Ρώσων διεθνώς.

οικονομικής συγκυρίας. Το μειονέκτημα που παρουσιάζει η μέθοδος του Δείκτη Κόστους Αποτελεσματικότητας (ΔΚΑ) είναι η εκ των πραγμάτων υποκειμενική αποτίμηση της επιχειρησιακής-τεχνικής αξίας του οπλοσυστήματος, (Κυριαζής, 1997 ; Κυριαζής και Σωμάκος, 1999) δίχως όμως αυτό κατά την άποψη μας, να ακυρώνει την χρηστική αξία αυτού του τύπου των μελετών, αλλά το αντίθετο.

Το συμπέρασμα από την όλη ανάλυση είναι ότι οι τιμές των οπλικών συστημάτων συνεχώς αναδιαμορφώνονται ανάλογα με τη δομή του συναφθέντος συμβολαίου αγοράς μεταξύ του κράτους που επιλέγει το οπλικό σύστημα και της εταιρίας ή των εταιριών που αναλαμβάνουν να το παράξουν, ανάλογα φυσικά με την ποσότητα παραγγελίας (επί παραδείγματι 30 μαχητικά F16 Block 52+ με βάση τη συμφωνία μεταξύ Lockheed Martin, αμερικανικού κογκρέσου και ελληνικής κυβέρνησης το 2005 για το πρόγραμμα Peace Xenia IV) και το είδος της βιομηχανικής συνεργασίας. (επί παραδείγματι, η ιδιαίτερα επωφελής για την Τουρκία συμφωνία με την Ιταλία που αφορούσε την παραγωγή κατόπιν αδείας σημαντικών τμημάτων του επιθετικού ελικοπτήρου T-129 Mangusta, το οποίο επιλέχτηκε από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις για τον 21^ο αιώνα)

Ωστόσο, μια ακόμη παράμετρος που επηρεάζει την απόφαση των κυβερνήσεων όταν αποφασίζουν να επιλέξουν ένα νέο μαχητικό αεροσκάφος, είναι και τα πολιτικά οφέλη που δύνανται να προκύψουν από το διεθνή παράγοντα. Συνήθως, οι χώρες που επιλέγουν ένα νέο οπλικό σύστημα προσδοκούν κάποια πολιτικά ανταλλάγματα από τις χώρες εξαγωγής και η διάθεση κάθε κυβέρνησης κράτους-εξαγωγέα οπλικών συστημάτων να υποστηρίξει τις θέσεις ενός κράτους εισαγωγέα για μια σειρά ζητημάτων -επί παραδείγματι στην περίπτωση της Ελλάδος τα εθνικά της δίκαια- προσμετράται σημαντικά πριν την τελική επιλογή του οπλικού συστήματος³² (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999).

---

³² Για παράδειγμα αν η Ελλάδα επιλέξει το φθηνό οικονομικό σουηδικό μαχητικό Gripen δεν νομίζουμε ότι θα δει θεματική βελτίωση στα εθνικά της θέματα, καθώς η πολιτική βοήθεια της Σουηδίας μπορεί να δοθεί μόνο μέσω της ΕΕ και τον ΟΗΕ και κατά των άποψη μας κρίνεται υποδεέστερη από τη συνεισφορά που θα μπορούσαν σε πολιτικό επίπεδο να προσφέρουν στην περίπτωση της Ελλάδας οι μεγάλες παραδοσιακές ηγεμονικές δυτικές δυνάμεις (ΗΠΑ. Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) αλλά και η Ρωσία και η Κίνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΟΙ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ & Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ

5.1) Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

5.1.1 Το νέο παγκοσμιοποιημένο γεωπολιτικό περιβάλλον

Στο τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης μας θα επιδιώξουμε να επεκτείνουμε την ανάλυση μας πιο διεξοδικά, όσον αφορά τους υπόλοιπους πόλους ισχύος που καθορίζουν το διεθνές σύστημα ασφάλειας. Αν η στρατηγική συμπεριφορά των ΗΠΑ επιβάλλει- καθορίζει de facto τον τρόπο με τον οποίο θα συμπεριφέρονται τα υπόλοιπα κράτη εκ των υστέρων, λαμβάνοντας τις αποφάσεις της υπερδύναμης ως δεδομένες, αυτό δεν υπονοεί ότι η αμερικανική ηγεμονία δύναται να καθορίσει εξ' ολοκλήρου τις αποφάσεις και τις πράξεις των υπόλοιπων γεωπολιτικών συνιστωσών στο παγκόσμιο γεωπολιτικό γίγνεσθαι.

Οι παραδοσιακές ιστορικά ισχυρές πολιτικοστρατιωτικές δυνάμεις, όπως η Μ. Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία στην Ευρώπη και η επίγονος της πρώην σοβιετικής αυτοκρατορίας στην ευρασία, η Ρωσία, αν και σήμερα δεν διατηρούν την πρωτοκαθεδρία στις παγκόσμιες γεωπολιτικές εξελίξεις, όπως συνέβαινε τους προηγούμενους αιώνες, εντούτοις δεν μπορούν να μην λογίζονται ως σημαντικοί παίκτες της παγκόσμιας γεωπολιτικής σκακιέρας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ευρώπη και η Ιαπωνία στην Ασία αποτελούν ισχυρότατους οικονομικούς παράγοντες διεθνώς αλλά δεν επιδιώξει ως σήμερα κάτι περισσότερο από μια στατική πολιτική αποτροπής³³, επαναπαυόμενες κυρίως στην προστασία που τους προσφέρει η συμμαχία με τις ΗΠΑ, όσον αφορά την ασφάλεια τους.

Τέλος, νέες αναδυόμενες δυνάμεις όπως η Κίνα, η Ινδία, και δευτερευόντως, η Τουρκία, το Πακιστάν, η Βραζιλία κλπ φαίνεται ότι θα επηρεάζουν σταδιακά όλο και περισσότερο με τις αποφάσεις τους τις παγκόσμιες εξελίξεις σε θέματα άμυνας και

---

³³ Εδώ εννοούμε ότι κατά την άποψη μας ΕΕ και Ιαπωνία, αν και διαθέτουν την οικονομική δυνατότητα και την τεχνολογική υποδομή, όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια, εντούτοις συνειδητά δεν επιδίωξαν ποτέ μεταπολεμικά να αναλάβουν ένα ηγεμονικό ρόλο στις παγκόσμιες εξελίξεις, όπως έπραξαν οι ΗΠΑ. Όλος ο δυναμισμός της ΕΕ περιορίζεται στην οργάνωση και συμμετοχή της σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις.

ασφάλειας. Ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος χαρακτηρίζεται από τον ανταγωνισμό εξοπλισμών μεταξύ δίπολων γεωπολιτικής ισχύος, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η περιπτώσεις των Ισραήλ- Ιράν, Ελλάδας-Τουρκίας, Ινδίας-Πακιστάν, Νότια Κορέας- Βόρεια Κορέας, και Κίνας-Ταιβάν.

Το ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο των αμυντικών δαπανών των περισσότερων κρατών που απαρτίζουν τα δίπολα που βρίσκονται σε εξοπλιστικό ανταγωνισμό μεταξύ τους, όπως αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, αποτυπώνεται στον πίνακα 34 που παρουσιάζει το ιδιαίτερα υψηλό απόλυτο μέγεθος των στρατιωτικών τους δαπανών:

Πίνακας 34: Οι συμφωνίες αγοράς νέου αμυντικού μεταξύ των κυριότερων ανταγωνιστικών διπόλων ισχύος.

Arms deliveries of developing nations in 2004 by leading recipients (in millions of current US\$)		
Rank	Recipient	Agreements value (2004)
1	U.A.E.	3,600
2	Saudi Arabia	3,200
3	China	2,700
4	India	1,700
5	Egypt	1,700
6	Israel*	1,500
7	Taiwan	1,100
8	Pakistan	900
9	South Korea	800
10	South Africa	500

*The CRS classification of Israel as a developing nation could be argued, at least in terms of its defense industry. Israel is a major weapons exporter and produces high tech weapon systems comparable to those of European countries and US [Shefi and Tishler (2005)].

Πηγή: Garcia-Alonso and Levine (2007).

Τέλος, το νέο μεταψυχροπολεμικό διεθνοποιημένο περιβάλλον ασφάλειας βασίζεται στην άρρηκτη σχέση οικονομίας και πολιτικής, όπως αποδείχτηκε για την Ευρώπη από το πρώτο κεφάλαιο και είναι προφανές ότι οι αποφάσεις σε θέματα ασφάλειας κάθε κράτους δεν λαμβάνονται μεμονωμένα, αλλά έχοντας υπ' όψιν εκ των προτέρων τις πιθανές αντιδράσεις των άλλων κρατών τα οποία ενδεχομένως να επηρεαστούν από την υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης στρατηγικής ενός κράτους.

Η συμπεριφορά αυτή των κρατών στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον ομοιάζει με την κατάσταση που περιγράφει μέσω της μικροοικονομικής θεωρίας η **θεωρία του ολιγοπωλίου** ως το **“πρόβλημα του ακόλουθου”**, σύμφωνα με οποίο η ποσότητα παραγωγής

που μεγιστοποιεί το κέρδος του ακόλουθου είναι συνάρτηση της επιλογής του ηγέτη (Varian, 1992).

5.1.2 Η εφαρμογή της γεωπολιτικής στρατηγικής με βάση το ιστορικό προηγούμενο

Ιστορικά, η έννοια της αποτροπής είναι συνυφασμένη με την ιδέα του επηρεασμού των επιλογών του αντίπαλου μέσω της *ex ante* γνωστοποίησης από την πλευρά του απειλούμενου κράτους για το πώς αυτό προτίθεται να αντιδράσει *ex post facto* σε περίπτωση επιθετικής συμπεριφοράς του αντίπαλου δυνητικά επιθετικού κράτους. Στην περίπτωση αυτή το κράτος το οποίο βρίσκεται εν αμύνει θα πρέπει να υιοθετήσει μια στρατηγική που να βασίζεται σε μια αξιόπιστη δέσμευση ως προς την αρχική πρόθεση του να αντιδράσει και εν συνεχεία να ανταποδώσει το χτύπημα στον επιτιθέμενο αντίπαλο (McGuire, 1995).

Το ιστορικό προηγούμενο των διεθνών πολεμικών συγκρούσεων έχει προσφέρει τη δυνατότητα εξαγωγής πολύ χρήσιμων διαχρονικής αξίας συμπερασμάτων. Από τις 58 πολεμικές αναμετρήσεις που έγιναν από το Συνέδριο της Βιέννης το 1815 και έπειτα³⁴ οι 42 κερδήθηκαν από το επιτιθέμενο κράτος, το οποίο συνήθως έχει πάντα κάποιου είδους κίνητρο (όφελος) ώστε να τους ξεκινήσει, αψηφώντας το πιθανό κόστος. Υπάρχουν τρεις κυρίως λόγοι για τους οποίους τα κράτη συνήθως οδηγούνται σε πολεμική αναμέτρηση.

Ο πρώτος είναι η “**ασύμμετρη πληροφόρηση**” η οποία αφορά την περίπτωση πολεμικής αναμέτρησης εξαιτίας του γεγονότος ότι ένα από τα δυο μέρη ή και τα δυο δεν έχουν σαφή γνώση όλων των πραγματικών οικονομικών και γεωπολιτικών παραμέτρων της διένεξης. Ωστόσο, στην περίπτωση που το απειλούμενο κράτος αντιμετωπίζει το πρόβλημα της έλλειψης πληροφοριών, η αναμέτρηση θα μπορούσε να αποφευχθεί μέσω της υποχώρησης του στις απαιτήσεις του επιθετικού κράτους, στην περίπτωση που και τα δυο κράτη δεν βρίσκουν συμφέρουσα από άποψη κόστους την διεξαγωγή πολέμου σε σύγκριση με τα προσδοκώμενα οφέλη (Brito and Intriligator, 1995).

³⁴ Εδώ οι συγγραφείς επιλέγουν ως ημερομηνία εκκίνησης της μελέτης τους το 1815 γιατί κατά τα έτος αυτό συνεστήθη η λεγόμενη “Ιερή Συμμαχία” (Holy Alliance) η οποία αποσκοπούσε στην εφαρμογή του *status quo* στην Ευρώπη, όπως ήταν διαμορφωμένο πριν την γαλλική επανάσταση (1789) και την εμφάνιση του Ναπολέοντα Βοναπάρτη, το οποίο βασιζόνταν στην ενίσχυση όλων των βασιλικών οίκων της Ευρώπης (Βρετανική Αυτοκρατορία, Τσαρική Ρωσία, Γαλλία, Αυστρία των Αψβούργων, Οθωμανική Αυτοκρατορία κλπ) από οποιαδήποτε στρατιωτική ή κοινωνικοπολιτική απειλή η οποία θα μπορούσε να το ανατρέψει βλ. (Little 2006)

Η δεύτερη περίπτωση αφορά την **επιδίωξη αναδιανομής κρατικών περιουσιακών δικαιωμάτων** από ένα κράτος το οποίο θεωρεί ότι “αδικείται” έναντι κάποιου άλλου και επιδιώκει να αποκαταστήσει μέσω του πολέμου μια νέα “ισορροπία” σύμφωνα με τα συμφέροντα του. Σε αυτή την περίπτωση θα ήταν αποτελεσματικότερο κατά Pareto αν το κράτος το οποίο –κατά τα φαινόμενα- θα ηττάτο σε πολεμική αναμέτρηση αποφάσιζε εκ των προτέρων να έλθει σε συμφωνία αναδιανομής κρατικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων (όπως κοιτάσματα πετρελαίου, γη, πολύτιμα μέταλλα κλπ) με το επιθετικό και δυνατότερο κράτος, προτού καταλήξουν σε πολεμική αναμέτρηση. Η τρίτη περίπτωση αφορά την **ανάληψη ρίσκου** με κύρια επιδίωξη την εξασφάλιση περισσότερων δικαιωμάτων έναντι της πιθανότητας να απολεσθεί και μέρος των υπαρχόντων από το κράτος που ρισκάρει μέσω της στρατιωτικής οδού.

Το κεντρικό συμπέρασμα από την ανάλυση αυτή είναι ότι υπάρχει μια σαφής σχέση ισορροπίας μεταξύ ισχύος και πλούτου και ότι η πιθανότητα πολεμικών συγκρούσεων αυξάνεται όταν αυτή η σχέση διαταράσσεται. Σε ορισμένες περιπτώσεις η πολεμική αναμέτρηση μπορεί να προέλθει και από στρατιωτικά ατυχήματα τα οποία ενδέχεται ο αντίπαλος να ερμηνεύσει ως επιθετική ενέργεια, ανταποδίδοντας το στρατιωτικό χτύπημα προς το κράτος που το προκάλεσε άθελα του, κλιμακώνοντας έτσι επικίνδυνα την ένταση μεταξύ των γειτονικών κρατών.

Μια άλλη διάσταση του τρόπου με τον οποίο επηρεάζεται το παγκόσμιο σύστημα ασφάλειας είναι και αυτή του **“αγώνα δρόμου εξοπλισμών” (arms race)**. Η πώληση νέων οπλικών συστημάτων από μια βιομηχανική δύναμη σε ένα μικρότερο κράτος δύναται να προκαλέσει αστάθεια του στρατιωτικού ισοζυγίου δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή στην οποία βρίσκεται το μικρότερο κράτος και η πιθανότητα για κάτι τέτοιο είναι πολύ μεγαλύτερη στις περιοχές που παρατηρείται ένταση και διαξιφισμοί μεταξύ αντίπαλων κρατών (επί παραδείγματι μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν και των κρατών στη Μέση Ανατολή).

Στην περίπτωση που ο ανταγωνισμός αυτός θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια τοπική αναμέτρηση μεταξύ δυο ανταγωνιστών δια του οποίου θα θίγονταν ίσως τα συμφέροντα μιας μεγάλης δύναμης, η δύναμη αυτή θα μπορούσε να ασκήσει όλα τα διπλωματικά, πολιτικά και στρατιωτικά μέσα που διαθέτει για να αποτρέψει τη σύγκρουση³⁵

³⁵ Αυτή φαίνεται να είναι και η περίπτωση του θερμού επεισοδίου των Ιμίων το 1996 όπου η παρέμβαση των ΗΠΑ, οποιαδήποτε και να ήταν τα εμφανή και μη κίνητρα της, κρίνουμε ότι συνέβαλε αποφασιστικά στην αποφυγή της σύγκρουσης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, δυο σημαντικών χωρών-μελών του NATO .

Για το λόγο αυτό οι ισχυρές βιομηχανικές δυνάμεις προσέχουν ιδιαίτερα προτού αποφασίσουν αν θα χορηγήσουν νέα οπλικά συστήματα στην περίπτωση που είναι δυνατόν μια τέτοια ενέργεια να προκαλέσει ένταση μεταξύ μικρότερων δυνάμεων καθώς είναι προφανές ότι η στρατιωτική ισορροπία εξαρτάται και από το απόθεμα των οπλικών συστημάτων τα οποία διαθέτει κάθε χώρα (Kollias and Sirakoulis, 2002). Τέλος, η απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων (κρίση πυραύλων στην Κούβα το 1962) και βαλλιστικών πυραύλων (γερμανικοί V1 και V2 το 1944/5 έναντι της Μ. Βρετανίας, ιρακινοί βαλλιστικοί πύραυλοι SCUD-B εναντίον του Ισραήλ και της Σαουδική Αραβίας το 1991) ή και συνδυασμού αυτών μπορούν να επιφέρουν ένα σημαντικό ψυχολογικό αντίκτυπο προς την χώρα που δέχεται ή πιθανόν να δεχθεί τα χτυπήματα έστω και αν τελικά τα χτυπήματα αυτά δεν είναι τόσο αποτελεσματικά όσο εικάζεται εξ' αρχής³⁶ (Κυριαζής, 1997).

5.2) Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

5.2.1 Οι ΗΠΑ μόνο για λίγο διαθέτουν το μονοπώλιο του ατομικού όπλου

Η ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων σε παγκόσμια κλίμακα μπορεί να χωριστεί σε έξι κύριες περιόδους. Κατά την πρώτη περίοδο, (1945-1954) πραγματοποιήθηκαν, η ολοκλήρωση του **Manhattan Project** (16/7/1945) με την ρήψη της πρώτης παγκοσμίως πειραματικής ατομικής βόμβας στην έρημο της Νεβάδα, στο Νέο Μεξικό των ΗΠΑ και ακολούθως, η ρήψη των δυο ατομικών βομβών στις ιαπωνικές μεγαλουπόλεις Hiroshima (6/8/1945) και Nagasaki (8/8/1945), οι οποίες υποχρέωσαν την Ιαπωνία να επισπεύσει την άνευ όρων παράδοση της στους αμερικανούς (15/8/1945) (U.S. Department of Energy, 1994). Κατόπιν, η αποτυχία των αμερικανοσοβιετικών διαπραγματεύσεων με στόχο τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη ενός νέου ανταγωνισμού πυρηνικών όπλων μεταξύ των δυο νέων αναδυόμενων υπερδυνάμεων.

Το 1949 η Σοβιετική Ένωση πραγματοποίησε επιτυχώς την πρώτη της πυρηνική δοκιμή, ενώ την ίδια χρονιά οι ΗΠΑ πραγματοποίησαν επιτυχώς πυρηνική δοκιμή με μια

³⁶ Στην περίπτωση του πρώτου πολέμου του Κόλπου (1991) η περίπτωση της χρήσης των SCUD-B φαίνεται ότι περισσότερο ψυχολογικό αντίκτυπο είχε παρά ουσιαστικό, καθώς οι ΗΠΑ μέσω ενός ενοποιημένου συστήματος αεράμυνας, του JSTARS που περιελάμβανε αντιαεροπορικές πυροβολαρχίες Patriot PAC-1, αεροσκάφη, κυρίως F15E και δορυφόρους τηλεπισκόπησης, κατάφεραν ώστε μόνο το 10% από του 86 πυραύλους SCUD που εκτοξεύτηκαν από βάσεις στο Ιράκ να πλήξουν στόχους στο Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία.

πολύ πιο ισχυρή και φονική βόμβα, τη βόμβα υδρογόνου. Συμμετέχοντας ενεργά στον ανταγωνισμό, οι Σοβιετικοί κατάφεραν να πραγματοποιήσουν επιτυχώς δοκιμή της βόμβας υδρογόνου το 1952, χρονιά κατά την οποία η Μ. Βρετανία επιτυχώς πραγματοποίησε την πρώτη της πυρηνική δοκιμή. Το 1955 οι ΗΠΑ, σύμφωνα με τις εισηγήσεις των Αμερικανών στρατιωτικών θα έπρεπε να διαθέτουν περί τις 3000 πυρηνικές βόμβες ικανές να πλήξουν στόχους κυρίως από αέρος.

Αν και φαίνεται οξύμωρο, η απώλεια του πυρηνικού μονοπωλίου των ΗΠΑ από τη Σοβιετική Ένωση το 1949 -πολύ πιο σύντομα από τις αμερικανικές εκτιμήσεις- φαίνεται ότι συνέβαλε θετικά στην παγκόσμια ειρήνη καθώς οι δυο υπερδυνάμεις, αν και σε πολλές περιπτώσεις βρέθηκαν αντιμέτωπες γεωπολιτικά σε πολλές περιοχές του πλανήτη, εντούτοις ποτέ δεν ενεπλάκησαν σε συμβατικό ή πυρηνικό πόλεμο μεταξύ τους λόγω του φόβου τον οποίο προκαλούσε αμφότερα η κατοχή πυρηνικών όπλων. Αυτή η “ισορροπία τρόμου” συνέβαλε στην ειρήνη, απομακρύνοντας την προοπτική αμερικανοσοβιετικού πολέμου που ενδεχομένως να οδηγούσε σε γενικευμένο παγκόσμιο πόλεμο (Brito and Intriligator, 1995).

Ιστορικά, το δόγμα αποτροπής χρήσης ατομικών όπλων επικράτησε ως **Αμοιβαία Εγγυημένη Καταστροφή (Mutually Assured Destruction MAD)**, υποδηλώνοντας ότι από ένα πυρηνικό πόλεμο καμία υπερδύναμη δεν θα μπορούσε να βγει κερδισμένη γιατί η προσβολή της μιας θα είχε ως αποτέλεσμα το βέβαιο-εγγυημένο (*assured*) ανταποδοτικό χτύπημα (*retaliatory attack*) (Hirshleifer, 1995).

5.2.2 Ο πυρηνικός ανταγωνισμός των υπερδυνάμεων και η υπονόμηση του μέλλοντος της ανθρωπότητας

Κατά τη δεύτερη περίοδο, (1955-1964) η βελτίωση της επιχειρησιακής ικανότητας των διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων ICBM's και η αλματώδης αύξηση του αριθμού των πυρηνικών όπλων δημιούργησε μια πολύ επικίνδυνη ισορροπία για την παγκόσμια ειρήνη. Το 1955 οι τρεις πυρηνικές δυνάμεις διέθεταν στα οπλοστάσια τους περί τις 3000 πυρηνικές βόμβες ενώ μια δεκαετία αργότερα οι δύο υπερδυνάμεις διέθεταν το 98% του συνόλου των παραχθέντων πυρηνικών όπλων το οποίο εκτινάχτηκε στις 37000 μονάδες (οι ΗΠΑ διέθεταν 31000 πυρηνικές βόμβες και η Σοβιετική Ένωση 6000). Το 1959 η Γαλλία ήταν η τέταρτη χώρα που απέκτησε πυρηνικά όπλα και το 1964 η Κίνα έγινε η πέμπτη (Drell and Goodby, 2007).

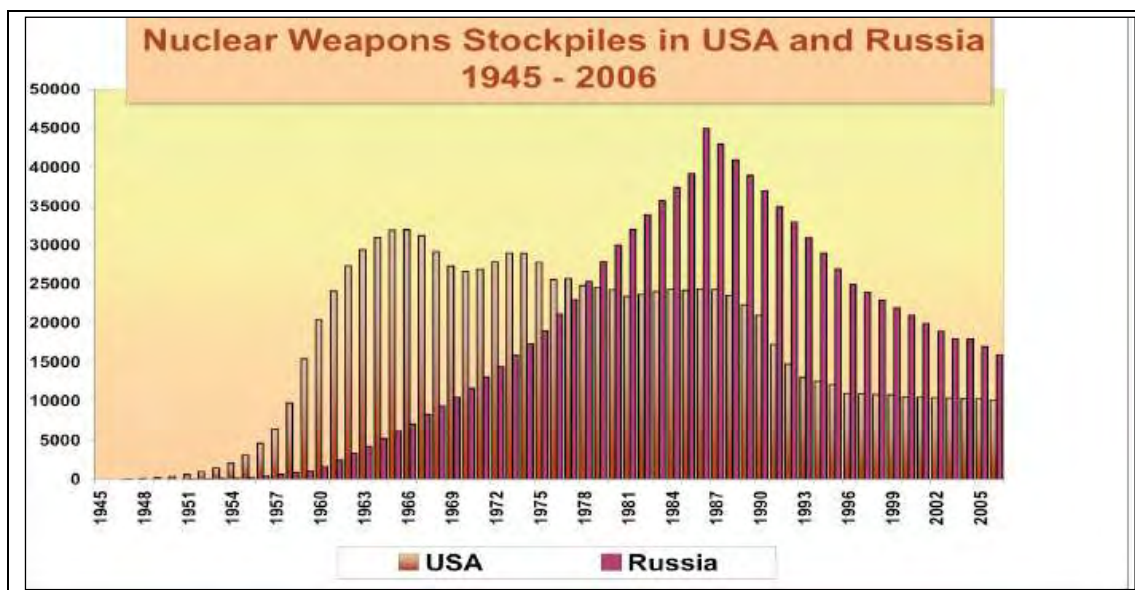
Κατά την τρίτη περίοδο (1965-1974) κατέστη σαφές ότι η συνεχής γιγάντωση του αριθμού των πυρηνικών όπλων καθιστούσε τη διατήρηση της ειρήνης πιο ευάλωτη από ποτέ.

Ο αριθμός των παραχθέντων συνολικά πυρηνικών όπλων έφτασε τις 47000 και το 98% βρίσκονταν στην κατοχή των δυο υπερδυνάμεων. Στις ΗΠΑ παρατηρήθηκε μια μικρή μείωση του αριθμού αυτού από τις 31000 πολεμικές κεφαλές το 1965, στις 27000 το 1974. Από την άλλη πλευρά, οι σοβιετικοί αναμφίβολα μπορούσαν να υπερηφανεύονται για το νέο σπουδαίο κατόρθωμά τους. Μέσα σε μια δεκαετία “κατάφεραν” το 1974 να διαθέτουν 20000 ατομικές βόμβες σε σχέση με τις 6000 του 1964 καλύπτοντας αξιοπρεπώς το αριθμητικό πλεονέκτημα αμερικανών ανταγωνιστών τους! Το 1974 η Ινδία έγινε η έκτη πυρηνική δύναμη κάνοντας ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας αποκτώντας πυρηνικά όπλα μόλις το 1998.

Η παραφροσύνη του πυρηνικού ανταγωνισμού και η κατοχή τόσο μεγάλου αριθμού όπλων μαζικής καταστροφής ήταν προφανές ότι απειλούσε όχι μόνο την παγκόσμια ειρήνη αλλά και την ίδια την ύπαρξη έμβιων όντων στον πλανήτη Γη! Στην παράγραφο [2.2.2] αναφέραμε τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν κυρίως τις δεκαετίες του '60 του '70 και του '80 με σκοπό τη συνεννόηση μεταξύ των υπερδυνάμεων με σκοπό τον έλεγχο των εξοπλισμών και τον περιορισμό της χρήσης των πυρηνικών όπλων. Οι σημαντικότερες ίσως συνθήκες που υπογράφηκαν ήταν η **Συνθήκη για την μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (Non Proliferation Treaty NPT)** του 1969 και η **ABM** του 1972 (Χατζηαντωνίου, 2001 ; Schneider, 2007).

Η τέταρτη περίοδος (1975-1984) σήμανε την ανατροπή του ισοζυγίου πυρηνικών όπλων αυτή τη φορά υπέρ της ΕΣΣΔ.

Διάγραμμα 17: Συνολικός αριθμός πυρηνικών όπλων για τις δυο Υπερδυνάμεις την περίοδο 1945-2006

Πηγή: Schneider (2007).

Οι Σοβιετικοί κατείχαν στο οπλοστάσιο τους περί τις 39000 ατομικές βόμβες ενώ οι Αμερικάνοι μείωσαν σταδιακά τον αριθμό από τις 27000 στις 23000. Οι δυο υπερδυνάμεις εξακολουθούσαν να διατηρούν το 98% του συνολικού αριθμού ατομικών όπλων στον κόσμο (Drell and Goodby, 2007). Εντούτοις, την περίοδο 1972-1979 υπογράφηκαν οι συμφωνίες Strategic Arms Limitation Treaties (SALT I και SALT II το 1972 και το 1979 αντίστοιχα) που αποσκοπούσαν στον περιορισμό της εγκατάστασης πυρηνικών όπλων (Brito and Intriligator, 1995). Το 1979 το Ισραήλ πραγματοποίησε την πρώτη του πυρηνική δοκιμή και ένα χρόνο αργότερα η Νότια Αφρική. Το ανωτέρω διάγραμμα 17 παρουσιάζει τον συνολικό αριθμό πυρηνικών όπλων που ΗΠΑ και ΕΣΣΔ/ Ρωσία κατείχαν για την περίοδο 1945-2006

5.2.3 Δυο ήσσονος σημασίας γεγονότα συντελούν στον περιορισμό της απειλής του πυρηνικού ολέθρου.

Η πέμπτη περίοδος (1985-1994) συνοδεύτηκε από δυο βαρυσήμαντα γεγονότα: Το πρώτο ήταν το πυρηνικό ατύχημα στην ουκρανική πόλη Chernobyl (το 1986) που δημιούργησε ένα κλίμα παγκόσμιας κινητοποίησης ως προς τις συνέπειες των πυρηνικών όπλων και της χρήσης της πυρηνικής ενέργειας εν γένει. Μέσα σε μια επταετία (1986-1993) στην οποία μεσολάβησε η λήξη του Ψυχρού Πολέμου, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ υπέγραψαν μια σειρά από συμφωνίες που έδωσαν στην ανθρωπότητα ελπίδες για ένα καλύτερο μέλλον³⁷. (Drell and Goodby, 2007). Το 1994 το σύνολο των αμερικανικών πυρηνικών όπλων είχε περιοριστεί στις 15000 ενώ οι Ρώσοι διέθεταν 27000. Ωστόσο, η συμφωνία START II δεν εφαρμόστηκε ποτέ στην πράξη.

Η έκτη και τελευταία αυτή περίοδος (1995-2010) μπορεί κατά την άποψη μας να χαρακτηριστεί ως η περίοδος του πυρηνικού αφοπλισμού. Ο πίνακας 35 παρουσιάζει τη δραματική μείωση του συνόλου των πυρηνικών όπλων που διέθεταν εν έτει 2007 οι δυο κύριες πυρηνικές δυνάμεις ΗΠΑ και Ρωσία από τον οποίο φαίνεται ξεκάθαρα η

³⁷ Στη συνάντηση-ορόσημο του Ρέικιαβικ ο George Bush ο πρεσβύτερος και ο Mikhail Gorbachev συμφωνήσαν ότι πρέπει να προχωρήσουν σταδιακά σε μείωση των πυρηνικών όπλων που διαθέτουν στα οπλοστάσια τους. Το 1987 υπέγραψαν μια συμφωνία για την καταστροφή των πυρηνικών όπλων μέσου βεληνεκούς ενώ το 1991 με τη συμφωνία START I συμφώνησαν στον περιορισμό των πυρηνικών όπλων με οροφή τις 6000 για κάθε χώρα. Το 1993 οι δυο πρώην πυρηνικοί ανταγωνιστές υπέγραψαν την START II που αποσκοπούσε σε περαιτέρω μείωση μεταξύ 3000-5000 ατομικών βομβών.

σημαντικότετη μείωση τους σχέση με την ψυχροπολεμική περίοδο. Οι ΗΠΑ διέθεταν το 2007 5866 πυρηνικές κεφαλές και η Ρωσία 4162. Επιπλέον, Η Νότιος Αφρική μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου αποφάσισε να καταστρέψει τα πυρηνικά της όπλα ενώ τρεις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που κληρονόμησαν πυρηνικά όπλα αποφάσισαν στα μέσα της δεκαετίας του '90 να τα μεταβιβάσουν όλα στη Ρωσία³⁸. (Drell and Goodby, 2007 ; <http://www.fas.org/nuke/guide/ukraine/>)

Πίνακας 35: Συνολικός αριθμός πυρηνικών όπλων για ΗΠΑ και Ρωσία το 2007.

Current U. S. Strategic Nuclear Forces (As of January 1, 2007)		
START-Accountable ³⁸	Strategic Nuclear Delivery Vehicles	Strategic Nuclear Warheads
Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs)	550	1,600
Submarine-Launched Ballistic Missiles (SLBMs)	432	3,168
Bombers	243	1,098
Total	1,225	5,866

Current Russian Strategic Nuclear Forces (As of January 1, 2007)		
START-Accountable ³⁸	Strategic Nuclear Delivery Vehicles	Strategic Nuclear Warheads
Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs)	530	2,146
Submarine-Launched Ballistic Missiles (SLBMs)	272	1,392
Bombers	78	624
Total	880	4,162

Πηγή: Drell and Goodby (2007).

Το 1997, ΗΠΑ και Ρωσία δεσμεύτηκαν να συνεργαστούν στην περαιτέρω μείωση του αριθμού των πυρηνικών όπλων που διέθεταν στα οπλοστάσια τους μέσω της υπογραφής της START III η οποία όμως δεν υπογράφηκε ποτέ εξαιτίας της σφοδρής άρνησης της Ρωσίας να συναινέσει με το πρόγραμμα της αντιπυραυλικής ασπίδας των ΗΠΑ που η Ρωσία θεώρησε ότι υπονόμει την ασφάλεια της. Το Μάιο του 2002 οι δυο πρώην υπερδυνάμεις υπέγραψαν σε μια πολύ ελπιδοφόρα συμφωνία για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια την **Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT)** σύμφωνα με την οποία μέχρι τις 31/12/2012 οι δυο

³⁸ Το Καζακστάν κληρονόμησε από την εποχή της Σοβ. Ένωσης περί τις 1400 πυρηνικές κεφαλές. Τις μεταβίβασε στη Ρωσία το 1995. Η Λευκορωσία διέθετε το 1991 81 πυρηνικές κεφαλές και η Ουκρανία περί τις 5000. Το 1996 τα δυο κράτη μεταβίβασαν όλα τα ατομικά τους όπλα στη Ρωσική Ομοσπονδία.

χώρες θα πρέπει να έχουν μειώσει τον αριθμό των πυρηνικών όπλων που διαθέτουν στις 1700-2200.

Οι μόνες παραφωνίες έναντι των ελπιδοφόρων αυτών μηνυμάτων ήταν οι περιπτώσεις του Πακιστάν, της Ινδίας και της Βορείου Κορέας. Οι δυο πρώτες χώρες κατάφεραν να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα το 1998 ενώ η Βόρεια Κορέα εικάζεται ότι δημιούργησε ατομικό όπλο από το 2006, κάτι το οποίο δεν φαίνεται να έχει επιβεβαιωθεί σοβαρά.

5.2.4 Ελπίδες και κίνδυνοι από την κατοχή πυρηνικών όπλων στον 21^ο αιώνα

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, με την αποκλιμάκωση του πολεμικού κλίματος που επέφερε ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου οι χώρες που κατείχαν πυρηνικά όπλα μείωσαν σημαντικά τον αριθμό που διατηρούσαν στα εθνικά τους οπλοστάσια. Σημαντική ωστόσο παράμετρος για την παγκόσμια ασφάλεια στον 21^ο αιώνα είναι το κατά πόσο τα κράτη που διαθέτουν πυρηνική τεχνολογία συμμορφώνονται με τους κανόνες που επιβάλλει η **Διεθνής Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας** και κατά πόσο η πυρηνική τεχνογνωσία χρησιμοποιείται για ειρηνικούς σκοπούς.

Από τα 8 εν έτει 2009 κράτη που διαθέτουν ατομικά όπλα μόνο τα 5 έχουν υπογράψει την Συνθήκη για την μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων, ήτοι ΗΠΑ, ΕΣΣΔ/Ρωσία, Κίνα, Μ. Βρετανία και Γαλλία, ενώ η Ινδία το Πακιστάν και το Ισραήλ δεν την έχουν επικυρώσει και δεν φαίνονται διατεθειμένες να το πράξουν, γεγονός που σημαίνει ότι κατά βάση αρνούνται να αποκαλύψουν τόσο τον αριθμό των πυρηνικών όπλων που κατέχουν, όσο και το αν είναι προτίθενται να μοιραστούν την τεχνογνωσία που διαθέτουν με άλλα τρίτα κράτη. Βάσει εκτιμήσεων για το 2006 πιστεύεται ότι το Ισραήλ διέθετε περί τις 60-80 πυρηνικές κεφαλές, το Πακιστάν 50-60, η Ινδία 40-50 και η Β. Κορέα λιγότερες από 10 (Schneider, 2007).

Το πιο ανησυχητικό δεδομένο για τον 21^ο αιώνα είναι ότι τη στιγμή που οι παγκόσμιες ηγεμονικές δυνάμεις έχουν πειστεί για την αναγκαιότητα περιορισμού της χρήσης των πυρηνικών όπλων, άλλα κράτη που συνήθως διοικούνται από απολυταρχικά και ανελεύθερα καθεστώτα (Ιράν, Βόρεια Κορέα) φαίνεται ότι διεξάγουν ή θα έχουν την πρόθεση στο μέλλον να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα, όταν η τεχνολογική πρόοδος τους το επιτρέψει. Η κατάργηση του διπολικού κόσμου και η αντικατάσταση του από ένα κόσμο πολλών πόλων ισχύος ενδεχομένως να αποβεί πιο ασταθής ως προς την παγκόσμια ειρήνη.

Αυτό ενδεχομένως να συντελέσει ως domino effect στη μεταστροφή της πολιτικής κάποιων κρατών τα οποία διαθέτουν την υψηλή τεχνολογία να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα αλλά δεν τον πράττουν εξαιτίας πολιτικών επιλογών.

Ορισμένα από αυτά τα κράτη είναι η Γερμανία και η Ιαπωνία και θα μπορούσαν να είναι ακόμη, η Ελβετία, η Σουηδία, η Ιταλία, η Ισπανία και ο Καναδάς (Brito and Intriligator, 1995).

Επίσης, κράτη όπως η Νότια Κορέα, η Βραζιλία, η Ταιβάν το Ιράν και η Τουρκία τα οποία διανύουν μια φάση “ύστερης εκβιομηχάνισης” θα μπορούσαν δυνητικά ίσως με κάποια παρασκηνιακή συνεργασία με εταιρίες που παράγουν πυρηνικά υλικά ή υποσυστήματα τους να προβούν σε συγκεκριμένη ανάπτυξη πυρηνικών όπλων, όχι φανερά ώστε να μην αποκαλύπτονται οι πραγματικές προθέσεις τους κάτι που θα ήταν δυνατόν να αποπροσανατολίσει την διεθνή κοινότητα μέχρι η κατοχή πυρηνικών όπλων να ανακοινωθεί ως *de facto* κατάσταση για την οποία λίγες αντιδράσεις θα μπορούσαν να προκληθούν από τη διεθνή κοινότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στρατηγικής ήταν το Ισραήλ³⁹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με εκτιμήσεις πολλές χώρες κυρίως της Μέσης Ανατολής θα επιδιώξουν μέσα στα επόμενα χρόνια να αποκτήσουν πυρηνική ικανότητα για ειρηνικούς όπως διατείνονται σκοπούς. Τέτοιες είναι: Η Τουρκία, η Αίγυπτος, η Συρία, η Υεμένη, το Κουβέιτ, η Σαουδική Αραβία, η Ινδονησία, το Μαρόκο, η Λιβύη που συνολικά αριθμούν πάνω από 30 πιθανά κράτη⁴⁰ (Squassoni, 2008).

Σημαντικός κίνδυνος για την παγκόσμια ασφάλεια αποτελεί η προοπτική ένας αριθμός πυρηνικών όπλων να βρεθεί στα χέρια κρατών τα οποία δεν έχουν την τεχνική υποδομή να υποστηρίξουν τη χρήση τους. Στην περίπτωση αυτή η ανθρωπότητα ενδεχομένως να αντιμετωπίσει ένα κίνδυνο πυρηνικού ατυχήματος ή ακόμη και την κλιμάκωση ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος από τη στρατιωτική χρήση της πυρηνικής ικανότητας. Τέτοιου είδους κράτη συνήθως δεν έχουν σταθερά πολιτικά συστήματα, κάτι που καθιστά εξαιρετικά επικίνδυνη την κατοχή πυρηνικών όπλων από μέρους τους.

Τέλος, ορισμένοι ακόμη κίνδυνοι από την κατοχή πυρηνικών όπλων και γενικά όπλων μαζικής καταστροφής, όπως χημικά και βιολογικά όπλα, είναι ένας αριθμός από αυτά να περιέλθει στα χέρια τρομοκρατικών ή εγκληματικών οργανώσεων ή έμπορων ναρκωτικών ή εθνικιστικών και ιδιωτικών συμφερόντων αντάρτικων παραστρατιωτικών οργανώσεων κλπ. (Brito and Intriligator, 1995).

³⁹ Η απόκτηση πυρηνικού αντιδραστήρα και κατόπιν πυρηνικών όπλων δεν αποτελεί μια ουτοπία για τις χώρες που διαθέτουν μια σχετικά ικανοποιητική βιομηχανική υποδομή. Ο καθηγητής Ν. Κυριαζής στο μυθιστορηματικό έργο “Παιχνίδια με τη Φωτιά” περιγράφει με ιδιαίτερα πειστικό τρόπο όλες τις πολιτικές και τεχνικές παραμέτρους ενός τέτοιου εγχειρήματος, αυτή τη φορά για την περίπτωση της Ελλάδας- το οποίο υπό προϋποθέσεις δεν φαντάζει διόλου ανέφικτο.

⁴⁰ Πυρηνικές εγκαταστάσεις φαίνεται ότι σχεδιάζει να δημιουργήσει μέχρι και η γειτονική μας Αλβανία!

5.3) ΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΠΑΙΓΝΙΩΝ

Η ανάλυση που ακολουθεί αποσκοπεί στο να καταδείξει τις επιλογές που έχουν στη διάθεση τους τα κράτη τα οποία βρίσκονται σε ανταγωνισμό εξοπλισμών μεταξύ τους. Η ανάλυση αυτή δύναται να προκύψει μέσα από τη Θεωρία Παιγνίων, όπως παρουσιάζεται και από σχετικές μελέτες Κυριαζής (1999), Anderton and Carter (2007), Brito and Intriligator, (1995), Hartley (1995). Το κατωτέρω παίγνιο (πίνακας 36) προσομοιάζει τις αλληλεπιδράσεις που προκύπτουν μεταξύ δυο κρατών λόγω του εξοπλιστικού ανταγωνισμού μεταξύ τους.

Οι κύριες παράμετροι του παιγνίου είναι δυο: Οι χώρες 1 και 2 μπορούν να επιλέξουν μεταξύ μείωσης και αύξησης των εξοπλισμών αλλά κάθε χώρα επιθυμεί να διατηρεί για πολιτικούς και στρατιωτικούς λόγους το στρατιωτικό πλεονέκτημα το οποίο όμως, επιτυγχάνεται με την κατοχή περισσότερων οπλικών συστημάτων⁴¹. Ο περιορισμός στο παίγνιο είναι ότι οι εξοπλισμοί δεν μπορούν να καθίστανται απεριόριστοι γιατί είναι ιδιαίτερα δαπανηροί.

ΠΑΙΓΝΙΟ Α΄

Πίνακας 36: Ανταγωνισμοί εξοπλισμών και αποδόσεις: Η περίπτωση της Ένοπλης Ειρήνης.

		Χώρα 2	
		Μείωση Εξοπλισμών	Αύξηση Εξοπλισμών
Χώρα 1	Μείωση Εξοπλισμών	(10,10)	(1,10)
	Αύξηση Εξοπλισμών	(10,1)	(5,5)

Πηγή: Κυριαζής και Σωμάκος (1999), Anderton and Carter (2007), Brito and Intriligator (1995), Hartley (1995), Ίδια Επεξεργασία.

⁴¹ Στο υπόδειγμα αυτό για την απλούστευση της μελέτης μας θεωρούμε ως δεδομένη την **ποιοτική** εξίσωση των στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ των χωρών Α και Β. Επομένως, η διαφορά στρατιωτικής ισχύος επιτυγχάνεται μόνο μέσω της **ποσοτικής** παραμέτρου η οποία αφορά τον συνολικό όγκο στρατιωτικών δυνάμεων που οι δυο χώρες έχουν τη δυνατότητα να αντιπαρατάξουν.

Τα σενάρια που δημιουργούνται είναι τα εξής:

A) Η χώρα 1 και η χώρα 2 αποφασίζουν την αμοιβαία μείωση των εξοπλισμών. Τότε, με βάση το παίγνιο Α', και οι δυο επωφελούνται γιατί οι εξοικονομηθέντες πόροι μπορούν να διατεθούν για άλλες κοινωνικές δαπάνες (υγεία, παιδεία κλπ). Η περίπτωση αυτή επιβραβεύει και τα δυο κράτη με 10 (πρώτο τετράγωνο της μήτρας του πίνακα 36) (Anderton and Carter, 2007).

B) Η χώρα 1 επιλέγει την μείωση των εξοπλισμών και η χώρα 2 την αύξηση. Στην περίπτωση αυτή η χώρα 1 θα βρεθεί σε δυσμενή θέση γιατί έτσι σηματοδοτεί ένα λάθος μήνυμα υποχωρητικότητας ή αδυναμίας προς τη χώρα 2 που θα επαυξήσει (ενδεχομένως) τη βουλιμία της για αναμέτρηση με σκοπό την αναδιανομή δικαιωμάτων και περιουσιακών στοιχείων μεταξύ των δυο χωρών (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999 ; Brito and Intriligator, 1995). Στην περίπτωση αυτή θεωρούμε ότι η χώρα 1 λαμβάνει 1 μονάδα και η χώρα 2 λαμβάνει 10 μονάδες επειδή σε περίπτωση πολέμου ικανοποιεί τις απαιτήσεις της εις βάρος της χώρας Α.

Γ) Το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση που η χώρα 1 αποφασίζει την αύξηση των στρατιωτικών της δαπανών και η χώρα 2 τη μείωση.

Δ) Τέλος, στην περίπτωση που και οι δυο χώρες αυξήσουν τις στρατιωτικές τους δαπάνες, το τίμημα του πολέμου και για τις δυο θα είναι πολύ επώδυνο. Πιθανότατα, και οι δυο θα βρεθούν στην κατάσταση της “ένοπλης ειρήνης” η οποία μελλοντικά ενσωματώνει τη δυνατότητα να μεταβληθεί σε αμοιβαία ύφεση και οι δυο χώρες να οδηγηθούν στην κατάσταση Α) ή κατά το χειρότερο σενάριο, σε κατάσταση πολέμου.

Η κατάσταση Δ ανταμείβει και τα δυο κράτη με 5 γιατί ναι μεν αποφεύγουν τον πόλεμο αλλά η ευημερία τους μειώνεται έμμεσα δια της αύξησης των στρατιωτικών δαπανών που απορροφούν πόρους που δυνητικά θα ήταν δυνατόν να συνεισφέρουν στην ικανοποίηση άλλων κοινωνικών αναγκών (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999). Ωστόσο, η κατάσταση Δ) είναι αναποτελεσματική κατά Pareto και σαφώς υπάρχουν καλύτερες λύσεις από αυτή (Anderton and Carter 2007).

Η ανωτέρω ανάλυση μπορεί να προκύψει και μέσω μιας εναλλακτικής θεώρησης του ανωτέρω παιγνίου το οποίο να καθορίζει διαφορετικές αποδόσεις για τις εναλλακτικές στρατηγικές (Παίγνιο Β)

ΠΑΙΓΝΙΟ Β΄

Πίνακας 37: Η εναλλακτική προσέγγιση: Ανταγωνισμοί εξοπλισμών και αποδόσεις: Η περίπτωση του Πολέμου

		Χώρα 2	
		Μείωση Εξοπλισμών	Αύξηση Εξοπλισμών
Χώρα 1	Μείωση Εξοπλισμών	(10,10)	(1,10)
	Αύξηση Εξοπλισμών	(10,1)	(-10,-10)

Πηγή: Κυριαζής και Σωμάκος (1999), Anderton and Carter (2007), Brito and Intriligator (1995), Hartley (1995), ίδια Επεξεργασία.

Τα σενάρια που δημιουργούνται είναι τα εξής:

Α) Η χώρα 1 και η χώρα 2 αποφασίζουν την αμοιβαία μείωση των εξοπλισμών. Τότε, και οι δυο επωφελούνται γιατί οι εξοικονομηθέντες πόροι μπορούν να διατεθούν για άλλες κοινωνικές δαπάνες. Η περίπτωση αυτή επιβραβεύει και τα δυο κράτη με 10 (πρώτο τετράγωνο της μήτρας του πίνακα 37) (Anderton and Carter, 2007).

Β) Η χώρα 1 επιλέγει την μείωση των εξοπλισμών και η χώρα 2 την αύξηση. Τότε όπως και στην αντίστοιχη περίπτωση του Παιγνίου Α θεωρούμε ότι η χώρα 1 λαμβάνει 1 μονάδα και η Β λαμβάνει 10 επειδή σε περίπτωση πολέμου ικανοποιεί τις απαιτήσεις της εις βάρος της χώρας Α.

Γ) Το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση που η χώρα 1 αποφασίζει την αύξηση των στρατιωτικών της δαπανών και η χώρα 2 τη μείωση.

Δ) Τέλος, στην περίπτωση που και οι δυο χώρες αυξήσουν τις στρατιωτικές τους δαπάνες με επακόλουθο την πολεμική σύρραξη, το τίμημα του πολέμου και για τις δυο θα είναι πολύ επώδυνο οδηγώντας στην οικονομική ύφεση και την καταστροφή των εγχώριων υποδομών σε έμψυχο και άψυχο δυναμικό με αποτέλεσμα να θεωρήσουμε ότι συμβαίνουν απώλειες που και για τα 2 κράτη θεωρούμε ίσες με -10 (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999).

Συμπερασματικά, από την ανάλυση και των δύο παιγνίων προκύπτει ότι σε σχέση με τη χώρα 1, οι καλύτερες στρατηγικές είναι οι περιπτώσεις Α) και Γ) ενώ σε σχέση με τη χώρα

2 οι καλύτερες στρατηγικές είναι οι περιπτώσεις Α) και Β). Από την ανάλυση του ανωτέρω παιγνίου είναι προφανές ότι η περίπτωση Β) συμφέρει τη χώρα 2 γιατί μπορεί να νικήσει τη χώρα 1 επιτυγχάνοντας κατά μια έννοια τους γεωπολιτικούς και γεωοικονομικούς της στόχους.

Το αντίστροφο ισχύει για την περίπτωση Γ) με τη χώρα 1 να εξέρχεται νικήτρια του ανταγωνισμού εξοπλισμών. Στο Παίγνιο Β' στην περίπτωση Δ) προσδώσαμε αρνητική απόδοση γιατί ο πόλεμος είναι η πλέον αντιπαραγωγική διαδικασία (worst case scenario) σε αντίθεση με το Παίγνιο Α που ναι μεν η περίπτωση Δ) δεν αποτελεί τη βέλτιστη επιλογή, ενσωματώνει όμως την πιθανότητα να μεταβληθεί μελλοντικά σε βέλτιστη επιλογή (αμοιβαία μείωση εξοπλισμών και εξοικονόμηση πόρων για την ανάπτυξη.)

5.4) ΡΩΣΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ-NATO

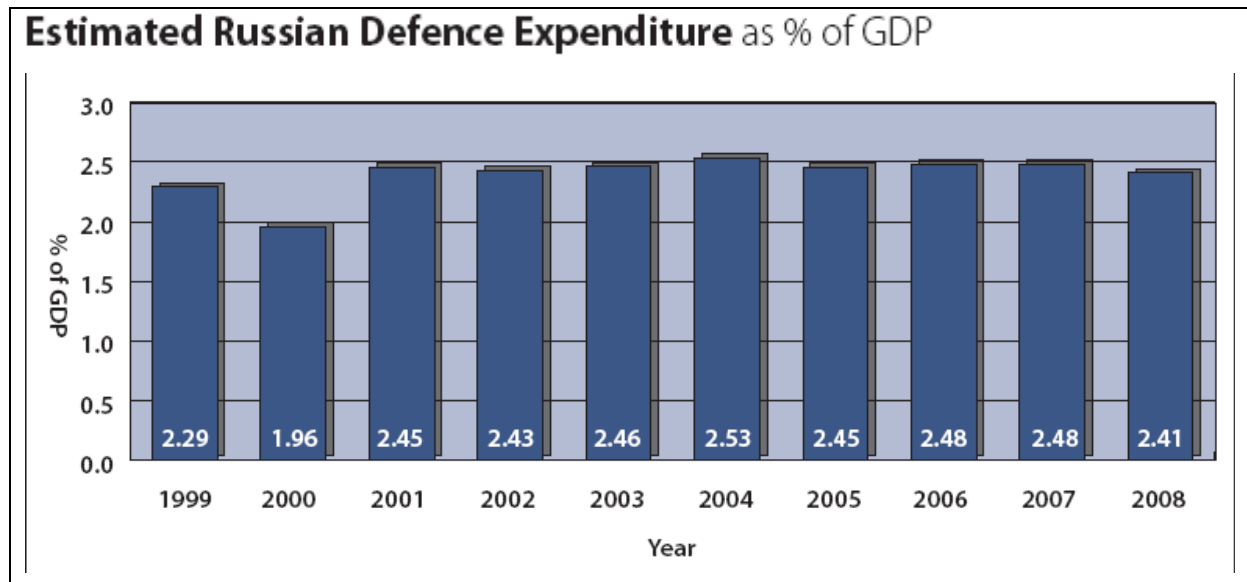
5.4.1 Οι παράγοντες ισχύος της Ρωσίας

Η Ρωσία αποτελεί το κράτος το οποίο από άποψη γεωγραφικού μεγέθους και οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος φαντάζει ως η πιο αντιπροσωπευτική διάδοχος κατάσταση της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Στον οικονομικό τομέα η Ρωσία για το 2008 παρουσίασε ΑΕΠ το οποίο αναλογεί σε 1.37 τρις δολάρια, σχετικά ικανοποιητικό Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ίσο με 9.806 δολάρια, αλλά αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης που κυμαίνεται στο -7.5% προφανώς απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης 2007/9 και ταυτόχρονα υψηλό πληθωρισμό της τάξης του 12.3% (The Military Balance, 2010). Η εμφάνιση αρνητικού ρυθμού ανάπτυξης ανέκοψε τους εντυπωσιακούς ετήσιους αυξητικούς ρυθμούς της περιόδου 2001-2007 που κυμάνθηκαν μεταξύ 4.7%-7.9%. Αξίζει να σημειωθεί το μεγάλο μέγεθος των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην ρωσική οικονομία το οποίο για το 2007 ανήλθε σε 15.8 δις δολάρια κάτι που αναλογούσε στο 5% του ΑΕΠ (Russian Economic Report, 2007).

Οι αμυντικές δαπάνες της Ρωσίας για το 2008 ανήλθαν σε 86 δις δολάρια. Το διάγραμμα 18 παρουσιάζει το ποσοστό των ρωσικών αμυντικών δαπανών επί του ΑΕΠ για την περίοδο 1998-2007 οι οποίες αναλογούν κατά μέσο όρο περίπου στο 2,5% του ΑΕΠ. Οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις αριθμούν 1.027.000 στελέχη ενώ εξακολουθεί να υφίσταται το σύστημα των κληρωτών στρατιωτών (The Military Balance, 2010). Ένα σημαντικό στοιχείο που κληρονόμησαν οι ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις ως κατάλοιπο της Σοβιετικής Ένωσης είναι το ότι σε κάποιο βαθμό εξακολουθούν να είναι εντάσεως εργασίας και όχι κεφαλαίου ως προς

τη διάρθρωση τους (Marat, 2007). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ρωσικές αμυντικές δαπάνες το 1999 ήταν κατά 30 φορές μικρότερες σε σχέση με το 1989, τελευταίο έτος της ψυχροπολεμικής περιόδου (De Angelis, 2008).

Διάγραμμα 18: Ρωσικές αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για την περίοδο 1999-2008.

Πηγή: The Military Balance (2010).

Τέλος, ο πληθυσμός της Ρωσίας ανέρχεται στα 140,7 εκ ανθρώπους. Ωστόσο, παρατηρείται τάση μείωσης του ρωσικού πληθυσμού. Σύμφωνα με εκτιμήσεις το 2016 ο ρωσικός πληθυσμός θα έχει μειωθεί κατά 10 εκ ανθρώπους ενώ το 2050 θα έχει συρρικνωθεί αισθητά στα 100 εκ πολίτες (Center for Security Studies, 2007). Παραπλήσια είναι και τα συμπεράσματα άλλης μελέτης που εκτιμά ότι μέχρι το 2025 ο ρωσικός πληθυσμός θα έχει συρρικνωθεί κατά 12% που πρακτικά σημαίνει απώλεια πληθυσμού 17 εκ. ανθρώπων ενώ ένας στους πέντε Ρώσους θα είναι άνω των 65 ετών (Russian Economic Report, 2007).

5.4.2 Οι ατμομηχανές ανάπτυξης της ρωσικής οικονομίας

Στην §4,2 παρουσιάστηκαν οι Πίνακες 26 και 27 οι οποίοι μαζί με τον Πίνακα 38 επιβεβαιώνουν τη σημασία των εξαγωγών στρατιωτικού υλικού κυρίως προς τις αναπτυσσόμενες χώρες για τη ρωσική οικονομία καθώς εν έτει 2007 η Ρωσία ανέρχεται δεύτερη μόνο πίσω από τις ΗΠΑ σε πωλήσεις αμυντικού υλικού αλλά και νέες εξασφαλισμένες συμφωνίες παραγγελιών ανά τον κόσμο.

Πίνακας 38: Οικονομική αξία των οπλικών συστημάτων που παράχθηκαν από τις αμυντικές βιομηχανίες των 10 1^{ων} στην κατάταξη χωρών για το 2007

Global Arms Deliveries 2007		Global Arms Transfers 2007	
(current US\$m)		(current US\$m)	
1 United States	12,793	1 United States	24,860
2 Russia	4,700	2 Russia	10,400
3 UK	2,600	3 UK	9,800
4 France	2,100	4 China	3,800
5 China	1,400	5 Spain	2,000
6 Germany	1,000	6 France	1,800
7 Canada	900	7 Germany	1,500
8 Sweden	800	8 Israel	1,000
9 Spain	600	9 Italy	900
10 Israel	500	10 South Korea	50

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η Σοβιετική Ένωση διέθετε τη μεγαλύτερη σε μέγεθος πολεμική βιομηχανία του κόσμου (Dunne, 1995).

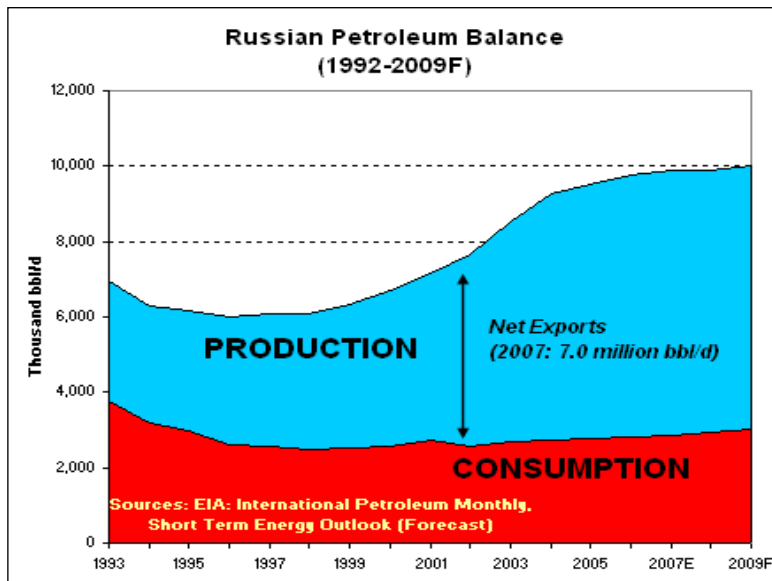
Πηγή: The Military Balance (2009).

Η Σοβιετική Ένωση, καταλάμβανε τη δεύτερη θέση σε μέγεθος R&D που αναλογούσε στο 2% του ΑΕΠ πίσω μόνο από τις ΗΠΑ. Υπήρχαν ακόμη 4.600 ερευνητικά κέντρα που ασχολούνταν με στρατιωτικές εφαρμογές και απασχολούσαν περί το 1.9 εκ ανθρώπους το 1990 αλλά η κατάσταση αυτή άλλαξε άρδην με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και χιλιάδες εργαζόμενοι βρέθηκαν άνεργοι (De Angelis, 2008). Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η ρωσική πολεμική βιομηχανία υποχρεώθηκε σε εκτεταμένη αναδιοργάνωση χωρίς να λείπουν τα προβλήματα, που πρόεκυπταν από αναγκαιότητες, όπως την μετατροπή της παραγωγικής δομής των εταιριών από το στρατιωτικό τομέα στην παραγωγική προϊόντων για ειρηνική χρήση, το καθεστώς των ιδιωτικοποιήσεων των ζημιωγόνων κρατικών εταιριών παραγωγής, και τη μείωση των πολλών υποκατάστατων μεταξύ τους οπλικών συστημάτων που παράγονταν κατά τη σοβιετική περίοδο (Brzoska, 2007).

Κατά την περίοδο 2000-2007 η Ρωσία με νέο Πρόεδρο τον Βλάντιμιρ Πούτιν αύξησε τις δαπάνες για R&D σε στρατιωτικές εφαρμογές γεγονός που κατά την άποψη μας δείχνει τη βαρύτητα που αποδίδει στην αμυντική βιομηχανία η Ρωσία για την οικονομική της ανάπτυξη

Ως προς τον άλλο σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης της ρωσικής οικονομίας, τις πλουτοπαραγωγικές της πηγές, υπολογίζεται ότι η Ρωσία διαθέτει πλούσια κοιτάσματα σε

Διάγραμμα 19: Ρωσική παραγωγή πετρελαίου την περίοδο 1992-2007

Πηγή: EIA International Petroleum Monthly.

φυσικό αέριο (30% των παγκόσμιων αποθεμάτων) και πετρέλαιο (5% των παγκόσμιων αποθεμάτων) που ακόμη είναι αχρησιμοποίητα. Μεταξύ Ιουλίου 2005 και Ιουνίου 2006 η Ρωσία σημείωσε έσοδα 140 δις από την πώληση πετρελαίου μέσω του οποίου αποπλήρωσε τα δάνεια που είχε λάβει από τις

δυτικές χώρες το 1991 για να επιτύχει την αναδιοργάνωση της. Η Ρωσία αποτελεί τη δεύτερη σε μέγεθος πετρελαιοεξαγωγική χώρα και σημαντικό λόγο στους μέχρι πρότινος υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της διαδραμάτιζαν τα έσοδα από την πώληση υδρογονανθράκων (Beck et al, 2007). Η Ρωσική Ομοσπονδία Τα τελευταία χρόνια έχει αυξήσει τις εξαγωγές υδρογονανθράκων προς το εξωτερικό προφανώς λόγω βελτίωσης των υποδομών παραγωγής τους, όπως μαρτυρεί και το διάγραμμα 19.

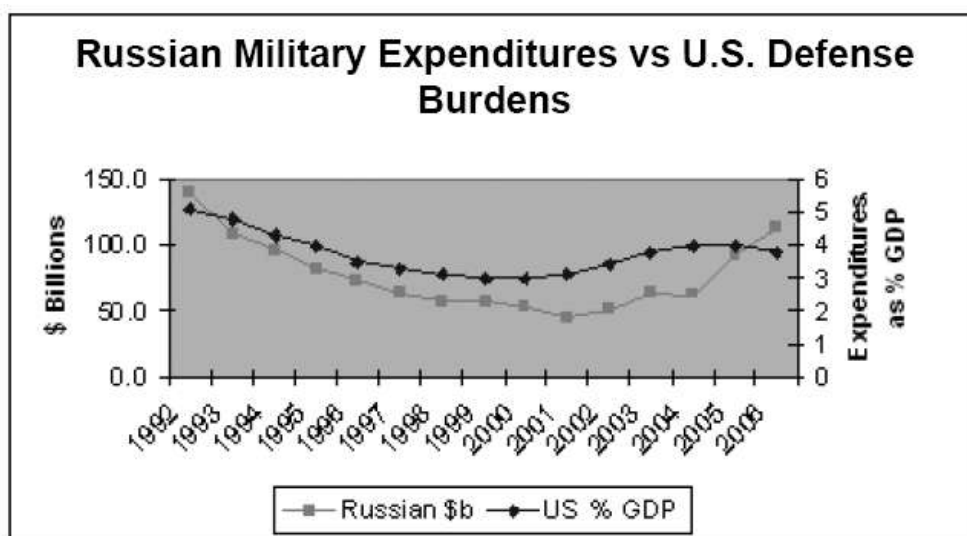
5.4.3 Θα ξαναγίνει η Ρωσία υπερδύναμη;

Οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις οι οποίες διέρχονται μια εκτεταμένη αναδιοργάνωση, τον Αύγουστο του 2008 διενέργησαν στρατιωτικές επιχειρήσεις σε Αμπχαζία και Νότια Οσετία, στο έδαφος της Γεωργίας με αίσια έκβαση αναπτρώνοντας το γόητρο τους που είχε αμαυρωθεί με τον χρονοβόρο πόλεμο στην κακοτράχαλη Τσετσενία. Τον Οκτώβριο του 2008 το ρωσικό ναυτικό πραγματοποίησε ναυτικές ασκήσεις στη Μεσόγειο συνάπτοντας συμφωνία με τη Συρία για την επαναλειτουργία του σοβιετικού ναυστάθμου στην Tartus και κατόπιν μετέβη στην Καραϊβική συμμετέχοντας σε κοινές ασκήσεις με τις ναυτικές δυνάμεις της Βενεζουέλας. Η σκοπιμότητα πίσω από αυτές τις ενέργειες ήταν να επανεμφανιστεί η Ρωσία ως παγκόσμια ναυτική δύναμη μετά το 1991. Αν και οι σχέσεις NATO-Ρωσίας διήλθαν μια περίοδο εκτόνωσης από το 1991 και έπειτα, ένα νέο είδος ψυχροπολεμικού

κλίματος διαφάνηκε με μια σειρά από ενέργειες των ΗΠΑ τις οποίες η Ρωσία εξέλαβε ως εχθρικές, όπως η πρόθεση να καταστούν στο μέλλον Ουκρανία και Γεωργία μέλη του NATO και η εγκατάσταση μέρους της αμερικανικής αντιπυραυλικής τους ασπίδας στην Πολωνία και την Τσεχία, πρώην σοβιετικούς δορυφόρους. Οι πράξεις αυτές των ΗΠΑ μέσω του NATO οδήγησαν τη Ρωσία στην απόφαση για ανάπτυξη νέας γενιάς εξελιγμένων διηπειρωτικών πυραύλων ICBM με σκοπό να “αποφεύγουν” τα αμυντικά αντιαεροπορικά αντίμετρα του NATO καθώς και στην προειδοποίηση ότι η Ρωσία θα αποχωρήσει από τη συμφωνία για την Μείωση των Συμβατικών Στρατιωτικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (*Conventional Forces in Europe Treaty- CFT*) όπως υποστηρίζουν σχετικές μελέτες Χατζηαντωνίου (2001), Center for Security Studies (2007), The Military Balance (2009).

Η Ρωσία εμφανίζεται να πωλεί οπλικά συστήματα σε μια σειρά από χώρες με τις οποίες οι ΗΠΑ βρίσκονται σε αντιπαράθεση, όπως η Συρία, το Ιράν και η Βενεζουέλα. Επιπλέον, η ρωσική διπλωματία από τα μέσα της δεκαετίας του '90 προσπάθησε να πείσει τους δυτικοευρωπαίους να συνεργαστούν από κοινού συνεπικουρούμενες από την Κίνα και τη Ινδία για να αντισταθμίσουν την αμερικανική ηγεμονία, χωρίς από ότι φαίνεται επιτυχία. Στο στρατιωτικό κομμάτι την περίοδο 1992-2006 παρατηρήθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ των αμερικανικών και των ρωσικών αμυντικών δαπανών. Όπως παρατηρείται από το διάγραμμα 20 την περίοδο 1992-2000 συνέβη μια παράλληλη μείωση στις στρατιωτικές δαπάνες των ΗΠΑ και της Ρωσίας λόγω της λήξης του Ψυχρού Πολέμου

Διάγραμμα 20: Ποσοστιαίο μέγεθος ρωσικών δαπανών άμυνας συγκρινόμενο με το αντίστοιχο αμερικανικό.

Πηγή: Hillison (2009).

Ωστόσο, μετά την αλματώδη αύξηση του ποσοστού των αμερικανικών αμυντικών δαπανών επί του ΑΕΠ λόγω του τρομοκρατικού χτυπήματος το 2001, παρατηρήθηκε μια παράλληλη αύξηση των αντίστοιχων ρωσικών αμυντικών δαπανών με μια χρονική υστέρηση ενός έτους το 2002 και το 2003 (Hillison, 2009).

Είναι προφανές, ότι οι παραπάνω ενέργειες της Ρωσίας έχουν σαφή στόχο να αμφισβητήσουν το ρόλο των ΗΠΑ σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, η μεγάλη χώρα της ευρασίας φαίνεται να έχει κατανοήσει ότι οι αδυναμίες της οικονομίας και των ενόπλων της δυνάμεων, καθώς και οι δυσοίωνες προοπτικές για το μέγεθος του πληθυσμού της δεν τις επιτρέπουν να διαδραματίσει τον διπολικό ρόλο της ψυχροπολεμικής περιόδου. Για το λόγο αυτό φαίνεται ότι η πρώην υπερδύναμη θα αρκεστεί σε μια πολιτική πολύπλευρης συνεχούς ενδυνάμωσης, επιδιώκοντας την προώθηση των γεωπολιτικών συμφερόντων της ανά την υφήλιο ανάλογα με τις δυνατότητες της σε κάθε περίπτωση και διεκδικώντας ότι περισσότερο μπορεί μέσα από την νέα παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα.

5.5) ΙΑΠΩΝΙΑ

Με ΑΕΠ ύψους 5.3 τρις δολαρίων και Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ που αναλογεί στο πολύ υψηλό ποσό των 41.7230 δολαρίων ετησίως η ιαπωνική οικονομία φαντάζει ιδιαίτερα ισχυρή. Ωστόσο, ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2009 ήταν αρνητικός (-5.4%) προφανώς λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ο ρυθμός πληθωρισμού που ήταν ομοίως αρνητικός στο -1.4%, The Military Balance (2010) κάτι που πρέπει να διορθωθεί ώστε να μην υπονομεύσει τη μακροχρόνια μελλοντική ανάπτυξη.

Σημαντική συμβολή στα μετά το 1945 οικονομικά επιτεύγματα της χώρας των 127.28 εκ κατοίκων διαδραματίζει η ιαπωνική βαριά βιομηχανία. Μετά τον Β' ΠΠ η Ιαπωνία εφάρμοσε σε ευρεία κλίμακα τη στρατηγική της εισαγωγής νέων τεχνολογιών από τις δυτικές οικονομίες αντιγράφοντας αυτές εξολοκλήρου. Ωστόσο, πέραν της στρατηγικής της αντιγραφής ξένων τεχνολογιών από το 1963 υιοθέτησε την πολιτική της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών πανεπιστημίων και της ιαπωνικής βιομηχανίας, αναπτύσσοντας παράλληλα δικά της προγράμματα R&D (Harayama, 2001).

Το συνολικό προσωπικό των ιαπωνικών ΕΔ ανέρχεται στα 230.300 στελέχη ενώ η στρατηγική της συνεργασία με τις ΗΠΑ, από την οποία προμηθεύεται τον κύριο όγκο των εισαγόμενων οπλικών συστημάτων της εστιάζεται στην προσπάθεια του περιορισμού των

ηγεμονικών επιδιώξεων της Κίνας (The Military Balance, 2010). Η Ιαπωνία αποτελεί για τις ΗΠΑ στρατηγικό σύμμαχο καθώς η υπερδύναμη εν έτει 2009 διατηρεί στρατιωτικό προσωπικό 53.000 ατόμων και 89 στρατιωτικές εγκαταστάσεις όχι μόνο στη νησιωτική ενδοχώρα, αλλά σε ολόκληρο το ιαπωνικό αρχιπέλαγος.

Η ιαπωνική αμυντική βιομηχανία συμμετέχει στην παραγωγή των οπλικών συστημάτων τα οποία οι ιαπωνικές κυβερνήσεις έχουν επιλέξει κατά καιρούς μέσω της στρατηγικής της παραγωγής κατόπιν αδείας (licensed production) (Bolcom and Avery, 2009). Τη στρατηγική αυτή οι Ιάπωνες εφάρμοσαν για παράδειγμα, στην περίπτωση των μαχητικών F4 Phantom και F15 Eagle, αλλά οι ΗΠΑ δεν επέτρεψαν την εξαγωγή της τεχνολογίας παραγωγής των κρίσιμων τεχνολογιών αιχμής τους.

Η ικανότητα των Ιαπώνων να αντιγράφουν ξένες τεχνολογίες είναι δεδομένη και για το λόγο αυτό οι ΗΠΑ εμφανίζονταν πάντοτε απρόθυμες να επιτρέψουν την εξαγωγή στην Ιαπωνία εκείνων των οπλικών συστημάτων που τους επιτρέπουν να διατηρούν τη στρατιωτική υπεροχή στον πλανήτη, φοβούμενες ότι κάτι τέτοιο ενδεχομένως να οδηγήσει στην διάδοση των τεχνολογιών αυτών και σε άλλες χώρες μέσω της Ιαπωνίας. Το 2007 η ιαπωνική πολεμική αεροπορία παρέλαβε τα πρώτα αεροσκάφη από μια σειρά αεροσκαφών τύπου F2 τα οποία είναι προϊόν συνεργασίας της ιαπωνικής Mitsubishi και της αμερικανικής Lockheed Martin (<http://www.stormingmedia.us/47/4742/A474223.html> ; Seongwhun, 2007)

Χαρακτηριστική περίπτωση αυτών των ανησυχιών είναι η –μέχρι σήμερα- απροθυμία των ΗΠΑ να επιτρέψουν την πώληση του κορυφαίου μαχητικού αεροπορικής υπεροχής F22 Raptor στην Ιαπωνία φοβούμενες όχι μόνο την περίπτωση αντιγραφής κρίσιμων τεχνολογιών του μαχητικού, αλλά μιας ευρύτερης διάχυσης νέων τεχνολογιών για διάφορα προϊόντα που παράγει η ιαπωνική βιομηχανία και η οποία θα μπορούσε να βλάψει τις εμπορικές εξαγωγικές προοπτικές της αμερικανικής βιομηχανίας ως σύνολο. Επιπλέον, το προηγούμενο της έγκρισης προς εξαγωγή του F22 προς την Ιαπωνία θα μπορούσε να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον και άλλων χωρών, όπως του Ισραήλ παλαιότερα για το εν λόγω μαχητικό, κάτι που του αρνήθηκαν οι ΗΠΑ.

Για το λόγο αυτό οι ΗΠΑ θα προτιμούσαν η ιαπωνική κυβέρνηση να αποκτούσε κάποια αμερικανικά μαχητικά στα οποία οι ΗΠΑ δίνουν μικρότερη σημασία για την ασφάλεια τους, όπως το JSF F35 ή μια αναβαθμισμένη έκδοση του F15 Eagle (Bolcom and Avery, 2009).

5.6) KINA-TAIBAN

5.6.1 Η εικόνα της Κίνας στον 21^ο αιώνα

Με πληθυσμό 1.338 δις ανθρώπων η Κίνα είναι η πολυπληθέστερη χώρα στον κόσμο με τη δεύτερη σε μέγεθος μεγαλύτερη οικονομία. Για το 2009 το ΑΕΠ της άγγιξε τα 4.86 τρις δολάρια, και ο ρυθμός ανάπτυξης της κινεζικής οικονομίας ανήλθε στο εντυπωσιακό 8.5% The Military Balance (2010) γεγονός που αποδεικνύει ότι η κινεζική οικονομική ανάπτυξη δεν επηρεάστηκε από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Για τις δυο προηγούμενες δεκαετίες υπολογίστηκε ότι η Κίνα αποτέλεσε την ταχύτερα αναδυόμενη σε ρυθμούς ετήσιας μεγέθυνσης οικονομία με ποσοστό κατά μέσο όρο 9.88% με δεύτερη την οικονομία του Βιετνάμ με ποσοστό 7.53% (Abrami, et al, 2008).

Ωστόσο, το κινεζικό Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ περιορίστηκε στο ιδιαίτερα χαμηλό νούμερο των 3.634 δολαρίων ετησίως και ο πληθωρισμός δεν κατέστη δυνατό να περιοριστεί κάτω από 6.4%. Οι αμυντικές δαπάνες της Κίνας ανήλθαν στα 61.1 δις δολάρια (The Military Balance, 2009). Μετά το θάνατο του ιστορικού ηγέτη τους Μάο το 1978 οι πολιτικοί ιθύνοντες στην Κινά υιοθέτησαν την πολιτική της **“σταδιακής αναμόρφωσης”** (*gradual reform*) αντί της **“θεραπείας σοκ”** (*shock therapy*) με σκοπό την μετατροπή της οικονομικής βάσης του κράτους από κεντρικά σχεδιαζόμενη σε οικονομία της αγοράς. Αποτέλεσμα αυτής της στρατηγικής της περιόδου 1979-2009 είναι η κινεζική οικονομία να έχει επιτύχει σπουδαία επιτεύγματα, στη βιομηχανία, την παραγωγικότητα της εργασίας, την απασχόληση, τις εξαγωγές και το προσδόκιμο ζωής (Rawski, 1997).

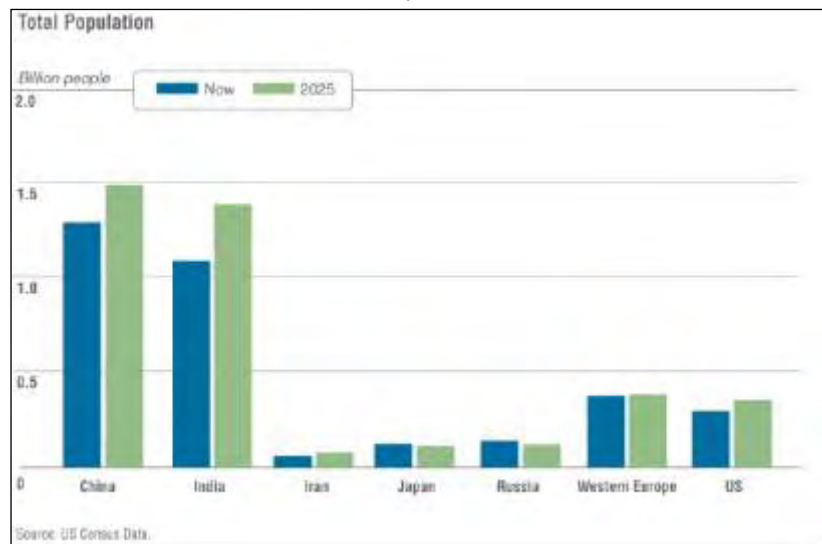
Ως προς τις ΕΔ της, η Κίνα συνεχίζει μια σταδιακή διαδικασία εκμοντερνισμού τους (Brzoska, 2007). Στον τομέα της στρατιωτικής βιομηχανίας τα επιτεύγματα της κινεζικής βιομηχανίας είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Θα πρέπει να αναφερθεί ωστόσο, ότι κατά την περίοδο 1960-2000 η Κινέζοι υιοθέτησαν τη στρατηγική του να αντιγράφουν στρατιωτική τεχνολογία κυρίως ρωσικής προέλευσης οπλοσυστημάτων κατόπιν της παράδοσης τους στις κινεζικές ένοπλες δυνάμεις. Οι συμφωνίες που απαιτούσαν οι Κινέζοι για την αγορά νέων οπλικών συστημάτων ήταν είτε συμπαραγωγή κατόπιν αδείας, είτε παραγγελία από την πηγή (κυριότατα η Σοβιετική Ένωση/ Ρωσία) και συμφωνία για εξολοκλήρου παραγωγή στην Κίνα κατόπιν μεταφοράς τεχνογνωσίας.⁴²

⁴² Παραδείγματα τέτοιων συμφωνιών, ήταν το Jian-8 (κινεζική εκδοχή του MIG 21 τη δεκαετία του '60) η παραγωγή του Type 86, (το 1986) το οποίο στην πραγματικότητα δεν ήταν άλλο από το σοβιετικής σχεδίασης

Το κύριο χαρακτηριστικό των αποκλειστικά εγχώριας κατασκευής οπλικών συστημάτων τα οποία οι κινεζικές εταιρίες, με προεξάρχουσες τις NORINCO και Northern Industries, προσπαθούν να προωθήσουν και στη διεθνή αγορά, είναι ότι πρόκειται κυρίως για οπλοσυστήματα γενικότερης χρήσης, η παραγωγή των οποίων δεν απαιτεί πολύ υψηλή τεχνολογία⁴³ (Μαντζώρος, 2009 ; <http://www.sinodefence.com>) Η στρατηγική της αντιγραφής ρωσικών κυρίως τεχνολογιών οδήγησε πρόσφατα (το 2008) τη ρωσική κυβέρνηση να απαιτήσει την υπογραφή μνημονίου από την πλευρά της Κίνας με σκοπό την προστασία των ρωσικών τεχνολογιών (Military Balance, 2009).

Ως προς τον τρίτο βασικό παράγοντα ισχύος ενός κράτους, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο πληθυσμός της Κίνας θα αυξηθεί κατά 100 εκ περίπου μέχρι το 2025 και συνολικά θα πλησιάσει τα 1,5 δις ανθρώπους (διάγραμμα 21).

Διάγραμμα 21: Πληθυσμιακά μεγέθη των μεγαλύτερων πληθυσμιακά χωρών και περιοχών με πρόβλεψη για το 2025

Πηγή: Global Trends 2025 (2008).

TOMΠ BMP-1, το σύστημα πολλαπλών εκτοξευτών ρουκετών PHZ89 των 122mm το οποίο ήταν αντίγραφο του ρωσικού BM-21 Grad κλπ. Η Κίνα συμμετείχε και στην παραγωγή πιο υψηλής τεχνολογίας οπλικών συστημάτων, όπως πιο πρόσφατα, του HongQi 9 που αποτελεί μια κινεζική αναβαθμισμένη εκδοχή του αντιαεροπορικού συστήματος μεγάλου βεληνεκούς S300 PMU1/2, του Shenyang J-11 το οποίο αποτελεί την κινεζική εκδοχή του ρωσικού Sukhoi Su-27 Flanker (ήδη από το 1995) κλπ.

⁴³ Αμιγώς εγχώριας κατασκευής οπλικά συστήματα παρήγαγε η κινεζική αμυντική βιομηχανία, όπως το τροχοφόρο WZ523 (το 1984), το αντιαρματικό WZ550 ATGM Carrier (του 1999), το κύριο άρμα μάχης Type 90-II MBT-2000 (τέλη δεκαετίας του '90 που παράγεται και σήμερα σε αναβαθμισμένες εκδόσεις). Ακόμη και το σύγχρονο μαχητικό J10, συγκρίσιμο σε επιδόσεις με τα καλύτερα αμερικανικά, ευρωπαϊκά και ρωσικά μαχητικά δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί και να πωλείται στη διεθνή αγορά ως κινεζικό, αν δεν διέθετε μια μίξη αμερικανικών, ρωσικών και ισραηλιτικών τεχνολογιών!

5.6.2 Μπορεί η Ταιβάν να σταματήσει τον κινεζικό δράκο;

Η Εθνικιστική Κίνα ή όπως είναι περισσότερο γνωστή ως Ταιβάν συνεστήθη ως κράτος επίσημα το 1945 μετά την αποτυχία του εθνικιστικού κινεζικού κόμματος να επικρατήσει στον κινεζικό εμφύλιο πόλεμο έναντι των κομμουνιστών του Μάο και να προωθηθεί στην κινεζική ενδοχώρα την περίοδο 1945-1949, υποχωρώντας με μόνη διέξοδο στο νησί της Ταιβάν. Από τα 1945 έως σήμερα η Ταιβάν βασίζεται στην αρωγή των ΗΠΑ, όσον αφορά τις διαφορές της με την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.

Η χώρα των 22,9 εκ ανθρώπων σημείωσε αρκετά καλές οικονομικές επιδόσεις για το 2009 με το ρυθμό ανάπτυξης να αγγίζει το 4.1% επί του ΑΕΠ, το οποίο ανήλθε στα 349 δις δολάρια. Επίσης, το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ανήλθε στα 15.172 δολάρια, ιδιαίτερα υψηλό -κατά την άποψη μας- για αυτή την ιδιόμορφη περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας, ενώ ο πληθωρισμός συγκρατήθηκε σε ελεγχόμενα επίπεδα (4.1%). Οι αμυντικές δαπάνες της Ταιβάν άγγιξαν το διόλου ευκαταφρόνητο ποσό των 9,78 δις δολαρίων, το οποίο αναλογεί περίπου στο 1/6 των αντίστοιχων δαπανών της Λαϊκής Κίνας, αλλά η ασφάλεια της Ταιβάν αναλαμβάνεται απο κοινού με τις ΗΠΑ (Military Balance, 2009, 2010).

Οι αμυντικές δαπάνες της Ταιβάν αναλογούν περίπου στο 3% του ΑΕΠ και περιλαμβάνουν κυρίως οπικά συστήματα δυτικής προελεύσεως, (όπως τα επιθετικά ελικόπτερα AH-1 Cobra, τα αντιαεροπορικά Patriot PAC3 και τα αεροσκάφη F16, E2 Hawkeye κλπ) αλλά και κάποια ταιβανέζικης παραγωγής οπικά συστήματα. Πρόσφατα η Ταιβάν μπήκε στο κλαμπ των χωρών που διαθέτουν στρατηγικά όπλα καθώς ανέπτυξε εγχώρια στρατηγικούς πυραύλους τύπου cruise με την ονομασία Hsiung Feng 2E ως απάντηση στους κινεζικούς βαλλιστικούς πυραύλους ICBM που την απειλούν.

Η στρατηγική για την άμυνα της Ταιβάν βασίζεται στη σχέση της με τις ΗΠΑ. Σε περίπτωση πολεμικής αναμέτρησης, οι ΕΔ δυνάμεις της Ταιβάν ως σκοπό έχουν να επιβραδύνουν την κινεζική προέλαση στο νησί τους μέχρι την ανάμιξη των ΗΠΑ, κάτι το οποίο θα μετατρέψει αυτόματα τη σύγκρουση σε μια στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ Κίνας- ΗΠΑ. Η περίπτωση του διπόλου Κίνα-Ταιβάν νομίζουμε ότι εμπίπτει στην περίπτωση Δ1) του παιγνίου της § 5.3 υπό την προϋπόθεση της παρέμβασης των ΗΠΑ υπέρ της Ταιβάν ως εξισωτή δυνάμεων δημιουργώντας ένα καθεστώς “ένοπλης ειρήνης”.

5.6.3 Προοπτικές προέκτασης ισχύος για την Κίνα του 21^ο αιώνα

Στον οικονομικό τομέα, η Κίνα διατηρεί το μεγαλύτερο στον κόσμο απόθεμα συναλλάγματος σε δολάρια, το οποίο ανέρχεται σε περίπου 2 τρις για το 2008 ενώ οι εκτιμήσεις για το μέλλον είναι θετικές εμφανίζοντας το 2025 την κινεζική οικονομία ως τη δεύτερη μεγαλύτερη σε μέγεθος ΑΕΠ ανά τον κόσμο μετά την αμερικανική. Ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης κατά μέσο όρο βρίσκεται στο 9.37% του ΑΕΠ και για την επόμενη πενταετία 2010-2015 δεν προβλέπεται να περιοριστεί κάτω από το 7% με 9%.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, οι χώρες του BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) την περίοδο 2040-2050 θα έχουν εξισώσει αθροιστικά το συνολικό μέγεθος του ΑΕΠ των επτά πλουσιότερων χωρών του πλανήτη (G-7). Στον στρατιωτικό τομέα εκτιμάται ότι κατά το 2025 η Κίνα θα αποτελεί παγκόσμια ηγεμονική δύναμη (Holz, 2005). Στην §3.5 διαπιστώσαμε (Πίνακας 19) ότι εν έτει 2008 οι αμυντικές δαπάνες της Κίνας που αναλογούν σε 84.9 δις δολάρια αν και υπολείπονται κατά πολύ των αντίστοιχων των ΗΠΑ (607 δις δολάρια) εντούτοις, κατατάσσουν την Κίνα ως τη δεύτερη στη σχετική λίστα παγκοσμίως (Ferguson and Schularick, 2009). Κάποιοι μάλιστα την θεωρούν και ως τη νέα αναδυόμενη υπερδύναμη (Murray, 1998).

Οι επιτυχίες της κινεζικής οικονομίας βασίζονται σε μια σειρά στρατηγικών τις οποίες εφάρμοσαν οι Κινέζοι ιθύνοντες την περίοδο 1978-2008, με βασική στόχευση τη σταδιακή δομική αναμόρφωση οικονομικής λειτουργίας του κράτους. Οι κύριες νέες στρατηγικές ήταν η προσεκτική υιοθέτηση του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας, επιτρέποντας τις τιμές στην αγορά να καθοριστούν από τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, όπως επιτάσσει η νεοκλασική θεωρία.

Επιπλέον, κατά την περίοδο 1978-2008 σημειώθηκαν μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που συνετέλεσαν στην αναπροσαρμογή της παραγωγικής βάσης σύμφωνα με το κριτήριο του συγκριτικού πλεονεκτήματος, τις ιδιωτικοποιήσεις κρατικών εταιριών σε συνδυασμό με το φθηνό εργατικό δυναμικό, την αναδιανομή των παραγωγικών συντελεστών από τον αγροτικό στο βιομηχανικό τομέα και τις υπηρεσίες, την υιοθέτηση διεθνών οικονομικών πρακτικών και τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος με την καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού. Ακόμη, η κινεζική οικονομία έγινε ανοικτή και δεκτική σε νέες ιδέες και τεχνολογίες, δίνοντας κίνητρα για την εισροή **Άμεσων Ξένων Επενδύσεων**.

Σημαντικό πλεονέκτημα για την Κίνα είναι ότι από το 2001 έγινε μέλος του **Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)** και έτσι δύναται να προωθεί τα εγχώρια παραγωγής προϊόντα της στις διεθνείς αγορές με ομολογουμένως, μεγάλη επιτυχία όπως

δέχονται και οι Heytens and Caracadang (2001), Holz (2005), Sachs and Woo (2002). Χάριν της συμμετοχής της στον ΠΟΕ η κινεζική οικονομία κατάφερε να εκτοξεύσει εντυπωσιακά τις εξαγωγές της από τα 250 δις δολάρια του 2000 στο 1.3 τρις δολάρια το 2008 (Ferguson and Schularick, 2009).

5.6.4 Η χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ 2007-2009 αποτελεί την αρχή του τέλους για την Chimerica ;

Σημαντικότατη συνεισφορά στους εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης της κινεζικής οικονομίας διαδραματίζουν και οι εμπορικές σχέσεις της με τις ΗΠΑ. Μέσω των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ και την εισαγωγή με τη μορφή επενδύσεων δυτικών τεχνολογιών, η κινεζική οικονομία κατάφερε να τετραπλασιάσει το μέγεθος του ΑΕΠ της από το 2000 ως σήμερα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ως δίπολο οι ΗΠΑ και η Κίνα κατέχουν αθροιστικά το 13% της παγκόσμιας έκτασης γης, το $\frac{1}{4}$ του παγκόσμιου πληθυσμού, περισσότερο από το $\frac{1}{3}$ από το μέγεθος του συνολικού παγκοσμίου ΑΕΠ και είναι υπεύθυνες για τα $\frac{2}{5}$ των ρυθμών ανάπτυξης παγκοσμίως τα τελευταία δέκα χρόνια. Αυτή η αλματώδης ανάπτυξη στις σινο-αμερικανικές σχέσεις από κάποιους ερευνητές ονομάζεται ως Chimerica⁴⁴

Ωστόσο, η χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ το 2007 πιστεύεται ότι τελικά θα συντελέσει στη υποβάθμιση των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών, τόσο γιατί θα υπάρξει λόγω της ύφεσης της αμερικανικής οικονομίας μείωση της ζήτησης για κινεζικά προϊόντα από τους αμερικανούς καταναλωτές, όσο και γιατί οι κινεζικές αρχές δεν φαίνονται διατεθειμένες, έχοντας περί τα 2.3 τρις αμερικανικά δολάρια ως στοιχεία αποθεματικών εν έτει 2009 τα οποία ανέρχονται περίπου στο 12% του αμερικανικού ΑΕΠ- να εκτίθενται σε μεγαλύτερο κίνδυνο από ενδεχόμενη υποτίμηση του αμερικανικού δολαρίου.

Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι το κινεζικό νόμισμα πρέπει να ανατιμηθεί ως προς το δολάριο γιατί διαφορετικά ενδέχεται να προκύψουν πολλές ανωμαλίες τόσο στην αμερικανική, όσο και την παγκόσμια οικονομία (Ferguson and Schularick, 2009). Η εξέλιξη

⁴⁴ Ο όρος Chimerica είναι κατά την άποψη μας, αποτέλεσμα ενός πολύ επιτυχημένου νεολογισμού που εισάγουν οι συγγραφείς Ferguson και Schularick. Αποτελεί μια μίξη των λέξεων China και America θέλοντας να περιγράψει την οικονομική και εμπορική συνεργασία ΗΠΑ-Κίνας, αλλά ηχητικά και δια αναγνώσεως η λέξη Chimerica προφανώς παραπέμπει στο αρχαιοελληνικό μυθολογικό τέρας Χίμαιρα, υπονοώντας ότι η σχέση ΗΠΑ- Κίνας είναι εφήμερη και δεν θα κρατήσει ή δεν θα πρέπει να κρατήσει κατά τους συγγραφείς πολύ.

αυτή της υποτονικότητας στις σινο-αμερικανικές σχέσεις οι οποίες βασίζονταν κυρίως στην υπερκατανάλωση κινεζικών προϊόντων από τους αμερικανούς καταναλωτές θα οδηγήσει στο τέλος της Chimerica.

5.6.5 Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της κινεζικής οικονομίας

Υπάρχει και εκείνη η επιστημονική τάση που υποστηρίζει ότι η κατάρρευση της κινεζικής οικονομίας είναι αναπόφευκτη. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η κινεζική οικονομία αντιμετωπίζει διαρθρωτικές αδυναμίες που δεν θα της επιτρέψουν να επιτύχει τα ανωτέρω θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Οι αδυναμίες αφορούν την κρίση του κινεζικού τραπεζικού συστήματος από τη δανειοδότηση –παλαιότερα- των ζημιογόνων και ελλειμματικών κρατικών εταιριών, πολλές εκ των οποίων οδηγήθηκαν στη χρεοκοπία και ακόμη, τα ελλείμματα που εμφανίζουν οι κρατικές εταιρίες και η τοπική αυτοδιοίκηση καθώς και η πιθανή αδυναμία της χώρας να ανταπεξέλθει στις συνταξιοδοτικές απαιτήσεις του 1,5 δις πολιτών της το 2050.

Άλλες αδυναμίες της κινεζικής οικονομίας είναι οι περιφερειακές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ της παράκτιας πλούσιας σχετικά νότιας Κίνας και της φτωχότερης κατά πολύ ενδοχώρας. Οι ανισότητες αυτές δύνανται να εξηγηθούν και από την οικονομική θεωρία με βάση την **Καμπύλη Kuznets** σύμφωνα με την οποία η ταχεία οικονομική ανάπτυξη δημιουργεί ανισότητες ως προς τη διανομή του εισοδήματος (Abrami et al, 2008). Είναι προφανές ότι οι εισοδηματικές ανισότητες μπορούν να προκαλέσουν κοινωνικές αναταραχές που να αναστείλουν την οικονομική ανάπτυξη και να βυθίσουν την κινεζική οικονομία σε βαθιά ύφεση.

Επιπλέον, το 2025 η Κίνα θα αποτελεί το μεγαλύτερο στον κόσμο εισαγωγέα αγαθών και τη χώρα που περισσότερο από κάθε άλλη, θα μολύνει το περιβάλλον. Οι ανάγκες της χώρας σε νερό, ενέργεια και τροφή θα γίνουν τεράστιες (Global Trends 2025, 2008). Επιπλέον, ενδέχεται μια αναμέτρηση με τις Ταιβάν και ΗΠΑ για τον έλεγχο των κινεζικών στενών να οδηγήσει σε πολιτική ανατροπή του κινεζικού Κομμουνιστικού κόμματος, οδηγώντας τη χώρα σε παρατεταμένη κρίση (Holz, 2005).

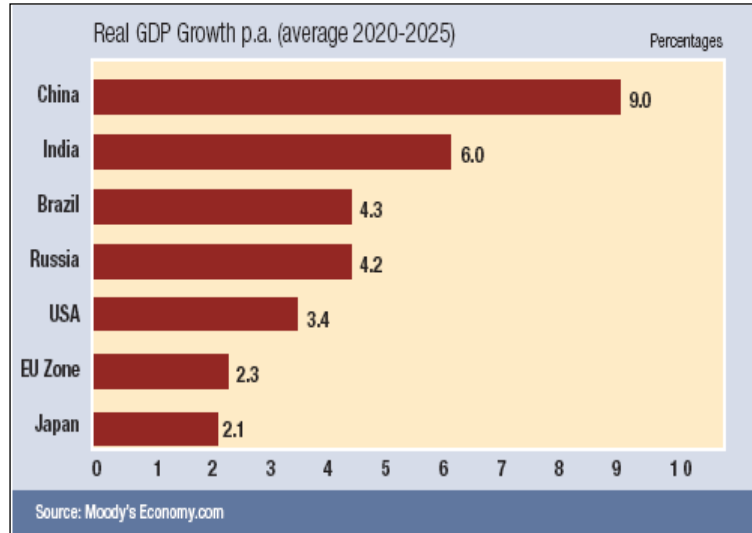
5.6.6 Τα δυο σενάρια για την Κίνα του 2025.

Τα δυο κύρια σενάρια που αφορούν την Κίνα την περίοδο 2025-2030 είναι:

ΣΕΝΑΡΙΟ 1^ο :

Η Κίνα καταφέρνει και ξεπερνά τα κοινωνικά και οικονομικά της προβλήματα μέσω της φιλελευθεροποίησης της οικονομίας της και της δημιουργίας ενός περιβάλλοντος κοινωνικής σταθερότητας. Μέσω της οικονομικής της ανάπτυξης αναβαθμίζεται

Διάγραμμα 22: Αισιόδοξο σενάριο: Ρυθμοί αύξησης ΑΕΠ για τις κύριες οικονομίες ανά τον κόσμο για την περίοδο 2020-2025

Πηγή: World Economic Forum (2006).

και η γεωπολιτική της αξία στην νοτιοανατολική Ασία. Το αισιόδοξο σενάριο προβλέπει ρυθμούς ανάπτυξης για το 2020-2025 της τάξεως του 9% που θα είναι και οι μεγαλύτεροι σε σχέση με τους διεθνείς κύριους γεωπολιτικούς ανταγωνιστές της (ΗΠΑ, Ινδία, Ρωσία, κλπ) (διάγραμμα 22). Η Κίνα κατά το αισιόδοξο σενάριο θα έχει βαρύνουσας σημασίας λόγο στους διεθνείς πολιτικούς οργανισμούς.

ΣΕΝΑΡΙΟ 2^ο :

Η Κίνα δεν καταφέρνει να ξεπεράσει τα οικονομικά και κοινωνικά της προβλήματα. Στην περίπτωση αυτή, ο ρυθμός ανάπτυξης της θα εξακολουθήσει να είναι υψηλός (6%) αλλά την ίδια επίδοση θα επιδεικνύει και η έταιρη αναδυόμενη μεγάλη

Διάγραμμα 23: Αισιόδοξο σενάριο: Ρυθμοί αύξησης ΑΕΠ για τις κύριες οικονομίες ανά τον κόσμο για την περίοδο 2020-2025

Πηγή: World Economic Forum (2006).

δύναμη της Ασίας, η Ινδία (διάγραμμα 23). Με βάση το αρνητικό σενάριο, οι φιλοδοξίες της Κίνας να αναδειχθεί πολιτικοστρατιωτικά σε μια νέα παγκόσμια υπερδύναμη θα αποδειχτούν φρούδες. Αυτές οι αποτυχίες της Κίνας θα επιφέρουν και την κρίση του εξαγωγικού της εμπορίου (World Economic Forum, 2006).

5.7) ΙΝΔΙΑ-ΠΑΚΙΣΤΑΝ

5.7.1 Η ινδική οικονομία και κοινωνία

Η Ινδία αποτελεί την άλλη μεγάλη ανερχόμενη δύναμη της Ασίας. Με σταθερό δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, αναδυόμενη οικονομία και ισχυρές ένοπλες δυνάμεις φαντάζει ως αδιαφιλονίκητη δύναμη ισχύος και επιρροής όχι μόνο στην Ασία αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ΑΕΠ της για το 2008 ανήλθε στα 1,3 τρις δολάρια, το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ μόλις στα 1124 δολάρια ετησίως, και ο ρυθμός ανάπτυξης στο 8.7%. Την περίοδο 1960-1980 οι ρυθμός μεγέθυνσης της ινδικής οικονομίας ήταν κατά μέσο όρο ίσος με 3.5% ετησίως, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 άρχισε να αυξάνεται φθάνοντας στην κορύφωση του το 2005 (ρυθμός μεγέθυνσης 9%).

Σημαντική συνιστώσα για την διαχρονική αύξηση του ΑΕΠ της ινδικής οικονομίας διαδραμάτισαν και μια σειρά μέτρων, όπως η κατάργηση των δασμών στα εισαγόμενα προϊόντα και τα κίνητρα για άμεσες Ξένες Επενδύσεις από το εξωτερικό (Alfaro and Chari, 2009). Για την περίοδο 2006-2020 υπολογίζεται ότι ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της ινδικής οικονομίας θα ανέρχεται στο 6% του ΑΕΠ. Επιπλέον, οι άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν αυξηθεί, αλλά με ρυθμό μικρότερο των αντίστοιχων κινεζικών. Ο ινδικός πληθυσμός ανήλθε στα 1.156 δις ανθρώπους με αυξητική τάση τόσο υψηλή, ώστε σύμφωνα με το διάγραμμα 22 το 2025 θα έχει ανέλθει στα 1.4 ανθρώπους με τάση να εξισωθεί με αυτόν της Κίνας.

Παρά τις σπουδαίες της επιδόσεις, η ινδική οικονομία παρουσιάζει και εγγενείς αδυναμίες. Ο πληθωρισμός για το 2009 δεν κατέστη δυνατόν να μειωθεί κάτω από 8.7%. Το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα, οι αναποτελεσματικότητες στην εργατική νομοθεσία και η αργή διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων αποτελούν τροχοπέδη για μια υψηλότερη επιτάχυνση της οικονομίας (The Military Balance, 2010).

Σε κοινωνικό επίπεδο επίσης, παρατηρούνται μεγάλες ανισότητες μεταξύ του - σχετικά- πιο εύπορου πληθυσμού στα νοτιοδυτικά εδάφη του κράτους, ενώ στα βορειανατολικά οι συνθήκες διαβίωσης δεν κρίνονται ικανοποιητικές καθώς το επίπεδο της φτώχειας είναι υψηλό, αν και έχει αρχίσει να υποχωρεί σταδιακά από τις αρχές της δεκαετίας του '90 (Schaffer 2005). Η Ινδία από το 1974 διαθέτει πυρηνική τεχνογνωσία για ειρηνική χρήση (Pant, 2007).

5.7.2 Η ινδική στρατιωτική βιομηχανία

Η ινδική στρατιωτική βιομηχανία έχει μακρά παράδοση καθώς ήδη από την εποχή του Β'ΠΠ συμμετείχε στην επισκευή των συμμαχικών αεροσκαφών B-24 Liberators, Hawker Tempest και C47 Dakota. Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η Ινδία, όπως και η Κίνα επιδίωξε την συμπαραγωγή σοβιετικής και ευρωπαϊκής προέλευσης οπλικών συστημάτων τα οποία είχε επιλέξει για το οπλοστάσιο της επιδιώκοντας, όπως και η Κίνα να καταστεί στρατιωτικά αυτάρκης μέσω αντιγραφής τεχνολογιών, συναντώντας την απροθυμία των δυτικοευρωπαϊκών κρατών και της ΕΣΣΔ να της παραχωρήσουν κρίσιμες τεχνολογίες οπλοσυστημάτων⁴⁵ (Kumar, 2006).

⁴⁵ Ορισμένα παραδείγματα συμπαραγωγής για την ινδική βιομηχανία είναι τα εξής: Το 1956 η ινδική βιομηχανία ξεκίνησε την συμπαραγωγή κατόπιν αδείας του βρετανικού τζετ De Havilland Vampire FB52 και προέβη σε συμφωνία με τις βρετανικές εταιρίες Bristol και Folland για την παραγωγή του εκπαιδευτικού/ελαφρού μαχητικού Gnat και για την κατασκευή των αεροκινητήρων του. Το 1957 επιδίωξε και την κατασκευή ενός εγχώριου jet που ονομάστηκε marut αλλά δεν είχε μεγάλη επιτυχία. Το 1960 ξεκίνησε τις συμφωνίες για την παραγωγή κατόπιν αδείας των σοβιετικών MIG, τα οποία επιλέγει μέχρι σήμερα σε διάφορες αναβαθμισμένες τους εκδόσεις. (MIG 21/23/25/27/29) Επιπλέον, επέλεξε τα ελικόπτερα Cheetah και Chetak από τη γαλλική Aerospatiale και τα αεροσκάφη Jaguar της αγγλογαλλικής κοινοπραξίας [Bréguet](#) και [British Aircraft Corporation](#). Τις δεκαετίες '70 και '80 επέλεξε με παραγωγή κατόπιν αδείας το βρετανικό άρμα της Vickers και το ρωσικό T72 MBT κλπ. Στον 21^ο αιώνα η ινδική αμυντική βιομηχανία έχει να παρουσιάσει αξιόλογη δραστηριότητα, όχι μόνο μέσω της παραγωγής κατόπιν αδείας, αλλά συνάπτοντας και **joint ventures** κυρίως με τη Ρωσία (περίπτωση υπερηχητικού πυραύλου τύπου cruise Brahmos PJ-10 και του αεροσκάφους 5^{ης} γενεάς FGFA που σχεδιάζεται ως αντίβαρο του αμερικανικού F22 Raptor). Η Ινδία έχει καταστεί ικανή μέσω εγχώριου R&D και στην αποκλειστικά εγχώριας προελεύσεως παραγωγής υψηλής τεχνολογίας συστημάτων για καθαρά στρατιωτική χρήση, όπως ο δορυφόρος τηλεπισκόπησης RISAT2 που αποτελεί την τελευταία λέξη της ινδικής τεχνολογίας δορυφόρων, η οποία ανάγεται στο 1983 δες www.defenceaviation.com/.../sukhoi-hal-fgfa-a-indian-stealth-fighter.html, www.brahmos.com και <http://www.expressindia.com/latest-news/India-successfully-launches-surveillance-satellite/449082/>

Από το 1998 η Ινδία ευρισκόμενη σε πυρηνικό ανταγωνισμό με το γειτονικό Πακιστάν είναι κάτοχος πυρηνικών όπλων με σκοπό την αποτροπή και την εξασφάλιση της άμυνας της. Ωστόσο, ο έλεγχος των πυρηνικών όπλων βρίσκεται αυστηρά και μόνο υπό τον έλεγχο της πολιτικής ηγεσίας της Ινδίας και όχι σε αυτά των ινδικών ΕΔ λόγω της μακράς φιλειρηνικής παράδοσης της ινδικής πολιτικής ηγεσίας⁴⁶. Παρά ταύτα, μέσω της οικογενείας των διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων τύπου Agni που στο άμεσο μέλλον θα έχουν την ικανότητα για επέκταση του βεληνεκούς τους μέχρι και 3.500 Km Pant (2007) η Ινδία θα έχει καταστεί μια πολύ υπολογίσιμη πυρηνική δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο.

5.7.3 Το Πακιστάν μεταξύ των ΗΠΑ και της Al Qaeda

Το Πακιστάν αποτελεί μικρότερου οικονομικού και στρατιωτικού μεγέθους δύναμη στην κεντρική Ασία. Το ΑΕΠ του για το 2009 ανήλθε στα 157δισ, σχεδόν σε μέγεθος με το 1/3 του ινδικού, αλλά το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ υπολογίζεται στα 902 δολάρια, περίπου διπλάσιο από το ινδικό. Ο ρυθμός ανάπτυξης της πακιστανικής οικονομίας παρουσιάζει μια μεγάλη μείωση τα 2 τελευταία χρόνια. Το 2007 ανήλθε σε 6,7% και το 2008 στο 5,2%, και το 2009 στο 2%. Ο λόγος της μείωσης είναι η συνεχώς επιδεινούμενη πολιτική αστάθεια που παρατηρείται στη χώρα.

Για τον ίδιο λόγο οι άμεσες ξένες επενδύσεις μειώθηκαν το 2008 σε σχέση με το 2007 κατά 32%, στα 3.6δισ δολάρια (Chandran, 2008). Ο πληθωρισμός όμως ήταν υψηλός για το 2009 (20.8%). Ο πληθυσμός του Πακιστάν ανέρχεται στα 174 εκ ανθρώπους ενώ υπολογίζεται ότι το 2050 ο πακιστανικός πληθυσμός θα αναλογεί σε 292 εκ ανθρώπους και θα αποτελεί τον πέμπτο σε παγκόσμια κατάταξη μεγέθους πίσω από τις Ινδία, Κίνα, ΗΠΑ και Ινδονησία (Handee and Leahy, 2008).

Οι πακιστανικές ΕΔ κυρίως χρησιμοποιούν στρατιωτικό υλικό αμερικανικής προέλευσης <http://www.southasiaanalysis.org/papers12/paper1191.html>. Όπως αναφέρθηκε στην §5.2, Το Πακιστάν διαθέτει πυρηνικά όπλα από το 1998. Τα ανέπτυξε εγχωρίως ως απάντηση στην κατοχή πυρηνικών όπλων από την Ινδία επίσης το 1998 Pant (2007) ώστε να επιβάλλει την “ισορροπία του τρόμου” Οι σχέσεις Πακιστάν-Ινδίας είναι ιδιαίτερα τεταμένες καθώς το Πακιστάν επιδιώκει την απόσχιση της διαφιλονικούμενης περιοχής του Kashmir, που με βάση τα ψηφίσματα του ΟΗΕ του 1949, το εδαφικό καθεστώς θα έπρεπε να λυθεί

⁴⁶ Μετά την ινδική αυτοδιάθεση και ανεξαρτησία οι ινδοί ηγέτες Jawaharlal Nehru και Mahatma Gandhi εφάρμοσαν λόγω ιδεολογίας μια φιλειρηνική πολιτική στις σχέσεις τους με τα γειτονικά κράτη.

μέσω δημοψηφίσματος των γηγενών κατοίκων και κατά την άποψη του Πακιστάν παρανόμως ένα κομμάτι του κατέχεται από την Ινδία (Schaffer, 2005).

Το πιο ανησυχητικό στοιχείο για την ασφάλεια στην περιοχή είναι το γεγονός ότι μετά την 11/9/2001 το φιλοαμερικανικό καθεστώς του στρατηγού Μουσάραφ υπονομεύεται από τους πακιστανούς ισλαμιστές, οι οποίοι διατηρούν στενές σχέσεις με την τρομοκρατική οργάνωση Al Qaeda και έτσι η πιθανότητα να περάσουν μέσω μιας πολιτικής αλλαγής στα χέρια των εξτρεμιστών οι πυρηνικές κεφαλές του Πακιστάν δεν φαντάζει αδύνατη (Δρούγος, 2008). Κάτι τέτοιο είναι δυνατόν να προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις στην περιοχή.

5.7.4 Προς έναν νέο Ψυχρό Πόλεμο στην νοτιοανατολική Ασία;

Παραδοσιακά οι σχέσεις των τριών γεωπολιτικών “παικτών” (Κίνας, Ινδίας και Πακιστάν) στην περιοχή αυτή δεν είναι και οι καλύτερες δυνατές. Η οικονομική και στρατιωτική ανάδειξη της Ινδίας στον 21^ο αιώνα τη γέμισε με φιλοδοξίες ώστε να καταστεί η αδιαφιλονίκητη ναυτική δύναμη στον ινδικό ωκεανό, όχι όμως και στον Περσικό Κόλπο όπου η παρουσία του ναυτικού των ΗΠΑ είναι δεδομένη και το Πακιστάν δεν είναι διατεθειμένο να υποχρεωθεί σε ναυτικό κλοιό από το ινδικό ναυτικό⁴⁷.

Οι αμυντικές δαπάνες της Ινδίας αυξήθηκαν κατά 25% ετησίως και διέρχονται μια εκτεταμένη περίοδο εκσυγχρονισμού. Εκτός του Πακιστάν, η Ινδία ενδεχομένως στο μέλλον να βρεθεί ξανά σε προστριβή με την Κίνα για μια σειρά εδαφικών ζητημάτων-συνοριακών διαφορών οι οποίες οδήγησαν στον μικρής έκτασης κινέζο-ινδικό πόλεμο του 1962 (Schaffer, 2005).

Ο ανταγωνισμός του τριγώνου Κίνας, Ινδίας και Πακιστάν βάσει της ανωτέρω ανάλυσης νομίζουμε ότι αφορά την περίπτωση της “ένοπλης ειρήνης” (περίπτωση Δ1) των παιγνίων της 5.3. Σε κάθε περίπτωση, άποψη μας είναι ότι αν τελικώς η εξωτερική πολιτική της Ινδίας χαρακτηριστεί από μία “ρεαλιστική” προσέγγιση των διεθνών σχέσεων και η έμφαση δοθεί όχι στην υιοθέτηση μιας αμφιλεγόμενης “ηγεμονικής” στρατηγικής αλλά στην οικονομική ανάπτυξη του ινδικού λαού, οι τρεις λαοί (Ινδοί, Κινέζοι Πακιστανοί) θα καταφέρουν να ζήσουν ειρηνικά σε μια περιοχή γεμάτη με ιδιαιτερότητες και προκλήσεις.

⁴⁷ Αν και τα συμφέροντα ΗΠΑ-Ινδίας συγκρούονται στον Περσικό Κόλπο αυτό δεν εμπόδισε τις δυο χώρες από το 1990 και έπειτα να βελτιώσουν θεαματικά τις διπλωματικές τους σχέσεις με πιο πρόσφατες τις συμφωνίες του 2005 για στρατηγική συνεργασία.

5.8) ΕΛΛΑΔΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ

5.8.1 Η οικονομική και στρατιωτική σκιαγράφηση της Ελλάδας

Η ανάλυση αυτού του δίπολου στρατιωτικής ισχύος παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες καθώς οι διαφορές Ελλάδος και Τουρκίας επηρεάζονται πέραν των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών και από ιστορικούς παράγοντες. Επιπλέον, τα προβλήματα ασφάλειας που τα δυο κράτη αντιμετωπίζουν δεν είναι ίδια (Kollias, 2002a).

Η Ελλάδα για το 2009 παρουσίασε ΑΕΠ ίσο με 390 δις και Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ίσο με 36,280 δολάρια (The Military Balance, 2010). Μια άλλη πηγή δίνει το ελληνικό Κ.Κ. ΑΕΠ για το 2008 ίσο με 29280 (IMD World Competitiveness Yearbook, 2009). Ωστόσο, η εκτίμησή μας είναι ότι το νούμερα αυτά μάλλον είναι πολύ υψηλότερα από το πραγματικά. Εξαιτίας της χρηματοπιστωτικής κρίσης η Ελλάδα παρουσίασε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης για το 2009 ίσο με -0.8% και ο πληθωρισμός ήταν εξαιρετικά χαμηλός 1.3% (The Military Balance, 2010).

Ωστόσο, η πιο ανησυχητική εξέλιξη για την ελληνική οικονομία ήταν η αναγκαστική προσφυγή της στο διεθνές νομισματικό ταμείο (ΔΝΤ) με σκοπό την παροχή οικονομικής βοήθειας απόρροια της ραγδαίας χειροτέρευσης των μακροοικονομικών της μεγεθών. Το Σεπτέμβριο του 2009 η νέα ελληνική κυβέρνηση αναθεώρησε το δημόσιο έλλειμμα από το 6.7% στο 12.7% το οποίο ήταν και το πραγματικό μέγεθος του ενώ σύμφωνα με εκτιμήσεις της ευρωπαϊκής υπηρεσίας **Eurostat** για τον Απρίλιο του 2010 το πραγματικό έλλειμμα θα πρέπει να είναι πάνω από 13.6%.

Αυτή η ανωμαλία κλόνισε τη διεθνή επενδυτική πίστη των χρηματαγορών προς την Ελλάδα και οδήγησε στην υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου μέσω των ομολόγων που εξέδιδε από τους τρεις μεγαλύτερους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οίκους αξιολόγησης. Αποτέλεσμα ήταν η αναγκαστική κίνηση της Ελλάδας να ζητήσει οικονομική βοήθεια από τους χρηματοοικονομικούς μηχανισμούς της ΕΕ και του ΔΝΤ οι οποίοι προχώρησαν στη χορήγηση Δανείου τριετούς διάρκειας (Nelson et al, 2010).

Επομένως, η προβληματική αντιμετώπιση των διαχρονικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, ήτοι χαμηλή παραγωγικότητα οι ζημιογόνες ΔΕΚΟ, ο διογκωμένος και αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας, η χαλιναγωγήση του δημοσίου χρέους που μάλλον φαίνεται ότι πια έχει καταστεί ανατροφοδοτούμενο και η μεγάλη απόκλιση από τις αρχικές

εκτιμήσεις του δημοσιονομικού ελλείμματος για τα έτη 2008-10 επανέφεραν τον, κατά την άποψη μας, ιδιαίτερα υποτιμητικό για την Ελλάδα δημοσιοοικονομικό έλεγχο και επιτήρηση της ελληνικής οικονομίας από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε σχέση με τις Ένοπλες Δυνάμεις της η Ελλάδα διαθέτει συνολικά προσωπικό 156.000 στελεχών εκ των οποίων τα 93.500 κατανέμονται στο Στρατό Ξηράς, τα 20.000 υπηρετούν στην Πολεμικό Ναυτικό, τα 31500 στην Πολεμική Αεροπορία, ενώ 11.600 απασχολούνται από κοινού στους τρεις κλάδους και οι έφεδροι αναλογούν σε 237.500 άτομα (The Military Balance, 2010). Η στρατιωτική θητεία των κληρωτών έχει μειωθεί στους 9 μήνες ενώ υπάρχει η άποψη να αυξηθεί ακόμη και στους 14 λόγω της οικονομικής κρίσης. Το γεγονός ότι οι ελληνικές ΕΔ στελεγχώνονται σε μεγάλο βαθμό από κληρωτούς στρατιώτες, οι οποίοι δεν πληρώνονται για την υπηρεσία που προσφέρουν καθιστά το πραγματικό μέγεθος των ελληνικών αμυντικών δαπανών ακόμη μεγαλύτερο (Κόλλιας, 1998). Τέλος, η Ελλάδα διαθέτει πληθυσμό 10.73 εκ ανθρώπων ο οποίος εμφανίζει όμως σημάδια γήρανσης (The Military Balance, 2010).

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών εκείνων που πραγματοποιούν ιδιαίτερα υψηλές αμυντικές δαπάνες. Κατά την περίοδο 1950-1995 η Ελλάδα δαπανούσε για την άμυνα της ετησίως κατά μέσο όρο γύρω στο 5.5% του ΑΕΠ, το υψηλότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα-μέλος του NATO, στο οποίο ο μέσος όρος ήταν 3.3% (Κόλλιας, 1998). Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 1989-2001 η Ελλάδα αύξησε τις αμυντικές της δαπάνες κατά 31% ενώ μεταξύ 1996-2000 κατέστη η 7^η σε κατάταξη εισαγωγών οπλικών συστημάτων χώρα με αγορές ύψους 3665 εκ δολαρίων. Η Ελλάδα προμηθεύεται αμυντικό υλικό κυρίως από τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Το 1999 δαπάνησε για την άμυνα της ποσά που αναλογούσαν στο 4.8% του εγχώριου ΑΕΠ, όταν ο μέσος όρος του NATO ήταν 2.2% και της ΕΕ 1.8% (Kollias and Maniatis, 2003a).

Ο λόγος που υποχρεώνει την Ελλάδα να δαπανά υψηλότερα χρηματικά ποσά για την άμυνα της σε σχέση με τους εταίρους της είναι η τουρκική εξωτερική απειλή η οποία εγκυμονεί κινδύνους για την εθνική της ασφάλεια (Kollias and Paleologou, 2003c). Μάλιστα, εμπειρικές μελέτες έχουν καταδείξει τη ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των ελληνικών και των τουρκικών αμυντικών δαπανών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ελληνική εξοπλιστική πολιτική φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο από τις τουρκικές κινήσεις ενώ δεν παρατηρείται το αντίστροφο (Kollias and Paleologou 2002a).

Τα επιτεύγματα της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας δεν είναι ιδιαίτερα σπουδαία. Η συμμετοχή της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας στην παραγωγή επί του στρατιωτικού υλικού που αγοράζεται ετησίως είναι μικρή όπως υποστηρίζουν οι Κόλλιας (2001), Kollias

and Rafailidis (2003b). Παρατηρείται και εδώ το φαινόμενο της υπεραπασχόλησης και της χαμηλής παραγωγικότητας, καθώς οι περισσότερες εταιρίες παραγωγής στρατιωτικού υλικού συνιστούν ΔΕΚΟ, και ισχύει για τις περισσότερες ότι και για τον υπόλοιπο δημόσιο τομέα. Μέχρι πρότινος, οι δημοσιές επιχειρήσεις της αμυντικής βιομηχανίας αποτελούσαν σχεδόν όλες ζυμιογόνες εταιρίες των οποίων ο εξορθολογισμός κρίνονταν επιβεβλημένος (Κυριαζής και Σωμάκος, 1999). Οι εμπορικές επιτυχίες της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας σε μεγάλο βαθμό αφορούν αγορές από την Κύπρο (Κόλλιας, 1998).

5.8.2 Τουρκία: Ένας αναδύμενος βιομηχανικός και στρατιωτικός γίγαντας;

Από την άποψη των οικονομικών και στρατιωτικών μεγεθών, η Τουρκία υπερτερεί της Ελλάδος. Η Τουρκία διαθέτει πληθυσμό περίπου 76 εκ ανθρώπους, εκ των οποίων το 20% είναι Κούρδοι αλλά αναμένεται ο πληθυσμός της να αυξηθεί επιπλέον μακροπρόθεσμα. Η τουρκική οικονομία για το 2009 παρουσίασε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης -6.5%, δείχνοντας ότι και αυτή επηρεάστηκε από τη χρηματοπιστωτική κρίση. Το Κατά Κεφαλή ΑΕΠ της ήταν σχετικά χαμηλό (8.561 δολάρια) και ο πληθωρισμός σχετικά υψηλός (6.3%)

Η Τουρκία το 2008 δαπάνησε 8.84 δις δολάρια για ανάγκες των ενόπλων της δυνάμεων, ποσό κατά πολύ μεγαλύτερο των 5.62 δις δολαρίων το οποίο δαπάνησε η Ελλάδα (The Military Balance, 2009). Οι τουρκικές ΕΔ αριθμούν περί τα 510.600 στελέχη εκ των οποίων οι 402.000 απασχολούνται στο Στρατό Ξηράς, οι 48.600 στο Πολεμικό Ναυτικό και οι 60.000 στην Πολεμική Αεροπορία. Στην εφεδρεία η Τουρκία διατηρεί περί τους 102.200 στρατιώτες (The Military Balance, 2010). Εκτίμηση μας ωστόσο είναι ότι το νούμερο για την τουρκική εφεδρεία είναι πολύ μεγαλύτερο. Ιδιαίτερα επικίνδυνες για την εθνική κυριαρχία της Ελλάδος φαντάζουν οι τουρκικές Ειδικές Δυνάμεις, η εκπαίδευση των οποίων βασίζεται πάνω στα αμερικανικά πρότυπα (Ζορζοβίλης, 2007).

Στον τομέα των πολιτικών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι επιδόσεις της Τουρκίας δεν είναι ιδιαίτερα υψηλές ενώ τα κρίσιμα ζητήματα για την Τουρκία του 21^{ου} αιώνα είναι η ενδεχόμενη αποδοχή της χώρας ως μέλος της ΕΕ, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ο περιορισμός της επιρροής των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική ζωή και την κοινωνία (Καραμπελιάς, 2000, 2001).

Αξιοθαύμαστα βήματα έχει πραγματοποιήσει η Τουρκία στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας εφαρμόζοντας πολύ επιτυχώς το Ιαπωνικό Μοντέλο Ανάπτυξης στο οποίο αναφερθήκαμε στην §4.6 Χάρη στο ιαπωνικό μοντέλο ανάπτυξης, τη σταδιακή

ιδιωτικοποίηση κρατικών εταιριών, τη συμμετοχή σε διεθνή joint ventures και τις συμφωνίες συμπαραγωγής κατόπιν αδείας (licensed production), η τουρκική βιομηχανία έχει πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα προόδου έναντι του ανταγωνιστή της, της Ελλάδας που η αμυντική της βιομηχανία χαρακτηρίζεται από αναποτελεσματικότητες (Brauer, 2002). Η γειτονική χώρα έχει επιτύχει την ανάπτυξη και παραγωγή μιας σειράς σύγχρονων οπλικών συστημάτων εγχωρίως που μπορούν να συγκριθούν με τα καλύτερα δυτικά, όπως τα αυτοκινούμενα πυροβόλα Firtina των 155mm, και η κορβέτα τύπου stealth Milgem.

Ακόμη, η τουρκική βιομηχανία συμμετέχει ενεργά με σημαντικό υποκατασκευαστικό έργο σε μια σειρά τελευταίας τεχνολογίας οπλοσυστημάτων τα οποία ήδη έχει επιλέξει για τις ΕΔ της, όπως το νέο εκπαιδευτικό KT-1T παραγωγής Νοτίου Κορέας, το αμερικανικό μαχητικό τύπου stealth F-35, το επιθετικό ελικόπτερο T-129, σε συνεργασία με την ιταλοβρετανική AgustaWestland, τη συμμετοχή στην ναυπήγηση των τουρκικών υποβρυχίων U214 κλπ. Η σημαντική παρουσία της Τουρκίας σε διεθνείς βιομηχανικές εκθέσεις, όπως η IDEX και η υπογραφή βιομηχανικών συμφωνιών με μια σειρά από χώρες της οποίες έμμεσα επιδιώκει να δορυφοροποιήσει, όπως η Βοσνία αποδεικνύουν αναμφίβολα στο οικονομικό-βιομηχανικό σκέλος τις ευρύτερες ηγεμονικές προθέσεις της.

http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_acctexp&task=NotAllowed

5.8.3 Τα βαθύτερα αίτια του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού

Χωρίς καμία διάθεση φανατισμού έναντι της γειτόνας χώρας, είναι προφανές ότι τα πραγματικά αίτια του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού βασίζονται στην αναθεωρητική στρατηγική της Τουρκίας. Οι διαφορές μεταξύ των δυο χωρών έχουν βαθύτατες ιστορικές ρίζες. Απώτερος σκοπός της Τουρκίας είναι η αναθεώρηση του υφιστάμενου status quo το οποίο είχε διαμορφωθεί με τη Συνθήκη της Λωζάνης (1923), την αναθεωρητική αυτής Συνθήκη επί των στενών του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων του Μοντρέ (1936) και της Συνθήκης των Παρισίων του 1947, δια της οποίας η Ιταλία μεταβίβασε στην Ελλάδα την κυριότητα του νησιωτικού συμπλέγματος της Δωδεκανήσου (Κόλλιας, 1998).

Μια σειρά ενεργειών της Τουρκίας αποδεικνύουν τις βαθύτερες επιδιώξεις της. Παρά τις επίσημες δήθεν φιλειρηνικές διακηρύξεις της, από το 1923 κιόλας η Νέα Τουρκία του Κεμάλ Αττατούρκ άρχισε να διαμορφώνει μια πολιτική αναθεωρητισμού. Αρχικά, με την αναθεώρηση του περιοριστικού για αυτή καθεστώτος των Στενών το 1936, και την προσάρτηση της Αλεξανδρέττας από τη Συρία το 1939, και κατόπιν με την σκοτεινή

διπλωματία την περίοδο 1941-45⁴⁸, αμφιρρέποντας μεταξύ μιας προσέγγισης αφενός μεν με τους ναζί και εκ αφετέρου δια της διενέργειας μυστικών συνεννοήσεων, με τους βρετανούς με σκοπό να επαναχαράξει το χάρτη της βαλκανικής (Weber, 1982).

Το 1960 οι Τούρκοι κατάφεραν να επιβάλλουν το βρετανικής έμπνευσης σχέδιο μιας “δεσμευμένης ανεξαρτησίας” για την Κύπρο με τη δημιουργία ενός θνησιγενούς πολιτικού καθεστώτος σχεδιασμένου να εγκαθιδρύσει μια μορφή ιδιότυπης διχοτόμησης. Οι τουρκικές μεθοδεύσεις έναντι της Ελλάδος συνεχίστηκαν με την επιδίωξη παραχάραξης της ελληνικής ιστορίας εντός του NATO και όχι μόνο, και με την προσχεδιασμένη από την Τουρκία προβοκάτσια με το κάψιμο της ιστορικής οικίας του Κεμάλ Αττατούρκ στη Θεσσαλονίκη που οδήγησε στις ωρότητες και την εκδίωξη του ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου το 1955 (Κουρής, 1997).

Με προσχεδιασμένη καθοδήγηση από την Άγκυρα η τουρκοκυπριακή μειονότητα που αντιστοιχούσε στο 5% του πληθυσμού της Κύπρου ήρθε σε προστριβές με την ελληνική και η Τουρκία επενέβει στην Κύπρο βομβαρδίζοντας την Τηλλυρία το 1963. Η αντιπαράθεση με την Τουρκία κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής και κατοχής του 40% του εδάφους της κυπριακής δημοκρατίας το 1974, που επέφερε και την τελική κατάρρευση της ελληνικής χούντας (1967-1974) και η κρίση των βραχονησίδων Ιμίων το 1996 ανέδειξε τις πραγματικές επιδιώξεις της γείτονος χώρας που αποσκοπούν στην αναθεώρηση του υφιστάμενου status quo στο τρίγωνο Αιγαίο- Θράκη- Κύπρος (Κουρής, 1997).

Αλλά και η επιθετική διάταξη των τουρκικών ΕΔ που είναι στραμμένη προς δυσμάς αποδεικνύει ότι η Τουρκία προετοιμάζεται για επιθετικό πόλεμο εις βάρος της Ελλάδος ή εναλλακτικά εφαρμόζει μια στρατηγική ώστε η Ελλάδα να εξαναγκαστεί να οδηγηθεί σε μια εφ’ όλης της ύλης διαπραγμάτευση του πολιτικού καθεστώτος στο Αιγαίο (Κυριαζής, 1997). Η Τουρκία ισχυριζόμενη ότι τα ελληνικά νησιά του Ανατ. Αιγαίου επικάθονται πάνω στη μεγάλη υφαλοκρηπίδα της Ανατολίας και για το λόγο αυτό δεν της ανήκουν, απειλεί την Ελλάδα ώστε αυτή να μην ασκήσει μιας σειρά από κυριαρχικά της δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της αύξησης των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια γιατί αυτό θα αποτελέσει αιτία πολέμου (casus belli) για την Τουρκία.

Η γειτονική χώρα για την περίοδο 2010-2025 έχει ξεκινήσει μια σειρά υλοποίησης τεράστιων και πολυέξοδων στρατιωτικών προγραμμάτων και παράλληλα ασκεί πολύ-

---

⁴⁸ Οι τούρκοι πολιτικοί (με πρωθυπουργό τον Ισμέτ Ινονού) την περίοδο 1941-45 επιδίωξαν να ενσωματώσουν τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και να ασκήσουν επεκτατική πολιτική κυριαρχίας σε Κύπρο και Καύκασο φθάνοντας να διεκδικούν ακόμη και τη στρατιωτική διοίκηση της Θεσσαλονίκης!

επίπεδη, δραστήρια και φιλόδοξη διπλωματία με σκοπό τη σταδιακή διάβρωση της ελληνικής κυριαρχίας (Δρούγος, 2009).

Τα κατά καιρούς προσχεδιασμένα από τους τούρκους στρατηγούς διασυνοριακά επεισόδια και οι καθημερινές συνεχείς υπερπτήσεις των τουρκικών μαχητικών πάνω από ελληνικά νησιά και οι πρόσφατες διελεύσεις πολεμικών πλοίων εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων θίγει τα ελληνικά συμφέροντα, ενώ η παθητική στάση της Ελλάδας Κονδύλης (1999) φαίνεται ότι ίσως έχει αποδεχθεί σιωπηρά ένα καθεστώς μειωμένης εθνικής κυριαρχίας, το οποίο αν δεν επιδιώξει να ανατρέψει θα κινδυνεύσει να μετατραπεί σε ένα “κράτος παρία” (*rogue state*) (Δούκας, 2004 ;).

Στην περίπτωση αυτή με βάση την προηγηθείσα ανάλυση της § 5.3 της θεωρίας των παιγνίων θεωρούμε ότι μέχρι τώρα (2010) η χώρα μας εμπίπτει στην κατάσταση Δ1. Ωστόσο, η Ελλάδα θα πρέπει να προσέξει πολύ σοβαρά στο μέλλον ώστε να μην κινδυνεύσει να οδηγηθεί στην κατάσταση Β) που αφορούσε τη χώρα 1.

5.8.4 Μπορεί η Ελλάδα στο μέλλον να αποφύγει τη δορυφοριοποίηση της από την Τουρκία;

Η αντίσταση της Ελλάδος έναντι των τουρκικών επιθετικών επιδιώξεων καθορίζεται από μια σειρά από δυσμενείς στρατιωτικές παραμέτρους. Τα πληθυσμιακά δεδομένα περιορίζουν τη δυνατότητα διατήρησης ποσοτικής ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ενώ η έλλειψη στρατηγικού βάθους του ελληνικού χώρου και οι αποστάσεις που χωρίζουν τον γεωγραφικό κορμό της Ελλάδος από τα νησιά του Αιγαίου και την Κύπρο υποβοηθούν τα στρατιωτικά σχέδια της Τουρκίας (Κόλλιας, 1998).

Και η ίδια η Τουρκία φαίνεται ότι επιδιώκει πια φανερά να καταστεί μια μεγάλη περιφερειακή δύναμη στρατιωτικά με έντονα τα στοιχεία μιας νέο-οθωμανικής μεγαλομανίας Μάζης (2009) ικανής κατά τους Τούρκους εθνικιστές να “καταπιεί” τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη, όπως συνέβη κατά τον 15^ο αιώνα. Η τουρκική στρατηγική έναντι της Ελλάδος φαίνεται ότι εξηγείται μέσα από τη “δυική σχέση της φύσης του πολέμου”, όπως την προσέγγισε ο Clausewitz το 1832 μέσα από την οποία φαίνεται ότι η πολεμική προσπάθεια ενός κράτους συνίσταται:

- Είτε στην ολοκληρωτική κατανίκηση και επικράτηση έναντι του αντιπάλου.
- Είτε στον εξαναγκασμό του αντίπαλου κράτους να προσέλθει σε διαπραγματεύσεις επί των κυριαρχικών του δικαιωμάτων (Echevarria, 2007).

Είναι προφανές ότι μέχρι στιγμής έναντι της Ελλάδος η Τουρκία ακολουθεί την δεύτερη εκ των ανωτέρω δύο στρατηγική, τη λεγόμενη και “έμμεσο στρατηγική” που έχει εφαρμοστεί πολλές φορές με επιτυχία μέσα στην ιστορία των λαών (Hart, 2000). Για να αποφύγει η Ελλάδα νέα τραγικά γεγονότα παρόμοια της Κύπρου στο μέλλον χρειάζονται μια σειρά πολιτικών μέτρων, όπως η σφυρηλάτηση της εθνικής ενότητας και η ένταση της διπλωματικής μάχης για τα δίκαια το ελληνισμού σε όλα τα μέτωπα, καθώς και η απαλλαγή από τις ψευδαισθήσεις σχετικά με τις γενικότερες επιδιώξεις της Τουρκίας (Κουρής, 1997).

Στο στρατιωτικό κομμάτι, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τη δεκαετία του 70' ξεκίνησε μια αμοιβαία κλιμάκωση εξοπλισμών η οποία συνεχίστηκε και τη δεκαετία του 80' κατά την οποία και οι δυο χώρες δαπανούσαν περίπου τα ίδια χρήματα για αμυντικές δαπάνες σε απόλυτα μεγέθη. Εντούτοις, η κατάσταση αυτή άλλαξε άρδην εις βάρος της Ελλάδας από το 2000 και έπειτα όπου η Τουρκία προχώρησε σταδιακά στο διπλασιασμό των αμυντικών της δαπανών σε σχέση με τη δεκαετία του 80', κάτι που δεν μπόρεσε να πράξει και η Ελλάδα (Evaghorou, 2007).

Λαμβανομένων υπ' όψιν των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία λόγω εγγενών διαρθρωτικών αδυναμιών και των περιοριστικών όρων που επιβάλλουν οι εισηγήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εν έτει 2010, η Ελλάδα πρέπει να επιλέξει κατά την άποψη μας την στρατηγική της “έξυπνης” πολιτικής προμηθειών η οποία θα βασίζεται στην ποιοτική και όχι την ποσοτική υπεροχή έναντι της Τουρκίας, επιλέγοντας οπλοσυστήματα που θα λειτουργούν ως “πολλαπλασιαστές ισχύος” και “εξισωτές δυνάμεων” στο σύγχρονο πεδίο μάχης του 21^{ου} αιώνα.

Ο πιο αποτελεσματικός κλάδος των Ενόπλων Δυνάμεων μέσω του οποίου μπορούν να επιτευχθούν οι ανωτέρω παράμετροι ποιοτικής αναβάθμισης της αποτρεπτικής ικανότητας μιας χώρας είναι η Πολεμική Αεροπορία και ο έλεγχος του αεροδιαστήματος, όπως αποδεικνύουν πειστικά σχετικές μελέτες Κυριαζής (1997, 2000), Κυριαζής και Σωμάκος, (1999).

5.9) ΙΣΡΑΗΛ-IPAN

5.9.1 Ο Δαβίδ θα ξανανικήσει τον Γολιάθ;

Η ύπαρξη του ισραηλτικού κράτους προέκυψε δια πυρός και σιδήρου. Από το 1948, το οποίο αποτέλεσε το έτος σύστασης του μέχρι το 1990 το Ισραήλ χρειάστηκε πέντε φορές να αναμετρηθεί στρατιωτικά με τους άραβες αντιπάλους του. Στη περίπτωση του εναέριου πολέμου, η αντιπαράθεση με τη Συρία και την Αίγυπτο ήταν συνεχής. Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι κατέδειξαν την καθοριστική σημασία του αεροπορικού όπλου ως εξισωτή δυνάμεων έναντι πολύ μεγαλύτερων πληθυσμιακά και υπέρτερων στρατιωτικά αντιπάλων (Κυριαζής, 1997).

Η ισραηλτική οικονομία εν έτει 2009 παρουσίασε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του -0.1%, το ΑΕΠ ανήλθε στα 198 δις δολάρια, το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ήταν ιδιαίτερα υψηλό (27.390 δολάρια ετησίως) για μια χώρα σε τόσο τεταμένη περιοχή και τέλος, ο πληθωρισμός συγκρατήθηκε σε λογικά επίπεδα (3.6%) Ο πληθυσμός του ισραηλτικού κράτους ανέρχεται στα 7.1 εκ ανθρώπους, το 20% του οποίου αποτελούν οι ταλαιπωρημένοι ιστορικά παλαιστίνιοι (The Military Balance, 2010).

Τα επιτεύγματα του Ισραήλ ως προς τη στρατιωτική τεχνολογία είναι θαυμαστά. Η μικρή χώρα που από το εξωτερικό εφοδιάζεται κυρίως με αμερικανικής προέλευσης στρατιωτικό υλικό, έχει αναπτύξει μια ακμάζουσα εγχώρια στρατιωτική βιομηχανία που παράγει υπερσύγχρονα οπλοσυστήματα συγκρινόμενα με τα καλύτερα αμερικανικά, ευρωπαϊκά και ρωσικά. (http://www.israeli-weapons.com/israeli_weapons.html.) Οι εξαγωγικές επιτυχίες της ισραηλτικής στρατιωτικής βιομηχανίας την κατατάσσουν (το 2007) στις 10 πρώτες σε εξαγωγές στρατιωτικού υλικού χώρες παγκοσμίως με πωλήσεις αξίας 500 εκ δολαρίων (Πίνακας 27). Ταυτόχρονα, το Ισραήλ αποτελεί και έναν από τους μεγαλύτερους πελάτες της διεθνούς στρατιωτικής βιομηχανίας για ότι υλικό το ίδιο δεν μπορεί ακόμη από μόνο του να παράξει.

Χαρακτηριστικά, για το 2004 το Ισραήλ κατατάσσονταν έκτο στον κόσμο σε αγορές στρατιωτικού υλικού ύψους 1,5 δις δολαρίων (Πίνακας 34). Όπως αναφέρθηκε και στην §5.2.2 το Ισραήλ απέκτησε το 1979 με μυθιστορηματικό τρόπο πυρηνικά όπλα τα οποία κατασκεύασε εγχώρια σε μυστικά τροποποιημένο για το σκοπό αυτό υπόγειο εργοστάσιο στην περιοχή Dimona. Από το 1959 που ξεκίνησαν το πρόγραμμα ανάπτυξης του ατομικού όπλου, οι Ισραηλινοί πραγματοποίησαν μυστικές πυρηνικές δοκιμές στην έρημο Negev το

1966 και στον ινδικό ωκεανό μαζί με τη Νότιο Αφρική το 1979. Μόνο το 1986 αποδεδείχθηκε ανεπίσημα η ύπαρξη ενός αριθμού 100-200 πυρηνικών κεφαλών στο οπλοστάσιο του Ισραήλ από τον πρώην εργάτη της Dimona ονόματι Mordechai Vanunu! (Charnysh, 2009).

5.9.2 Το μεγάλο αίνιγμα του Ιράν

Από το 1979 που εκδηλώθηκε η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και εκδιώχθηκε ο δυτικόφιλος Σάχης, το ιστορικό κράτος της Περσίας ακολουθεί μια πολιτική που σε γενικές γραμμές αποκηρύσσει οτιδήποτε έχει σχέση με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Η ιρανική οικονομία για το 2009 παρουσίασε ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 1,5%, το ΑΕΠ αναλογούσε σε 359 δις δολάρια αλλά το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ανήλθε μόνο σε 5418 δολάρια. Ο πληθωρισμός έλαβε επικίνδυνες διαστάσεις (στο 12%) διαβρώνοντας την αξία του ιρανικού εθνικού νομίσματος, του ρουπιού. Ο πληθυσμός του κράτους ανήλθε στα 66,4εκ ανθρώπους αλλά μόνο το 51% αποτελεί περσικής εθνότητας πολίτες. Οι Κούρδοι αποτελούν το 7%. Το Ιράν κατά βάση αποτελεί ένα πολυπολιτισμικό κράτος, όπως πάντα στην μακραίωνη ιστορία του (The Military Balance, 2010).

Οι ιρανικές ΕΔ, εξαιτίας του εμπάργκο όπλων από τις ΗΠΑ και πρόσφατα από τις περισσότερες εξαγωγικές χώρες, με εξαίρεση τη Ρωσία και την Κίνα, αποτελούν ένα μωσαϊκό οπλικών συστημάτων, εκ των οποίων τα περισσότερα ανάγονται στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου.⁴⁹ Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 3, η πολυτυπία αποτελεί μείζονα λόγο για να υποθέσει κανείς επιχειρησιακή αναποτελεσματικότητα για τις ιρανικές ΕΔ. Εκτός, της παλαιότητας του στρατιωτικού υλικού και της πολυτυπίας, οι ιρανικές ΕΔ αντιμετωπίζουν και το πρόβλημα της διακοπής παροχής ανταλλακτικών και λογιστικής υποστήριξης από τις αρχικές πηγές των προμηθευόντων κρατών, με αποτέλεσμα -κατά την εκτίμηση μας- η μαχητική τους αξία να αποτελεί ένα μεγάλο ερωτηματικό ακόμη και αν υποτεθεί ότι η

⁴⁹ Για παράδειγμα, ως προς την πολεμική του αεροπορία το Ιράν διαθέτει αμερικανικά F14 Tomcat, F4, Phantom, F5 Tiger, C-130 Hercules και τα αντιαεροπορικά MIM 23 Hawk (από τις ΗΠΑ πριν το 1979). Ακόμη, τα αεροσκάφη MIG29 Fulcrum, SU24 Fencer, SU25 Frogfoot, Antonov 24 και τα αντιαεροπορικά SA2/5/7 (από τη Σοβιετική Ένωση) καθώς και άρματα μάχης Chieftain από το Ην. Βασίλειο! Τα μόνα σύγχρονα οπλικά συστήματα που φαίνεται να έλαβε πρόσφατα από τη διεθνή αγορά είναι τα 29 αντιαεροπορικά συστήματα TOR M1 από τη Ρωσία το 2007

ικανότητα των ιρανών να τα συντηρούν με δικά τους εγχωρίως παραχθέντα ανταλλακτικά είναι ικανοποιητική.

Εκεί που η στρατιωτική ικανότητα του Ιράν δεν δύναται να αμφισβητηθεί είναι οι τεχνολογία βαλλιστικών πυραύλων που διαθέτει. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, οι πρόσφατα αναπτυχθέντες βαλλιστικοί πύραυλοι ICBM τύπου Shahab-3 με βεληνεκές περί τα 1,000 με 1,500 Km θα είναι ικανός να πλήξει πολλούς συμμάχους των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή, όπως αρκετές ευρωπαϊκές χώρες-μέλη του NATO (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας), και ακόμη, το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία και γενικά πολλές χώρες της Μέσης Ανατολής, υπό την προϋπόθεση, βέβαια, ότι τα βλήματα αυτά τελικά δεν αναχαιτιστούν. (Hildreth, 2009). Αν μάλιστα το Ιράν αψηφώντας τις κυρώσεις της διεθνούς κοινότητας για επανέλεγχο των πυρηνικών του εγκαταστάσεων κατάφερνε τελικά να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, τότε ο συνδυασμός ατομικών όπλων και βαλλιστικών πυραύλων θα αποτελούσε ένα σενάριο τρόμου για το Ισραήλ και όχι μόνο.

Ωστόσο, αυτή η άποψη δεν φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση που και τα δυο αντίπαλα κράτη διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Από την μέχρι τώρα ανάλυση (§2.2 και §5.2) είναι προφανές ότι τα ατομικά όπλα αποτελούν περισσότερο όπλα ψυχολογικών επιχειρήσεων για τον εκφοβισμό του αντιπάλου και την κάμψη του ηθικού του καθώς και όπλα ανταποδοτικού χτυπήματος σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης. Ακόμη και ένα “πυρηνικό” Ιράν θα έπρεπε πολύ σοβαρά να λάβει υπόψη του τις συνέπειες από τη ρήψη πυρηνικών βομβών στο Ισραήλ, καθώς η ισραηλινή ηγεσία θα μπορούσε να ανταπαντήσει στο Ιράν με μπαράζ πυρηνικών ανταποδοτικών χτυπημάτων.

Έτσι, στην πραγματικότητα, ακόμη και αν τελικά το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά όπλα, δεν θα αποκτήσει ποτέ στρατιωτικό τακτικό πλεονέκτημα στην περιοχή, καθώς όταν δυο αντίπαλα κράτη ή σχηματισμοί διαθέτουν πυρηνικά όπλα, τότε αυτά είναι και στις δυο περιπτώσεις “αμοιβαίως άχρηστα” (*mutually unusable*) (Kennedy, 1988). Οι Brito και Intriligator (1995) υποστηρίζουν ότι το κράτος (στην περίπτωση μας το Ισραήλ) που διαθέτει το μονοπώλιο του ατομικού όπλου θα μπορούσε να χτυπήσει το αντίπαλο κράτος με ατομικά όπλα με σκοπό να μην του επιτρέψει την πρόσβαση σε αυτή την τεχνολογία. Άποψη μας είναι ότι κάτι τέτοιο δεν αποτελεί ρεαλιστικό σενάριο γιατί κανένα κράτος είτε αυταρχικό είτε όχι δεν θα επιθυμούσε να πλήξει με ατομικά όπλα τον αντίπαλο του, καθώς αυτό θα επέσυρε την σφοδρή αποδοκιμασία της διεθνούς κοινότητας.

Από την άλλη πλευρά, η εμμονή του Ιράν να μη δέχεται τους διεθνείς παρατηρητές στο έδαφος του αποτελεί ένα μεγάλο ατόπημα εφόσον το ατομικό του πρόγραμμα είναι μόνο για ειρηνικούς σκοπούς, όπως διατείνονται οι Ιρανοί ιθύνοντες, δυσχεραίνοντας τη

διπλωματική του θέση. Ακόμη πιο περίεργο είναι το γεγονός ότι οι εθνικιστικές κορώνες του ιρανού προέδρου Ahmadinejad, ο οποίος αναφέρθηκε απαξιωτικά για το εβραϊκό ολοκαύτωμα, απειλώντας ευθέως το Ισραήλ ότι θα “πληρώσει” για την πολιτική που ακολουθεί έναντι των Παλαιστινίων⁵⁰, φαίνεται να προκαλεί ακόμη περισσότερο ένα νέο χτύπημα των ΗΠΑ ή του Ισραήλ ή και των δυο ταυτόχρονα στο Ιράν, τη στιγμή που, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οι συμβατικές στρατιωτικές του δυνάμεις σε σχέση με τις αμερικανικές και των συμμάχων τους φαντάζουν πολύ υποδεέστερες, τουλάχιστον ως προς το αεροπορικό όπλο, του οποίου η σημασία για την έκβαση στρατιωτικών επιχειρήσεων στο σύγχρονο πεδίο μάχης είναι ήσσονος σημασίας, όπως αναφέρθηκε στην §5.8.4

Σε κάθε περίπτωση, εκτίμηση μας είναι ότι μια ενδεχόμενη πολεμική εμπλοκή των ΗΠΑ στο Ιράν θα καθοριστεί και από το βαθμό απαγκίστρωσης των δυνάμεων τους από το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Ίσως έτσι να εξηγείται και η πρόσφατη δέσμευση των 25 κρατών του NATO -της Ελλάδος συμπεριλαμβανομένης- να αποστείλουν στρατιωτικό προσωπικό 7000 ατόμων στο Αφγανιστάν συνεπικουρώντας τις αμερικανικές ΕΔ.

(<http://www.reuters.com/article/idUSTRE5B31NW20091204>)

Από την ανωτέρω ανάλυση φαίνεται ότι η συμπεριφορά του δίπολου Ισραήλ-Ιράν ομοίως ανάγεται στην περίπτωση Δ1 της θεωρίας παιγνίων που αναλύσαμε παραπάνω αν και είναι ξεκάθαρο ότι με βάση τη στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων η πλάστιγγα γέρνει υπέρ της συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ.

5.10) ΝΟΤΙΑ ΚΟΡΕΑ- ΒΟΡΕΙΑ ΚΟΡΕΑ

5.10.1 Οι οικονομικές, βιομηχανικές και στρατιωτικές επιδόσεις μιας “ασιατικής τίγρεως”

Το τελευταίο δίπολο ισχύος που εξετάζουμε αφορά τις δυο όμορες χώρες Νότια Κορέα και Βόρεια Κορέα οι οποίες δημιουργήθηκαν ως χωριστές οντότητες το 1945, μετά την ήττα και την αποχώρηση του στρατού της Ιαπωνίας από την χερσόνησο της Κορέας. (Hastings, 2009). Ως προς τη Νότια Κορέα, αυτή, από το 1950 αποτελεί πιστό σύμμαχο των ΗΠΑ οι οποίες την βοήθησαν στρατιωτικά στον πόλεμο του 1950-53 με τη Βόρεια Κομμουνιστική Κορέα. Μέχρι και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τα δυο αντίπαλα κράτη φρόντιζαν στην ενίσχυση των ενόπλων τους δυνάμεων με στόχο να προασπίσουν την εθνική τους ασφάλεια και την ιδεολογική τους βάση.

⁵⁰ <http://www.spiegel.de/international/0,1518,400603,00.html>

Οι οικονομικές επιδόσεις της Νότιας Κορέας είναι σπουδαίες καθώς αποτελεί μια από τις τέσσερις “ασιατικές τίγρεις” μαζί με το Hong Kong, τη Σιγκαπούρη και την Ταϊβάν. Την περίοδο 1960-1990 η νοτιοκορεατική οικονομία υποβοηθήθηκε από τις ΗΠΑ αποκτώντας γερές βάσεις για οικονομική ανάπτυξη. Την περίοδο 1953-1962 ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ανέρχονταν στο 4%, ενώ κατά την περίοδο 1962-1995 επιτύχανε κατά μέσο όρο ρυθμούς ανάπτυξης 8,5%, ένα ομολογουμένως σπουδαίο επίτευγμα (Bae, 2003).

Το ΑΕΠ της Νοτίου Κορέας για το 2009 ανήλθε στα 882 δις δολάρια και το Κατά Κεφαλήν στα 18.188 δολάρια ετησίως. Ο ρυθμός ανάπτυξης του κράτους των 48.5 εκ ανθρώπων σταμάτησε στο ικανοποιητικό -εν μέσω χρηματοπιστωτικής κρίσης- 1.0% επί του ΑΕΠ. Πιστεύεται δε ότι μακροπρόθεσμα οι ρυθμοί ανάπτυξης των τεσσάρων “τίγρεων” θα σταθεροποιηθούν στο 3,5%, το οποίο και αποτελεί τον ετήσιο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας των τεσσάρων οικονομιών (Rao et al, 2009). Ο πληθωρισμός της Νοτίου Κορέας συγκρατήθηκε στο 2,% για το 2008 (The Military Balance, 2010).

Όπως και οι υπόλοιπες αναδυόμενες οικονομίες της νοτιοανατολικής Ασίας, η Νότια Κορέα παρουσίασε σημαντικές επιτυχίες ως προς την εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Το γεγονός ότι το οπλοστάσιο της περιλαμβάνει υπερσύγχρονα οπλικά συστήματα αμερικανικής κυρίως προέλευσης⁵¹ δεν την αποθάρρυνε από το να προσπαθήσει να αποκτήσει ένα σημαντικό αριθμό αυτάρκειας με εγχώριας ανάπτυξης και παραγωγής οπλικά συστήματα⁵² (The Military Balance, 2009).

Μετά το 1990 η νοτιοκορεατική στρατιωτική βιομηχανία υποβοηθήθηκε με κρατικές χρηματικές ενισχύσεις ώστε να αναπτυχθεί σε κρίσιμους τομείς που απαιτούσαν υψηλή τεχνολογία, όπως η αεροδιαστημική βιομηχανία και οι κλάδοι των ηλεκτρονικών υποσυστημάτων και των επικοινωνιών. Από το 1986 ως το 1997 το 21% του ετήσιου R&D για την ανάπτυξη της οικονομίας διοχετεύονταν στην αμυντική βιομηχανία κυρίως προς τις

⁵¹ Όπως τα επιθετικά ελικόπτερα AH-1F Cobra, τα αντιαεροπορικά Patriot PAC 3 και τα αεροσκάφη F15K, F16C, P-3C Orion κλπ.

⁵² Επιτυχημένα νοτιοκορεατικά οπλοσυστήματα είναι το αυτοκινούμενο οβιδοβόλο K-9 Thunder των 155χιλιοστών(http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=10049&Itemid=50), το TOMA K-21 Black Leopard (http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9788&Itemid=42) το εκπαιδευτικό αεροσκάφος jet T50 Golden Eagle σε συνεργασία με τη Lockheed Martin <http://www.airforce-technology.com/projects/t-50/> κλπ.

βιομηχανίες Samsung, Daewoo και Hyundai. Από το 1998 όμως, το ποσοστό αυτό παρουσιάζει μείωση (Bae, 2003).

5.10.2 Τα τρία σενάρια για το μέλλον της Βόρειας Κορέας

Η Βόρεια Κορέα αποτελεί τη χαρακτηριστική περίπτωση ενός κράτους το οποίο έχει μείνει πολύ μακριά από τις διεθνείς εξελίξεις ξεκομμένο από το διεθνές περιβάλλον. Η συλλογή των οικονομικών του στοιχείων μόνο υποθετική μπορεί να είναι καθώς η μυστικοπάθεια και οι απολυταρχικές δομές του καθεστώτος δεν επιτρέπουν ασφαλείς εκτιμήσεις. Εκτός αυτού, η Βόρεια Κορέα αποτελεί ίσως μόνο με την Κούβα και το Ζαΐρ τα τελευταία κράτη τα οποία επιμένουν στην εφαρμογή μιας αποτυχημένης συνταγής, την εξολοκλήρου εφαρμογή συγκεντρωτικού κρατικού σχεδιασμού έναντι των μεταμοντέρνων σοσιαλιστικών μοντέλων ή των εργαλείων της ελεύθερης αγοράς.

Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου και το παγκόσμιο ρεύμα του αφοπλισμού που επικράτησε δεν συγκίνησε τους βορειοκορεάτες ηγέτες που συνέχιζαν να αυξάνουν τις αμυντικές δαπάνες του κράτους, αν και μετά το 1990 οι αμυντικοί προϋπολογισμοί μειώθηκαν αισθητά λόγω της χειροτέρευσης των επιδόσεων της βορειοκορεατικής οικονομίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την ψυχροπολεμική περίοδο το 20-25% του βορειοκορεατικού ΑΕΠ διοχετεύονταν σε δαπάνες για άμυνα με το αντίστοιχο νοτιοκορεατικό να κυμαίνεται μεταξύ 3-6%! (Bae, 2003).

Για το οικονομικό και πολιτικό μέλλον της Κορέας παρουσιάζονται τρία πιθανά σενάρια. Σύμφωνα με το πρώτο, η Βόρειος Κορέα θα απορροφηθεί από τη Νότια κατά τα πρότυπα της απορρόφησης της Ανατολικής Γερμανίας από τη Δυτική το 1990, είτε μέσω πολεμικής αναμέτρησης, είτε μέσω κατάρρευσης της βορειοκορεατικής οικονομίας. Το δεύτερο σενάριο περιλαμβάνει την εφαρμογή μιας σκληρής οικονομικής πολιτικής από τη βορειοκορεατική ηγεσία με βάση τα λενινιστικά πρότυπα που πιθανότατα θα οδηγήσει σε οικονομική καχεξία τους βορειοκορεάτες, οι οποίοι με βάση τη στρατηγική του σκληρού καθεστώτος δεν θα έχουν πρόσβαση και επαφή με τον έξω κόσμο.

Το τρίτο σενάριο λαμβάνει υπόψη του την πιθανότητα ο βορειοκορεάτης ηγέτης Kim Jong να επιδιώξει αρχικά τη σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης στην Βόρεια Κορέα και κατόπιν να υιοθετήσει μια πολιτική σταδιακής μεταρρύθμισης κατά τα πρότυπα της Κίνας στα επόμενα 2-3 χρόνια (Smith, 1997). Από τα τρία σενάρια η βορειοκορεατική πολιτική ηγεσία φαίνεται να επιλέγει-κατά τα φαινόμενα- το δεύτερο, το χειρότερο. Η περίπτωση της Βόρειας Κορέας αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός κράτους με

περιορισμένες δυνατότητες σε συμβατικά οπλοσυστήματα έναντι του αντιπάλου του (Νότια Κορέα) που για να το αντιμετωπίσει καταφεύγει στην ανάπτυξη όπλων μαζικής καταστροφής ως εξισωτή δυνάμεων.⁵³

Το πιο λυπηρό για την εξασφάλιση της ειρήνης στην ευαίσθητη αυτή περιοχή του πλανήτη είναι ότι η βορειοκορεατική ηγεσία δεν φαίνεται να ανταποκρίθηκε στην πολιτική επαναπροσέγγισης που εγκαινίασε η νοτιοκορεατική ηγεσία από το 2000 με σκοπό την παροχή οικονομικής βοήθειας και εγγυήσεων για το πολιτικό μέλλον του καθεστώτος στη Β. Κορέα έναντι της εγκατάλειψης του πυρηνικού της προγράμματος.

5.10.3 Το πυρηνικό και πυραυλικό πρόγραμμα της Βόρειας Κορέας.

Στις 20 Ιανουαρίου του 1992 η νότια και η βόρεια Κορέα υπέγραψαν μια πολύ ελπιδοφόρα συμφωνία: Να μην προχωρήσει καμία εκ των δυο στην έρευνα για την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Ήδη από το 1985 η Βόρεια Κορέα είχε πεισθεί να υπογράψει τη συμφωνία NPT για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων στην οποία αναφερθήκαμε στην §5.2. Ωστόσο, το 2003 η Βόρεια Κορέα αποσύρθηκε από την εφαρμογή της συνθήκης. Μάλιστα εικάζεται ότι το 2006 πραγματοποίησε πυρηνική δοκιμή, χωρίς όμως μέχρι σήμερα κάτι τέτοιο να έχει πλήρως επιβεβαιωθεί από τις ΗΠΑ και την Διεθνή Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας (Scheider, 2007).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις η ηγεσία της Βορείου Κορέας – η οποία από το 1992 είχε εκδιώξει τους επιθεωρητές της Παγκόσμιας Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας (της IAEA) - ήδη διέθετε από το 2004 10 έως 14 κιλά πλουτωνίου και είχε ήδη κατασκευάσει 1-2 πυρηνικές κεφαλές, ενώ τα έγκυρα ινστιτούτα γεωστρατηγικών αναλύσεων IISS και ISIS με εκτιμήσεις τους θεωρούσαν ότι ο αριθμός των πυρηνικών κεφαλών της Β. Κορέα ανέρχονταν μεταξύ ενός έως εννέα. Αν ωστόσο τα στοιχεία αυτά είναι αξιόπιστα κατά πόσο ευσταθεί και είναι αξιόπιστη η απειλή προς την ηγεσία της Β. Κορέας σύμφωνα με την οποία ΗΠΑ και Ν. Κορέα δεν θα ανεχθούν πυρηνικά όπλα στα χέρια των ιθυνόντων της ; (Seongwhun, 2007).

---

⁵³ Τα συμβατικά οπλικά συστήματα της Βορείου Κορέας αποτελούν σοβιετικής και κινεζικής φιλοσοφίας σχεδιάσεις των δεκαετιών '60, '70 και '80. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της βορειοκορεατικής πολεμικής αεροπορίας. Τα 620 μαχητικά της σίγουρα αποτελούν αριθμό που θα τρόμαζε τους νοτιοκορεάτες που διαθέτουν περί τα 490 μαχητικά εκ των οποίων περίπου τα μισά είναι 3^{ης} και 4^{ης} γενεάς (F15K, F16C). Αντίθετα, η Βόρεια Κορέα από τα 620 μαχητικά που διαθέτει, μόνο τα 35 είναι τρίτης γενεάς (MIG29) και τα υπόλοιπα αποτελούν ψυχροπολεμικές σχεδιάσεις MIG17/21/23!

Σκοτεινό παραμένει και το πρόγραμμα των βαλλιστικών πυραύλων που το απολυταρχικό κράτος αναπτύσσει με προφανή στόχο την χρησιμοποίησή τους για τη μεταφορά του ατομικού όπλου σε υποψήφια κράτη-στόχους. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η βόρεια Κορέα προσπάθησε να αναπτύξει δυο φιλόδοξα προγράμματα βαλλιστικών πυραύλων με την κωδική ονομασία Taepo Dong 1 και Taepo Dong 2. Το πρώτο οπλοσύστημα υποτίθεται ότι θα είχε βεληνεκές από 1500Km έως 2,500 km και το δεύτερο από 4,000km έως 8,000 km.

Μέχρι σήμερα τίποτα από αυτά δεν έχει επιβεβαιωθεί στην πράξη (Hildreth, 2008). Οι πρόσφατες προσπάθειες της βορειοκορεατικής κυβέρνησης, την περίοδο 1998-2009 να αποκτήσει ένα αξιόπιστο βαλλιστικό όπλο απέτυχαν μετά από μια σειρά αποτυχημένων εκτοξεύσεων μιας εκδοχής πυραύλου Taepo Dong 2 (τρεις αποτυχημένες εκτοξεύσεις τα έτη 1998, 2005, 2008) (Park, 2009).

Σε κάθε περίπτωση, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτική με το πυρηνικό πρόγραμμα της Βόρεια Κορέας. Οι ΗΠΑ παρακολουθούν την κάθε εξέλιξη του πυρηνικού και βαλλιστικού-πυραυλικού προγράμματος της βορειοκορεατικής ηγεσίας με πολύ μεγάλη προσοχή, έτοιμες να επέμβουν στρατιωτικά. Ωστόσο, φρονούμε ότι η καλύτερη οδός για την επίλυση της κρίσης είναι αναμφίβολα η διπλωματία.

Σύμφωνα με την ανάλυση της §5.3. εκτιμούμε ότι η περίπτωση της Β. Κορέας με βάση το γεγονός της ποιοτικής ανωτερότητας των Ενόπλων Δυνάμεων της Ν. Κορέας αλλά και της στρατηγικής συμμαχίας τους με τις ΗΠΑ, θα έπρεπε θεωρητικά να ακολουθεί μια πιο διαλλακτική πολιτική στις σχέσεις της με τη Νότια Κορέα. Παρά ταύτα, φαντάζει παράδοξο ότι η Βόρεια Κορέα εξακολουθεί να υιοθετεί μια επιθετική πολιτική έναντι της Νότιας Κορέας⁵⁴. Η Β. Κορέα ακολουθεί μια γεωπολιτική συμπεριφορά που μάλλον εμπίπτει στην περίπτωση Δ1 ή Δ2 των Παιγνίων Α και Β' της §5.3, παρά μια συμπεριφορά που θα έτεινε στην περίπτωση Β, κάτι που θα φάνταζε πιο λογικό με βάση τη διεθνή απομόνωση της και τις παρωχημένων δυνατοτήτων Ένοπλες Δυνάμεις της.

⁵⁴ Στις 26/3/2010 η νοτιοκορεατική κορβέτα Chonan PCC-772 βυθίστηκε μετά από έκρηξη με αδιευκρίνιστα αίτια. Η περίπτωση να βλήθηκε από βορειοκορεατικό οπλικό σύστημα δεν φαντάζει πιθανή αλλά δεν μπορεί και να αποκλειστεί κατηγορηματικά δεδομένων των διενέξεων των δυο χωρών ως προς τον καθορισμό των θαλάσσιων συνόρων τους. Πηγή: <http://strategy-geopolitics4.blogspot.com/2010/03/chonan-pcc-772.html> Όπως τελικά απεδείχθη, η βύθιση της κορβέτας έγινε από τορπίλη βορειοκορεατικού υποβρυχίου! http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=12282&Itemid=137

Άποψη μας είναι ότι στην περίπτωση που εξετάζουμε ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσε να καταστεί σημαντικός. Η ΕΕ ως τρίτος και ουδέτερος στη διαμάχη μεταξύ Β. Κορέας και Ν.Κορέας-ΗΠΑ θα ήταν δυνατόν να δραστηριοποιηθεί ενεργότερα με σκοπό την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης, πείθοντας τη Β. Κορέα να εγκαταλείψει τις πυρηνικές και πυραυλικές τις δραστηριότητες μέσω μιας διαμεσολάβησης για την εδραίωση της ειρήνης με τη Νότια Κορέα.

Το ίδιο ισχύει και με την παραπλήσια περίπτωση του Ιράν που εξετάσαμε πιο πριν. Σε μια τέτοια περίπτωση η ΕΕ μέσω της διπλωματικής οδού θα επιτύγχανε ότι δεν μπόρεσε ο αμερικανικός γίγαντας με την απειλή χρήσης βίας. Το γόητρο της ΕΕ μετά απο μια τέτοια επιτυχία θα είχε αποκατασταθεί διεθνώς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο στόχος της παρούσης εργασίας είναι να αναδείξει όλες εκείνες τις πτυχές που καθορίζουν την πολιτική ασφάλειας των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Από την ανωτέρω ανάλυση έγινε αντιληπτό ότι εντός του συνεχώς μεταβαλλόμενου και διεθνοποιημένου περιβάλλοντος, τα κράτη-συνιστώσες του παγκοσμίου γεωπολιτικού συστήματος ασφάλειας εξακολουθούν ως ανεξάρτητες οντότητες να εξασκούν την πολιτική ασφάλειας τους σε εθνικό επίπεδο, όμως πολλές από τις τελικές αποφάσεις τους επηρεάζονται από ευρύτερους οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς συνασπισμούς, στις διεργασίες και αποφάσεις των οποίων συμμετέχουν περισσότερο ή λιγότερο ενεργά ως μέλη. Η θέση αυτή συμφωνεί με τα συμπεράσματα των Echevarria (2007), Movarschik, (1998), Moussis (2007), Owen (2002) Polachek and Seigle (2007).

Στο 1^ο και το 2^ο κεφάλαιο έγινε παράθεση των οικονομικών, πολιτικών και στρατιωτικών οργανισμών και των θεσμών που δημιουργήθηκαν μετά τον Β'ΠΠ καθορίζοντας τη μεταπολεμική στρατηγική ασφάλειας των κρατών με κύρια εστίαση σε αυτούς οι οποίοι αφορούσαν τα ευρωπαϊκά δρώμενα και τις ΗΠΑ. Στο οικονομικό σκέλος, διαφάνηκε η ήσσονος σημασίας συμβολή μιας σειράς μέτρων πολιτικής για την ανάκαμψη της κατεστραμμένης Ευρώπης λόγω του αποτρόπαιου Β'ΠΠ. Οι συμφωνίες για τη σύσταση του Breton-Woods, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, και της Παγκοσμίου Τραπεζής, το σχέδιο Marshall και τα κενυσιανά οικονομικά εργαλεία εξασφάλισαν την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομίας προσφέροντας ελπίδες για ένα καλύτερο μέλλον στους λαούς που τα υιοθέτησαν. Οι συμφωνίες για τη σύσταση της ΕΟΚ, της ΕΚΑΧ, της ΕΚΑΕ, του ΟΟΣΑ και τέλος, της ΕΕ, αποτέλεσαν σημεία-σταθμούς στην μετά το 1945 στρατηγική ανάκαμψης των ευρωπαϊκών οικονομιών.

Στο πολιτικοστρατιωτικό σκέλος, η σύσταση του NATO και της ΔΕΕ, με τις στρατιωτικές τους συνιστώσες, όπως η Νατοϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης, ο ευρωστρατός και η EUFOR, εξασφάλισαν σε γενικές γραμμές την ειρήνη στην Ευρώπη, επιτρέποντας στους Ευρωπαίους πολίτες να οραματίζονται ένα καλύτερο μέλλον, χάρει στο υπέρτατο αγαθό της ελευθερίας που εξακολουθούν να διατηρούν σε σχέση με τις καταστάσεις οικονομικής ανέχειας και πολιτικής καταπίεσης που αντιμετωπίζουν άλλοι λαοί στη Μέση Ανατολή, την Αφρική και αλλού.

Στο 3^ο κεφάλαιο επιχειρήσαμε τη συγκριτική ανάλυση της Πολιτικής Ασφάλειας μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ επιδιώκοντας να εντοπίσουμε τα σημεία στα οποία η ΕΕ υστερεί έναντι της αμερικανικής υπερδύναμης. Το 4^ο κεφάλαιο συμπεριέλαβε τις σημαντικότερες

κατά την άποψη μας παραμέτρους και πτυχές της αμυντικής βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο ως συνιστώσας μείζονος σημασίας για τον καθορισμό και την εφαρμογή της Πολιτικής Ασφάλειας από τα κράτη σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βάσει της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε, στο 5^ο κεφάλαιο επιδιώξαμε την περιγραφή της πολιτικής ασφάλειας αναλύοντας τις στρατηγικές επιλογές και των υπόλοιπων ισχυρών γεωπολιτικών συνιστωσών (Ρωσία, Κίνα, Ινδία, Ιαπωνία) αλλά και λιγότερο ισχυρών πλην όμως, αναδυόμενων γεωπολιτικών δυνάμεων, όπως το Ισραήλ, η Τουρκία, το Πακιστάν και η Νότια Κορέα, θεωρώντας ότι οι πολιτικές τους έχουν αντίκτυπο στην παγκόσμια ευημερία όλης της Γης.

Τέλος, θεωρήσαμε εξ' αρχής ότι η μια προς μια οικονομική, πολιτική και αμυντική ανάλυση και των 195 χωρών του πλανήτη δεν θα προσέδιδε μια κατά πολύ διαφοροποιημένη εικόνα από αυτή που τελικώς συμπεράναμε για την Πολιτική Ασφάλειας των ισχυρότερων χωρών ή συνασπισμών παγκοσμίως και δεν θα εξυπηρετούσε την κύρια στόχευση της μελέτης μας και για το λόγο αυτό εγκαταλείφθηκε. Κι αυτό, γιατί τα μικρότερα κράτη⁵⁵ δεν φαίνεται να καθοδηγούν και να επηρεάζουν ουσιαστικά τις γεωπολιτικές εξελίξεις αλλά μάλλον να επηρεάζονται θετικά ή αρνητικά από αυτές.

Οι επιτυχίες και οι αναποτελεσματικότητες της ΚΕΠΠΑ

Από την ανωτέρω ανάλυση καταδεικνύονται τα εξής σημαντικότερα συμπεράσματα: Οι μέχρι τώρα οι προσπάθειες για ΚΕΠΠΑ, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν είναι αποτέλεσμα μιας ιδεαλιστικής πορείας αλλά σκληρών διαπραγματεύσεων μεταξύ των χωρών-μελών της κοινότητας οι οποίες εξακολουθούν να πολιτεύονται “εθνικά” πάνω στη λογική οφέλους-κόστους, κυρίως για τις εθνικές τους οικονομίες. Οι όποιες προσπάθειες για ΚΕΠΠΑ έχουν γίνει, βασίζονται στην αίσια έκβαση της διαπραγμάτευσης κυρίως μεταξύ των τριών ιστορικά ισχυρότερων χωρών της ΕΕ (Ην. Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία). Την άποψη αυτή συμμερίζονται και οι Τσακαλόγιαννης (2000α, 2000β), Anderson and Seitz (2006), Hunter (2002).

⁵⁵ Αναφέρουμε εδώ τυχαία μια σειρά από τέτοια κράτη, όπως την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τα νησιά Φερόε, την Αρμενία τη Γεωργία, τα κράτη της αφρικανικής ηπείρου και της Νοτίου Αμερικής, όπως το Περού ή τη Βολιβία- με εξαίρεση ίσως τις Βραζιλία, Αργεντινή και Βενεζουέλα- και ακόμη, τα μικρά κράτη της Ασίας, όπως η Μιανμάρ, το Λάος, το Νεπάλ και η Ταϊλάνδη που κατά την άποψη μας μόνο κατ' ελάχιστο τρόπο μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις του παγκόσμιου συστήματος ασφάλειας.

Η ΕΕ εξακολουθεί να εξαρτάται ως προς την ασφάλεια της από το ΝΑΤΟ, στο οποίο οι ΗΠΑ διαδραματίζουν τον πρωτεύοντα ρόλο. Από την ανάλυση των κεφαλαίων 1-3, αποδεικνύεται ότι η ΕΕ δεν έχει μέχρι σήμερα καταφέρει να διαδραματίσει ως ενιαία πολιτική οντότητα έναν ιδιαίτερο ρόλο στις παγκόσμιες εξελίξεις διότι υστερεί συγκριτικά με τις ΗΠΑ ως προς τις Ένοπλες Δυνάμεις της. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνουν και οι Forsberg (2007), Kennedy (1988), McGuire (1995), Sandler and Hartley (1999). Έτσι, η ΕΕ εξακολουθεί να αποζητά τη βοήθεια της υπερδύναμης για την επίτευξη της ασφάλειας της.

Επιπλέον, από το 1985 και έπειτα -με απαρχή την **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη**- έχουν καταβληθεί αξιόλογες προσπάθειες σε θεσμικό επίπεδο, όπως διαπιστώσαμε από την ανάλυση της §1.7, ώστε η ΕΕ να προχωρήσει σε αποτελεσματικότερα μέτρα για την ασφάλεια της έναντι των εξωτερικών απειλών, άποψη με την οποία συμφωνούν και οι Κιντής (2004), Μούσσης (2001), Anderson and Seitz (2006), Kollias (2008), Lebl (2004), Lindley and French (2005), Linstrom (2007), Mawdsley (2003), Mawdsley and Quille (2003) Missiroli (2008), Moussis (2007). Εντούτοις, οι θεσμοί που έχουν δημιουργηθεί δεν φαίνεται να έχουν αποκτήσει το απαραίτητο κύρος στο **πολιτικό** τους σκέλος ώστε η βούληση της ΕΕ να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη διεθνώς και να μην αντιμετωπίζεται η ΕΕ ως “οικονομικός γίγαντας αλλά πολιτικός νάνος”

Ωστόσο, ελπιδοφόρα μηνύματα για τη θεσμική ολοκλήρωση της ΚΕΠΠΑ ώστε να καταστεί αυτή πιο εποικοδομητική, αποτελούν η σύσταση των θεσμικών οργάνων, του **Υπατου Εκπρόσωπου για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας**, όπως αυτό αναπροσαρμόστηκε και εμπλουτίστηκε κατά την πρόσφατη Σύνοδο της Λισαβόνας του 2007 αλλά και της **ΕΔΑ**. Επιπλέον, η υιοθέτηση των μέτρων της **ειδικής πλειοψηφίας** και της **εποικοδομητικής αποχής** που έγιναν αποδεκτά από τα κράτη-μέλη κυρίως κατόπιν των παρεμβάσεων του λεγόμενου “γαλλογερμανικού άξονα”, δύνανται να καταστήσουν την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ πιο άμεση και αποτελεσματική μέσω των πανευρωπαϊκών στρατιωτικών σχηματισμών, με κυριότερους τον **Ευρωστρατό** και τη **ΕUFOR** που υπάγονται στην **Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης**. Με τη θέση αυτή συμφωνούν και οι Alecu de Flers (2008), Angelet and Vrillas (2008).

Επίσης, δεν θα ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα η μη αναφορά της σημαντικής συνεισφοράς της ευρωπαϊκής ΚΕΠΠΑ μέσω Ευρωστρατού/ EUFOR ως προς τη διαχείριση ανθρωπιστικών αποστολών, αποστολών διάσωσης, αφοπλισμού και επιβολής της ειρήνης. Η επιτυχής διαχείριση έκρυθμων καταστάσεων, μέσω της συμμετοχής της ΕΕ σε 19 ειρηνευτικές αποστολές μέχρι σήμερα, όπως στο Τσαντ, το Κόσσοβο και τη Βοσνία, όπως αναφέρθηκε στην §1.7.10, έχουν αποδείξει την ικανότητα της ΕΕ να συνεισφέρει σημαντικά

στην παγκόσμια ειρήνη, έχοντας αποκτήσει και σχετική “τεχνογνωσία” διαχείρισης κρίσεων. Παρά ταύτα, για τη διεκπεραίωση τέτοιου είδους αποστολών η ΕΕ εξακολουθεί να παρουσιάζει αδυναμίες, σε κρίσιμους τομείς όπως, οι στρατηγικές μεταφορές, τα αεροσκάφη εναέριου ανεφοδιασμού και η ύπαρξη ικανών συστημάτων Διοίκησης και Ελέγχου (C4I) θέση που δέχονται και οι Kaitera and Ben-Ari (2008).

Ωστόσο, το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης αποτελεί μέλος και εξάρτημα του NATO, όπως και όλα τα θεσμικά και στρατιωτικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ, Ευρωστρατός, EUFOR κλπ) αποδεικνύει ότι η ΚΕΠΠΑ, δεν κινείται ανεξάρτητα από το NATO και δεν αποτελεί εσωτερική υπόθεση της ΕΕ, αλλά η δραστηριότητα της έμμεσα συγκαθορίζεται από τις ΗΠΑ μέσω του NATO, όπως δέχεται και ο (Amara, 2007, 2008). Φαίνεται ότι εντός της ΕΕ έχουν διαμορφωθεί δυο κύριες πολιτικές τάσεις που η μια εκφράζεται από τον λεγόμενο γαλλογερμανικό άξονα και η οποία φαίνεται ότι προωθεί μια πολιτική σταδιακής αυτονόμησης από το άρμα των ΗΠΑ μέσω μιας ανεξάρτητης ΚΕΠΠΑ, ενώ η δεύτερη τάση εκφράζεται από το Ην. Βασίλειο το οποίο επιθυμεί τη συνέχιση της παραδοσιακής ειδικής σχέσης του με τις ΗΠΑ/NATO, άποψη που δέχονται και οι McCausland and Stuart (2006). Με τη θέση αυτή φαίνεται να διαφωνεί ο Keohane (2008).

Το κομβικό σημείο για την προοπτική μιας ανεξάρτητης ΚΕΠΠΑ ή της υπαγωγής της στους σχεδιασμούς του NATO ήταν η κύρια αιτία της έντονης μεταψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης για δυο από τις παραδοσιακές μεγάλες δυνάμεις τις Ευρώπης, της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας. Η μεν Γαλλία υποστήριζε μια ανεξάρτητη ΚΕΠΠΑ και ευρωπαϊκή άμυνα, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριζε με πείσμα την παραδοσιακή φιλοαμερικανική του θέση περί της υπαγωγής όλων των ευρωπαϊκών αμυντικών δραστηριοτήτων (και της ΚΕΠΠΑ) εντός του NATO. Η διαμάχη αυτή “ευρωπαϊστών” και “ατλαντιστών” φαίνεται ότι συμπαρασύρει και τα μικρότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τα οποία αντιμετωπίζουν άτυπα το δίλλημα επιλογής στρατοπέδου.

Ωστόσο, από την ανάλυση των κεφαλαίων 1-3 διαπιστώσαμε ότι τελικά οι Ευρωπαίοι εταίροι ως σύνολο μάλλον έχουν συμβιβαστεί με την ιδέα της υπαγωγής των πολιτικών ΚΕΠΠΑ και Άμυνας εντός του ευρύτερου σχεδιασμού του NATO λόγω μιας σειράς συγκυριών και παραμέτρων με κυριότερη τις εγγενείς στρατιωτικές αδυναμίες της ευρωπαϊκής άμυνας που μειώνουν την αποτελεσματικότητά της σε σχέση με τις ΗΠΑ, θέση που δέχεται και ο Kugelmann (2008).

Τα κύρια γνωρίσματα των ευρωπαϊκών Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) σε εθνικό επίπεδο, είναι το μικρό τους μέγεθος, η ανομοιογένεια και η πολυτυπία ως προς τη χρήση

οπλοσυστημάτων καθώς και η γραφειοκρατική τους δομή που δημιουργούν αρνητικές οικονομίες κλίμακας και αναποτελεσματικότητες που αυξάνουν το μέσο κόστος συντήρησης τους και υπονομεύουν το τελικό επίπεδο της συνεισφοράς τους στην άμυνα της ΕΕ από εξωτερικές απειλές. Τα χαρακτηριστικά αυτά των ευρωπαϊκών ΕΔ φρονούμε ότι υπονοούν ότι η επιχειρησιακή αξία τους κρίνεται κατά πολύ υποδεέστερη των αντίστοιχων αμερικανικών, άποψη που υποστηρίζεται και από τους Hartley (2002), McGuire (1995), Sandler and Hartley (1999).

Αλλά και τα ίδια τα κράτη-μέλη εμφανίζονται εξαιρετικά απρόθυμα να δαπανήσουν περισσότερο για την άμυνα τους, κυρίως λόγω της αποκλιμάκωσης της έντασης από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, τις αυστηρές δεσμεύσεις που απαιτεί η εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας -ιδίως ως προς το κριτήριο του δημοσιονομικού ελλείμματος-, τις αρνητικές δημογραφικές εξελίξεις στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα που καθιστούν επιτακτική τη διοχέτευση κρατικών πόρων σε άλλους κοινωνικούς φορείς, την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007/9 και κυρίως, τη συμμετοχή των ΗΠΑ μέσω του NATO στην ασφάλεια της Ευρώπης που δίνει τη δυνατότητα στα μικρότερα -κυρίως- μέλη του NATO να επιλέγουν τη στρατηγική του ελεύθερου επιβάτη, επαναπαυόμενα στην εγγυημένη προστασία που τους παρέχουν οι ΗΠΑ μέσω του NATO.

Οι επιτυχίες και οι προκλήσεις για τις ΗΠΑ τον 21^ο αιώνα

Από το 2^ο κεφάλαιο διαπιστώσαμε ότι η ανάδειξη των ΗΠΑ ως παγκόσμια ηγεμονεύουσα δύναμη να μεν τους επέτρεψε τον γεωοικονομικό έλεγχο της κρίσιμης περιοχής της Ευρασίας, της πλούσιας σε υδρογονάνθρακες Μέσης Ανατολής και τη ναυτική κυριαρχία των ωκεανών, αλλά το οικονομικό τίμημα της κυριαρχίας τους ήταν ιδιαίτερα βαρύ, όπως δέχονται και οι Kane (2004), Kennedy (1988), Patterson (1992) Stiglitz and Bilmes (2008), Warner and Asch (1995) αλλά προκύπτει και από τις επίσημες αμερικανικές πηγές The Federal Budget and Military Defense Spending (2008), US Defense Budget (2008) U.S. Department of Defense (2007, 2009). Ωστόσο με την άποψη αυτή διαφωνούν έμμεσα οι Deger (1986), Deger and Sen (1995) που υποστηρίζουν ότι χάρει στις στρατιωτικές δαπάνες υποβοηθήθηκε σημαντικά η αμερικανική αμυντική βιομηχανία μεταπολεμικά.

Στο κεφάλαιο 3 διαπιστώθηκε η διαφορά στρατιωτικής ισχύος τόσο μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ αλλά και σε σύγκριση με τις υπόλοιπες γεωπολιτικές συνιστώσες, όπως της Κίνας, της Ινδίας, της Ρωσίας της Ιαπωνίας κλπ. Το συμπέρασμα μας είναι ότι οι ΗΠΑ, δαπανώντας

υπερδιπλάσια χρηματικά ποσά για τις Ένοπλες Δυνάμεις, τους υπερέχουν κατά πολύ των Ευρωπαίων συμμάχων τους σε στρατιωτική ικανότητα, η οποία εξαργυρώνεται από τη διεθνή παρουσία τους σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της υφηλίου, άποψη που επιβεβαιώνεται από τους Murdoch (1995), Olson and Zeckhauser (1966), The Military Balance (2008, 2009, 2010).

Στο 4^ο κεφάλαιο διαπιστώσαμε ότι η αμερικανική αμυντική βιομηχανία παρουσιάζει πλεονεκτήματα έναντι των υπόλοιπων εθνικών αμυντικών βιομηχανιών λόγω της μεγάλης εσωτερικής αγοράς και του μεγάλου αριθμού παραγγελιών για νέα οπλικά συστήματα από τις αμερικανικές ΕΔ. Χάρει στον προστατευτισμό από τον εξωτερικό ανταγωνισμό, ο οποίος στις ΗΠΑ είναι θεσμικά κατοχυρωμένος, η αμερικανική στρατιωτική βιομηχανία μπορεί να αποσβένει μέσω των μεγάλων παραγγελιών των αμερικανικών ΕΔ το κόστος R&D για νέα οπλικά συστήματα, προσφέροντας τα στην διεθνή αγορά σε ανταγωνιστικότερες των ευρωπαϊκών τιμές.

Πέραν της επίτευξης **οικονομιών κλίμακας** μέσω του μεγάλου μεγέθους των αμερικανικών παραγγελιών, ένας σημαντικότερος λόγος που η αμερικανική στρατιωτική βιομηχανία ανέρχεται πρώτη σε πωλήσεις αμυντικού υλικού παγκοσμίως είναι γιατί σε αυτήν παρατηρούνται οι μεγαλύτερες επενδύσεις σε R&D, όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση της §4.3. Αντίθετα, όπως διαπιστώσαμε στην §3.3.2, η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από την αλόγιστη κατασπατάληση πόρων για **Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D)** πολλών διαφορετικών οπλοσυστημάτων, τα οποία όμως είναι υποκατάστατα μεταξύ τους πράγμα το οποίο οδηγεί σε κατασπατάληση πόρων και είναι προσαρμοσμένη πρωτίστως στο να ικανοποιεί τις ένοπλες δυνάμεις των κρατών-μελών σε εθνικό επίπεδο. Τις ανωτέρω θέσεις δέχονται και οι Κυριαζής (1997), Κυριαζής και Σωμάκος (1999), Dunne (1995), Dunne et al, (2007), Lichtenberg (1995).

Έτσι, το υψηλό κόστος παραγωγής για έρευνα και ανάπτυξη σε συνδυασμό με την μικρή εσωτερική αγορά των ευρωπαϊκών χωρών-μελών κάνουν τα ευρωπαϊκά οπλικά συστήματα λιγότερο ανταγωνιστικά σε σχέση με τα αντίστοιχα αμερικανικά. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις οπλικών συστημάτων μη αμερικανικής προέλευσης-κυρίως ρωσικά- τα οποία, κατά την άποψη μας, από πολλές πλευρές είναι εφάμιλλα με τα καλύτερα αμερικανικά και τα οποία προσφέρονται συνήθως σε χαμηλότερες τιμές από τα αντίστοιχα αμερικανικά και ευρωπαϊκά⁵⁶. Ωστόσο, ένα ακόμη έμμεσο πλεονέκτημα της αμερικανικής

⁵⁶ Όπως τα ρωσικά μαχητικά SU35BM και MIG35, τα επιθετικά ελικόπτερα MIL MI 28N ή τα αντιαεροπορικά S300PMU1/2 και S400.

πολιτικής επιρροής ανά τον κόσμο είναι η επιλογή οπλικών συστημάτων που παράγει η εθνική τους βιομηχανία από τις χώρες που επιθυμούν να έχουν φιλικές σχέσεις ή να προωθήσουν των εθνικά και πολιτικά τους συμφέροντα μέσω των ΗΠΑ θέσεις που υποστηρίζονται και από τους Κυριαζή (2000), Kyriazis and Salavrakos, (2006). Ως προς την πολιτική πτυχή της αγοράς οπλοσυστημάτων έγινε αναφορά στην §4.7.

Τέλος, στην §3.6 επιλέξαμε να προβούμε σε εκτιμήσεις σχετικά με το χρονικό διάστημα της διατήρησης της αμερικάνικης ηγεμονίας στον κόσμο μέσα από το πρίσμα της προσέγγισης του κλασικού έργου του Kennedy με τίτλο “The Rise and the Fall of the Great Powers”. Το συμπέρασμα της ανάλυσης είναι ότι κατά τα φαινόμενα, οι ΗΠΑ θα καταφέρουν να εξέλθουν από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007/9 και η οικονομία τους θα παρουσιάσει μέχρι το 2030 ρυθμούς ανάπτυξης κατά μέσο όρο της τάξης του 2.4%, άποψη την οποία και υιοθετούμε. Ωστόσο, η διόγκωση του αμερικανικού Δημόσιου Χρέους αποτελεί μια δυσάρεστη προοπτική που δύναται να υπονομεύσει το μέλλον της αμερικανικής οικονομίας μακροπρόθεσμα. Σε αυτό συμφωνούν και οι CBO (2008, 2010), Sharp (2009), The Military Balance (2009, 2010).

Επιπλέον, ο κίνδυνος να παρασυρθούν οι ΗΠΑ σε μια στρατηγική κατανίκησης όλων των γεωπολιτικών τους αντιπάλων σε όλα τα πεδία οικονομικής και πολιτικής επιρροής, μέσω ίσως νέων πολεμικών προσπαθειών θα οδηγήσει αναπόδραστα την αμερικανική πολιτική στο να εγκλωβιστεί σε στρατηγικές που –κατά το ιστορικό προηγούμενο της Ισπανίας του 17^{ου} αιώνα- θα υπονομεύσουν την οικονομική της βάση, επιτείνοντας τη διαδικασία σταδιακής παρακμής τους, βασική άποψη του Kennedy που ομοίως ενστερνιζόμαστε.

Είναι προφανές ότι και για την κραταιά χώρα πέραν του ατλαντικού ισχύει η διαχρονική φράση “Τα πάντα ρει, μηδέποτε κατά τ'αυτό μένει ” που ανήκει στον Έλληνα φιλόσοφο Ηράκλειτο του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Ωστόσο, εναπόκειται στις ίδιες τις ΗΠΑ να καθορίσουν το μέλλον τους, παρατείνοντας την παντοδυναμία τους όσο το δυνατόν περισσότερο. Σύμφωνα με την §3.6 την περίοδο 2025/30 οι ΗΠΑ δεν προβλέπεται να απολέσουν την παγκόσμια ηγεμονία γιατί ακόμη και αν εξακολουθήσουν να διατηρούν ανοικτά πολυδάπανα στρατιωτικά μέτωπα ανά τον κόσμο, η οικονομία τους θα είναι τόσο ισχυρή και θα μπορεί να χρηματοδοτεί νέες εκτεταμένες στρατιωτικές δαπάνες θέσεις που υποστηρίζονται και από τους (CBO (2010), Fitzgerald and Cordesman (2009), Global Aerospace Industry (2010), Harrison (2010).

Από την §3.6 διαπιστώθηκε ότι το αμερικανικό ΑΕΠ για την περίοδο 2015-2020 θα μεγεθύνεται μέσο όρο 2,4% του ετησίου ΑΕΠ, ενώ για την περίοδο 2015-30 ο ρυθμός

ανάπτυξης κατά μέσο όρο θα ανέρχεται, κατά 2.6% του ετήσιου ΑΕΠ. Είναι ωστόσο, ικανή αυτή η αισιόδοξη πρόβλεψη για την ισχύ και την ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας από την κρίση του 2007/9 να αντισταθμίσει το συνολικό κόστος των αμερικανικών επιχειρήσεων σε Αφγανιστάν και Ιράκ το οποίο, σύμφωνα με αξιόπιστες εκτιμήσεις (§2.5) θα κυμανθεί μεταξύ 1,3-1,7 τρις δολαρίων. Στην §2.6 αναφέρθηκε η πιθανότητα στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ με νέο εχθρό μέχρι το 2017 στα πλαίσια του πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία. Όμως, τι θα ήταν δυνατόν να συμβεί αν η αμερικανική κυβέρνηση δεν φροντίζει έγκαιρα να απαγκιστρωθεί από το Ιράκ και το Αφγανιστάν προτού εμπλακεί σε έναν ή περισσότερες νέες πολεμικές αναμετρήσεις;

Οι χώρες που αποτελούν τον “άξονα του κακού” για τις ΗΠΑ, όπως το Ιράν και η Βόρεια Κορέα είναι προφανές ότι επιδιώκουν τον “συνδυασμό του τρόμου”, ήτοι απόκτηση βαλλιστικών πυραύλων ικανών να συνδυαστούν με ατομικά όπλα. Κατά τα φαινόμενα, η αμερικανική στάση-στρατιωτικές κυρώσεις εναντίον τους- θα καθοριστεί από το κατά πόσο τα δυο ανωτέρω κράτη θα συνεχίσουν την ανάπτυξη του πυρηνικού τους προγράμματος χωρίς να επιτρέπουν επισταμένη επιθεώρηση των πυρηνικών τους εγκαταστάσεων για ειρηνική χρήση από τους επιθεωρητές της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας.

Επίσης, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας θα συνεχίσει κατά τα φαινόμενα να απορροφά σημαντικούς πόρους από τον αμερικανικό αμυντικό προϋπολογισμό ίσως και μετά το 2025/30 χωρίς μέχρι τότε απαραίτητα να έχει κατανικηθεί, μεταλλασσόμενη ίσως σε άλλη μορφή. Οι ΗΠΑ θα πρέπει –κατά την εκτίμηση μας- πολύ προσεκτικά και διακριτικά να διαχειριστούν τη σχέση τους με την αναδιοργανωμένη Ρωσία και τις αναδυόμενες υπερδυνάμεις Κίνα και Ινδία. Τα γεωοικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα των ΗΠΑ θα συγκρουστούν με αυτά της Ρωσίας για τον έλεγχο των γεμάτων υδρογονάνθρακες περιοχών του Καυκάσου, ο οποίος παλαιότερα ανήκε στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης.

Είναι όμως πιθανόν, να συγκρουστούν και στην νοτιοανατολική Ασία, με την Ινδία για τη ναυτική κυριαρχία στον Ινδικό Ωκεανό και με τον αναδυόμενο “κινεζικό δράκο” για τη ναυτική κυριαρχία στον ειρηνικό, την προστασία της Ταιβάν, της Νότιας Κορέας και της Ιαπωνίας. Την κατάσταση μπορούν να περιπλέξουν ακόμη περισσότερο μικρότερης εμβέλειας αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Ινδονησία, το Πακιστάν η Τουρκία και η Βραζιλία. Διαφαίνεται λοιπόν ότι στο μέλλον θα αναδειχθούν μια σειρά από νέες δυνάμεις, όπως η Ρωσία, η Κίνα, και η Ινδία οι οποίες θα διαδραματίσουν σημαντικότερο ρόλο από ότι σήμερα καθώς το δίπτυχο οικονομική ανάπτυξη-στρατιωτική ισχύ φαίνεται ότι θα λειτουργεί υπέρ των επιδιώξεων τους σε βάθος χρόνου, ενώ η εμφάνιση έντονων δημογραφικών και κοινωνικών προβλημάτων, όπως το σύστημα συνταξιοδότησης για τις ΕΕ και Ιαπωνία κατά

το 2030/35, μάλλον περιορίζουν τις προοπτικές τους να αναδειχτούν ως νέες παγκόσμιες υπερδυνάμεις. Η ανωτέρω εκτίμηση που υιοθετούμε συμφωνεί και με το Global Trends, (2025).

Τέλος, θα ήταν ίσως πιο ρεαλιστικό και συνετό οι ΗΠΑ να αποφύγουν μια περαιτέρω διεύρυνση του ΝΑΤΟ με χώρες, όπως η Ουκρανία και η Γεωργία γιατί θα προκαλέσουν τις δικαιολογημένες ανησυχίες της Ρωσίας που θα βλέπει να περισφίγγεται συνεχώς από δυνητικά αντίπαλα κράτη και στρατιωτικές εγκαταστάσεις.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της αμυντικής βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο

Από το Κεφάλαιο 4 διαπιστώθηκε, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η ηγεμονική θέση των ΗΠΑ και ως προς την τεχνολογική αρτιότητα της εθνικής τους βιομηχανίας. Μέσω της μεγάλης εσωτερικής αγοράς μετά το 1991 δημιουργήθηκαν μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων οι αμερικανικοί βιομηχανικοί κολοσσοί που δεσπόζουν στη διεθνή αγορά οπλικών συστημάτων.

Συμφωνούμε με τις θέσεις των Dunne (1995), Garcia-Alonso and Levine (2007), Hartley (1995, 2007) ότι η πολιτική των συγχωνεύσεων και των εξαγορών δεν συνέβη μόνο στις ΗΠΑ αλλά πραγματοποιήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς κάτι τέτοιο απαιτούσαν οι νέες διαμορφωθείσες συνθήκες στο νέο παγκοσμιοποιημένο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον. Επιπλέον, οι καλά προστατευόμενες- κυρίως κρατικές- εθνικές βιομηχανίες θα έπρεπε να αναπροσαρμόσουν τις υποδομές και την βιομηχανική τους στρατηγική για να εξακολουθήσουν να καθίστανται βιώσιμες στο νέο διεθνοποιημένο και αδυσώπητα ανταγωνιστικό περιβάλλον που δεν συγχωρεί, αλλά τιμωρεί τα μεγάλα λάθη.

Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η στρατιωτική βιομηχανία των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ παρήγαγε το 60% των οπλικών συστημάτων διεθνώς, ενώ η ευρωπαϊκή στρατιωτική βιομηχανία το 20%. Κύρια χαρακτηριστικά εκείνης της περιόδου ήταν η προστασία των εθνικών βιομηχανιών από τον εξωτερικό ανταγωνισμό μέσω της προτιμησιακής πολιτικής προμηθειών των κυβερνήσεων υπέρ των εγχώριων εταιριών και μέσω της δημιουργίας εμποδίων εισόδου για τις εταιρίες της αλλοδαπής, καθώς και η άρνηση -στις περισσότερες των περιπτώσεων- για μεταφορά τεχνογνωσίας στο εξωτερικό.

Όπως διαπιστώθηκε από την §4.2, με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου τα μερίδια αγοράς πωλήσεων στρατιωτικού υλικού των δυτικών οικονομιών (κυρίως ΗΠΑ-ΕΕ) δέχονται έντονες πιέσεις από τη Ρωσία και από άλλες βιομηχανικές αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η

Κίνα, το Ισραήλ, η Ινδία, η Ιαπωνία, ενώ από το Κεφάλαιο 5 κατέστη σαφές ότι παρατηρείται μια τάση “ύστερης εκβιομηχάνισης” κυρίως σε ασιατικές χώρες όπως η Νότια Κορέα, η Ταϊβάν, η Τουρκία, η Σιγκαπούρη, το Πακιστάν, η Βραζιλία κλπ, οι οποίες μεθοδικά έχουν καταφέρει να ενισχύσουν την εγχώρια παραγωγή αμυντικού υλικού, μειώνοντας την εξάρτηση τους από εξωτερικές πηγές που την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου ουσιαστικά φωτογράφιζε τους δυο κύριους παγκόσμιους προμηθευτές οπλοσυστημάτων: Τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση ανάλογα με το πολιτικό στρατόπεδο που είχε επιλέξει να ανήκει η κάθε χώρα της υφελίου.

Στην Ευρώπη μετά τον Β΄ΠΠ αναπτύχθηκαν μια σειρά από joint ventures δια των οποίων δυο ή περισσότερα κράτη ανέπτυξαν από κοινού μια σειρά οπλικών συστημάτων, κυρίως αεροσκαφών. Η βιομηχανική συνεργασία στον αμυντικό τομέα σημαίνει επιμερισμό του κόστους για R&D και του ρίσκου σε περίπτωση που τελικά το πρόγραμμα δεν ευοδωθεί. Ωστόσο, στην περίπτωση των ευρωπαϊκών joint ventures παρατηρούνται αναποτελεσματικότητες ως προς τον τελικό καθορισμό των βιομηχανικών στρατηγικών, όπως η γραφειοκρατική διαχείριση των προγραμμάτων ανάπτυξης των οπλικών συστημάτων και η αποτυχία του επιμερισμού της τελικής παραγωγής μεταξύ των χωρών βάσει εμπορικών και όχι πολιτικό-εκλογικών κριτηρίων.

Επίσης, στο Κεφάλαιο 4 αναλύσαμε τις πέντε κύριες στρατηγικές προμηθειών και παραγωγής που επιλέγουν τα κράτη, εξετάζοντας τα υπέρ και τα κατά από την επιλογή τους. Υπενθυμίζουμε ότι οι στρατηγικές είναι:

- Εγχώρια ανάπτυξη του οπλικού συστήματος
- Εισαγωγή του οπλικού συστήματος από εταιρίες παραγωγής του εξωτερικού
- Συμπαράγωγή Κατόπιν αδείας (Licensed Production)
- Αντισταθμιστικά Οφέλη (Offsets)
- Διεθνής Βιομηχανική Συνεργασία

Επιπλέον, αναφέρθηκε ότι η πολιτική προμηθειών και παραγωγής ενός βιομηχανικού στρατιωτικού προϊόντος καθορίζεται και από την υιοθέτηση είτε του Βρετανικού Μοντέλου Διαχείρισης 3Ε βάσει του οποίου ενθαρρύνεται ο ανοιχτός ανταγωνισμός στον τομέα των προμηθειών, είτε διαπερνά μέσα από το πρίσμα της επιδίωξης αυτάρκειας και ανεξαρτησίας από εξωτερικές πηγές, οπότε και αναφερθήκαμε στο λεγόμενο Ιαπωνικό Μοντέλο Διαχείρισης.

Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι αρνητικά ως προς την περαιτέρω ανάπτυξη και ολοκλήρωση της στρατιωτικής βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο δύναται να λειτουργήσει και το λεγόμενο Στρατιωτικό και Βιομηχανικό Σύμπλεγμα (*Military Industrial Complex-MIC*), το οποίο αποτελείται από διάφορες ομάδες πίεσης που επιδιώκουν να αναμειχθούν ενεργά στον καθορισμό των αμυντικών δαπανών μέσω της επιλογής συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι ο κλάδος της αεροδιαστημικής βιομηχανίας αποτελεί - αν όχι τον κυριότερο κατά την άποψη μας- έναν από τους πλέον σημαντικούς κλάδους που καθορίζει την γενική τάση της συμπεριφοράς της αμυντικής βιομηχανίας εν γένει καθώς αφορά τα πιο μεγάλα σε οικονομικό και εμπορικό μέγεθος συμβόλαια.

Οι νέες αναδυόμενες δυνάμεις στο μεταψυχροπολεμικό παγκόσμιο περιβάλλον ασφάλειας

Στο 5^ο κεφάλαιο έγινε αναφορά και στα υπόλοιπα δίπολα γεωπολιτικής ισχύος που είναι δυνατόν να επηρεάσουν ή να διαταράξουν μέσω των μελλοντικών επιλογών τους το παγκόσμιο γεωπολιτικό σύστημα ασφάλειας. Νέες αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Κίνα και η Ινδία, η Τουρκία και το Πακιστάν φαίνεται ότι θα επηρεάζουν σταδιακά όλο και περισσότερο με τις αποφάσεις τους τις παγκόσμιες εξελίξεις σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Οι πρώτες δυο θέτουν ισχυρή υποψηφιότητα να αμφισβητήσουν την αμερικανική πρωτοκαθεδρία περί το 2025/30 λόγω της οικονομικής και στρατιωτικής τους ισχυροποίησης, όπως υποστηρίζουν οι Abrami, Malesky and Zheng (2008), Alfaro and Chari (2009), Heytens and Caracadag, (2001), Holz (2005), Kumar (2006), Lum and Nanto (2007), Milhaupt (2008), Murray (1998) Rawski (1997), Sachs and Woo (2002), Schaffer (2005), άποψη που ομοίως υιοθετούμε. Εντούτοις, η άποψη αυτή αμφισβητείται από τους Bransteller and Folley (2007), Ferguson and Schularick (2009), World Economic Forum (2006).

Ωστόσο, για να μπορέσουν Κίνα και Ινδία να αμφισβητήσουν την ηγεμονία των ΗΠΑ θα πρέπει πρώτα να επιλύσουν τα δομικά και μακροχρόνια οικονομικά τους προβλήματα, δίνοντας κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία και διαθέτοντας σημαντικά περισσότερα χρήματα για R&D καθώς υπολείπονται κατά πολύ των ΗΠΑ, όπως διαπιστώθηκε από την §4.3. Αναφερθήκαμε στο δίπολο Κίνας-Ταϊβάν από την ανάλυση του οποίου κατεδείχθη η αδιαφιλονίκητη υπεροπλία της Κίνας έναντι της Ταϊβάν η οποία όμως αντισταθμίζεται από τη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή.

Αναφερθήκαμε ακόμη στην περίπτωση Ινδίας-Πακιστάν, δυο χωρών που κατέστησαν ανεξάρτητα κράτη μετά το 1945 ανήκοντας μέχρι τότε ως ενιαίος αποικιακός χώρος της

Βρετανικής Κοινοπολιτείας και τα οποία εν έτει 2009 διαθέτουν ικανό αριθμό πυρηνικών κεφαλών, επιβάλλοντας κατά την άποψη μας, στην περιοχή μια τοπική ισορροπία τρόμου. Δυσεπίλυτο παραμένει το θέμα της συνοριακής διαφοράς όσον αφορά την περιοχή του Kashmir, ενώ επικίνδυνη κατάσταση συμφωνήσαμε ότι δημιουργείται από την πιθανότητα τα πυρηνικά όπλα του Πακιστάν να περιέλθουν στα χέρια της Al Qaeda μετά από μια ενδεχόμενη κατάρρευση της στρατιωτικής φιλοαμερικανικής κυβέρνησης, όπως υποστηρίζουν και οι Δρούγος (2008), Pant (2007).

Το δίπολο Ελλάδας –Τουρκίας, όπως και αυτά του Ισραήλ-Ιράν και της Βόρειας και Νότιας Κορέας αποτελούν συνιστώσες μικρότερης γεωπολιτικής βαρύτητας σε σχέση με τα προηγούμενα δυο, η εξέταση τους όμως έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως απεδείχθη. Το δίπολο Ελλάδας –Τουρκίας αποτελεί την περίπτωση της λεγόμενης “ένοπλης ειρήνης”, όπου εδώ η “ισορροπία τρόμου” δεν ενέχει την πυρηνική συνιστώσα του δίπολου Πακιστάν- Ινδίας, αλλά βασίζεται στην σχέση ποιότητας και ποσότητας οπλικών συστημάτων και ανθρώπινου δυναμικού.

Στην §5.8 διαπιστώθηκε η μεγαλομανία της Τουρκίας η οποία οραματίζεται ένα νέο ένδοξο για αυτήν νέο-οθωμανικό μέλλον, ώστε να καταστεί περιφερειακή υπερδύναμη στην ανατολική Μεσόγειο, δορυφοριοποιώντας ή εκβιάζοντας πολιτικά τα γειτονικά κράτη, όπως την Ελλάδα. Την άποψη αυτή υποστηρίζουν οι Δούκας (2004), Κόλλιας (1998, 2001) Κονδύλης (1999), Κουρής (1997), Κυριαζής (2000), Μάζης (2009), Evaghorou, (2007) Kollias and Paleologou (2002b), Kollias and Maniatis (2003), Weber (1982), την οποία και ομοίως υιοθετούμε, ενώ με τις γενικές της αρχές φαίνεται να διαφωνεί ο Brauer (2002).

Για να πετύχει τους μακροπρόθεσμους ηγεμονικούς στόχους της η Τουρκία ασκεί δυναμική πολύπλευρη διπλωματία, έχει καταφέρει να δημιουργήσει αξιόλογη εθνική στρατιωτική βιομηχανία βασιζόμενη στο ιαπωνικό μοντέλο ανάπτυξης και ενισχύει συνεχώς τις Ένοπλες Δυνάμεις της επιλέγοντας οπλικά συστήματα επιθετικής φιλοσοφίας, επιλέγοντας την επιθετική διάταξη-τοποθέτηση τους στα σύνορα με την Ελλάδα, θέσεις των Κόλλια (1998), Κυριαζή (1997) με τις οποίες συμφωνούμε, συμπληρώνοντας ως εξαγωγίμο της μελέτης μας, ότι η Ελλάδα θα πρέπει να προσέξει πάρα πολύ ώστε να μην εμπεριέλθει τελικά στην κατάσταση Β) που αντιμετωπίζει η χώρα 1 στα παίγνια της ενότητας §5.3 με ότι αυτό θα συνεπάγεται για την πολιτική και εδαφική της ανεξαρτησία. Για το 2009 οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας μειώθηκαν στο 2.5% του ΑΕΠ και στο 2.8% οι αντίστοιχες τουρκικές <http://www.janes.com/extracts/extract/balksu/grees090.html>

Τα δίπολα Ισραήλ-Ιράν και Νότια Κορέας-Βόρειας Κορέας αποτελούν, κατά την άποψη μας, χαρακτηριστικές περιπτώσεις όπου κράτη τα οποία διαθέτουν ασθενή οικονομική

βάση, χαμηλή πρόσβαση στην υψηλή τεχνολογία και ένοπλες δυνάμεις ποιοτικά κατώτερες από τους αντιπάλους τους (Ιράν, Βόρεια Κορέα), επιδιώκουν την ανάπτυξη στρατηγικών οπλικών συστημάτων (βαλλιστικοί πύραυλοι ICBM's) και όπλων μαζικής καταστροφής (όπως οι ατομικές βόμβες) ως “έξισωτές δυνάμεων” για να ανατρέψουν τη διαταραγμένη στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων που δημιουργείται εις βάρος τους. Η θέση αυτή συνάγεται και από τους Berrebi and Lakdawalla (2007), Chandran (2008), Charnysh (2009), Hildreth, (2008, 2009), Park (2009), Seongwhun (2007).

Τέλος, ως προς την πολιτική περιορισμού του αριθμού των πυρηνικών όπλων που προέκυψαν ως κατάλοιπα του Ψυχρού Πολέμου, διαπιστώθηκε από την §5.2.4 ότι ελπιδοφόρα βήματα έχουν σημειωθεί αφού ΗΠΑ και Ρωσία έχουν μειώσει εντυπωσιακά τον αριθμό των ατομικών τους όπλων σε σχέση με τα ψυχροπολεμικά επίπεδα. Προβληματισμό και πολλά ερωτηματικά όμως προκαλεί η άρνηση 3^{ων} από τις 8 χώρες που διαθέτουν πυρηνικά όπλα (ήτοι Ινδία, Πακιστάν και Ισραήλ) να επικυρώσουν την Συμφωνία για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών όπλων (Non Proliferation Treaty).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ξεκινώντας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, βάση των ανωτέρω συμπερασμάτων, πιστεύουμε ότι οι Ευρωπαίοι πρέπει να καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια τόσο στο πολιτικό, όσο και στο οικονομικό σκέλος της άμυνας. Είναι απαραίτητο να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες μέσω των οποίων οι πολυεθνικοί στρατιωτικοί σχηματισμοί της ΕΕ να ισχυροποιηθούν ώστε εκτός των εθνικών ενόπλων της δυνάμεων, η ΕΕ να αποκτήσει μακροπρόθεσμα ένα **συλλογικό υπερεθνικό φορέα για την αμυντική της θωράκιση**, ο οποίος να εγγυάται την ασφάλεια της ως σύνολο, επί παραδείγματι μια μετεξέλιξη του ευρωστρατού ή της EUFOR σε **πανευρωπαϊκό στρατιωτικό σχηματισμό άμυνας**.

Τα τελευταία χρόνια οι Ευρωπαίοι έχουν κάνει σημαντικά βήματα κυρίως ως προς τη μείωση του τεχνολογικού χάσματος της στρατιωτικής τεχνολογίας τους από την υπερδύναμη (Κυριαζής, 2000). Χρειάζεται όμως, μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και πολιτική βούληση από τις κυβερνήσεις των χωρών-μελών ώστε σε συνδυασμό και με την ολοκλήρωση της αμυντικής βιομηχανίας να επέλθει η ομογενοποίηση του στόλου των ευρωπαϊκών στρατιωτικών μηχανισμών, μέσω χρήσης κοινού αμυντικού υλικού με κύρια επιδίωξη τη μείωση του λειτουργικού κόστους των στρατευμάτων και την επίτευξη αυξουσών αποδόσεων κλίμακας από τη χρήση τους.

Προτείνουμε εδώ μια σειρά μέτρων επαύξησης της αποτελεσματικότητας της αμυντικής πολιτικής της ΕΕ, δεδομένων και των περιορισμένων πόρων που μπορούν να διατίθενται για την ευρωπαϊκή άμυνα:

- Σταθεροποίηση και όχι περαιτέρω μείωση των αμυντικών δαπανών των χωρών της ΕΕ, μέσω της δημιουργίας πενταετών προγραμμάτων αμυντικών προϋπολογισμών.⁵⁷
- Αντιμετώπιση της πολυτυπίας μέσω της χρήσης κοινών οπλοσυστημάτων και κοινής εκπαίδευσης των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων των χωρών-μελών με σκοπό την αμυντική ολοκλήρωση της ΕΕ.
- Μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και NATO, το οποίο θα πρέπει να παραμείνει ως ο κύριος αμυντικός φορέας ασφάλειας της Ευρώπης.

⁵⁷ Κάτι παραπλήσιο το γνωστού μας ελληνικού πενταετούς Ενιαίου Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Εκσυγχρονισμού και Ανάπτυξης (ΕΜΠΑΕ) που εγκρίνεται από το ελληνικό Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ).

- Χρήση των υποδομών του NATO όπου η ΕΕ αδυνατεί να ανταπεξέλθει με δικά της μέσα.
- Η ΕΕ να διαθέσει περισσότερα κονδύλια για έρευνα και ανάπτυξη (R&D) νέων οπλοσυστημάτων και για προμήθειες νέου υλικού με στόχο να ισχυροποιήσει την ευρωπαϊκή δύναμη ταχείας αντίδρασης.
- Περιορισμός των λειτουργικών δαπανών από τη χρήση του προσωπικού των ευρωπαϊκών Ενόπλων Δυνάμεων μέσω της πάταξης της γραφειοκρατικής δομής τους.
- Η δομή των εθνικών ενόπλων δυνάμεων θα πρέπει να επανασχεδιαστεί με σκοπό να είναι όσο δυνατόν λιγότερο δαπανηρή και συνάμα αποτελεσματική.
- Να δοθεί μεγαλύτερο βάρος στον εξορθολογισμό και την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας η οποία συντηρεί περί τους 200.000 εργαζομένους ανά την Ευρώπη.
- Να δοθεί βάρος στην επαύξηση της ικανότητας των ευρωπαίων ΕΔ όσον αφορά τις στρατηγικές αερομεταφορές, τα αεροσκάφη εναέριου ανεφοδιασμού, τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των διαφορετικών ενόπλων δυνάμεων και την ύπαρξη ενός ικανού συστήματος διοίκησης και ελέγχου C4I.
- Να ζητηθεί από τις ΗΠΑ να συμβάλλουν περισσότερο στην άμυνα της Ευρώπης μέσω της νατοϊκής Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης.
- Να δρομολογηθεί περαιτέρω ενίσχυση της EDA με στόχο την προμήθεια ενιαίου αμυντικού υλικού με τρόπο τέτοιο κατά τον οποίο θα συντελείται εξοικονόμηση πόρων

Ο Hartley (2001) υποστήριξε ότι υπάρχουν τρία εναλλακτικά σενάρια για την επιλογή οπλικών συστημάτων από τα κράτη-μέλη της ΕΕ με σκοπό την εξοικονόμηση πόρων από την άμυνα για άλλες κοινωνικές ανάγκες.

Πίνακας 39: Μειωμένο κόστος αμυντικών προμηθειών βάσει μιας σειράς εναλλακτικών σεναρίων-στρατηγικών επιλογών

Scenario	Annual cost savings on EU defence equipment procurement	
	EU only	Open to world
1. Liberalised competitive market	9%	11%
2. EU Procurement Agency	15%	17%
3. Twin Track Model	11%	14%

Πηγή: Hartley (2001).

Σύμφωνα με το πρώτο, η αρμοδιότητα της επιλογής αμυντικού υλικού θα παραμείνει στα εθνικά ευρωπαϊκά Υπουργεία Άμυνας τα οποία θα επιλέγουν οπλικά συστήματα μέσω ελεύθερου ανταγωνισμού. Στην περίπτωση αυτή, το κόστος των προμηθειών θα μειωθεί κατά 9% αν η προοπτική του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος αφορά μόνο τις εταιρίες παραγωγής αμυντικού υλικού της ΕΕ και κατά 11% αν δεν αποκλείει τις μη ευρωπαϊκές εταιρίες, επιτρέποντας την προμήθεια υλικού και από προμηθευτές εκτός της κοινότητας (Πίνακας 39).

Σύμφωνα με το δεύτερο σενάριο, θα δημιουργηθεί μια **Κοινή Πανευρωπαϊκή Επιτροπή επιλογής αμυντικού υλικού (European Procurement Agency)** -στην περίπτωση μας η EDA- η οποία θα αποφασίζει από κοινού για την προμήθεια αμυντικού υλικού για όλα τα κράτη της ΕΕ. Τα ευρωπαϊκά υπουργεία Άμυνας θα καταργηθούν. Αν ένα τέτοιο σενάριο πραγματοποιηθεί, οι αμυντικοί προϋπολογισμοί των χωρών-μελών υπολογίστηκε ότι θα μειωθούν κατά 15% στην περίπτωση που η προμήθεια του αμυντικού υλικού αφορά μόνο εταιρίες παραγωγής από την ΕΕ ή κατά 17% αν η προμήθεια του αμυντικού υλικού απευθύνεται σε όλες τις εταιρίες παραγωγής αμυντικού υλικού διεθνώς.

Τέλος, το τρίτο σενάριο, περιλαμβάνει μια **Μεικτή Λύση** των προηγούμενων δυο (**Twin Track Model**) σύμφωνα με την οποία ο ανταγωνισμός θα ισχύσει για τους εξοπλισμούς μικρού και μεσαίου οικονομικού κόστους (π.χ. μικρά εκπαιδευτικά αεροσκάφη, και βλήματα) ενώ μεγάλης κλίμακας προγράμματα θα αναλαμβάνονταν βάση πανευρωπαϊκής συνεργασίας (όπως μαχητικά αεροσκάφη). Σύμφωνα με αυτό το σενάριο οι αμυντικοί προϋπολογισμοί των χωρών-μελών θα μειωθούν κατά 11% στην περίπτωση της προμήθειας των μικρότερου κόστους οπλοσυστημάτων (μέσω της ΕΕ) και κατά 14% στην περίπτωση του μεγαλύτερου κόστους οπλοσυστημάτων (μέσω διεθνούς ανταγωνισμού).

Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει ότι η βέλτιστη επιλογή είναι αυτή που εμπεριέχει την προμήθεια οπλικών συστημάτων από μια υπερεθνική υπηρεσία προμηθειών για όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ από κοινού και με κριτήριο το καθεστώς του ελεύθερου

διεθνούς ανταγωνισμού. Κατά μια έννοια, το πόρισμα από τα τρία εναλλακτικά αυτά σενάρια φωτογραφίζει την EDA και το βρετανικό μοντέλο διαχείρισης 3E που παρουσιάστηκε στην §4.6.1

Επιπλέον, κατά την άποψη μας, χρειάζεται να καταβληθεί μεγαλύτερη προσπάθεια για τη ομογενοποίηση και τον εξορθολογισμό της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, μέσω συγχωνεύσεων, εξαγορών και ανάπτυξης και παραγωγής νέων οπλικών συστημάτων βάσει εμπορικών κριτηρίων. Η συνεργασία των ευρωπαϊκών εταιριών παραγωγής αμυντικού υλικού στην υψηλή τεχνολογία με σκοπό την από κοινού έρευνα, ανάπτυξη και παραγωγή οπλικών συστημάτων κρίνεται απαραίτητη αν τα ευρωπαϊκά κράτη θέλουν να ανταγωνιστούν αποτελεσματικά τους αμερικανικούς γίγαντες παραγωγής στρατιωτικού υλικού.

Πέραν των ανωτέρω οικονομικών, βιομηχανικών και στρατιωτικών παραμέτρων επαύξησης της αμυντικής ικανότητας των Ευρωπαίων, άποψη μας είναι ότι η αποδοχή της συνταγματικής συνθήκης για την ΕΕ από τα κράτη-μέλη και οι βαρυσήμαντες συμφωνίες που αποφασίστηκαν στη Σύνοδο της Λισαβόνας που τέθηκε σε ισχύ το Δεκέμβριο του 2009 θα χαλυβδώσουν θεσμικά την εξελικτική πορεία της ΕΕ, υποβοηθώντας την πολιτική και κατ' επέκτασιν, την αμυντική ολοκλήρωση της Ευρώπης.

Μια ισχυρότερη θεσμικά και στρατιωτικά ΕΕ θα δύναται να διαχειριστεί αποτελεσματικότερα μια σειρά ζητημάτων που έμμεσα επηρεάζουν την ασφάλεια της, όπως η ενεργειακή της αυτάρκεια και οι επιπτώσεις για την Ευρώπη από την επιμονή των ΗΠΑ να προχωρήσει η αντιπυραυλική τους αεράμυνα, εγκαθιστώντας αμυντικά συστήματα στην ανατολική Ευρώπη. Ωστόσο, οι πολιτικοί ιθύνοντες της Ε.Ε. θα πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα ώστε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να μην εγκλωβιστεί σε μια λογική συνεχούς διεύρυνσης, η οποία εγκυμονεί τον κίνδυνο χαλάρωσης του θεσμικού και πολιτικού της πλαισίου. Η προοπτική της εισόδου της Τουρκίας στην ΕΕ χωρίς η γείτονα χώρα να προβεί σε πολιτικές μεταρρυθμίσεις ουσίας εγκυμονεί τεράστιο κίνδυνο για την ΕΕ (Καζάκος, 2003).

Όσον αφορά τις ΗΠΑ, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, θα πρέπει να αποφύγουν την πιθανότητα εμπλοκής τους σε πολλές αναμετρήσεις ταυτόχρονα (Ιράκ Αφγανιστάν, Ιράν, Συρία, Βόρεια Κορέα) και το καλύτερο σενάριο για το μέλλον της ανθρωπότητας θα ήταν η εφαρμογή μιας ουσιαστικής συνεργασίας μεταξύ ΗΠΑ-ΕΕ-Ιαπωνίας-Ρωσίας-Κίνας και Ινδίας ώστε οι όποιες γεωοικονομικές και γεωπολιτικές διαφορές που προκύπτουν να καταβάλλεται προσπάθεια να επιλυθούν μέσω συνεργασίας και διαλλακτικότητας και όχι μέσα από το πρίσμα της επιβολής του ισχυρότερου δια της στρατιωτικής του ισχύος.

Η ανάδειξη της Ινδίας, της Κίνας και της Ρωσίας ως νέες ηγεμονικές δυνάμεις και η σταδιακή απώλεια ισχύος των ΗΠΑ μετά το 2030 θα δημιουργήσει έναν νέο πολυπολικό

κόσμο ισχύος, όπως αναφέρεται και στον τίτλο του εν λόγω συγγράμματος. Ιστορικά έχει αποδειχτεί ότι το παγκόσμιο σύστημα ασφάλειας είναι πιο σταθερό όταν διαμορφώνεται μέσα σε έναν διπολικό κόσμο -όπως την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου 1945-1991 ή ένα μονοπολικό κόσμο -ίσως για την περίοδο 1991-2030 αναφερόμενοι στην ηγεμονία των ΗΠΑ. Δεχόμαστε την άποψη ότι ένας πολύ-πολικός κόσμος φαίνεται να καθίσταται λιγότερο ασφαλής, παρουσιάζοντας ωστόσο, νέες προκλήσεις ασφάλειας αλλά και νέες ευκαιρίες (Global Trends 2025, 2008).

Από την πλευρά τους η Κίνα και η Ινδία θα πρέπει πρωτίστως να διαπιστώσουν ότι το συμφέρον τους θα είναι να εστιάσουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών τους, επιλύοντας τα δομικά οικονομικά τους προβλήματα που εν έτει 2009 τις απειλούν με μελλοντική οικονομική επιβράδυνση, παρά να παρασυρθούν από μια πολιτική μεγαλοϊδεατισμού καθιστώντας, επισφαλή την ειρήνη, όχι μόνο στην νοτιοανατολική Ασία αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Όσον αφορά τη σχέση ΗΠΑ-Κίνας εκτίμηση μας είναι ότι η πολυπληθέστερη χώρα της Ασίας έχει πολλά περισσότερα να ωφεληθεί από τη συνεργασία της με τις ΗΠΑ παρά από την υιοθέτηση μιας πολιτικής επαύξησης της έντασης για τον στρατιωτικό έλεγχο της νοτιοανατολικής Ασίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ΗΠΑ αποτελούν τον μεγαλύτερο εξαγωγικό πελάτη της Κίνας κατέχοντας για το 2005 το 14.6% των αμερικανικών εισαγωγών. Η Κίνα κατάφερε να έχει θετικό εμπορικό ισοζύγιο με τις τρεις σε μέγεθος μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, ήτοι ΗΠΑ, ΕΕ και Ιαπωνία (Lum and Nanto, 2007). Για το 2004 οι εισαγωγές των ΗΠΑ από την Κίνα ανέρχονταν σε 196.7 δις δολάρια, ενώ οι εξαγωγές προς την Κίνα στα 34.7 δις δολάρια.

Επειδή οι Κινέζοι δεν επανεπενδύουν τα έσοδα τους ξανά στην αμερικανική οικονομία αλλά αυτά διοχετεύονται στην κινεζική, η Κίνα έχει καταστεί ο μεγαλύτερος αποθεματοφύλακας αμερικανών δολαρίων στον κόσμο. (Branstetter and Folley, 2007). Επιπλέον, οι ΗΠΑ αποτελούν και ένα από τα κράτη με τις μεγαλύτερες άμεσες ξένες στην κινεζική οικονομία επενδύοντας από το 1978, έτος της κινεζικής μεταρρύθμισης, περί τα 60 δις δολάρια (Milhaupt, 2008).

Μέσω της οικονομικής συνεργασίας και του εμπορίου αποδείξαμε στο κεφάλαιο 1 ότι επιτεύχθηκε η πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης. Οι προοπτικές μιας αμερικανοκινεζικής πολιτικοστρατιωτικής συνεννόησης στην Άπω Ανατολή είναι -κατά την άποψη μας- πολύ περισσότερες και πολύ πιο οικονομικά επικερδείς αμφότερα για τις δυο ισχυρές δυνάμεις, έναντι από της επιλογής μιας στρατηγικής αλληλουπονόμευσης με έπαθλο μια αβέβαιη

στρατιωτική υπεροχή και επικράτηση στην περιοχή. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση των σχέσεων ΗΠΑ-Ινδίας και Ινδίας-Κίνας.

Εν κατακλείδι, φρονούμε ότι ο ρόλος της ΕΕ ως παράγοντα σταθερότητας ευημερίας και ειρήνης πρέπει να γίνει πιο ενεργός γιατί οι προκλήσεις ασφάλειας στον 21^ο αιώνα θα είναι αυξημένες. Η ΕΕ-27, παρουσιάζει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που αναπόδραστα θα την καταστήσουν έναν από τους πόλους ισχύος στο νέο πολυπολικό σύστημα ασφάλειας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει ισχυρή οικονομική δομή που παράγει το ένα τέταρτο του παγκόσμιου ΑΕΠ, υψηλή παραγωγικότητα η οποία προκύπτει από το ιδιαίτερα υψηλό μορφωτικό επίπεδο των 450 εκ. πολιτών της και εκατοντάδες πανεπιστήμια κολλέγια με εκατομμύρια επιστήμονες αλλά και πρόσβαση στην υψηλή τεχνολογία (Kennedy, 1988; European Security Strategy, 2003).

Έχοντας θεσμική διάρθρωση που εξασφαλίζει τα ατομικά δικαιώματα μέσω δημοκρατικής διακυβέρνησης ως προαπαιτούμενο για τα κράτη-μέλη και ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, η ΕΕ αποτελεί αναμφίβολα ως σύνολο μια μεγάλη δύναμη, ατενίζοντας το μέλλον με αισιοδοξία. Έχοντας μέσω των ειρηνευτικών αποστολών αποδείξει την αξιοπιστία και το κύρος της η ΕΕ θα πρέπει στο μέλλον να αναλάβει περισσότερες διαμεσολαβητικές πρωτοβουλίες σε παγκόσμιο επίπεδο για τον περιορισμό των πολεμικών αναμετρήσεων (περίπτωση Ιράν, Β. Κορέας κλπ) και την πάταξη του φαινομένου της τρομοκρατίας.

Η ΕΕ θα ήταν δυνατόν μελλοντικά να αναλάβει, σε συνεργασία με τον ΟΗΕ και το ρόλο του επιδιαιτητή σε μια ενδεχόμενη ένταση μεταξύ των νέων υπερδυνάμεων ώστε να αποφευχθούν δυσάρεστες εξελίξεις για το μέλλον της ανθρωπότητας. Το γεγονός ότι η ΕΕ δεν έχει ηγεμονικές βλέψεις αλλά διαθέτει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά μιας ηγεμονικής δύναμης, δηλαδή τεράστια οικονομική ισχύ, ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις ως σύνολο παρά τις ατέλειες τους και μεγάλο μέγεθος πληθυσμού, δύναται να την καταστήσει ως φάρο σταθερότητας μεταξύ των δίπολων ΗΠΑ-Ρωσίας, ΗΠΑ-Ινδίας, ΗΠΑ-Κίνας και Κίνας-Ινδίας και Ρωσίας-Κίνας αλλά και μεταξύ των υπόλοιπων δίπολων που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 5.

Η επαύξηση της αποτελεσματικότητας των ενόπλων της δυνάμεων μέσω της στρατιωτικής ομογενοποίησης, η θεσμική σύγκλιση, ο ενεργειακός πλουραλισμός και η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας για γενναιότερα βήματα στον τομέα της **πολιτικής ένωσης** μακροπρόθεσμα θα δημιουργήσουν μια ισχυρότατη οικονομικά πολιτικά και στρατιωτικά ΕΕ, ικανή να αναλάβει ξανά τον χαμένο της ιστορικό ρόλο, τα ηνία των παγκόσμιων εξελίξεων τα οποία και κατείχε μέχρι τον Β΄ΠΠ, αποτελώντας πάντα την περιοχή που αποτέλεσε την κοιτίδα του σύγχρονου πολιτισμού.

Μελλοντικές Επεκτάσεις προς περαιτέρω διερεύνηση

Είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί περαιτέρω ανάλυση της εν λόγω μελέτης αναφορικά με ζητήματα όπως:

- Ποσοτικής ανάλυσης Χρονολογικών Σειρών που θα συσχετίζουν ΑΕΠ-Αμυντικές Δαπάνες εφόσον τα συλλεχθέντα στοιχεία είναι αξιόπιστα **και θα είναι δυνατόν να αναλυθούν στατιστικά.**
- Εμπειρικής επιβεβαίωσης της εξίσωσης της ισχύος του Cline σε θεωρητικό και εμπειρικό πλαίσιο για τις ΗΠΑ και τους μελλοντικούς γεωπολιτικούς ανταγωνιστές τους.
- Επιβεβαίωσης ή μη για τις ΗΠΑ της κλασσικής άποψης του Kennedy σχετικά με την πιθανότητα απώλειας ισχύος τους.
- Περαιτέρω διερεύνησης της προοπτικής αμφισβήτησης της αμερικανικής κυριαρχίας από τις Κίνα-Ινδία μετά το 2025.
- Εξ ολοκλήρου ενασχόληση και διασυγκριτική ανάλυση της οικονομικής και της στρατιωτικής ισχύος του διπόλου Ελλάδος-Τουρκίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Aboulafia R. (2005). Solid growth in the fighter market, *Industry Insights, Aerospace America*, 16-18.

Abrami R., Malesky E. and Zheng Y. (2008). Accountability and Inequality in Single-Party Regimes: A Comparative Analysis of Vietnam and China, *Working Paper, No. 08-099*, Harvard Business School.

Alecú de Flers N. (2008). The provisions on CFSP and CSDP in the Lisbon reform treaty: Stumbling blocks or Milestones? *Institute for European Integration Research*, 1-23.

Alfaro L. and Chari A. (2009). India Transformed? Insights from the Firm Level 1988-2005, *Working Paper 10-030*, Harvard Business School.

Ali H. (2007). Military Expenditure and Inequality: Empirical Evidence From Global Data, *Defence and Peace Economics*, **18(6)**, 519-535.

Amara J. (2007). Evaluating NATO Long Run Defense Burdens Using Unit Root Tests, *Defence and Peace Economics*, **18(2)**, 157-181.

Amara J. (2008). NATO Defence Expenditures: Common Goals or Diverging Interests; A Structural Analysis, *Defence and Peace Economics*, **19(6)**, 449-469.

Anderson S. and Seitz T. (2006). European Security and Defense Policy Demystified, Nation-Building and Identity in the European Union, *Armed Forces and Society*, **33(1)**, 24-42.

Anderton C. and Carter J. (2007). A survey of Peace Economics, *Handbook of Defense Economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 1212-1236.

Angelet B. and Vrailas I. (2008). European Defense in the wake of the Lisbon Treaty, *Egmont Paper 21*, Royal Institute for International Relations, 3-61.

Annett A., Decressin J. and Deppler M. (2005). Reforming the Stability and Growth Pact, *Policy Discussion Paper PDP/05*, International Monetary Fund, European Department.

Armitage D. (2000). *The Ideological Origins of the British Empire*, Cambridge University Press. Cambridge.

Aslam R. (2007). Measuring the Peace Dividend: Evidence From Developing Economies, *Defence and Peace Economics*, **18(1)**, 39-52.

Bae J. (2003). Country Survey XVIII: The Two Korea's Defence Economy, *Defence and Peace Economics*, **14(1)**, 61-83.

BAE Systems. (2008). *Annual Report*.

Barros C. P., Proenca I., Faria J.R. and Gil-Alana L.A. (2007). Are USA citizens at risk of terrorism in Europe ? *Defence and Peace Economics*, **18(6)**, 495-507.

Beck R., Kamps A. & Mileva E. (2007). Long Term Growth Prospects for the Russian Economy, *Occasional Paper Series*, **58**, 1-32.

Bellany I. (2007). Terrorism: Facts from figures, *Defence and Peace Economics*, **18(2)**, 101-112.

Berrebi C. and Lakdawalla D. (2007). How Does Terrorism Risk Vary Across Space and Time? An Analysis Based on the Israeli Experience, *Defence and Peace Economics*, **18(2)**, 113-131.

Binnedjik H. and Kugler R. (2004). Needed a NATO Stabilization and Reconstruction Force, *Center for Technology and National Security Policy*, **45**, 1-8.

Black J. (2008). *Great Powers and the Quest for Hegemony, The World Order since 1500*, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York.

Bolkcom C. (2005). F/A-22 Raptor, *Congressional Research Service*, CRS Report for Congress, 1-23.

Bolcom C. and Avery E. (2009). Potential F-22 Raptor Export to Japan, *Congressional Budget Service*, 1-6.

Branstetter L. and Folley F. (2007). Facts and Fallacies About U.S. FDI in China, *Working Paper Series No 13470*, National Bureau of Economic Research.

Brauer J. (2002). Survey and Review of the Defense Economics Literature on Greece and Turkey: What have we learned? *Defence and Peace Economics*, **13(2)**, 85-107.

Brauer J. (2002). A Millennial View on Defense and Peace Economics, *Defence and Peace Economics*, Special Issue, 2-129.

Brito D. and Intriligator M. (1995). Arms races and proliferation, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 110-161.

Brzoska M. (1995). World Military Expenditures, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 46-65.

Brzoska M. (2007). Success and Failure in Defense Conversion in the Long Decade of Disarmament, *Handbook of Defense Economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 1178-1206.

Brussels Press Release. (2009). *Informal Meeting of EU Heads of State or Government*.

Center for Security Studies. (2007). Russia is not Breaking with West, *Center for Security Studies, ETH Zurich*, **15**, 1-3.

Center for Arms Control and Non-Proliferation. (2008).

Chandran D. (2008). Pakistan's Economy Pangs of Political Instability, *Institute of Peace and Conflict Studies*, **72**, 1-4.

- Charnysh V. (2009). Israel's Nuclear Programm, *Nuclear Age Peace Foundation*, 1-7.
- Childs G. (2009). NATO's Allied Rapid Reaction Corps, 1-2.
- Chowdhury P. (2007). Alliances Among Asymmetric Countries, *Defence and Peace Economics*, **18(3)**, 253-263.
- Cline R. (1977). *World power assessment 1977: A calculus of strategic drift*, Westview Press, Colorado.
- Congressional Budget Office CBO. (2008). *The Budget and Economic Outlook: Fiscal Years 2008 to 2018*, Congress of the United States, Washington.
- Congressional Budget Office CBO. (2010). *The Budget and Economic Outlook: Fiscal Years 2010 to 2020*, Congress of the United States, Washington.
- Cornia G. and Popov V. (2001). *Transition and Institutions*, Oxford University Press, Oxford.
- Coulomb F. and Fontanel J. (2002). Disarmament: A Century of Economic Thought, *Defence and Peace Economics*, **14**, 193-208.
- Council of the European Union (2008). *European Security and Defence Policy. Visit to operation EUFOR Tchad/RCA ESDP Newsletter 6*, Brussels.
- Cox M. (1990). From the Truman Doctrine to the Second Superpower Détente: The Rise and the Fall of the Cold War, *Journal of Peace Research*, **27**, 25-41.
- Defense Aerospace. (2006). *Estimating the Real Cost of Modern Fighter Aircraft*, <http://www.defence-aerospace.com>
- Deger S. (1986). *Military Expenditure in Third World Countries*, Routledge Kegan & Paul, London.
- Deger S. and Sen S. (1995). Military Expenditure and Developing Countries, *Handbook of Defense Economics*, vol 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 276-305.

- De Grauwe P. (2003). The Stability and Growth Pact in Need of Reform, *University of Leuven*, 1-13.
- De Angelis F. (2008). The Russian Military Spending: Modernization, Not Rearmament, *Transition Studies Review*, 588-600.
- De Long B. and Eichengreen B. (1991). The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program, *NBER Working Paper No. 3899*.
- Deutsche Physikalische Gesellschaft. (2007). *Physik und Verantwortung: 50 Jahre Göttinger Erklärung*, 1-2.
- Drell S. and Goodby J. (2007). What Are Nuclear Weapons For? Recommendations for Restructuring U.S. Strategic Nuclear Forces, *Arms Control Association Report*, 1-32.
- Dunne P. (1995). The Defense Industrial Base, *Handbook of Defense Economics*, vol 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 400-427.
- Dunne P., Del Carmen M., Alonso G. and Levine P. (2007). Determining the Defence Industrial Base, *Defence and Peace Economics*, **18(3)**, 199-221.
- Dyer D. (1993). Necessity as the Mother of Convention: Developing the ICBM, 1954-1958, *Business and Economic History*, **22**, 194-209.
- EADS. (2008). *Financial Statements*, 1-21.
- Eaglen M. and Sayers E. (2009). USA: A 21st Century Maritime Posture for an Uncertain Future, <http://www.defenseindustrydaily.com/USA-A-21st-Century-Maritime-Posture-for-an-Uncertain-Future-05342/>
- Echevarria A. (2007). On the Clausewitz of the Cold War, Reconsidering the Primacy of Policy in On War, *Armed Forces & Society*, **34**, 90-108.

Enders W. (2007). Terrorism: An Empirical Analysis, Handbook of Defense Economics, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 816-864.

European Council. (2003). *European Security Strategy. A Secure Europe in a better world*, Brussels.

European Parliament. (2009). *Visit of a delegation of the Subcommittee on Security and Defence, (SEDE) to the European Defence Agency (EDA)*, Committee on Foreign Affairs.

Evaghorou E. (2007). The Economics of Defence of Greece and Turkey: A Contemporary Theoretical Approach for States Rivalry and Arms Race, *Center for International Politics Thessaloniki*, 1-30

Finmeccanica (2009). *Interim Financial Report*.

Ferguson N. and Schularick M. (2009). The End of Chimerica, *Working Paper 10-03*, Harvard Business School.

Fitzgerald E. and Cordesman A. (2009). The 2010 Quadrennial Defence Review, *Center for Strategic and International Studies*, 1-44.

Flournoy M. and Smith J. (2005). European Defense Integration: Bridging the Gap Between Strategy and Capabilities, *Center for Strategic and International Studies*, 1-97.

Forsberg T. (2007). Explaining the Emergence of the ESDP: Setting the Research Agenda, *Department of Political Science*, University of Helsinki, **1**, 1-25.

Frey B. and Rohner D. (2007). Protecting Cultural Monuments Against Terrorism, *Defence and Peace Economics*, **18(3)**, 245-252.

Gaddis J. et al (1999). *Cold War Statesmen Confront the Bomb, Nuclear Diplomacy Since 1945*, Oxford University Press, Oxford.

Galbraith J., Priest C. and Purcell G. (2007). Economic Equality and Victory in War: An Empirical Investigation, *Defence and Peace Economics*, **18(5)**, 265-268.

Garcia-Alonso M. and Levine P. (2007). Arms Trade and Arms Races: A strategic Analysis, *Handbook of Defense Economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 942-969.

General Dynamics. (2008). *Annual Report*, 1-73.

Gilbert F. and Clay Large D. (1991). *The end of the European Era, 1890 to the Present*, W. Norton & Co Inc, New York.

Global Trends 2025. (2008). A Transformed World, *US Government Printing Office*, 1-99.

Global Aerospace Industry. (2010). *FAA aerospace Forecast Fiscal Years 2010-2030*, 28-47.

Handee K. and Leahy E. (2008). Population, Fertility and Family Planning in Pakistan: A Program in Stagnation, *Population Action International*, **3**, 1-12.

Harayama Y. (2001). Japanese Technology Policy: History and a New Perspective, *RIETI Discussion Paper Series 01-E-001*.

Harrison T. (2010). Analysis of the Fiscal Year 2010 Defense Budget Request, *Center for Strategic and Budgetary Assessments*, 1-39.

Hartley K. and Hopper N. (1993). *The Economic Consequences of the UK Government's Decision on the Hercules Replacement*, Centre for Defense Economics, University of York.

Hartley K. (1995). Industrial Policies in the Defense Sector, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 460-487.

Hartley K. (2001). The Common European Security and Defence Policy: An Economic Perspective, *Centre for Defence Economics*, University of York, 1-6.

Hartley K. (2003). Defence Economics: Its Contribution and new Developments, *Centre for Defence Economics*, University of York, 1-14.

Hartley K. (2006). Economics of conflict: Iraq, *Centre for Defense Economics*, University of York, 1-6.

Hartley K. (2007). The arms Industry, Procurement and Industrial Policies, *Handbook of Defense Economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp 1140-1174.

Heytens P. and Caracadag C. (2001). An Attempt to Profile the Finances of China's Enterprise Sector, *Working Paper WP/01/182*, IMF.

Hildreth S. (2008). North Korean Ballistic Missile Threat to the United States, *Congressional Research Service, CRS Report for Congress*, 1-6.

Hildreth S. (2009). Iran's Ballistic Missile Programs, An Overview, *Congressional Research Service*, 1-8.

Hillison R. (2009). New NATO Members: Security Consumers or producers? *Strategic Studies Institute*, 1-47.

Hirshleifer J. (1995). Theorizing About Conflict, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 166-188.

Holz C. (2005). China's Economic Growth 1978-2025: What We Know Today about China's Economic Growth Tomorrow, *Social Science Division*, 1-52.

Historical Tables. (2008). *Budget of the United States Government: Fiscal Year 2008*, U.S. Government Printing Office, Washington.

Hunter R. (2002). *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion or Competitor?* RAND Corporation, RAND Europe, Cambridge.

Ianakiev G. and Mladenov N. (2008). Offset Policies in Defence Procurement: Lessons for the European Defence Equipment Market, *ADIS – University Paris-Sud*, 185-194.

IMD World Competitiveness Yearbook. (2009).

Jones G. and Khana T. (2007). Bringing History into International Business, *Journal of International Business Studies*, **4**, 453-468.

Johnson P. (1989). *Exposes the hypocrisies in the private lives of several intellectuals. The pertinent section on Russell Intellectuals*. Harper and Row, New York.

Kaitera J. and Ben-Ari G. (2008). EU Battlegroups and the NATO Response Force: A Marriage of Convenience? *Center for Strategic and International Studies*, 1-12.

Kane T. (2004). Global U.S. Troop Deployment 1950–2003, *A Report of The Heritage Center for Data Analysis*, 1-8.

Keohane D. (2008). 10 Years After St Malo, *European Union Institute for Security Studies*, 1-2.

Kennedy P. (1988). *The Rise and the Fall of the Great Powers*, Unwin Hyman Limited.

Kollias C., Athanasiou E. and Zographakis S. (2002). The Effects of Defense Spending Reductions: A CGE Estimation of the Foregone Peace Dividend In the Case of Greece *Defence and Peace Economics*, **13(2)**, 109-119.

Kollias C. and Sirakoulis K. (2002). Arms Racing and the Costs of arms imports: A Stochastic Model, *Defence and Peace Economics*, 2002, **13(2)**, 137–143.

Kollias C. (2002a). Military Expenditure and Development: Crowding-out and the Effects of Military Tension and Conflict, *Defence and Peace Economics*, **13(5)**, 351-352.

Kollias C. and Paleologou S.M. (2002b). Is There a Greek-Turkish Arms Race? Some Further Empirical Results From Causality Tests, *Defence and Peace Economics*, **13(6)**, 321-328.

Kollias C. and Maniatis T. (2003). Military Expenditure and the Profit Rate in Greece, *Defence and Peace Economics*, **14(2)**, 117-127.

Kollias C. and Rafailidis A. (2003) A Survey of the Greek Defence Industry, *Defence and Peace Economics*, **14(4)**, 311-324.

Kollias C. and Paleologou S.M. (2003). Domestic Political and External Security Determinants of the Greek Military Expenditure, *Defence and Peace Economics*, **14(6)**, 437-445.

Kollias C., Mylonidis N. and Paleologou S. M. (2007). A Panel Data Analysis of the Nexus Between Defence Spending and Growth in the European Union, *Defence and Peace Economics*, **18**, 75-85.

Kollias C. (2008). A preliminary Investigation of the Burden Sharing Aspects of a European Union Common Defense Policy, *Defence and Peace Economics*, **19(4)**, 253-263.

Kosiak S. (2008). US Defense Budget: Options and Choices for the Long Haul, *Center for Strategic and Budgetary Assessments*, 1-72.

Kugelman D. (2008). The Future of the Common Foreign and Security Policy: Reform of the EU-Treaty, *Department of Applied Sciences*, University of Harz, 1-9.

Kyriazis N. and Salavrakos D. (2006). Defence Procurement in Greece: A Cost-Benefit Analysis of fighters for the Hellenic Air Force, paper presented at the *10th Annual International Conference on Economics and Security*, 22nd - 24th June 2006.

Kumar A. (2006). Indian Defense Industry: Insulation Gradually Melting, *Air Power Journal*, **3(2)**, 59-84.

L-3. (2009). *Investor Information*.

Lebl L. (2004). European Union Defense Policy: An American Perspective, *Policy Analysis*, 1-15.

Lee C.C. and Chen S.T. (2007). Do Defence Expenditures Spur GDP? A Panel Analysis From OECD and Non- OECD Countries, *Defence and Peace Economics*, **18(3)**, 265-280.

Levine P., Sen S. and Smith R. (2000). Arms Exports, Controls and Production, *Defence and Peace Economics*, **11**, 443–444.

Lindley-French J. (2005). The State and the Development of the European Security and Defense Policy, *The General Sir William Papers, No 2/05*, Royal Canadian Military Institute.

Lichtenberg F. (1995). Economics of Defense and R&D, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 432-456.

Lindstrom G. (2007). Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper n° 97*, 5-90.

Little R. (2006). The balance of power in Politics Among Nations, *Annual International Studies Association Convention*, University of Bristol, 10-20.

Lockheed Martin (2008). *Annual Report*.

Lum T. and Nanto D. (2007). Chinas's Trade with the United States and the World, *CRS Report for Congress*, Congressional Research Service, 1-45.

Marat E. (2007). Soviet Military Legacy and Regional Security Cooperation in Central Asia, *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program*, **5(1)**, 83-114.

Mawdsley J. (2003). Arms, Agencies and Accountability: The Case of OCCAR, *European Security*, **12(3)**, 95 – 111.

Mawdsley J. and Quille G. (2003). Equipping the Rapid Reaction Force, *Bonn International Center for Conversion*, 1-92.

McCausland J. and Stuart D. (2006). U.S.-UK Relations at the Start of the 21st Century, *Strategic Studies Institute*, 1-215.

McGuire M. (1995). Defense Economics and International Security, Handbook of Defense Economics, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 14-34.

McGuire D. (2007). Economics of Defense in a Globalized World, Handbook of defense economics, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 624- 641.

Moussis N. (2007). *Access to European Union: law, economics, policies*, Rixensart Publications, Belgium.

Milhaupt C. (2008). Is the U.S. Ready for FDI from China? Lessons from Japan's Experience in the 1980s, *U.S. Chinese Service Group*, **1**, 1-18.

Missirolli A. (2008). Revisiting the European Security Strategy beyond 2008, *Policy Brief*, European Policy Centre, 1-4.

Moravcsik A. (1998). De Gaulle and European Integration: Historical Revision and Social Science Theory, *Working Paper Series* 8.5.

Murdoch J. (1995). Military Alliances: Theory and Empirics, Handbook of Defense Economics, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 90-107.

Murray G. (1998). *China, The Next Superpower*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire.

NATO Handbook. (2001). *NATO Office of Information and Press*, Brussels, 1-536.

Nelson R., Belkin P. and Mix D. (2010). Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, *Congressional Research Service*, CRS Report for Congress, 1-15.

Nijkamp P. and Wang S. (1998). Winners and Losers in the European Monetary Union: A Neural Network Analysis of Spatial Industrial Shifts, *Tinbergen Institute, Free University*, 1-18.

Northrop Grumman. (2007). *Annual Report*.

OECD. (2009), *Annual Report*.

Olson M. and Zeckhauser R. (1966). An Economic Theory of Alliances, *The RAND Corporation*, 1-38.

Owen G. (2002). Britain and the European Coal and Steel Community, paper presented at *Terni Conference on the European Coal and Steel Community*, 1-8.

Pant H. (2007). India's Nuclear Doctrine and Command Structure, Implications for Civil-Military Relations in India, *Armed Forces & Society*, **33(2)**, 238-264.

Park S. (2009). North Korea's Third Attempt to Launch a Long Range Missile and the Last Opportunity to Prevent it, *The Brookings Institution*, 1-15.

Patterson T. (1992). *On Every Front: The Making and Unmaking of the Cold War*, W. W. Norton, New Work.

PCG Syndex. (2007). *The Future of the European Defense Industry*.

Polachek S. and Seigle C. (2007). Trade, Peace and Democracy: An Analysis of Dyadic Dispute, *Handbook of Defence Economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 1018-1039.

Ram R. (1995). Defense Expenditure and Economic Growth, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 252-271.

Rao B., Tamazian A. and Singh R. (2009). What is the Long Run Growth Rate of the East Asian Tigers? *Munich Personal RePEc Archive*, 1-10.

Ravena F. (2005). The European Monetary Union as a Commitment Device for New EU Member States, *Working Paper No 516*, Social Science Research Network.

Raytheon. (2008). *Annual Report*.

- Rawski T. (1997). China and the Idea of Economic Reform, *The William Davidson Institute, Working Paper Number 91*.
- Rogerson W. (1995). Incentive Models of the Defense Procurement Process, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 311-340.
- Russian Economic Report. (2007). Economic Management and Policy Unit, *World Bank Russia Country Office*, 2-29.
- SAAB. (2008). *Gripen: the face of success*.
- Sachs J. and Woo W. T. (2002). China's Economic Growth After WTO Membership, *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, **1(1)**, 1-55.
- Sandler T. and Hartley K. (1999). *The Political Economy of NATO: Past, Present, and Into the 21st Century*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sandler T. and Hartley K. (2007). Defense in a Globalized World: An Introduction, *Handbook of defense economics*, vol. 2. North Holland: Amsterdam, 2007. pp. 608-620.
- Schaffer T. (2005). India as a global power? *Deutsche Bank Research*, 1-16.
- Schneider M. (2007). Nuclear Weapons Proliferation in a Rapidly Changing World, The Permanent Nth Country Experiment, *The Greens European Free Alliance*, 1-43.
- Secunda N. and Warry J. (1998). *Alexander the Great, His Armies and Campaigns 334-323 BC*, Osprey Military, Oxford.
- Seongwhun C. (2007). North Korea and the ROK-U.S. Security Alliance, *Armed Forces & Society*, **34(1)**, 5-28.
- Sharp T. (2009). Fiscal Year 2010 Pentagon Defense Spending Request: February "Topline", *The Centre for Arms Control and non Proliferation*, 1-27.

Shieh J.Y., Chang W.Y. and Lai C.C. (2007). An Endogenous Growth Model of Capital and Arms Accumulation, *Defence and Peace Economics*, **18(6)**, 557–575.

Sinn H. (2005). Europe's Demographic Deficit: A Plea for a Child Pension System, *De Economist* 153 *Tinbergen Lectures*, Department of Economics, University of Munich, 1-45.

SIPRI Yearbook. (2009).

Slijper F. (2005). The emerging EU Military-Industrial Complex Arms industry lobbying in Brussels, *TNI Briefing Series*, No 2005/1, Transnational Institute.

Smith H. (1997). The North Korean Economy: Collapse, Stasis or Reform? *Research School of Pacific and Asian Studies*, 1-64.

Squassoni S. (2008). The Realities of Nuclear Expansion, *House Select Committee for Energy Independence and Global Warming*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 1-15.

Stiglitz, J. and Bilmes L., (2008). *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*, W.W. Norton & Company, New York.

The Boeing Company. (2008). *Annual Report*.

The Federal Budget and Military Defense Spending. (2008).

The Military Balance. (2008). International Institute for Strategic Studies, Routledge publications: London.

The Military Balance. (2009). Editor's Foreword, IISS, Routledge publications: London, 2009. pp. 1-2.

The Military Balance. (2009). Chapter One: North America, IISS, Routledge publications: London, 2009. pp. 13-52.

The Military Balance. (2009). Chapter Three: Europe, IISS, Routledge publications: London, 2009. pp. 99-206.

The Military Balance. (2009). Chapter Four: Russia, IISS, Routledge publications: London, 2007. pp. 207-228.

The Military Balance. (2009). Chapter Five: Middle East and North Africa, IISS, Routledge publications: London 2009. pp. 229-276.

The Military Balance. (2009). Chapter Eight: East Asia and Australasia, IISS, Routledge publications: London, 2009. pp. 363-424.

The Military Balance. (2009). Chapter Nine: Country comparisons - commitments, force levels and economics, IISS, Routledge publications: London, 2009. pp. 425-454.

The Military Balance. (2010). Chapter One: North America, IISS, Routledge publications: London, 2010. pp. 15-52.

The Military Balance. (2010). Chapter Three: Europe, IISS, Routledge publications: London, 2010. pp. 103-210.

The Military Balance. (2010). Chapter Four: Russia, IISS, Routledge publications: London, 2010. pp. 211-234.

The Military Balance. (2010). Chapter Eight: East Asia and Australasia, IISS, Routledge publications: London, 2010. pp. 377-440.

The Military Balance. (2010). Chapter Nine: Country comparisons - commitments, force levels and economics, IISS, Routledge publications: London, 2010. pp. 441-472.

U.S. Department of Energy. (1994). *The History of Nuclear Energy*, Office of Nuclear Energy, Science and Technology, Washington, D.C. 20585.

U.S. Department of Defense. (2007). *Focusing on the Nation's Priorities: Waging the Global War on Terror, The Budget for Fiscal Year 2007*, Washington.

U.S. Department of Defense. FY 2009. (2009). *Budget Request, No 90-08, Public Affairs, 2008*, Office of the Assistant Secretary of Defense, Washington.

Unites Technologies. (2008). *Annual Report*.

Van De Vijver M. and Vos B. (2007). Improving Competitive Positioning in the Aerospace Industry: A Case Study of Dutch Participation in the F35 Lightning II (JSF) Programme, *Defence and Peace Economics*, **18(6)**, 509-517.

Vennesson P. et al. (2009). Is There a European Way of War? Role Conceptions, Organizational Frames, and the Utility of Force, *Armed Forces & Society*, **35(4)**, 628-645.

Warner J. and Asch B. (1995). The economics of military manpower, *Handbook of Defense Economics*, vol. 1. North Holland: Amsterdam, 1995. pp. 348-386.

Wallensteen P. (1985). Focus on American-Soviet Détente: What Went Wrong? *Journal of Peace Research*, **22(1)**, 1-8.

World Economic Forum (2006). China and the world: Scenarios to 2025, 1-37.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Βάβουρας Ι. (1998). *Οικονομική Πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Καντάς Α. (2005). *Οικονομική Άμυνας-Ασφάλειας*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κόλλιας Χ. (1998). *Η Πολιτική Οικονομία της Άμυνας*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Κόλλιας, Χ. (2001). *Ελλάδα-Τουρκία: Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Κυριαζής Ν. και Σωμάκος Λ. (1999). *Ελλάδα-Τουρκία, Άμυνα και Οικονομία*, εκδόσεις Εστία.

Μούσης Ν. (2001). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Β. ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δρούγος Α. (2008). Πακιστάν: Μια προβληματική πυρηνική δύναμη στην κόψη του ξυραφιού, *Αμυντικά Θέματα*, **255**, 98-104.

Δρούγος Α. (2009). Η επόμενη ημέρα της επίσκεψης Ομπάμα στην Τουρκία. Οι ευρύτερες επιπτώσεις, *Αμυντικά Θέματα*, **269**, 24-28.

Ήφαιστος Π. (2001). *Κοσμοθεωρητική ετερότητα και αξιώσεις πολιτικής κυριαρχίας, Ευρωπαϊκή άμυνα, ασφάλεια και πολιτική ενοποίηση*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα..

Καζάκος Π. (2003). *Το αβέβαιο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Τουρκία*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Καραμπελιάς Γ. (2000). Η πολιτική ηγεμονία των Ενόπλων Δυνάμεων στην Τουρκία, *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, **05**, 9-31.

Καραμπελιάς, Γ. (2001). *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας: Μια Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945-1980*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Κονδύλης Π. (1999). *Θεωρία του Πολέμου*, εκδόσεις Θεμέλιο Ιστορική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Κουρής Ν. (1997). *Ελλάδα- Τουρκία, Ο Πεντηκονταετής Πόλεμος*, εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα.

Κουσκουβέλης Η. (1995). *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κυριαζής Ν. (1996). *Παιχνίδια με τη Φωτιά*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Κυριαζής Ν. (2008). Πόλεμος, μπαχαρικά και η δημιουργία της σύγχρονης οικονομίας, *Αμυντικά Θέματα*, **269**, 2-12.

Κυριαζής Ν. και Ζουμπουλάκης Μ. (2002). Αγγλοϊσπανική διαμάχη τον 16ο αιώνα, *Περιοδικό Ιστορία*, **407**, 26-39.

Μάζης Ι. (2009). Η Γεωπολιτική της Τουρκίας τον 21^ο Αιώνα, *Αμυντική Επιθεώρηση*, **77**, 40-55.

Παρίσσης Ι. (2000). Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ταυτότητα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, **07**, 7-80.

Τσακαλόγιαννης Π. (2000α). *Ευρώ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Τσακαλόγιαννης Π. (2000β). *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία*, Τόμος Β', εκδόσεις Εστία, Αθήνα.

Χατζηαντωνίου Κ. (2001). Αντιπυραυλική Άμυνα, η Πρόκληση της Υπερδύναμης, *Θέματα Πολιτικής και Άμυνας*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, **11**, 9-71.

Γ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Δούκας Ι. (2004). Η τουρκική στρατηγική, Ερμηνεύοντας τον αντίπαλο, *Αμυντικά Θέματα*, **81**, 60-67.

Επιτελείο Υπουργού Εθνικής Άμυνας. (1999). *Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί*, εκδόσεις Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Αθήνα.

Ζορζοβίλης Π. (2007). Ειδικές Δυνάμεις Θανάσιμη Απειλή. *Περίπολος*, http://www.defencenet.gr/defence/media/tourkikes_d.pdf

Κιντής Α. (2005). Πρόσφατες εξελίξεις στον τομέα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας και στο NATO: Συνέπειες για την Ελλάδα, *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)*, 1-26.

Κυριαζής Ν. (1997). *Για μια νέα ισορροπία δυνάμεων Ελλάδος- Τουρκίας*, εκδόσεις Εστία, Αθήνα.

Κυριαζής Ν. (2000). *Το πρόσωπο του πολέμου στον 21^ο αιώνα*, εκδόσεις Εστία, Αθήνα.

Ζουμπουλάκης Μ. και Κυριαζής Ν. (2004). Τα οικονομικά της θαλασσοκρατίας: Θεσμοί και Οικονομική Ανάπτυξη στην Αθηναϊκή Δημοκρατία και την Ελισαβετιανή Αγγλία, *Discussion Paper Serries 02-04*, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Μαντζώρος Α. (2008). Πρόγραμμα PAK-FA 5th Generation Made in Russia, *Στρατηγική*, Σεπτέμβριος 2008, 56-63.

Μητρονίκας Π. (2009). F35 Lightning II: Πόσο stealth είναι; http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=8633&Itemid=43

Μποσνακούδης Α. και Λάζος Ε. (2005). *Μαχητικά Αεροσκάφη Νέας Γενιάς Άμυνα και Διπλωματία*, **165**, 97-112.

Σπαγόπουλος Π. (2004). EF-2000 Typhoon, *Αμυντικά Θέματα*, **81**, σελ 92-105.

Στεργίου Θ. (2004). Πόσο κοντά είναι ένα νέο μαχητικό; *Αμυντικά Θέματα*, **81**, 50-59.

ΕΡΓΑ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Gravelle H. και Rees R. (2004). *Μικροοικονομική*, Τόμος Α', εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.

Krugman P. και Obstfeld M. (2000). *Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική*, Τόμος Β' εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Mankiew G. (1999). *Μακροοικονομική Θεωρία*, Τόμοι Α' και Β', εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.

Stieglitz J. (1992). *Η Οικονομική του Δημοσίου Τομέα*, εκδόσεις κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Varian H. (1992). *Μικροοικονομική, Μια Σύγχρονη Προσέγγιση*, Τόμος Α' και Β', εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Β. ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Fuller J.F. (2004). *Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

Hart L. (2000). *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Συμπληρωματικά Εκδόσεις Στρατιωτικών Περιοδικών Γ.Ε.Σ.

Hastings M. (2009). *Νέμεσις, η Μάχη για την Ιαπωνία*, εκδόσεις Ψυχογιός Α.Ε, Αθήνα.

Nugent N. (2004). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα,

Ricks T. (2007). *Fiasco, Ο αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα.

Vasiliev A. (1995). *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Τόμος Α, εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήνα.

Weber F. (1982). *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος*, εκδόσεις Θετύλη, Αθήνα.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.cato.org/pubs/pas/pa516.pdf

www.york.ac.uk/depts/econ/documents/research/war.pdf

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB916.pdf>

<http://www.securitychallenges.org.au/ArticlePDFs/vol3no2Hartley.pdf>

<http://www.aerospaceindia.org/Journals/Summer%202006/Vinod.pdf>

<http://www.tni.org/reports/militarism/eumilitary.pdf>

<http://www.egmontinstitute.be/paperegm/ep.21.pdf>

<http://www.aug.edu/~sbajmb/paper-DPE.PDF>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1>

<http://milexdata.sipri.org/result.php4>

<http://www.maxwell.syr.edu/moynihan/programs/euc/GBS/EU%20data%20sources%20and%20links/European%20Security%20and%20Defense%20data%20and%20links/Defense%20spending%20EU.pdf>

<http://www.matthewgood.org/tag/defense-spending/>

<http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/english/statistics.html>

<http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>

<http://www.armscontrolcenter.org/>
www.csbaonline.org
<http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>
www.cbo.gov
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9579&Itemid=46
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9696&Itemid=46
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9546&Itemid=46
<http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb120702.htm>
<http://www.arrc.nato.int/exercises/af09/ARRC%20Media%20Advisory%20AF%2009.pdf>
http://www.ndu.edu/ctnsp/DH_45.pdf
<http://www.armscontrolcenter.org>
<http://jdasovic.com/2008/02/05/the-federal-budget-and-military-defense-spending>
<http://www.sipri.org/>
<http://www.kmweg.de/>,
http://www.deagel.com/Conventional-Attack-Submarines/U214_a000454001.aspx
www.naval-technology.com/
<http://www.raytheon.com/>
www.boeing.com
www.lockheedmartin.com
www.northropgrumman.com
www.baesystems.com
www.finmeccanica.it
www.utc.com/utc/home.html
www.textron.com
www.generaldynamics.com
www.flightglobal.com
<http://strategy-geopolitics.blogspot.com/2008/03/rafale.html>
<http://www.af.mil/news/story.asp?id=123028145>
<http://www.milavia.net/aircraft/typhoon/typhoon.htm>
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=5490&Itemid=49

<http://www.xairforces.com/newsd.asp?newsid=329&newst=8>
<http://www.ne.doe.gov/pdfFiles/History.pdf>
<http://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf>
<http://www.fas.org/nuke/guide/ukraine/>
<http://www.moody.com/cust/default.asp>
www.defenceaviation.com/.../sukhoihafgfa-a-indian-stealth-fighter.html
www.brahmos.com
<http://www.expressindia.com/latest-news/India-successfully-launches-surveillance-satellite/449082/>
http://static.open.salon.com/files/india_china_border2_map416-11250362029.gif
http://www.populationaction.org/Publications/Working_Papers/Population_Fertility_and_Family_Planning_in_Pakistan
<http://www.southasiaanalysis.org/papers12/paper1191.html>
http://www.israeli-weapons.com/israeli_weapons.html
<http://www.spiegel.de/international/0,1518,400603,00.html>
<http://www.reuters.com/article/idUSTRE5B31NW20091204>
<http://www.airforce-technology.com/projects/t-50>
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=10049&Itemid=50
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=9788&Itemid=42
http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20090812.Analysis_of_the_FY/R.20090812.Analysis_of_the_FY
<http://www.enkripto.com/2009/06/to-mil-mi-28-havoc.html>
http://www.helis.com/Since80s/h_mi28.php
http://www.militaryfactory.com/aircraft/detail.asp?aircraft_id=156
<http://www.sinodefence.com/army/surface-to-air-missile/s300.asp>
http://www.spacewar.com/reports/S400_Missile_System_Ready_To_Defend_Moscow_999.html
<http://www.astronautix.com/lvs/s400.htm>
<http://www.enemyforces.net/missiles/s400.htm>
<http://users.otenet.gr/~alvemm/su35.html>
<http://www.milavia.net/aircraft/su-35/su-35.htm>
<http://www.aerospaceweb.org/aircraft/fighter/su35/>

http://www.redstar.gr/Foto_red/Mig_35.html
<http://www.airforce-technology.com/projects/mig35/>
<http://nationalpride.wordpress.com>
http://www.militaryfactory.com/aircraft/detail.asp?aircraft_id=678
<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=1023813>
<http://www.janes.com/extracts/extract/balksu/grees090.html>
<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=1023813>
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31403.pdf>
http://www.dowjones.com/pressroom/presskits/wsjeurope1/WSJE_4.pdf
<http://www.assembly-weu.org>
<http://www.heritage.org/Research/Economy/cdaworkingpaper-01-05.cfm>
http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1463/
<http://www.stormingmedia.us/47/4742/A474223.html>
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
<http://www.ausairpower.net/flanker.html>
<http://www.2day.gr/?p=43>
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=11320&Itemid=46
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=11334&Itemid=139
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=12278&Itemid=46
http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=12282&Itemid=137
<http://strategy-geopolitics4.blogspot.com/2010/03/bmp-3-y.html>
<http://strategy-geopolitics4.blogspot.com/2010/03/chonan-pcc-772.html>
<http://www.newstrap.gr/m-episimainoume/mek-episimainoume/636-istoriko-telos-gia-ti-dee.html>